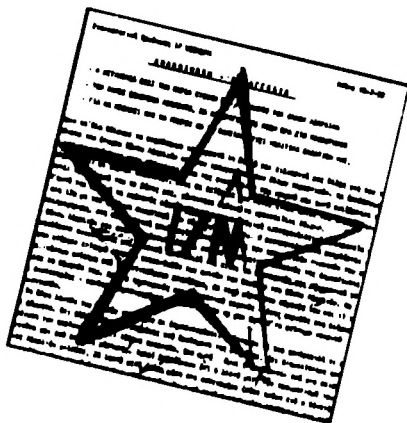

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

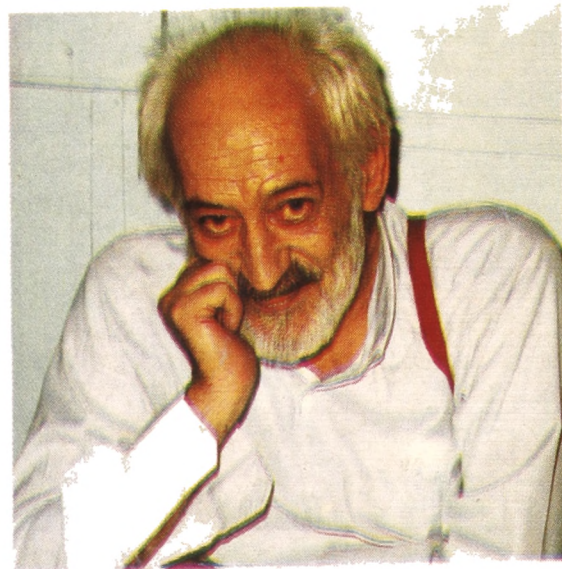
αντί

Περίοδος Β'
Τεύχος 499
Παρασκευή
24 Ιουλίου 1992
Δρχ. 250

ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΡΝΕΣ

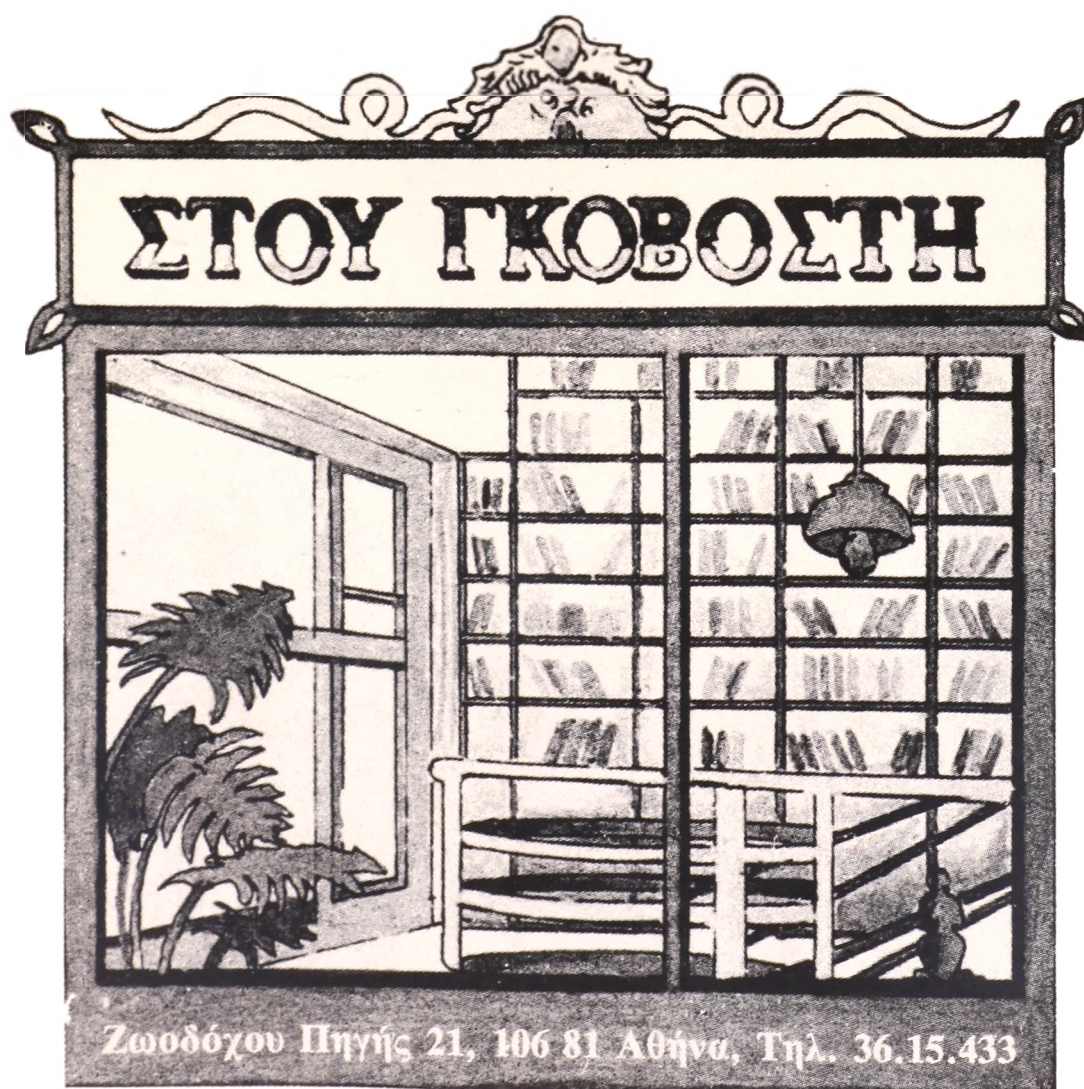

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

Αρχίστε
τις
διακοπές σας
στου
γκοβόστη!!!...

Και οι τιμές!!!...

• Περίοδος Β'
• Χρόνος 19ος
• Τεύχος 499
Παρασκευή 24 Ιουλίου 1992
Δρχ. 250

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60 • 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ: 72.32.713 - 72.49.300
72.32.819 - 72.48.240
FAX: 72.26.107 - TELEX: 214179 ANTI

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Διαφημίσεις:
ΠΟΛΥΝΑ ΓΚΙΟΚΑ
- Γραμματεία-Λογιστήριο:
ΤΑΣΙΑ ΡΟΥΜΠΟΥ
- Σελιδοποίηση, Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ
- Φωτοστοιχειοθεσία —
Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δημοχάρους 60
Τηλ. 72.49.300
- Εκτύπωση:
ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε.
Ιασίου 5 - Περιστέρη
121 31 Αθήνα
Τηλ. 5722201
- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει τις απόψεις του
συγγραφέα του.
- Χειρόγραφα δεν
επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξαμ. 2.700 δρχ.
Ετήσια 5.400
Ετήσια Οργανισμών,
Ραπεζών, κτλ.: 20.000 δρχ.
Εποπτητική ετήσια: 4.800

Ξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
Ετήσια: δολ. 27
Ετήσια: δολ. 54
Ε.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία -
Ουστράλια - Ωκεανία:
Ετήσια: δολ. 30
Ετήσια: δολ. 60

Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60
115 21 ΑΘΗΝΑ

ΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 250
ΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 350

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Περιοδικό «ANTI»
Δημοχάρους 60
τηλ.: 72.32.713 - 72.48.240
- Για τα βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου.
Α. Πουλουκτσή και Σια Ε.Ε.
Λαοσάνη 9,
Τηλ. (031) 285.857
54 622 Θεσσαλονίκη

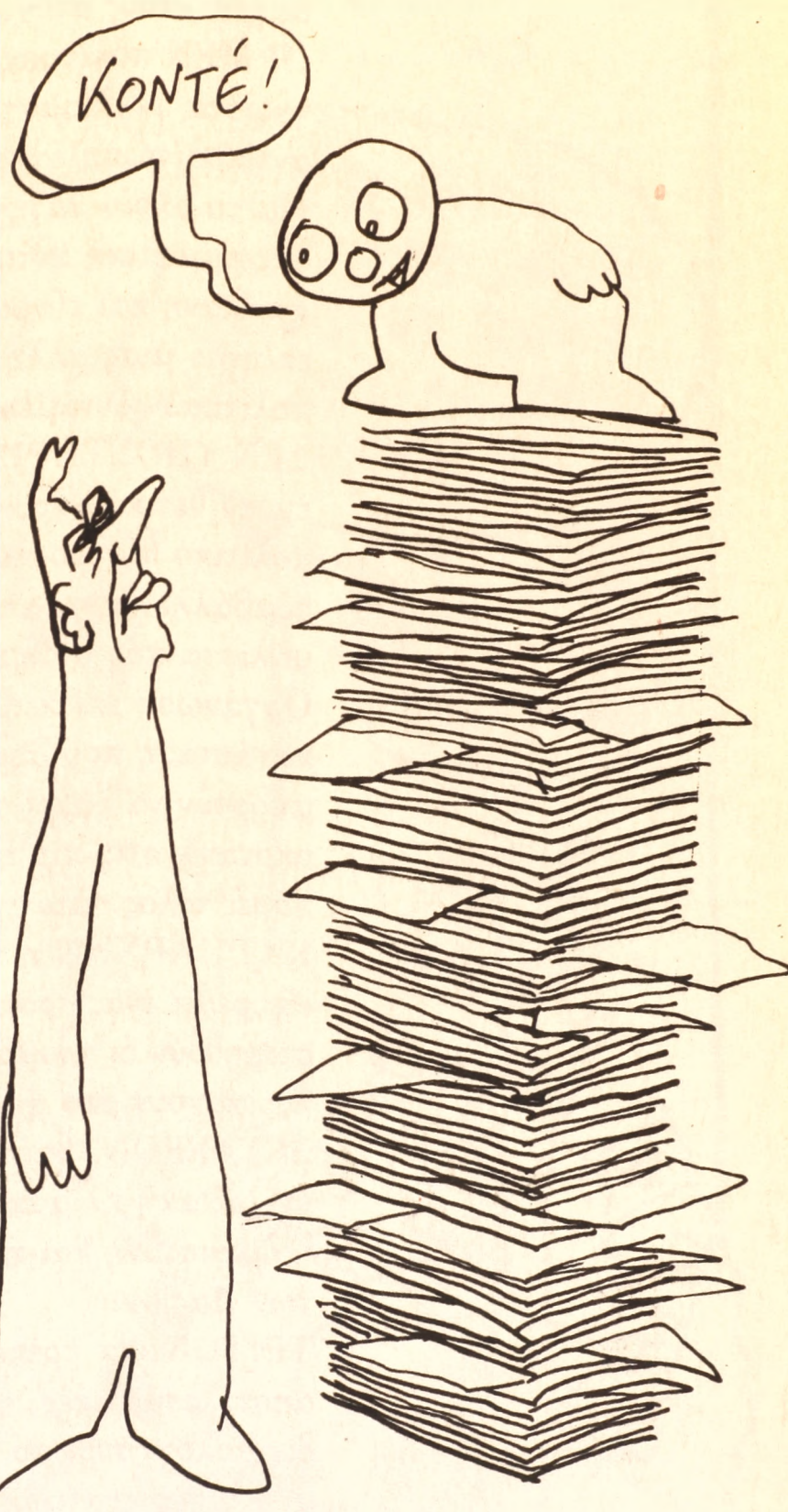
ΜΕΤΑ 500 ΤΕΥΧΗ ΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙ ΝΙΖΟΥΝ ΤΙΟ ΑΝΕΤΟΙ

Το επόμενο τεύχος του

ΑΝΤΙ έχει το νούμερο

500

Ορόσημο και, ταυτόχρονα,
σημείο καμπής· με όπλο το
σεβασμό στον πολίτη το
ΑΝΤΙ συνεχίζει την
πορεία του με περισσότερο
δυναμισμό. Μη χάσετε το
επόμενο πανηγυρικό
τεύχος του ΑΝΤΙ.

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΣΗΜΕΡΑ

Ένα ενδιαφέρον και κατατοπιστικό μικρό αφιέρωμα στις τελευταίες εξελίξεις του Κυπριακού· η συνέχεια της αποκαλυπτικής έρευνας για το κύκλωμα που λυμαίνεται την αποκομιδή των σκουπιδιών στο Δήμο Αθηναίων· μια ανάλυση για την οικονομία από τον Δημ. Κοπανίτσα· κριτική παρουσίαση των καταγιστικών εξελίξεων στη Βαλκανική και στο θέμα των Σκοπίων· τι λέει η Αριστερά για το Μάαστριχτ· πώς εκμεταλλεύεται τον παράγοντα θέαμα η 17 Ν και πώς οι εφημερίδες. Ακόμη, πλούσια θεματολογία με διεθνή θέματα, και όλες οι μόνιμες στήλες του ΑΝΤΙ.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

11 χρόνια μετά το θάνατό του θυμόμαστε τον Δημήτρη Χατζή. Παρουσιάζουμε ένα ανέκδοτο σενάριο του Σταύρου Γορνέ. Ο Αλέξανδρος Ξύδης κριτικάρει την έκθεση της Εθνικής Πινακοθήκης. Ο Δημήτρης Μυταράς μιλάει στο ΑΝΤΙ.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΟ ΝΕΟ χτύπημα της τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη» στην καρδιά της Αθήνας με τραγικό απολογισμό το θάνατο του Θ. Αξαριλιάν συντάραξε βαθύτατα την κοινή γνώμη, αλλά έγινε και πάλιν αντικείμενο εκτεταμένης πολιτικής κατανάλωσης από τα απερίσκεπτα δύο μεγάλα κόμματα με σαφέστατους στόχους.

ΟΙ ΜΕΝ πολιτικοί προϊστάμενοι των ανίκανων διωκτικών Αρχών επανέλαβαν το γνωστά φελλίσματά τους με την ευδιάκριτη κατήφεια που τα συνοδεύει. Η δε αντιπολίτευση έσπευσε να προλάβει τυχόν σύνδεσή της με το φαινόμενο, πράγμα για το οποίο κατηγορήθηκε στο παρελθόν από τη ΝΔ, προτείνοντας τη διακομματική αντιμετώπιση του προβλήματος. Και φυσικά, με τη σειρά της, η «ανίκανη και εθνικά επικίνδυνη» κυβέρνηση άδραξε την ευκαιρία για να δώσει σι επίπεδο μιας άλλης συσχέφους την επίφαση της συναίνεσης, μεταξύ όλων των πολιτικών δυνάμεων της χώρας. Μετά από 18 χρόνια!

ΔΕΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΖΟΥΜΕ βέβαια ότι τέτοιες συναντήσεις δεν είναι θετικές ή δεν έχουν θετικό αντίκτυπο στην κοινή γνώμη. Απλώς θέλουμε να επισημάνουμε το πολιτικό θέατρο που παίζεται, στην ουσία προς ίδιον όφελος και που ελάχιστα συμβάλλει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος. Τη στιγμή μάλιστα που ο δημοσιογραφικός και εκδοτικός μηχανισμός διαλέγεται με την Οργάνωση επί κειμένων αγνώστων στην κοινή γνώμη. Αυτή η τραγελαφική κατάσταση που δημιουργείται, τόσο από απαγορευτικές διατάξεις που δεν μπορούν να εφαρμοστούν όσο και από την ανευθυνότητα και κυριολεκτική υποταγή στις πιο ευτελείς απαιτήσεις της «ενημερωτικής αγοράς», πρέπει να πάρει τέλος. Διότι πρόβλημα τρομοκρατίας υπάρχει.

ΚΑΤ' ΑΡΧΗΝ η τρομοκρατία τρέφεται από τα δημοσιεύματα. Θα πρέπει να εξευρεθεί ένας τρόπος —κι εδώ θα είναι η συναίνεση ουσιαστική— για να στερηθούν οι τρομοκράτες από το ζωτικό αυτό οξυγόνο. Γιατί μέχρι στιγμής κυριαρχούν στο χώρο αυτό.

ΔΕΥΤΕΡΟΝ, θα πρέπει να επέλθει ριζική αλλαγή στην πολιτική συμπεριφορά και την αξιακή κλίμακα των κομμάτων. Η μάχη στο επίπεδο των πολιτικών αξιών, η δικαιοσύνη και η κοινωνική ευαισθησία αχρηστεύουν το σύνδρομο του Ρομπέν των Δασών.

ΤΡΙΤΟΝ, θα πρέπει επί τέλους οι διωκτικές Αρχές να καταστούν αποτελεσματικές, για να αποκαταστήσουν την αξιοπιστία τους και να δικαιολογήσουν τα χρήματα των φορολογουμένων που λαμβάνουν. Αλλά, ως μέρος της κρατικής μηχανής, έχει κι αυτός ο μηχανισμός διαβρωθεί από τις κομματικές πρακτικές, πέραν του τρόπου σκέψης και πολιτικής ανάλυσης που τον χαρακτηρίζει.

ΕΥΤΥΧΩΣ που η ελληνική κοινωνία έχει ξεπεράσει πλέον, όπως κρίνουμε από ορισμένες στάσεις της, τα σύνδρομα της δεκαετίας του '70 και δείχνει στο θέμα μια αξιοζήλευτη ωριμότητα. Η τρομοκρατία έχει απομονωθεί πολιτικά από την ίδια την ελληνική κοινωνία που φαίνεται να έχει καταλάβει πλήρως τις διαστάσεις της κατανάλωσης της τρομοκρατίας.

ΑΠΟΜΕΝΕΙ κόμματα και κράτος να κάνουν το καθήκον τους. Μπορούν;

Γιατί άλλο Κύπρος και άλλο Βοσνία;

ΠΟΙΟΣ ΕΙΠΕ ότι ο ελληνικός πολιτικός κόσμος δεν «συναινεί»; Τα ελληνικά πολιτικά κόμματα μπορεί να διαφωνούν στις προσεγγίσεις τους στο γιουγκοσλαβικό, «μακεδονικό», κυπριακό, στο φορολογικό, ασφαλιστικό, συγκοινωνιακό, στην επιμήκυνση του ωραρίου των καταστημάτων ή στην αύξηση της τιμής του νερού ή στην πλήρη απελευθέρωση της τιμής των καυσίμων, αλλά βρέθηκαν να συμφωνούν στην ανάγκη κοινών προσεγγίσεων, κοινών μέτρων, στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος. Έτσι, προχθές Τετάρτη, για πρώτη φορά, συνήλθαν «επί τω αυτώ» οι υπουργοί Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, μαζί με τους εκπροσώπους του ΠΑΣΟΚ (Ι. Σκουλαρίκη), του Συνασπισμού (Φ. Κουβέλη) και ΚΚΕ (Θ. Παφίλη), σε μια προσπάθεια συντονισμού προσπαθειών και ενεργειών.

ΑΦΟΡΜΗ για τη σύσκεψη αυτή στάθηκε το τελευταίο δολοφονικό χτύπημα της «17 Ν» με στόχο τον υπουργό Οικονομικών Ι. Παλαιοκρασσά και θύμα έναν 22χρονο νέο, τον Θάνο Αξαργλιάν, που έπεσε νεκρός στο λιθόστρωτο του δρόμου... Και όσο και αν η νέα αυτή «επίδοση» των τρομοκρατών δεν εξέπληξε (αν ληφθεί υπόψη η ανικανότητα των σωμάτων ασφαλείας να οικειωθούν με τις σύγχρονες και μεταλλαγμένες μορφές του εγκλήματος) εξέπληξε η σύγχυση φρενών που φαίνεται να κατέλαβε όλους μας —υπεύθυνους και ανευθυνούπεύθυνους! Υπήρξαν, εν πρώτοις, οι διάφοροι «σοβαροί σχολιαστές», εφημερίδων και ραδιοσταθμών, που άρχισαν να «ελεεινολογούν» τη «17 Ν» διότι τα χτυπήματά της είναι τώρα «τυφλά», με αποτέλεσμα να πέφτουν θύματα «ανυποψίαστοι περαστικοί πολίτες». (Η λογική των «σχολιαστών» αυτών κατέληγε στο ότι: *Καλά να δολοφονείτε «επώνυμους» —υπουργούς, βουλευτές, βιομήχανους— αλλά οι «αθώοι», ανώνυμοι, απλοί πολίτες, τι σας φταίνει;*)... Ακολούθησε ο μικρός «εμφύλιος πόλεμος» μεταξύ εφημερίδων, με αφορμή τα ασυνάρτητα κείμενα των τρομοκρατών στο ρόλο του αυτόκλητου «υπερασπιστού» της κοινωνικής δικαιοσύνης! Αποτέλεσμα: Δυο εφημερίδες: το «Έθνος» και η «Αυριανή», να σπεύσουν να δημοσιεύσουν, παρά τη σχετική απαγόρευση, τη δεύτερη προκήρυξη της «17 Ν», η

οποία καταγγέλλει την «Ελευθεροτυπία» ότι... «ελογόκρινε» την προκήρυξη της πρώτης ημέρας! Και η «Ελευθεροτυπία»; Η «Ελευθεροτυπία» απάντησε την άλλη μερά (την Τετάρτη) με έναν πηχυαίο τίτλο που πίστευε ότι κατακεραυνώνει τους τρομοκράτες, ενώ στην ουσία ήταν μορφή «απολογίας» για τη μη δημοσίευση ολόκληρης της προκήρυξης!

ΑΛΛΑ ΠΟΙΟΙ, τέλος πάντων, είναι οι κύριοι αυτοί και ποιο ηθικό ανάστημα έχουν (εκτός αν «ηθικό ανάστημα» είναι η μάσκα, η ανανδρία, ο φόνος και η ιστορική παραφροσύνη) για να δίνουν μαθήματα «δημοσιογραφικής δεοντολογίας»; Και ποια υποχρέωση έχει, άραγε, ο ελληνικός Τύπος να δημοσιεύει τα άθλια κείμενά τους —κείμενα που δηλώνουν συσχότιση του λογισμού και ανάγονται στην περιοχή της ψυχοπαθολογίας; Το «πρόβλημα», όμως, ασφαλώς, δεν είναι η όποια ρητορική καταδίκη της τρομοκρατίας, αλλά η περιφρούρηση της δημοκρατικής ομαλότητας, που δεν έπαυσε να βρίσκεται στο στόχαστρο των εκτελεστών της «17 Ν». Από την πλευρά αυτή, η σύγκλιση που καταγράφεται μεταξύ όλων των πολιτικών κομμάτων, για τη διαφύλαξη της νομιμότητας και την προάσπιση των θεσμών, αποτελεί ένα πρώτο θετικό βήμα. Υπό την αίρεση ότι θα υπάρξει συνέχεια.

Κυπριακό: Τι γίνεται;

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ χτύπημα της «17 Ν» συνέπεσε με τις συνεχιζόμενες συνομιλίες, στη Νέα Υόρκη, μεταξύ του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ και των Γ. Βασιλείου και Ρ. Ντενκτάς και ενώ όλες οι πληροφορίες μιλούν για εμμονή του Τουρκοκύπριου ηγέτη να «κατοχυρώσει όλες τις παραχωρήσεις που θα κάνει η ελληνική πλευρά στο συνταγματικό, προτού δεσμευθεί στο εδαφικό».

Η «ΑΔΙΑΛΛΑΞΙΑ Ντενκτάς» επανέφερε το θέμα της όποιας αυτονομίας του, ουσιαστικής ή υποθετικής, απέναντι στον παράγοντα «Άγκυρα». Δεν είναι λίγοι οι αναλυτές εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η «αδιαλλαξία Ντενκτάς» δεν είναι τίποτε άλλο παρά αδιαλλαξία της ίδιας της Άγκυρας, η οποία, κατά τη χαρακτηριστική διατύπωση του προέδρου Γ. Βασιλείου, «δεν επείγεται να υπάρξει πρόοδος». Η Άγκυρα εξακολουθεί να συνδέει την πρόοδο των συνομιλιών για το Κυπριακό με ορισμένα ανταλλάγματα που αναμένει πάντοτε από την ελ-

ληνική πλευρά, με πρώτο, στη σειρά, τη άρση του «βέτο» στο 4ο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο και τη γενικότερη βελτίωση των σχέσεων Ελλάδας - Τουρκίας.

Η ΑΘΗΝΑ, πάντως, εξακολουθεί να πιστεύει στην «επίτευξη αποτελεσμάτων», καθώς αναμένει πάντοτε την παρέμβαση Μπους και την παρέμβαση του ίδιου του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο —όπως αναφέρεται— δεν θα περιορισθεί, τη φορά αυτή, σε κάποια απλή δήλωση, αλλά θα προχωρήσει και σε «σοβαρά μέτρα», ένα από τα οποία θα είναι, ίσως, και η καταγγελία Ντενκτάς! Το ερώτημα, ωστόσο, παραμένει ένα: «Μετά την καταγγελία, τι;» Για την ελληνική πλευρά μια ενδεχόμενη καταδίκη του Τουρκοκύπριου ηγέτη θα είναι ασφαλώς μια «σημαντική ηθική νίκη»... Όμως, η όποια «ηθική νίκη» δεν διώχνει ούτε τον Αττίλα από την Κύπρο, ούτε εξασφαλίζει μια οποιαδήποτε «δίκαιη, μόνιμη και λειτουργική λύση στο Κυπριακό».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Δεκαοκτώ χρόνια μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο, ο κυπριακός λαός εξακολουθεί να διερωτάται γιατί, στην περίπτωση της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, εξεδηλώθη «ενεργό» το ενδιαφέρον των ΗΠΑ και της Ευρώπης (όπως εξεδηλώθη και στην περίπτωση του Κουβέιτ), ενώ στην περίπτωση της Κύπρου, «ουδέν πράττουν»!

Βοσνία: Ο πόλεμος μαίνεται...

ΣΤΟ ΜΕΤΑΕΥ, η υπ. αρ. 39 στη σειρά «εκεχειρία» μεταξύ των αντιμαχόμενων στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη έμελλε και αυτή να καταρρεύσει, ενώ στρατιές προσφύγων εξακολουθούν να ταλαιπωρούνται ανάμεσα στον Μέλανα Δρυμό και τα βουνά του Σερράγιεβο. Και ενώ Γερμανία, Ιταλία και Αυστρία διαδηλώνουν την ετοιμότητά τους να δεχθούν συνολικά, στα εδάφη τους, 8.000 πρόσφυγες (από ένα σύνολο δύο σχεδόν εκατομμυρίων...), κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με σιγουριά πού μπορεί να οδηγήσει αυτή η «ομαδική παραφροσύνη» στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, όπου «όλοι πολεμούν εναντίον όλων».

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη, η Ευρώπη φαίνεται να μην μπορεί να διαμορφώσει μια κοινή στάση απέναντι στο «γιουγκοσλαβικό»: Οι Γερμανοί επανέρχονται στο θέμα «ενδεχόμενου βομβαρδισμού του σερβικού πυροβολικού στη Βοσνία - Ερζεγοβίνη», ο Μιτεράν επιμένει στην ανάγκη ειρηνευτικής διάσκεψης

ε τη συμμετοχή όλων των εμπολέμων ο όρδος Καρινγκτον ανακαλύπτει (μόλις ώρα) ότι «οι Μουσουλμάνοι φταίνε όσο και οι υπόλοιποι, αν όχι και περισσότερο», ενώ ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ Μπούρος Γκάλι προσπαθεί να κάνει πράξη την πολιτική των ισορροπιών». Όσο για την για τη Σερβία, εμφανίζεται με τρία πρόσωπα —τον πρόεδρο Μιλόσεβιτς, το νέο πρωθυπουργό Πάνιτς και τον ηγέτη των Σέρβων της Βοσνίας, Ράντοβαν Κάρατζιτς... Ο Μιλόσεβιτς απορρίπτει κάθε ιδέα «διεθνούς διάσκεψης για το Κοσσυφοπέδιο», ο Ιάκιτς ζητεί πίστωση χρόνου εκατό ημερών, ενώ ο Ράντοβαν Κάρατζιτς θα μπορούσε να συζητήσει διαμελισμό της Βοσνίας Ερζεγοβίνης μεταξύ Σέρβων και Κροατών, εις βάρος φυσικά, των Μουσουλμάνων.

ΑΛΛΑ ΥΠΑΡΧΕΙ και η Ελλάδα. Συνάγει διπλωματικές σχέσεις με τη Σλοβενία και Κροατία, στέλνει τον «Κουντουριώτη» α εποπτεύει το εμπάργκο, αλλά για «ανώστους», μέχρι στιγμής, λόγους, δε δίνει μεγάλη προθυμία στην υιοθέτηση της αλλικής πρότασης για διευρυμένη διάσκεψη ειρήνης στη Γιουγκοσλαβία... Παρά αυτά, κάθε τόσο, η Ελλάδα κατηγορείται, μαζί με τη Ρουμανία και τη Ρωσία, παραβιάζει το εμπάργκο».

Ναι, στο Μάαστριχτ

ΜΕΣΑ ΣΤΟ «Δεκαπενθήμερο» που επιχοπούμε ξεκίνησε, και τυπικά, η διαδικα-

σία επικύρωσης της συνθήκης του Μάαστριχτ από το ελληνικό Κοινοβούλιο —διαδικασία στην οποία οι περισσότεροι αναλυτές δίνουν σημασία, και αξία, αντιστοιχία με εκείνη της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ, πριν από ένδεκα χρόνια.

Η ΘΕΣΗ των κομμάτων είναι βέβαια γνωστή. Όλα τα κόμματα, με εξαίρεση το ΚΚΕ, συμφωνούν —παρά τις διαφορές αποχρώσεων ή επιφυλάξεων— ότι, με τη συνθήκη του Μάαστριχ, θεμελιώνεται μια νέα αφετηρία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Ακόμα και ο Γ. Αρσένης, άλλοτε «τσάρος» της οικονομίας και υπέρμαχος του τριτοκοσμικού μοντέλου, «ενετάλη» από την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, να εξηγήσει γιατί το ΠΑΣΟΚ θα υπερψηφίσει τη συνθήκη, πράγμα το οποίο έκανε με επιτυχία. Βεβαίως —είπε— η συνθήκη είναι προϊόν συμβιβασμού, θέση την οποία, όπως είναι γνωστό, ανέπτυξε πρώτος ο Συνασπισμός. Βεβαίως οι όροι σύγκλισης των οικονομιών ενέχουν κινδύνους ύφεσης, πράγμα που στην απλοελληνική θα πει, ίσως, μεγαλύτερη ανεργία καιπροσωπική κάμψη του βιοτικού επιπέδου, κ.λπ. Παρά ταύτα, διέξοδος άλλη δεν υπάρχει. Αν η Ελλάδα θέλει να βγει από τα σημερινά της αδιέξοδα, θα πρέπει και αυτή να επεξεργασθεί το δικό της πρόγραμμα ανάπτυξης, στο οποίο θα εμπεριέχονται και οι στόχοι του Μάαστριχ. Φυσικά, ο Γ. Αρσένης δεν παρέλειψε να αναφέρει ότι μόνο το ΠΑΣΟΚ μπορεί να συγκροτήσει και να προ-

ωθήσει ένα τέτοιο πρόγραμμα —διάβαζε «εδώ και τώρα εκλογές». (Είναι, ως ένα βαθμό, παθολογική η αντίληψη των ηγετικών στελεχών του ΠΑΣΟΚ, που πιστεύουν ότι ο λαός «ενοστάλησε» τη νεφελοκοχκυγία της πασοκικής οκταετίας, με ό,τι αυτό σήμαινε για την οικονομική αντοχή της χώρας). Όσο για τον ΣΥΝ, συνεχίζοντας την ωραία και πρωτοποριακή παράδοση του ΚΚΕ Εσωτερικού, εμφανίζεται όχι μόνο στον αντίποδα της λογικής του ΚΚΕ αλλά και διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις για τη δυναμική που μπορεί ν' αναπτυχθεί στην επόμενη δεκαετία, με τους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες των λαών, γενικά στην ήπειρο και στην κάθε ευρωπαϊκή χώρα, χωριστά.

★ ★ ★

ΚΑΙ ΕΝΩ η συζήτηση για την επικύρωση της συνθήκης του Μάαστριχτ αναμένεται να ολοκληρωθεί ως το τέλος Ιουλίου, η μάχη των «καναλιών», στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, για άδειες «πανελλαδικής εμβέλειας», προχωρεί. Πλην το ερώτημα δεν άλλαξε: Ποιος θα μας σώσει από τα διαφημιστικά μηνύματα, τη φτώχεια των προγραμμάτων, αυτή την καταρράκωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, αισθητικής ή απλής αντοχής;

ANTHΩP

Ἀλέξανδρος Κοτζιάς

ΤΑ ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

καί δύο δοκίμια γιά τό χρόνο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ἡ Χ. Παπαδημητρακόπουλος

ΕΠΙ ΠΤΙΛΩΝ ΑΥΡΑΣ
ΝΥΚΤΕΡΙΝΗΣ

Πέντε κείμενα γιά τόν Παπαδιαμάντη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Ν.Δ: ΤΟ ΑΙΜΑ ΝΕΡΟ ΔΕΝ ΓΙΝΕΤΑΙ...

Περί των παλαιών καλών παραδόσεων της Δεξιάς ο λόγος: των παραδόσεων της φυλετικής αλληλεγγύης των εθνικοφρόνων· της κατάργησης των διακρίσεων θεμιτού - αθέμιτου και νόμιμου - άνομου προκειμένου να προστατευθούν οι «καλοί» από τους «κακούς» (:συνήθως κομμουνιστές)· των παραδόσεων του ονομασθέντος παρακράτους, της περιφρόνησης κανόνων και αρχών του κράτους δικαίου. Και άλλα πολλά τέτοια.

Τα θυμηθήκαμε διαβάζοντας ότι τρεις βουλευτές της ΝΔ οι Απ. Ανδρεουλάκος, Επ. Ζαφειρόπουλος και Κ. Κωνσταντινίδης αποφάσισαν να αναλάβουν την υπεράσπιση του κατηγορούμενου για τη δολοφονία του Ν. Τεμπονέρα και στελέχους της ΝΔ Ι. Καλαμπόκα. Και την απόφαση την πήραν επειδή η Πολιτική Αγωγή «επιχειρεί έντονη πολιτική και κομματική εκμετάλλευση του θλιβερού περιστατικού στην Πάτρα», και για να προστατεύσουν «το κύρος και την τιμή της Δικαιοσύνης».

Και οι τρεις βουλευτές είχαν εμπλακεί στις διαδικασίες της κάθαρσης. Οι Ζαφειρόπουλος και Ανδρεουλάκος ήσαν, επιπρόσθετα, μέλη της Επιτροπής της Βουλής που διερευνούσε τις συνθήκες δολοφονίας του καθηγητή Τεμπονέρα.

Η μνήμη ευτυχώς, αντέχει για γεγονότα αρκετά πρόσφατα. Και εκείνο που έχει σημασία δεν είναι οι φλυαρίες των «αγνοούντων» περί Δικαιοσύνης νεοδημοκρατών, όσο το ότι, πρώτον, αναλαμβάνουν προφανώς κατόπιν εντολής την υπεράσπιση γνωστού τραμπούκου της οικογένειάς τους και δεύτερον ότι προσπαθούν με την ιδιότητά τους να ρίξουν το βάρος τους για μια θετική υπέρ της πολιτικής τους οικογένειας έκβαση της δίκης.

Όμως, ακόμα και αν αυτές οι δύο υποθέσεις αντικρουσθούν και το κίνητρο των τριών μελών της Ελληνικής Βουλής είναι πράγματι η υπεράσπιση της Δικαιοσύνης, τότε μάλλον έχουν πολύ ελαστικά κριτήρια συνειδήσης, αναλαμβάνοντας την υπεράσπιση τραμπούκου.

Πάνω απ' όλα, για τη ΝΔ φαίνεται πως η πολιτική ευαισθησία είναι ό,τι ήταν και στο παρελθόν: κουρελόχαρτο για λαϊκή χρήση. Παραδόσεις της γνωστής, εφιαλτικής Δεξιάς...

Ο κ. ΣΟΥΦΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ «ΠΡΟΤΥΠΑ»

«Πώς να δημιουργηθεί το βίωμα και η σκέψη περί προτύπου στα παιδιά; Δίνει πρότυπα αυτή η κοινωνία;» Τάδε εφη ο κ. Σουφλιάς, προκειμένου να εξηγήσει τις χαμηλές επιδόσεις των υποψηφίων για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στο μάθημα της Έκθεσης, που είχε σχετικό με τα πρότυπα θέμα.

Μάλλον έχει λάθος ο επί της Παιδείας Υπουργός. Διότι τα «παιδιά» είναι πιθανότερο να βρέθηκαν σε δίλημμα: να γράφουν για τα πρότυπα των video-clips; να γράφουν για τα πρότυπα που διαχέονται πίσω από το χορό των δις γύρω από ένα στρογγυλό πετσί (:μπάλα); να γράφουν για τους «αρπαχτούς» που αγοράζουν τα 4Χ4 και κάνουν την «αγροτική διαδρομή Εκάλη - Κολωνάκι, χωρίς ίχνος λάσπης στους τροχούς» (όπως έλεγε κάποτε ο κ. Σουφλιάς στους υπουργούς Εθνικής Οικονομίας); Η, αντίθετα, να γράφουν γι' αυτά τα ολίγα «καλά κάγαθά» που μαθαίνουν τσάτρα-πάτρα στο σχολείο; Στην περίπτωση αυτή, τα παιδιά θα γράφαν για το αδύνατο να συμβεί: μια «καλή» κοινωνία.

Γιατί κύριε Σουφλιά μου; Δεν υπάρχουν πρότυπα στυλ Γκάλη; Και μάλιστα δεν τα περιποιείσθε αυτά τα πρότυπα, όπως αρμόζει στις δυναμικές λειτουργίες που

αυτά επιτελούν; Δεν χαρίζετε π.χ., (όχι εσείς προσωπικώς βέβαια) τα χρήματα ποδοσφαιρικών ομάδων; Δεν μεριμνά η πολιτεία ώστε να μην υπάρξει κανένα πρόσκομμα στις απολαβές ποικίλων ειδώλων; Υπάρχουν πρότυπα κ. Σουφλιά, και το γνωρίζετε πάρα πολύ καλά. Το να λέτε ότι δεν υπάρχουν, σημαίνει, απλά, απλούστατα, ότι συγκαλύπτετε τα υπάρχοντα για ευνόητους λόγους.

Για λόγους που έχουν σχέση, μεταξύ άλλων, με κάποιες άγριες αρνήσεις προτύπων που έζησε ο προκάτοχος του κ. Σουφλιά Υπουργός, χωρίς να μπορεί να τις ελέγξει...

Χ.Κ.

Είνα βαλκανικό δίκτυο αλληλεγγύης —το ΒΑΛΚΑΝΙΑ SOS— που θα συγκεντρώνει στις τάξεις του πολίτες από όλες τις βαλκανικές χώρες βρίσκεται στα σκαριά. Πρώτη συμβολική ενέργεια του δικτύου είναι η αποστολή σκάφους ειρήνης στα γιουγκοσλαβικά παράλια, ενός σκάφους που δεν θα αποδέχεται τη λογική του πολέμου και του στρατιωτικού αποκλεισμού. *Για περισσότερες πληροφορίες Θεμιστοκλέους 56 τηλ.: 36.26.319

Ο ΕΛΑΙΩΝΑΣ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΠΗΓΗ ΖΩΗΣ

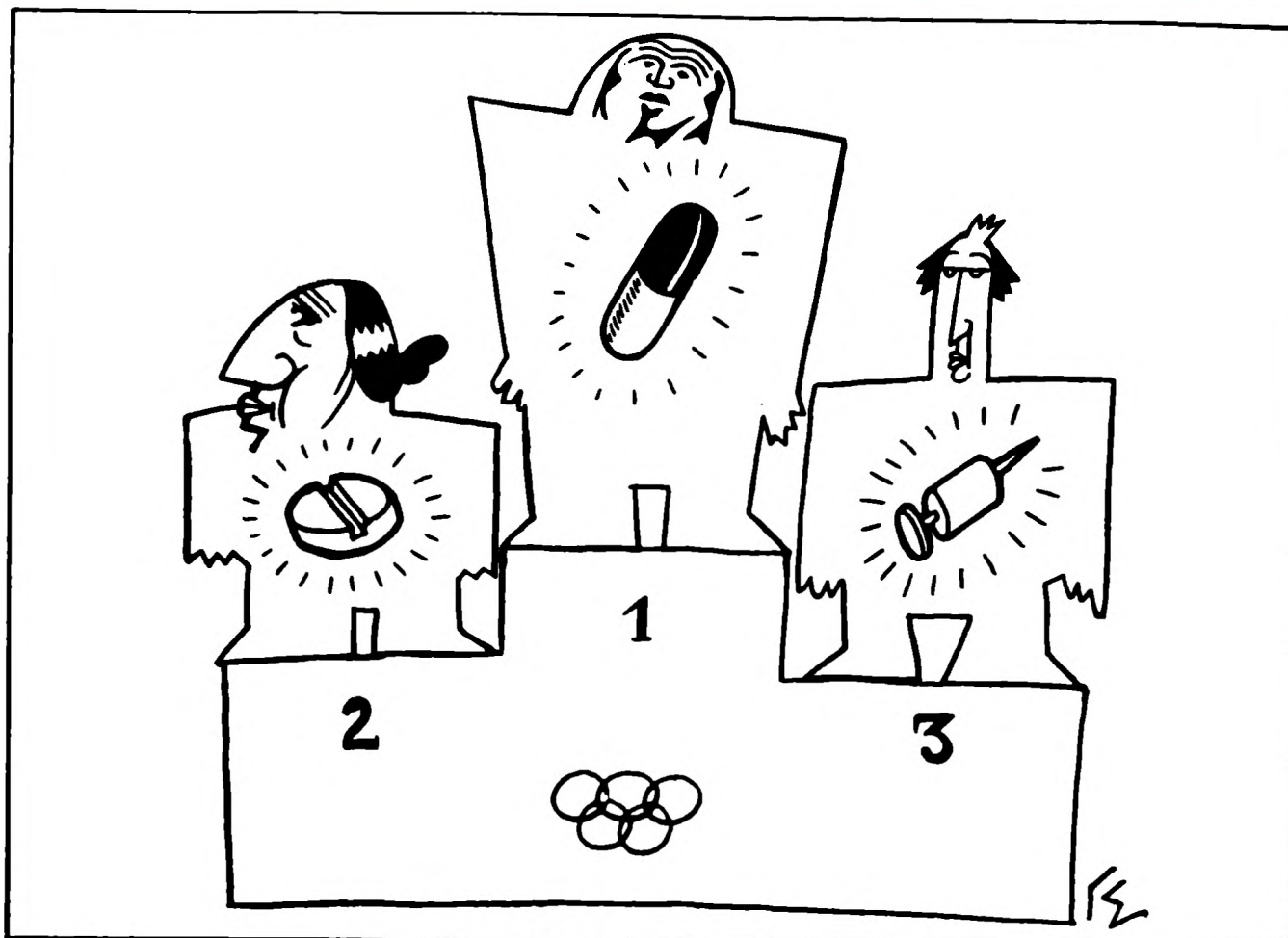
Όπως πληροφορούμαστε από τον ημερήσιο Τύπο, ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος της Αθήνας, προχωρεί... αυτεπαγγέλτως σε πρόταση τροποποίησης του Προεδρικού Διατάγματος, με το οποίο εντάχθηκε στο Σχέδιο Πόλεως η περιοχή του Ελαιώνα, με πρωτοβουλία του τότε Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ Στ. Μάνου. Η νέα προσπάθεια σχεδιασμού του πολύπαθου Ελαιώνα στοχεύει στο να καταστεί πιο εύπεπτο το προϊόν των 7,5 εκατομμυρίων νέων κυβικών μέτρων τσιμέντου, που θα κτιστούν στην περιοχή εάν δεν ανακληθεί πλήρως το σχέδιο Μάνου. Είναι φανερό πως δεν σώζονται με τίποτε ούτε η Αθήνα ούτε οι Αθηναίοι εάν το ποσοστό πρασίνου από 14% γίνει 20%, ούτε εάν συγκεντρωθεί σε ουσιαστικότερους πυρήνες από τις νησίδες πρασίνου που πρόβλεπε το σήμερα θεσμοθετημένο, σχέδιο. Διότι εκτός από την πλειοψηφία των Δήμων, από το Σύλλογο Αρχιτεκτόνων και από το Τεχνικό Επιμελητήριο, το σχέδιο αυτό αμφισβητείται και από το Τμήμα Ε' του Συμβουλίου της Επικρατείας, στο οποίο έχουν προσφύγει οι ενδιαφερόμενοι φορείς με το αίτημα: ΝΑ ΑΝΑΚΛΗΘΕΙ ΑΜΕΣΑ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΝΟΥ. Το ΣΤΕ, η τελευταία μας ελπίδα. Να του υπενθυμίσουμε ότι το Ταμείο Συνοχής της συμφωνίας του Μάαστριχτ προβλέπει σημαντικά κονδύλια για το περιβάλλον και ότι ρεαλιστικά πλέον θα μπορούσαν να διατεθούν αρκετά από αυτά, ώστε ο Ελαιώνας από σκουπιδότοπος να γίνει χώρος ζωής, να γίνει μητροπολιτικό πάρκο αναψυχής και χώρος αναπνοής για τους κατοίκους της πρωτεύουσας.

Αισθάνεσθε ανασφαλείς;

() Υπουργός Εθνικής Οικονομίας κ. Μάνος έχει ως πολιτική του τακτική το σοκ.

ίδιο έπραξε και στο ασφαλιστικό. Η διάγνωση προηγείται βέβαια της θεραπείας. Το θέμα όμως δεν είναι αυτό. Διότι σε γενικές γραμμές, ενδεχομένως, η διάγνωση για την τραγική κατάσταση της κοινωνικής ασφάλισης και των ταμείων γίνεται μάλλον δεκτή.

Με ποια δηλαδή μέσα, σε ποιο χρονικό διάστημα και με ποιο επιμερισμό των επιβαρύνσεων θα εξυγιανθεί και θα επιβιώσει το ασφαλιστικό σύστημα διασφαλίζοντας στοιχειώδη και αξιοπρεπή προστασία σ' αυτούς που πράγματι έχουν ανάγκη. Πρόκειται για σύγκρουση συμφερόντων και αντιλήψεων.

— «Περί της φιλοσοφίας (στην έρευνα)» —

Ο Κ. Ανδριανόπουλος διακρίνεται από επιμονή στις πεποιθήσεις του που θα τον αξίωνε με τον «τίτλο» του Κνίτη της Ρηγίλλης. Είναι σαν να πατάει ένα κουμπάκι και να αρχίζει ν' ακούγεται κάποια πολυκαιρισμένη κασέτα από μέσα του. Μόνον που έχει πρόβλημα μερικές φορές. Π.χ., για να υποστηρίξει την ορθότητα της ιδιωτικοποίησης των τηλεπικοινωνιών έφερε και το παράδειγμα της Βρετανίας· μόνον που διαβάσαμε ότι η ιδιωτικοποίηση στο βρετανικό ΟΤΕ αφορά μόνον το 22% —αντιθέτως, το 100% αφορά σε μερικές τριτοκοσμικές χώρες (προφανώς στον Τρίτο Κόσμο μας έφερε το... ΠΑΣΟΚ).

Όμως, ο κ. Υπουργός υποπίπτει και αλλού σε ολισθήματα, τέτοια που έρχονται σε κατάφωρη αντίθεση με μίαν από τις θεμελιώδεις αξίες του ρεύματος το οποίο υποτίθεται ότι εκπροσωπεί (του νεοφιλελευθερισμού), την αξία του κοινού νου· και όχι μόνον αυτό, αλλά στην προσπάθειά του να τεκμηριώσει τις θέσεις του «καίει» και το παραμικρότερο χαρτί που έχει στη διάθεσή του: πώς είναι δυνατόν να πάρει κανείς στα σοβαρά έναν Υπουργό όταν ισχυρίζεται ότι κάθε δημοσίευση που έγινε στην τριετία '87-'89 από ερευνητές του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών κόστισε 50 εκατομμύρια δραχμές; Προφανώς, κάτι άλλο συμβαίνει: ή ο κ. Υπουργός έχει προβληματική σχέση με τη λογιστική, ή δεν έλεγε το τι του έδωσαν ως αποδεικτικά στοιχεία οι υφιστάμενοί του (οπότε «ας πρόσεχε»), ή σκοπίμως παραπληροφορεί θεωρώντας ότι έτσι θα περάσουν οι «ρετσέτες» που διαλέγει από το νεοφιλελεύθερο συνταγολόγιο (οπότε, τίθεται ζήτημα αξιοπιστίας του), ή τέλος, δεν ελέγχει λογικά το τι γράφει...

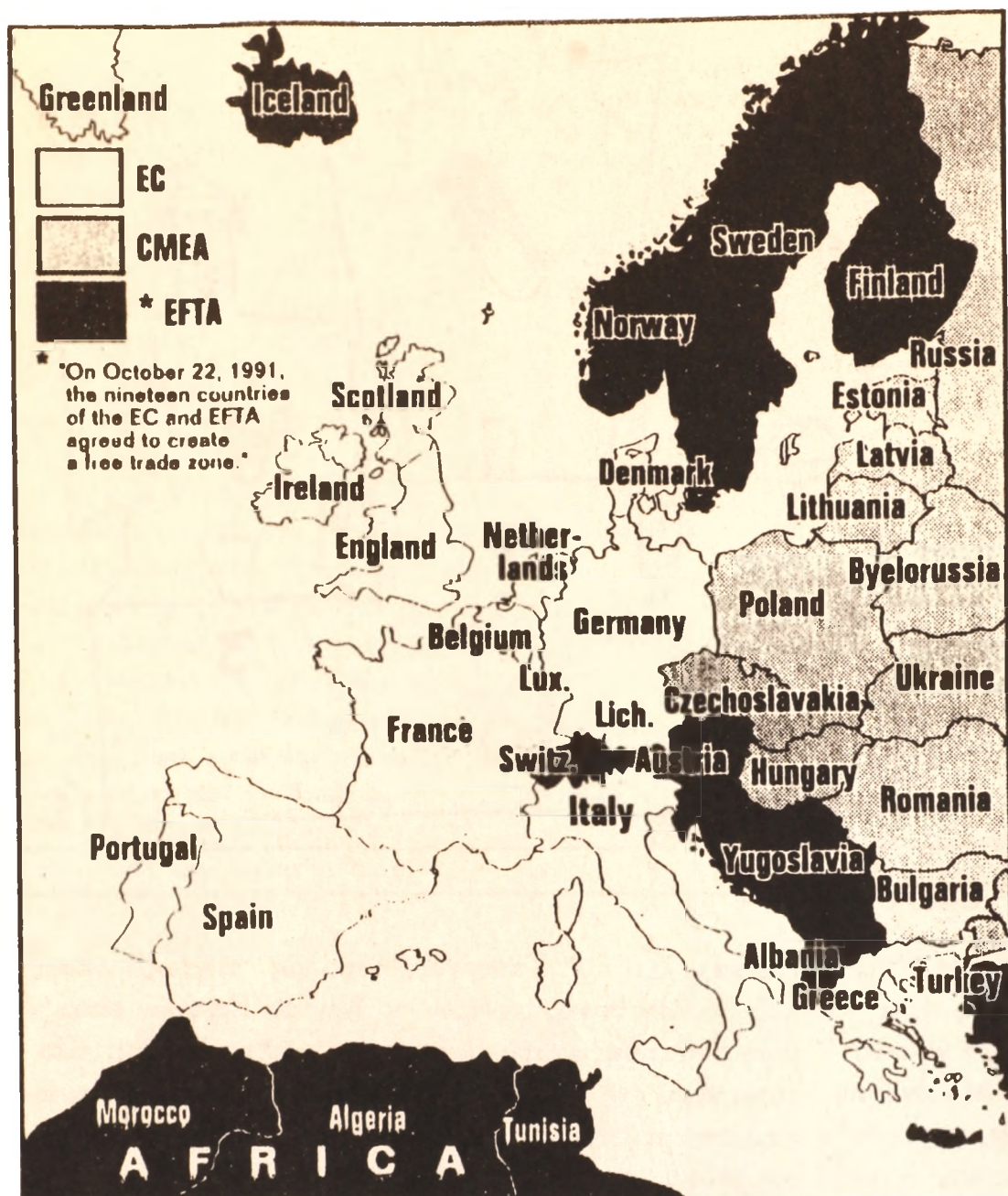
Δυστυχώς, η επιχειρηματολογία του κ. Ανδριανόπουλου πάσχει από τα δεινά που συναντά μια φιλολογία όταν πάει να γίνει πολιτική και μια πολιτική που θέλει ολίγη φιλολογία για να περάσει «εχσυχρονιστικά»: «η έρευνα δεν μπορεί να γίνει για την

έρευνα», λέει ο κ. Υπουργός. Ασφαλώς. Μήπως η ύπαρξη μεγάλου υπολογιστικού κέντρου σε Κέντρο Ερευνών είναι απόδειξη μιας αντίληψης εφαρμοσμένης, εμπειρικής έρευνας; Και αν ναι, τότε γιατί στο ΕΚΚΕ το χομπιούτερ δεν έχει πια ούτε έναν προγραμματιστή; Μήπως, επίσης, η «ρουφήχτρα» που είναι αποφασισμένος να κλείσει ο κ. Ανδριανόπουλος, θα πρέπει να πιαστεί από τους πολυθεσίτες ευνοούμενους του κ. Μητσοτάκη που όλως τυχαίως προΐστανται σε ερευνητικά ιδρύματα - «ρουφήχτρες»; Μήπως ο κ. Ανδριανόπουλος, πριν ορκιστεί πίστη στους Έλληνες επιστήμονες - ερευνητές που «δεν υστερούν σε τίποτα» από τους ξένους, θα πρέπει να αναρωτηθεί γιατί επικεφαλής ερευνητικού κέντρου βρίσκεται επιστήμονας, ο οποίος σε πανεπιστημιακή έκδοση με εργοβιογραφικά σημειώματα για κοινωνικούς και πολιτικούς επιστήμονες της Ευρώπης, αναφέρεται ως *German* (Γερμανός);

Μήπως, τέλος, ο κ. Ανδριανόπουλος θα πρέπει να εξηγήσει πώς είναι δυνατόν ένα ερευνητικό κέντρο να μετάσχει σε ευρωπαϊκή προγράμματα, όταν για να πραγματοποιηθούν συνεντεύξεις και επιτόπια έρευνα χρειάζονται συνεντευκτές οι οποίοι όμως μπορούν να δουλέψουν όταν υπογράψει ο πρωθυπουργός —ακόμα και όταν τα κονδύλια διατίθενται μέσω του «Ειδικού Λογαριασμού» (τουλάχιστον αυτό ισχυρίζονται διάφοροι υπεύθυνοι —η μήπως ανευθυνοανεύθυνοι— που είναι γραμματείς σε Ειδικό Λογαριασμό).

Όποια στοιχεία έχει ανάγκη ο κ. Υπουργός είναι στη διάθεσή του, αν φυσικά θελήσει να ασχοληθεί με τέτοια «χυδαία» προβλήματα —τα οποία ωστόσο προηγούνται των «ποιοτικών κριτηρίων» που πρόκειται να εφαρμόσει για την έρευνα ο κ. Ανδριανόπουλος.

Χ.Κ.

Το Center of International Studies του Πανεπιστημίου του Princeton διέπραξε σοβαρό ατόπημα. Σε χάρτη, που δημοσιεύεται στο βιβλίο «Emerging Dimensions of European Security Policy» (Εκδότης Wolfgang I. Danspeckgruber, χρηματοδότης ο πρίγκηπας Hans-Adam II του Λίχτενστάιν), η Κρήτη χρεώνεται στην Τουρκία.

Επειδή η Κρήτη είναι ελληνική (έχει κανείς αντίρρηση;) μήπως τέτοιες «ανακρίβειες» δεν είναι απλές παραδρομές αλλά εσκεμμένες παραχαράξεις;

Γιατί τους πληρώνουμε;

Ξέρετε γιατί η Ελλάδα μετέχει στη δύναμη του NATO που επιτηρεί την εφαρμογή του εμπάργκο στη Γιουγκοσλαβία; Διότι στην Αδριατική πλέουν αρκετά δικά μας κρουαζιερόπλοια και το ελληνικό αντιτορπιλικό ίσως χρειαστεί να μαζέψει καμιά νάρκη ή να αναχαιτίσει κανέναν «υπερπατριώτη Σέρβο πιλότο» που θα «έριχνε» πάνω στο κρουαζιερόπλοιο.

Ξέρετε γιατί η χώρα έχει σημειώσει πρόοδο; Διότι οι Έλληνες καταναλώνουν περισσότερο βοδινό, περισσότερη φέτα και λιγότερο ψωμί από όσο το 1961 (με συγκεκριμένα κιλά ανά άτομο!).

Ξέρετε γιατί δεν μπορεί να γίνει δημοψήφισμα για το Μάαστριχτ, και γιατί μπορούσε να γίνει στη Δανία; Διότι

στη Δανία, ο καθένας «πριν πάει στη δουλειά του στις 7 το πρωί, διαβάζει δυο-τρεις εφημερίδες και ενημερώνεται για ό,τι συμβαίνει στον κόσμο, ενώ εμείς είμαστε «σαν τον τραμπάκουλα» που δεν ξέρει την τύφλα του, οπότε για ποιο πράγμα να κληθεί να αποφασίσει με δημοψήφισμα; Αυτά όλα, και πολλά τέτοια, τα λένε κάποιοι κύριοι των κρατικών καναλιών, «σχολιαστές» αποκαλούμενοι, που συνδυάζουν μια άθλιας υψής προπαγάνδα του κυβερνώντος κόμματος —που θυμίζει αρκετά Γεωργαλά— με την τσέπη τους, που τη φροντίζει βεβαίως η ΝΔ.

Το ερώτημα είναι γιατί τους πληρώνουμε; Δεν μας φθάνουν όσους πληρώνουμε στα δελτία ειδήσεων των ιδίων καναλιών;

Χ.Κ.

ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΜΥΝΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

Παίρνοντας αφορμή από ημερίδα της προηγούμενης εβδομάδας που διοργάνωσε το Γ.Ε.Ε., με ευρεία συμμετοχή ειδημόνων της Βιομηχανίας, αλλά και πολιτικών, καταλήγουμε δυστυχώς στα ίδια συμπεράσματα που επί μια 10ετία φαίνεται συστηματικά να θέλει να αγνοεί το υπουργείο Άμυνας.

Τα συμπεράσματα αυτά είναι:

- Η έλλειψη σχεδιάσεως και στόχων.
- Η συρρίκνωση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας ώστε τελικά να υπάρξει μείωση του κόστους.
- Η ανυπαρξία πολιτικής μείωσης του κόστους υποστηρίξεως οπλικών συστημάτων (LIFE CYCLE COST).
- Ανυπαρξία αντισταθμιστικών οφελών.

Στο σχόλιό μας αυτό θα περιορισθούμε στα δύο τελευταία ρωτώντας τον υπουργό και τον αρχηγό Αεροπορίας, πολύ απλά:

● Με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται η υποστήριξη συστημάτων που αγοράζουμε, ώστε να μειωθεί το κόστος της εν συνεχεία υποστήριξεως, αλλά και η απρόσκοπτη λειτουργία τους. Σαφές παράδειγμα η περίπτωση των F-16: Οι μεν Τούρκοι τα κατασκευάζουν σχεδόν εξ ολοκλήρου, σχεδιάζοντας στη νέα παρτίδα να αυξήσουν την τουρκική προστιθέμενη αξία στο 90% (!), εμείς δε προγραμματίζουμε στη δική μας νέα παρτίδα των 20 ή 40 αεροσκαφών να φθάσουμε την ελληνική προστιθέμενη αξία στο 0% (μηδέν τοις εκατό!). Και όχι μόνον αυτό: ο προηγούμενος κινητήρας της GENERAL ELECTRIC ακόμα δεν υποστηρίζεται σε επίπεδο γενικής επισκευής από την ΕΛΒ —και βέβαια δεν κατασκευάζεται ούτε βίδα του.

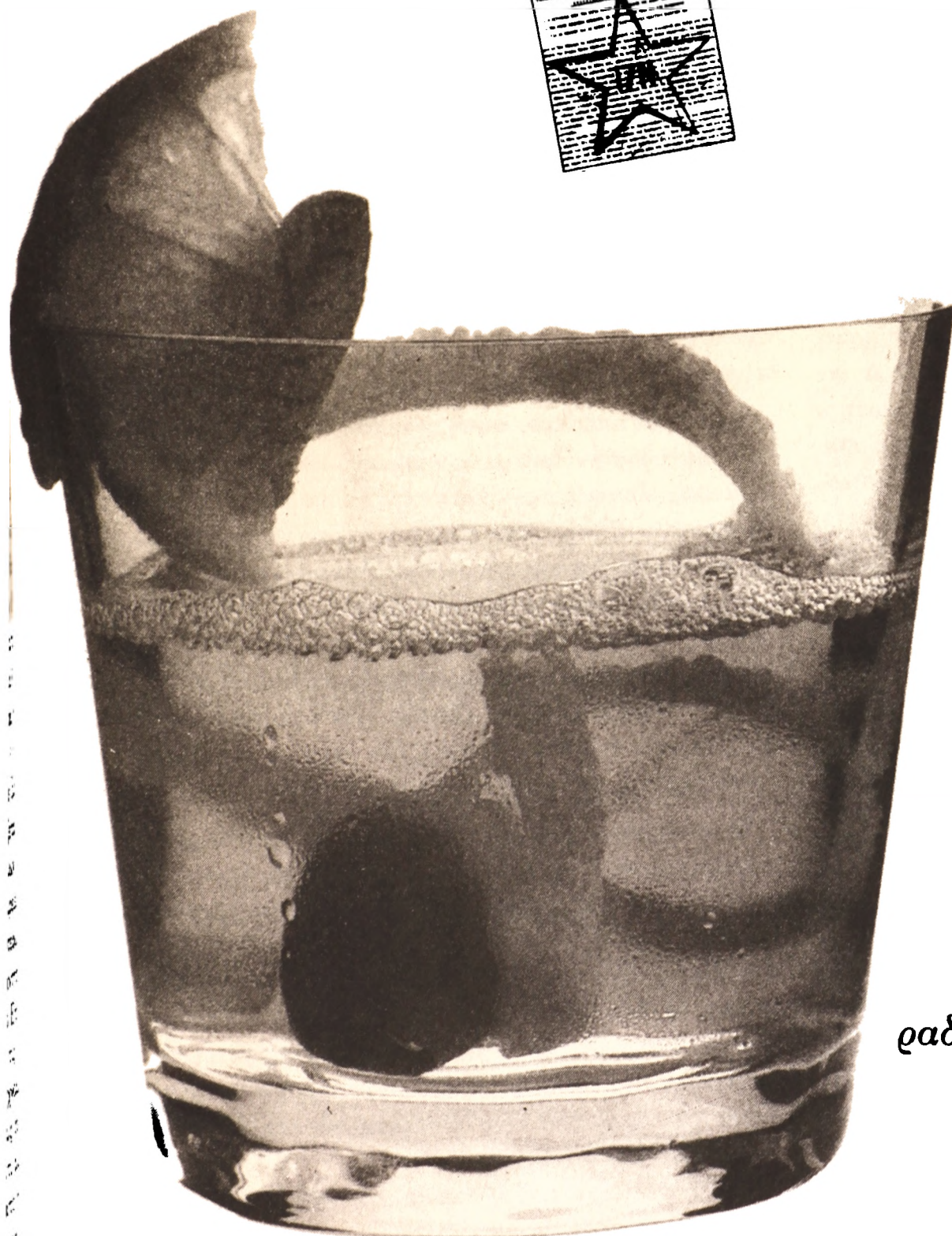
● Με ποιο τρόπο διασφαλίζεται η εκτέλεση αντισταθμιστικών ωφελειών και αν υπάρχει μαύρη λίστα, για εταιρείες που αποδεδειγμένα δεν τήρησαν συμφωνημένα.

Περιμένοντας κάποια απάντηση από τον αρμόδιο υπουργό ή το Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας, θα μεταφέρουμε τις εντυπώσεις που απέχτισε η ομάδα τεχνοκρατών του ΕΛΒ από την επίσκεψή τους σε τουρκικές πολεμικές βιομηχανίες, γιατί ακριβώς εκεί βρίσκεται η απειλή, τόσο από πλευράς τεχνολογικού αιφνιδιασμού, όσο και από πλευράς κόστους υποστήριξεως.

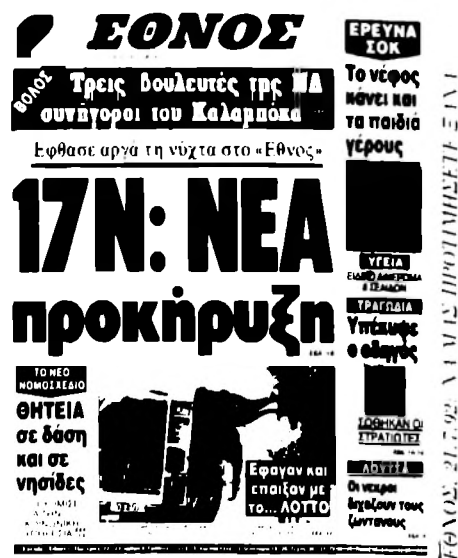
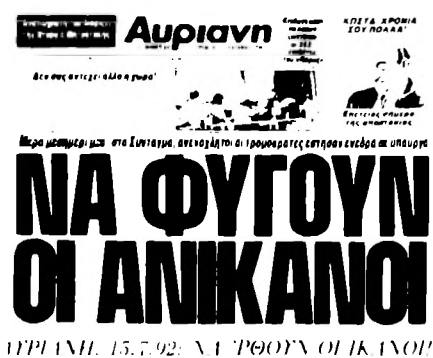
«Περί τρομοκρατίας και Κράτους»

του Χρήστου Κυριαζή

Στους λογαριασμούς που
γίνονται ολοένα
και πυκνότερα για τις επιδόσεις
της «Ε.Ο. 17 Νοέμβρη»
παραλείπεται κάτι: πόσες σελίδες
γεμίζουν στις εφημερίδες —ή
πόσος χρόνος καλύπτεται στην
ραδιοτηλεόραση— με άρθρα, σχόλια,
φωτογραφίες, ρεπορτάζ που
παράγονται μετά από κάθε
«χτύπημα».

και θεσμική νομιμοποίηση από τους πολίτες— το οποίο να της αποκλείει αλλαγές στόχων αλλά και συνθηκών δράσης: χτυπήσανε μέρα - μεσημέρι το Σύνταγμα, με εγνωσμένα υψηλό ποσοστό στο ενδεχόμενο του θανάτου κάποιων από το πλήθος —όπερ και εγένετο. Γιατί, άραγε, έχει σημασία να επικαλεστεί κανείς αποσπάσματα προηγούμενων προκηρύξεων της όπου διαβεβαίωνε ότι «προσέχει τους αθώους;». Για να στοιχειοθετηθεί η αλλαγή στα όρια της δράσης της; Και γιατί άραγε να γίνεται διαχωρισμός —έστω και έμμεσος— ανάμεσα στον νεαρό Αξαρλιάν και στον Αμερικανό λοχία, όταν θα πρέπει να θεωρείται ως εγγενής στη λογική της δράσης της 17N η *de facto* πιθανότητα αντιμετάθεσης των ορίων ενοχής - αθωότητας, αντιμετάθεση ευθύτητα ανάλογη της αντίληψης περί ένοπλης πρωτοπορίας;

Η «καλή» δουλειά των «κακών», η «κακή» δουλειά των «καλών»

Η 17N κάνει τη δουλειά της —ακόμα και απελπισμένα, όπως λένε εδώ και λίγο καιρό κάποιοι αυτόκλητοι (και έμμισθοι, βέβαια) φωστήρες. Τι περιθώρια έχουν να κάνουν την δουλειά τους οι «καλοί»; Περιθώρια θεσμικά, πολιτικά, ιδεολογικά, λογικά. Περιθώρια που είναι ασύμμετρα στο στρατόπεδο των καλών, και που σαφώς διαφέρουν από τις αφετηρίες αντιδράσεων του κοινού, οι οποίες εδράζονται σε άλλες ιεραρχίες αξιών και αποτιμήσεις και συναρτώνται ευθέως με φόβο, τρόμο και πανικό. Διαφορετικά είναι τα περιθώρια του δημοσιογράφου, διαφορετικά εκείνα του προϊσταμένου των μηχανισμών καταστολής. Ο

δημοσιογράφος θα καταδικάσει και θα στιγματίσει μια ενέργεια στην προσπάθειά του να αντιπροσωπεύσει το κοινό, την πελατεία του· ο υπουργός Δημόσιας Τάξης θα κάνει το ίδιο, αλλά για να διαβεβαιώσει ότι «εμείς είμαστε εδώ, μη φοβάστε», να «βελτιώσει» την αστυνόμευση, να προστατέψει τη συνοχή των διωκτικών αρχών κ.ο.κ. Ο πολίτης που θα βάλει λουλούδια στο μέρος που σκοτώθηκε ο Αξαρλιάν θα λειτουργήσει με το ηθικό κριτήριο και το ήθος που εκπορεύεται από την αλληλεγγύη, τον πόνο, το αίσθημα δικαίου.

Στην Ελλάδα, κοντά στα άλλα δύσκολα, είναι δύσκολο να υπάρξει και εκείνο το τιμεντάρισμα των «πάνω» και των «κάτω», που αποτυπώθηκε στις αντιτρομοκρατικές διαδηλώσεις της Ιταλίας στα τέλη του '70 και ενσωματώθηκε στις νομοθετικά κατοχυρωμένες προβλέψεις για «πολιτική ασφάλεια». Στην Ελλάδα, η 17N αντιμετωπίζεται με μια προέκταση της αντικομμουνιστικής λογικής του επαρχιακού ενωματούρχη που φαχέλωνε «συμμορίτες» στη δεκαετία του '50. Στην καλύτερη των περιπτώσεων, αντιμετωπίζεται σαν «απάνθρωπη» ομάδα, εγχαλούμενη στο πεδίο της ηθικής, των πολιτικών της «αντιφάσεων» κ.τλ. Όταν υπάρξει και εδώ το Μιλάνο 1969 του Βαλπρέντα, ίσως αρχίσουν να σκέφτονται ότι τα επαγγέλματα —στο χώρο της δημοσιότητας και της δίωξης— έχουν κάποια συνάφεια και με αρχές και λογικές του υπάρχοντος καθεστώτος· ίσως αρχίσουν να σκέφτονται ότι πρέπει να αντιμετωπίζουν το επάγγελμά τους με τη σοβαρότητα του μετόχου του καθεστώτος, και όχι με το φολκλορίστικο ύφος του μικρομπακάλη —αυτό που δίνει τροφή για το χιούμορ α λα 17N...

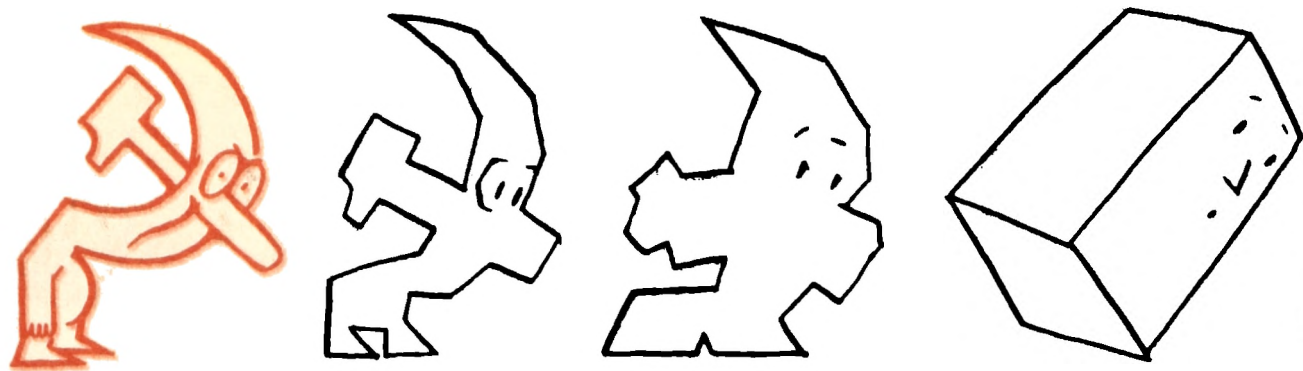
Προηγουμένως όμως θα πρέπει να έχουν πείσει το «κοινό» ότι πρέπει να είναι ικανότεροι και αποτελεσματικότεροι της 17N, για το δικό του καλό...

Υ.Γ. Είχε γραφτεί αυτό το σημείωμα όταν η 17N έστειλε επιστολή στην «Ελευθεροτυπία» γνωστοποιώντας ότι αυτοί, με δύο ομάδες στο χώρο της έκρηξης, δεν είχαν ούτε έναν τραυματία και ρίχνοντας την ευθύνη για το θάνατο του Αξαρλιάν στην Αστυνομία. Το ερώτημα και πάλι απευθύνεται προς τους «καλούς». Γιατί, π.χ., η επιστολή αυτή χαρακτηρίζεται ως «πρόκληση» από την «Ελευθεροτυπία»; Τι ήθελαν να πει η 17N; Μας συγχωρείτε; Ή να στείλουν λουλούδια στο σημείο που έχασε τη ζωή του ο νέος;

Αν και το τελευταίο θα μπορούσαν να το κάνουν: ανθοδέσμη με λεζάντα «ΕΟ 17N»...

Ευσκέψεις
διακομματικές,
ανακρίσεις και αποτάξεις
είναι κάποια από αυτά
που εξαγγέλθηκαν για
την αντιμετώπιση της
λοένα και πιο
πικίνδυνης
πρασθηριότητας της 17N.
Ανακρίσεις για τις
ράξεις και παραλείψεις
των αξιωματικών της

Αστυνομίας και οι
αποτάξεις του όποιου
κυρίου Μανρουλέα είναι
κάτι που αφορά, ας
πούμε, την «υπηρεσία».
Εμείς αναρωτιόμαστε:
στη σύσκεψη τη
διακομματική τι θα
συζητήσει ο κ.
Σκουλαρίκης με τον κ.
Αναγνωστόπουλο; Πόσο
«τους ακουμπάνε»;

ΓΣ

ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

ΑΝΑΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΗ;

Ότι το ΚΚΕ θα ανακάλυπτε το 1992 τη Δανία και θα έκανε παντιέρα της πολιτικής του το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το Μάαστριχτ ουδείς το περίμενε. Όταν όμως όλα κραυγάζουν ότι η τακτική σου οδηγεί σε αδιέξοδο ή στον πλήρη απομονωτισμό, τότε οποιαδήποτε θεόπεμπτη ευκαιρία γίνεται ο βασικός άξονας περί τον οποίο στροβιλίζεσαι. Έτσι το ΚΚΕ «αρπάχτηκε» από το «όχι» των Δανών στο Μάαστριχτ, έδωσε την ερμηνεία που το βόλενε και απαίτησε να προχωρήσει και η ελληνική κυβέρνηση σε δημοψήφισμα επικαλούμενο το δικαίωμα του λαού να τοποθετείται σε θέματα που αλλάζουν άρδην τη ζωή του. Η άρνηση της κυβέρνησης του επιτρέπει επίσης να «σπεκουλάρει» πλειοδοτώντας σε δημοκρατικές κορώνες. Μόνον που η ευαισθησία του είναι προσχηματική.

Το αρνητικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στη Δανία δίνει στο ΚΚΕ την ευκαιρία και το άλλοθι να εκφέρει τον αντιεοικτικό λόγο που εσχάτως πλημμυρίζει τα έντυπα του και τις δηλώσεις των στελεχών του. Το διάλειμμα της συμφιλίωσής του με την πραγματικότητα της Ενωμένης Ευρώπης έκλεισε και το κόμμα του Περισσού επιστρέφει ολοταχώς στις προ του 1989 θέσεις που ξόρκιζαν την ΕΟΚ.

Μόνο που τότε υπήρχε η βάση για να αποκτήσει υπόσταση η αντιεοικτική πλατφόρμα του. Υπήρχε ο πυρήνας των χωρών που συγκροτούσαν μια, έστω υποτυπώδη, οικονομική ένωση —μιλάμε για την ΚΟΜΕΚΟΝ— και φάνταζε στοιχειωδώς πειστική η πολιτική της αποδέσμευσης και της πρόσδεσης στο άρμα των «σοσιαλιστικών» χωρών. Σήμερα δεν υφίσταται· και συνεπώς η τυφλή αντιεοικτική κατεύθυνση σημαίνει το πουθενά. Εάν ρωτήσεις ένα από τα λαλίστατα πρωτοκλασάτα στελέχη του ΚΚΕ τι πρόκειται να γίνει στην περίπτωση που η χώρα βγει από τον κύκλο της ΕΟΚ, θα εισπράξεις αντι απαντήσεως ακατάληπτα φληναφήματα περί συνεργασίας με όλες τις χώρες της περιοχής! Προφανώς οι ηγέτες του Περισσού θεωρούν δεδομένη και μη ανατρέψιμη τη σχέση της Ελλάδας με την ΕΟΚ και εκ του ασφαλούς εκπονούν πολιτική πλώς για να διαφοροποιηθούν και να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του φθίνοντος ακροατηρίου τους, το οποίο φροντίζουν να διαπαιδαγωγούν στη βάση του «αντί». Είναι μια απλή στη σύληψή της στρατηγική, εύκολη στο χειρισμό της και αποτελεσματική σ' ένα κόσμο που αναζητά τις αιτίες της καθυστέρησης και της μιζερίας του στη συνωμοσία υπερεθνικών κέντρων. Φωνάζει «όχι» για να χτύπει τη γύμνια της.

Στο άλλο σκέλος της Αριστεράς, το Συνασπισμό, τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Απουσιάζουν η θρησκόβολογία και η καταστροφολογία αλλά περισσεύει ο σκεπτικισμός. Στην απόφαση της Κεντρικής Πολιτικής Επιτροπής σημειώνεται μεταξύ άλλων: «εμείς θέλουμε να διατηρήσουμε τα πρώτα βήματα που έγιναν στη συμβίβαση του Μάαστριχτ και να τα πολλαπλασιάσουμε προς την κάλυψη του ελλείμματος της δημοκρατίας, προς την εναρμόνιση της κοινωνικής πολιτικής στο ανώτερο επίπεδο, προς την ενίσχυση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας, προς την ενιαία εξωτερική και αμυντική πολιτική». Αντιλαμβάνεται, με άλλα λόγια, η πλειοψηφία των στελεχών του ΣΥΝ ότι η ΕΟΚ και μετά το Μάαστριχτ είναι ένα πεδίο γώνα που τον τόνο δίνουν μεν σήμερα οι δυνάμεις του αστισμού αλλά υπάρχουν περιθώρια για βελτίωση και κατάκτηση καλύτερων θέσεων. Αρκεί φυσικά η ευρωπαϊκή Αριστερά να αποκτήσει σαφή προσανατολισμό, να νιώθει δράσης, να βάλει στόχους και να κινητοποιήσει τους εργαζόμενους.

Αισθητή όμως, έκαναν την παρουσία τους και οι «επιφυλακτικοί». Χωρίς να αμφισβητούν τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό του Συνασπισμού εξέφρασαν ισχυρές αντιρρήσεις για το περιεχόμενο της συνθήκης και ειδικότερα για τις μεγάλες «αναπηρίες» της. Εκπρόσωποι αυτού του ρεύματος είναι οι Α. Αλαβάνος, Γ. Δραγασάκης, Π. Λαφαζάνης, Γ. Τόλιος, οι συνδικαλιστές Δ. Στρατούλης Φ. Σιάνου, Γ. Λεωτσάκης —άπαντες προερχόμενοι από το ΚΚΕ— αλλά και οι Α. Φλαμπουράρης, Ν. Καϊμάκης και Ν. Φίλιππης. Στην εισήγηση που κατέθεσε ο Γ. Δραγασάκης, η οποία σε γενικές γραμμές καλύπτει και τον προβληματισμό των άλλων, αναφέρεται πως «η ανάγκη για κριτική απορρέει από το γεγονός ότι οι διαδικασίες της ευρωπαϊκής ενοποίησης ηγεμονεύονται ιδεολογικά και πολιτικά από τις δυνάμεις του κεφαλαίου».

Το αδύνατο σημείο της προεκτεθείσης επιχειρηματολογίας συνίσταται στο ότι η ακύρωση επί μέρους πλαισίων της συνθήκης συνεπάγεται τη ριζική της αναθεώρηση. Κοντολογής σημαίνει επαναδιαπραγμάτευση. Το ερώτημα που προκύπτει είναι εάν συμφέρει τους εργαζόμενους η επανεξέταση της συμφωνίας ή μήπως —δεδομένο ότι κυριαρχούν οι δυνάμεις του κεφαλαίου— οδηγηθούμε σε δυσμενέστερες για τους ασθενείς και τους της ΕΟΚ διευθετήσεις. Θα έπρεπε να προβληματίζει το γεγονός ότι συντηρητικά και υπερδεξιά κόμματα στην Ευρώπη βάλλουν κατά του Μάαστριχτ και δηλώνουν ξεκάθαρα ότι επιθυμούν την απάλειψη ακόμη και των ισχνών, κοινωνικού χαρακτήρα, ρυθμίσεων.

Τάσος Παπα

Η επόμενη φάση

του Κ. Βασιλείου

Η απόφαση της διάσκεψης κορυφής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη Λισσαβώνα στο θέμα της αναγνώρισης της Δημοκρατίας των Σκοπίων, αναγνώριση που δεν πρόκειται να επέλθει αν από την επωνυμία της Δημοκρατίας αυτής δεν απαλειφθεί ο όρος «Μακεδονία», δικαίως χαρακτηρίστηκε ως «μεγάλη εθνική επιτυχία». Διότι περί του ονόματος και της στάσης της Κοινότητας περιστράφησαν όλες οι προσπάθειες της ελληνικής πλευράς μετά την απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών Εξωτερικών στις Βρυξέλλες στις 16/12/91 με τους τρεις γνωστούς όρους. Περί του ονόματος, άλλωστε, ασχολήθηκαν και οι συναντήσεις των πολιτικών αρχηγών υπό την προεδρία του κ. Καραμανλή. Επί του ονόματος περίμενε η αντιπολίτευση την αποτυχία της κυβέρνησης για να σύρει τη χώρα σε εκλογές το φθινόπωρο. Επί του ονόματος κύλισε το προεδρικό δάκρυ, επί του ονόματος αλληλολιθοβολήθηκαν πολλοί μεταξύ των οποίων και η ελληνική πανεπιστημιακή κοινότητα και αριστερή διανόηση, επί του ονόματος δαπανήθηκε αξιόλογο πολιτικό κεφάλαιο στο εσωτερικό και το εξωτερικό.

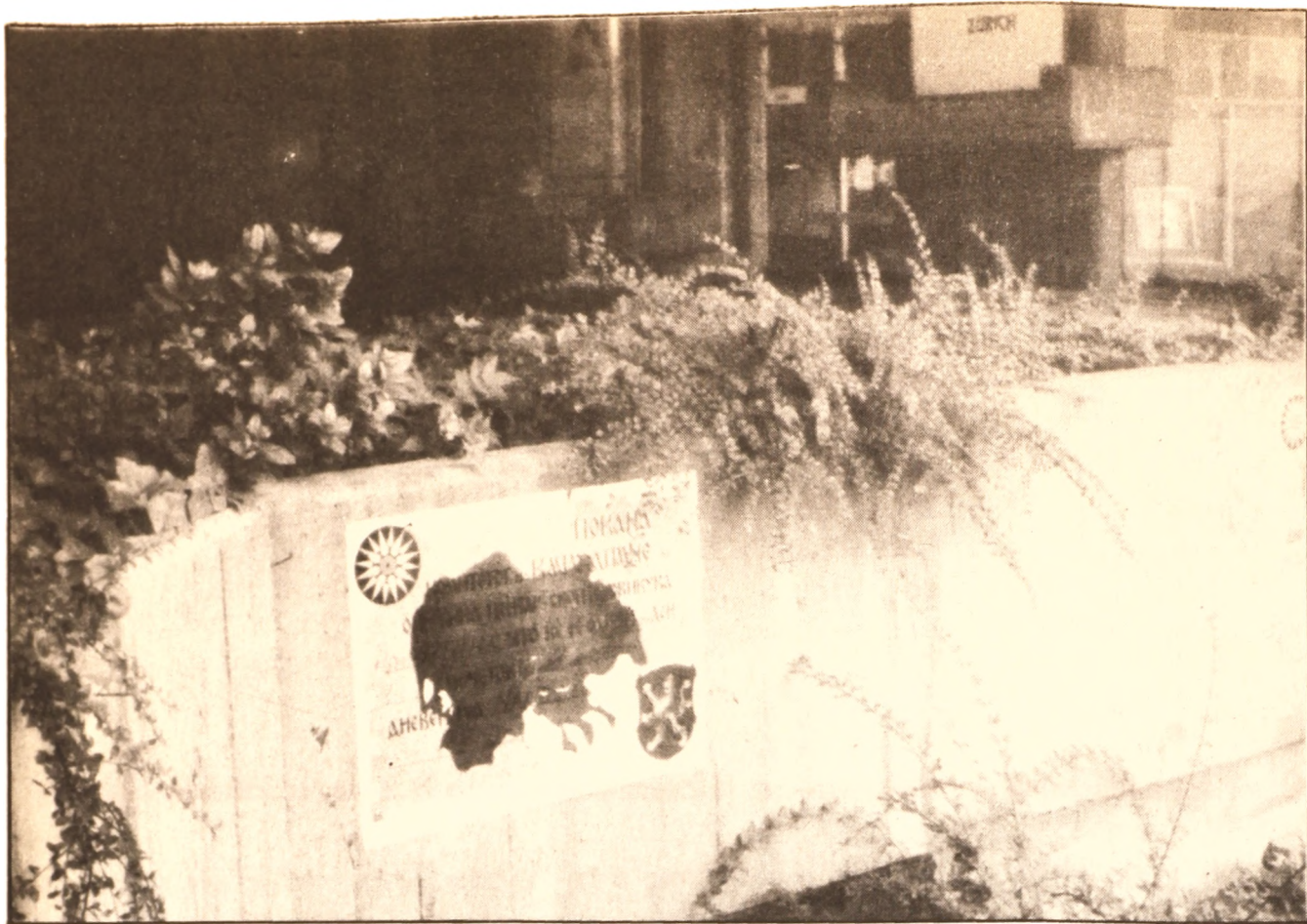
Σ προς το θέμα, λοιπόν, της Κοινοτικής στήριξης η έκβαση ήταν θετική για την ελληνική πλευρά. Αλλά δεν είναι και το τέλος του δρόμου. Απομένει όμως να διαπιστωθεί κατά πόσον η βρετανική προεδρία θα επιδιώξει ενεργώς την επίλυση του προβλήματος και φυσικά τι πρόκειται να πράξει η πολιτική ηγεσία των Σκοπίων.

Για τη στάση της βρετανικής προεδρίας τη συμπεριφορά του Βρετανού ΥΠΕΞ κ. Τζέιμς Χερντ η ελληνική πλευρά δεν έχει λόγο να είναι δυσαρεστημένη, παρά την προφανή ανησυχία που δημιουργήθηκε από ορισμένες άστοχες δηλώσεις Βρετανών αξιωματούχων. Στο πλαίσιο της περιοδείας του στην Ελλάδα ο κ. Χερντ επισκέφτηκε και τα Σκόπια (17) μεταφέροντας στην ηγεσία της χώρας την απόφαση της Λισσαβώνας κι έχοντας φυσικά υπ' όφιν του τόσο την κυβερνητική κρίση που δημιούργησε η απόφαση αυτή και τις γενικότερες αντιδράσεις, όπως ηλώθηκαν στη συγκέντρωση της 12.7 με θέμα τα κατά της ΕΚ και επιθετικό αλυτισμό κατά της Ελλάδας.

Κατά τη συνέντευξη Τύπου που έδωσε ο κ. Χερντ στα Σκόπια απέφυγε να αναφερθεί στη χώρα αυτή με το όνομά της και τόνισε, απαντώντας σε σχετική ερώτηση, προσπαθώντας να εξηγήσει στους Σκοπιανούς τη φύση της Κοινότητας, ότι δεν πρόκειται περί διαιτητηκού, δικαστικού και νομικού οργάνου αλλά πολιτικού οργανισμού. (Ματαιώς τα Σκόπια προσπαθούν να επανέλθουν στη γνωμοδότηση της Επιτροπής BADINTER. Ούτε η σημερινή Σερβία και το Μαυροβούνιο αναγνωρίζονται, παρά τη θετική γνωμοδότηση του BADINTER. Άλλο η νομική γνωμοδότηση κι άλλο η πολιτική εκτίμηση και απόφαση περί αναγνώρισης). Επίσης, ο κ. Χερντ, μετά τη Σύνοδο του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων στις Βρυξέλλες (20.7) σαφώς δήλωσε ότι η απόφαση της Λισσαβώνας «δεν είναι υπό διαπραγμάτευση», επιβεβαιώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την εκτίμηση του κ. Μητσοτάκη από τη Μύκονο ότι το θέμα έχει λήξει και δεν πρόκειται να επανέλθει στην ΕΚ υπό τη μορφή μάλιστα κάποιας έμμεσης ανατροπής της απόφασης στη Λισσαβώνα. Απηχώντας την κυβερνητική ι-

κανοποίηση, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Β. Πολύδωρας δηλώνει (20.7) ότι «εκτιμούμε ότι είναι θετική η στάση του κ. Χερντ, ο οποίος με συνέπεια και σταθερότητα προβάλλει και προωθεί την απόφαση της Λισσαβώνας» και επαναλαμβάνει τη δήλωση αυτή την επομένη (21.7).

Από ελληνικής πλευράς η χείρα φιλίας που προσφέρθηκε τόσο με δηλώσεις του πρωθυπουργού όσο κυρίως με τη συνέντευξή του προς την επίσημη εφημερίδα των Σκοπίων «NOBA MAKENTONIA» (18.7) —η πρώτη Έλληνα πρωθυπουργού σε εφημερίδα των Σκοπίων —η «N.M.» δεν παραλείπει βέβαια στη σελ. 7 της έκδοσής της να δημοσιεύσει στο πλαίσιο άλλου άρθρου το γνωστό χάρτη με τις «3 Μακεδονίες» (του Βαρδάρη, του Πιρίν και του Αιγαίου). Ωστόσο, η συνέντευξη γνώρισε μεγάλη διάδοση από τα άλλα ΜΜΕ των Σκοπίων. Προσεκτική ανάγνωση της συνέντευξης οδηγεί στο συμπέρασμα ότι αν πρόκειται να λυθεί το θέμα η λύση είναι λογικό να αναζητηθεί στη χρήση του ονόματος Μακεδονία εσωτε-

Λφίσσα του βουλγαρόφρονος κόμματος VMRO που τοιχοκολήθηκε πρόσφατα στα Σκόπια. Το αστέρι της Βεργίνας στο γνωστό χάρτη της «Ενωμένης Μακεδονίας» είναι εμφανές στο άνω αριστερό άκρο.

ρικός. Διότι τρόπος να τεθεί το όνομα και υπό «εσωτερική απαγόρευση» δεν υπάρχει. «Δεν έχω λόγο να αρνηθώ ούτε την ύπαρξή σας, ούτε τη γλώσσα σας. Το μόνο που δεν αποδέχομαι είναι η άποψη για ύπαρξη μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο εδώ και 45 χρόνια σε βάρος της Ελλάδας χρησιμοποιείται το ελληνικό όνομα Μακεδονία», είπε ο κ. Μητσοτάκης. Είναι επίσης ενδεικτική της ελληνικής στάσης η δήλωση του πρωθυπουργού ότι «εκτιμώ τις προσπάθειες που καταβάλλει ο πρόεδρος Γκλιγκόρφ σ' αυτή τη δύσκολη περίοδο», καθώς και η συνεργασία των δύο χωρών σε πολλούς τομείς, η υπογραφή συμφωνιών και συνάντηση Μητσοτάκη - Γκλιγκόρφ, εάν τα Σκόπια δεχθούν την απόφαση της ΕΚ.

Η αντίδραση των Σκοπίων στην απόφαση της Λισσαβώνας ήταν βέβαια αναμενόμενη. Η «λαϊκή αγανάκτηση» στο εσωτερικό (συγκέντρωση της 12.7) και στο εξωτερικό έπρεπε να οργανωθεί, παρά την πτώση της κυβέρνησης που χρεώθηκε την αποτυχία. Και να δημιουργηθεί η εντύπωση στο εξωτερικό ενός μικρού και άμοιρου λαού με ευρωπαϊκό προσανατολισμό και δημοκρατική οργάνωση, σε άσχημη οικονομική κατάσταση που έπεσε θύμα των ελληνικών «παράλογισμών» και των «κακών» (των μεγάλων δυνάμεων) στερούμενος την αναγνώρισή του. Το μικρό φάρι εναντίον του μεγάλου, έτοιμου να το καταβροχθίσει είναι η εικόνα που θέλουν να προβάλλουν τα Σκόπια εκμεταλλευόμενα τα αισθήματα της δυτικής κοινής γνώμης απέναντι των «μικρών και

δεινοπαθόντων» λαών από την καταπίεση των μεγάλων. Ο πρόεδρος του VMRO Γκεοργκιέφσκι βρίσκεται ήδη στη Μελβούρνη για να κινητοποιήσει την εκεί «μακεδονική ομογένεια», ενώ το κόμμα του δεν παύει να τοιχοκολλεί στα Σκόπια αφίσες με το γνωστό χάρτη της «Ενωμένης Μακεδονίας». Παράλληλα στα επίσημα τουριστικά γραφεία των Σκοπίων διατίθεται πλέον διαφημιστικό «εθνικό υλικό», που κάθε άλλο παρά δείχνουν ότι η γειτονική χώρα έχει εγκαταλείψει τα μεγαλεπήβολα αλυτρωτικά της σχέδια. Όλα αυτά, βεβαίως, αποτελούν «φυσιολογικές» αντιδράσεις αλλά ταυτόχρονα αποκαλύπτουν και το πραγματικό πρόσωπο των προθέσεων και της πολιτικής των Σκοπίων που σ' όλο αυτό το διάστημα

είχαν φορέσει ένα μετριοπαθές προσωπείο για να επιτύχουν την αναγνώρισή τους.

Ωστόσο, παρά τη φαινομενικά «ψύχραιμη» αντιμετώπιση της κατάστασης, τα Σκόπια βρίσκονται μπροστά σε δύσκολα και δυσεπίλυτα προβλήματα. Ο κ. Μαλέφσκι, ο παραιτηθείς ΥΠΕΞ, μπορεί να δηλώνει (18.7) ότι «δεν υπάρχουν πολιτικές δυνάμεις που θα αποδέχονταν την απόφαση της Λισσαβώνας για την αλλαγή του ονόματος» αλλά παράλληλα αισθάνεται υποχρεωμένος να προτρέξει στην ΕΚ και να παρακαλέσει τον Χερντ για παροχή οικονομικής και ανθρωπιστικής βοήθειας. Και να ζητήσει ακόμα επαφές με την ελληνική πλευρά σε επίσημο επίπεδο, προφανώς για την εξεύρεση κάποιας συμβιβαστικής λύσης και τη μετάθεση του θέματος σε διμερές επίπεδο και σε «διμερή διαφορά» ακυρώνοντας στην πράξη την κοινοτική απόφαση.

Ο κ. Γκλιγκόρφ μπορεί να ξεπεράσει προσωπικά την κυβερνητική κρίση, αλλά η κυβέρνηση που αναμένεται να σχηματίσει ο λαβών την εντολή Γκόσεφ δεν είναι παραμεταβατική μέχρι τις εκλογές, που αναμένεται να διεξαχθούν το φθινόπωρο. Ο κ. Γκόσεφ, που φαίνεται ότι θα καταφέρει να λάβει στη Βουλή πλειοψηφία εμπιστοσύνης των 2/3 περίπου (επί 120 βουλευτών) θα χρειάζεται την υποστήριξη του VMRO και θα στηριχθεί βασικά σε 3 κόμματα: στους Σοσιαλδημοκράτες, τους Μεταρρυθμιστές Φιλελεύθερους και τον αλβανικό συνασπισμό. Οι Αλβανοί που τήρησαν «σώφρον» στάση στηρίζοντας τον Γκλιγκόρφ φαίνεται ότι θα διατηρήσουν την αντιπροεδρία και 3 υπουργεία ήσσονος σημασίας, περιμένοντας όμως τη δικαίωση των δικών τους επιδιώξεων περί πλήρους εδαφικής και πολιτικής αυτονομίας.

Βαδίζοντας προς εκλογική ενημέρωση είναι δύσκολο να δει κανείς ποιο κόμμα θα είναι διατεθειμένο να προβάλλει και να

τοστηρίζει λογικές λύσεις στο θέμα της ανα-
νώρισης, εν μέσω της βέβαιης εθνικιστικής
πλειοδοσίας, κατά τα γνωστά βαλκανικά
ρότυπα. Επομένως στο μεσοδιάστημα αυ-
τό δεν φαίνεται πιθανή η λύση του προβλή-
ματος. Τι θα συμβεί όμως αν το άκρως εθνι-
στικό και αλυτρωτικό VMRO κερδίσει τις
πόμενες εκλογές με μεγάλη διαφορά και
χηματίσει κυβέρνηση; Τι θα πράξουν τότε
οι Αλβανοί, δεδομένης της μεγαλύτερης
βουλγαρικής επιρροής (ο βουλγαρικός Τύ-
πος επιτίθεται κατά των Σκοπίων για διώ-
ξεις και δίκες οπαδών του VMRO); Είναι
εφικτό η πολιτική ηγεσία των Σκοπίων να
πάρει έναντι γενναίων οικονομικών αν-
ταλλαγμάτων, εγγυήσεων για την ανεξαρ-
τησία και την ακεραιότητα των συνόρων της
χώρας, να τονιστεί οι εγγυήσεις αυτές στην
απόφαση της Λισσαβώνας) και, κυρίως, έ-
ντι καλών σχέσεων γειτονίας και συνερ-
κίας με την Ελλάδα, η οποία είναι η μόνη
που δεν επιβουλεύεται τα εδάφη της χώρας
αυτής ούτε διεκδικεί τίποτα άλλο;

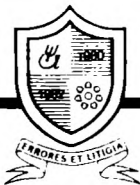
Είναι σε θέση, τελικά, τα Σκόπια να αγνοή-
σουν την απόφαση της Κοινότητας; Αλλά ό-
τι η Ελλάδα ορθώς εξαρτά την παροχή οι-
κονομικής βοήθειας από την εκπλήρωση
των όρων της Κοινότητας για την αναγνώρι-
ση και ο κ. Χερντ φαίνεται πρόθυμος να εξε-
τάσει μόνο την «ανθρωπιστική βοήθεια» ό-

ταν θα υποβληθούν οι σχετικές προτάσεις
των Σκοπίων για τις ανάγκες τους, τότε τι
άλλο μπορούν να αναμένουν τα Σκόπια;

Ενδέχεται, όμως, να επικρατήσει η άπο-
ψη της αναμονής για να κερδηθεί χρό-
νος, επιδιώκοντας την αναγνώριση από ορι-
σμένες άλλες χώρες (π.χ. Ρωσία), πράγμα
δύσκολο. Στήριξη σε τέτοιες χώρες, αν κα-
ταστεί δυνατή, δεν λύνει το πρόβλημα, ενό-
σω ΕΚ και ΗΠΑ παραμείνουν σταθερές.
Στροφή της αμερικανικής πολιτικής μετά
τις προεδρικές εκλογές υπέρ των Σκοπίων
ούτε εύκολη θα είναι ούτε πιθανή φαίνεται.
Οι δε εξελίξεις στη Βοσνία και ενδεχόμενη
αιματηρή εμπλοκή στο Κοσσυφοπέδιο δεν
πρόκειται να ωφελήσουν τα Σκόπια με το α-
φελές πλέον επιχείρημα «αναγνωρίστε μας
για να μη σφαχτούμε».

Τέλος, η επάνοδος στους κόλπους ενός ο-
μοσπονδιακού σχήματος με τη σημερινή μι-
κρή Γιουγκοσλαβία είναι περισσότερο δύ-
σκολη απ' όσο φαίνεται. Η Ελλάδα δεν
πρόκειται να δεχθεί και να αποδεχθεί όσα
πριν από 45 χρόνια, επί Τίτο, λόγω των
ψυχροπολεμικών διαιρέσεων και σκοπιμο-
τήτων. Ο νέος Γιουγκοσλάβος πρωθυπουρ-
γός κ. Πάνιτς κατά την πρόσφατη επίσκεψή
του στο Παρίσι (17.7) έκανε λόγο για «οι-
κονομική ένωση» της «Μακεδονίας» με τη
Γιουγκοσλαβία.

Το θέμα, εκτός απροόπτου, θα παραμεί-
νει εκκρεμές. Εφησυχασμός εκ μέρους
της ελληνικής πλευράς δεν δικαιολογείται
σε καμία περίπτωση. Αντίθετα, επιβάλλε-
ται να τονιστεί στη βρετανική προεδρία η α-
νάγκη εφαρμογής της απόφασης της Λισσα-
βώνας με πρωτοβουλίες και δημιουργικό
πνεύμα. Δεν θα πρέπει η Κοινότητα να αφε-
θεί σε απραξία και να νίφει τας χείρας της
μετά την απόφαση που πήρε για να ικανο-
ποιήσει τις ελληνικές «ανησυχίες». Η βρε-
τανική διπλωματία διακρίνεται για την πεί-
ρα, την ευλυγισία αλλά και τη σταθερότητά
της πάνω στη γραμμή που χαράζει. Ας χρη-
σιμοποιήσει τις δεξιότητές της αυτές στο θέ-
μα των Σκοπίων. Η προσδοκία αυτή εξη-
γεί, εκτός των άλλων παραγόντων, και την
ελληνική στάση, θετική καθ' όλα στο ρόλο
του λόρδου Κάρριγκτον στο γιουγκοσλαβι-
κό πρόβλημα που συνεπικουρείται από την
απροθυμία της Βρετανίας για κάθε άμεση
στρατιωτική ανάμειξη και επέμβαση στη
Βοσνία καθώς και το γεγονός ότι η ελληνική
πλευρά φαίνεται διατεθειμένη να δει ευνοϊκά
τη γαλλική ειρηνευτική πρωτοβουλία μόνο
στο πλαίσιο της Κοινότητας και με κανένα
τρόπο σαν υπονομευτική των προσπαθειών
του Κάρρινγκτον, προς τον οποίο βέβαια το
ανακοινωθέν του Συμβουλίου Γενικών Υπο-
θέσεων την περασμένη Δευτέρα παρέχει σα-
φή υποστήριξη. □

ΑΝΟΙΚΤΟ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Τακτικό Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ίνστιτούτων Ομαδικής Ανάλυσης (E.G.A.T.I.N.)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

- Ομαδικής Ψυχοθεραπείας
- Δυναμικής τής Οικογένειας
- Κοινωνικής Ψυχιατρικής
- Δυναμικής Ψυχιατρικής
- Ψυχολογικών Αξιολογήσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΙΣ

- ΟΜΑΔΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΘΕΡΑΠΕΙΑ & ΨΥΧΟΔΡΑΜΑ
- ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ
- ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

• ΣΥΜΠΟΣΙΑ • ΣΥΝΕΔΡΙΑ • ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ • ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ • ΕΠΟΠΤΕΙΕΣ

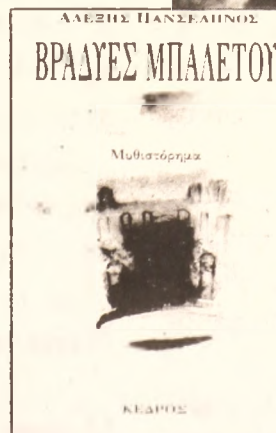
Σ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ 1 & ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ, 114 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ: 644.7533 - 643.5980 - 644.5140

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3 - Τηλ. 36.02.007

ΑΛΕΞΗΣ ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ

Βραδυνές μπαλέτου
Μυθιστόρημα
2η έκδοση

Άλλα βιβλία του
Αλέξη Πανσέληνου

- Η μεγάλη πομπή
Μυθιστόρημα. 5η έκδοση
- Ιστορίες με σκύλους
Διηγήματα. 4η έκδοση

Ο Κρις Καλλίτης και η Κάτια Γεροδή-
μου, δυο μάλλον άσημοι χορευτές του
μπαλέτου, βρίσκονται ξαφνικά μπλεγμέ-
νοι στα δίχτυα μιας πλεκτάνης που σκο-
πεύει ν' αναδείξει την Κάτια από το κορ-
ντε-μπαλέ σαν σολίστα. Η πλεκτάνη απο-
τυχαίνοντας ξετυλίγει ένα κουβάρι από
αλυσσιδωτές αντιδράσεις, που φτάνει ί-
σαμε τα Δεκεμβριανά κι από κει, πίσω
πάλι στη δεκαετία του '50, στην εποχή
της Χούντας και στη σύγχρονη Ελλάδα.
Η αδυναμία των νεότερων γενιών να συν-
δέσουν τα σημερινά προβλήματά τους με
την προϊστορία του τόπου στις δεκαετίες
που πέρασαν, αποτελεί το κύριο θέμα του
βιβλίου.

Μήπως αυτοπαγιδεύομαστε στ

Η «συσκότιση» πληροφοριών
δεν αφήνει τίποτε να
διαρρεύσει από τις συνομιλίες
που διεξάγονται στην έδρα των
Ηνωμένων Εθνών για το Κυ-
πριακό

Το σίγουρο είναι ότι ο Πρόεδρος Βασιλείου δεσμεύτηκε να ΜΗΝ υπογράψει μια ακόμα συμφωνία με τον κ. Ντενκτάς, αντιστοιχη με εκείνες που υπέγραψε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος (1977) και ο Πρόεδρος Κυπριανού (1979), αλλά να υπογράψει —αν υπογράψει αυτή τη φορά— ΛΥΣΗ του Κυπριακού.

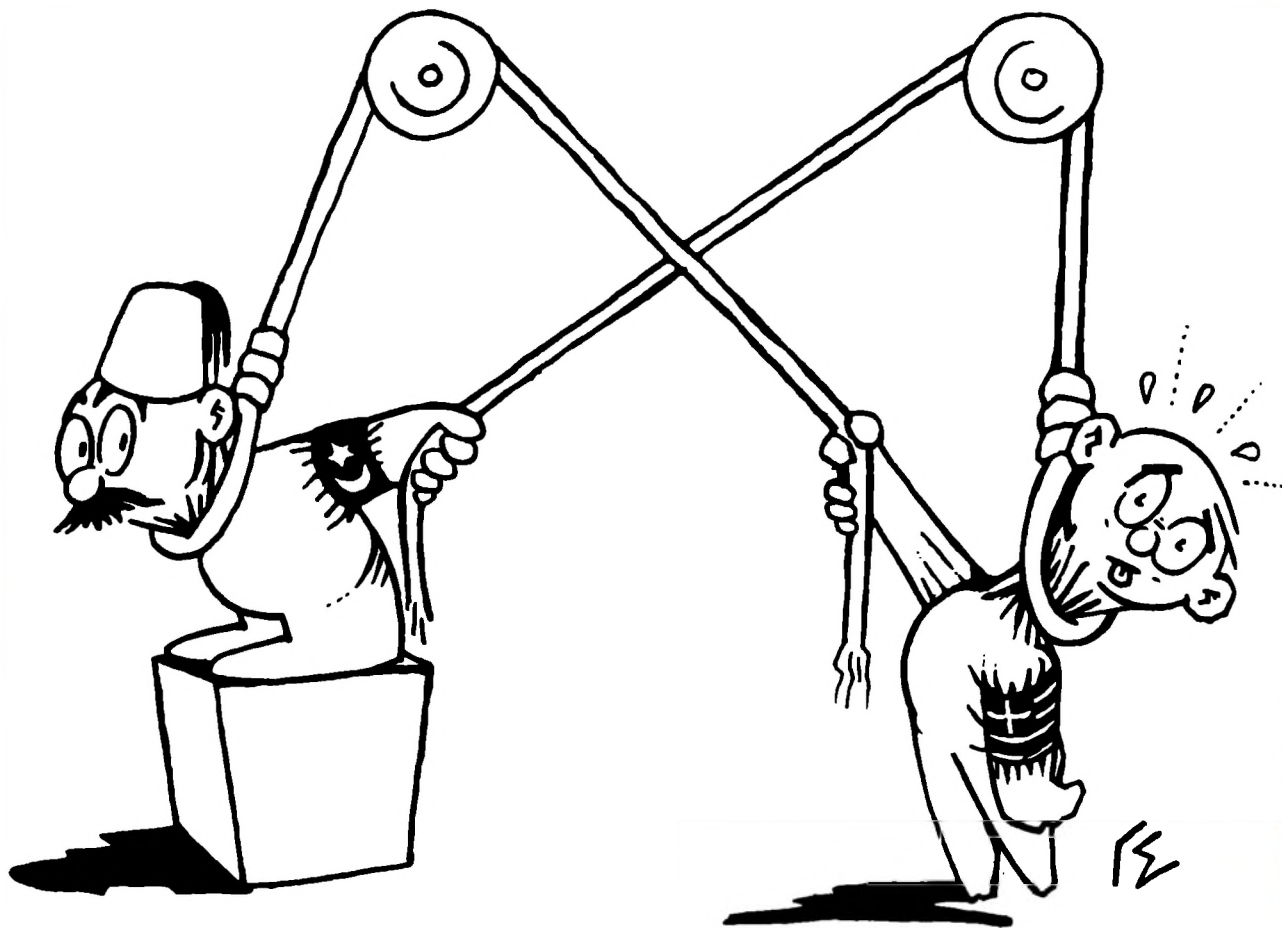
Γαι την ακρίβεια να υπογράψει, δεσμευτική για τις δύο πλευρές, «συμφωνία περιγραμμάτων» που να οδηγήσει άμεσα στη λύση του Κυπριακού. Λύση που, εφ' όσον υπάρξει, θα τεθεί προς έγκριση σε χωριστά δημοψηφίσματα από τις «δύο κοινότητες» του νησιού, μέσα σε τριάντα μέρες από την μονογραφή της.

Προσοχή στο σημείο αυτό: η διενέργεια χωριστών δημοψηφισμάτων αποτελεί *de facto* αναγνώριση χωριστής τουρκοκυπριακής «οντότητας» στην Κύπρο. Πράγμα που σημαίνει ότι, αν η λύση αποδοκιμαθεί σε ένα τουλάχιστον από τα δημοψηφίσματα αυτά, το ψευδοκράτος έχει, έτσι κι αλλιώς αναβαθμιστεί εκ των πραγμάτων και η διεθνής αναγνώρισή του είναι πιθανότερη.

● Μ' άλλα λόγια, οι ελληνοκύπριοι θα ψηφίζουν υπό τον εκβιασμό ότι, αν απορρίψουν την προτεινόμενη λύση θα έχει ήδη υποβοηθηθεί η διεθνής αναγνώριση του ψευδοκράτους.

● Αντίθετα, οι Τουρκοκύπριοι θα ψηφίζουν με την άνεση ότι και αν ακόμα απορρίψουν την προτεινόμενη λύση θα έχουν, τουλάχιστον, κάνει πολλά βήματα να κερδίσουν την διεθνή τους αναγνώριση.

Και αν ακόμα η λύση είναι η «καλύτερη δυνατή» για μας και την εγκρίνουμε εμείς, αλλά την απορρίψουν οι τουρκοκύπριοι, τότε πάλι χαμένοι βγαίνουμε, διότι το αδιέξοδο που θα προκύψει τότε θα συμφέρει περισσότερο εκείνους παρά εμάς.

Αν με τα δύο δημοψηφίσματα έχουν αναγνωριστεί *de facto* ως χωριστή «οντότητα» στην Κύπρο, τότε το επόμενο λογικό βήμα είναι να πουν το εξής:

● Αναγνωρίζετε στην πράξη ότι είμαστε χωριστοί από τους ελληνοκυπρίους —γι' αυτό και μας δώσατε την ευκαιρία να αποφασίσουμε χωριστά από εκείνους αν θέλουμε τη λύση που μας προτείνετε. Αφού δεν θέλουμε να ζήσουμε μαζί τους, πρέπει να μας αναγνωρίσετε και *de jure* ως χωριστό κρατίδιο με δικαίωμα κυριαρχίας πάνω στην επικράτεια που ελέγχουμε.

Ουσιαστικά, η πραγματοποίηση χωριστών δημοψηφισμάτων αποτελεί αποδοχή στην πράξη του δικαιώματος «αυτοδιάθεσης» και «κυριαρχίας» που διεκδικεί ο κ. Ντενκτάς.

Ο παράγων: «Έποικοι»

Και σε όλα αυτά προσθέσατε το πρόβλημα «Τι θα κάνουν οι κάτοικοι», ο αριθμός των οποίων αγγίζει πλέον —αν δεν ξεπερνάει κιόλας— τον αριθμό των ντόπιων Τουρκοκυπρίων;

—Θα ψηφίσουν στο χωριστό δημοψήφισμα;

Μα τότε θα αλλοιωθεί η θέληση της γηγενούς τουρκοκυπριακής οντότητας.

—Δεν θα ψηφίσουν;

Μα τότε τίθεται θέμα ΠΟΙΑ «εξωτερική αρχή» θα ελέγξει, στον τουρκοκρατούμενο τομέα ποιοι ψηφίζουν και ποιοι όχι. Και μέσα σε τριάντα μέρες τι δυνατότητα υπάρχει να ελεγχθούν οι κατάλογοι από «εξωτερική αρχή» και να ξεχωρίσουν ποιοι είναι γηγενείς και ποιοι είναι έποικοι;

Τι σημαίνει αυτό;

Ό,τι και δημοψηφίσματα να γίνουν, το τελικό τους αποτέλεσμα θα κριθεί ουσιαστικά από τους «εποίκους» στον τουρκοκυπριακό τομέα, δηλαδή από τις δυνάμεις εκείνες που ΔΕΝ θέλουν να υπάρξει λύση ομαλής επανένωσης του νησιού, και που έχουν τα περισσότερα να κερδίσουν από τον οριστικό διαμελισμό του...

Γιατί τα γράφουμε όλα αυτά;

Όχι διότι μια οποιαδήποτε συμφωνία είναι κοντά, ούτε διότι υπάρχουν ενδείξεις «προσέγγισης». Αλλά για να υπογραμμίσουμε κάτι που έχει ελάχιστα προσεχθεί μέχρι τώρα —και από τους οπαδούς και από τους αντιπάλους της τωρινής πολιτικής στο κυπριακό: ότι ακόμα κι αν υπογραφεί η λύση, ο κ. Ντενκτάς έχει πολύ περισσότερα «ατού» στα χέρια του απ' όσα οι ελληνοκύπριοι, οι οποίοι χάνουν όλα τα διαπρα-

Κυπριακό;

του Χρύσανθου Λαζαρίδη

ματευτικά τους όπλα τη στιγμή που θα υπογράψουν. Ακόμα κι αν η λύση είναι η «καλύτερη δυνατή» γι' αυτούς.

Μήπως επισπεύδουμε τη διχοτόμηση;

Και κάτι ακόμα: Πολλοί υποστηρίζουν ότι μια λύση επανένωσης του νησιού είναι ο καλύτερος τρόπος να αποφύγουμε, τουλάχιστον, την οριστική διχοτόμησή του.

Σκεφτήκατε, μήπως, μια λύση που ΔΕΝ θα εγκριθεί από κάποιο από τα δύο μέρη είναι ο συντομότερος δρόμος για τη διχοτόμηση;

Κι αν πάμε για διχοτόμηση έτσι κι αλλιώς, γιατί να την «προσυπογράψουμε» κι μείς; Γιατί να γίνει με τους καλύτερους όρους για τους τουρκοκύπριους κι όχι με τους καλύτερους όρους για μας;

Πολλοί εξακολουθούν και πιστεύουν ότι τις διαπραγματεύσεις θα μπορέσουμε να πάρουμε, τουλάχιστον, πίσω ένα μέρος των απωρών χάσαμε στην εισβολή —και το πρόβλημά τους είναι αν θα πάρουμε πίσω λίγο ή πολλά, «αρκετά» ή «λίγα». Πάντως, κατά την λογική αυτή, «κάτι» θα πάρουμε οπωσδήποτε αν ευοδωθούν οι συνομιλίες, και αυτό το «κάτι» είναι καλύτερο από το «τίποτα».

Μακάρι να ήταν τα πράγματα τόσο απλά. Μα δυστυχώς ΔΕΝ είναι. Και υπάρχει πραγματικός κίνδυνος —που συχνά παραγνωρίζεται και από πολλούς— να χάσουμε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων ακόμα περισσότερα απ' όσα στην εισβολή και να νομιμοποιήσουμε επί πλέον και τα τετελεσμένα της «Αττίλα». Ενώ όσο η κατοχή του βορρειακού τμήματος της Κύπρου είναι παράνομη, η προώθηση των τουρκικών στρατευμάτων στο νότο θέτει σε κίνδυνο και τα τετελεσμένα της εισβολής.

Ιδιαίτερα σε διεθνείς συνθήκες όπως οι σημερινές, η καλύτερη «Άμυνα» της Ελεύθερης Κύπρου και η καλύτερη Ελπίδα για απελευθέρωση του κατεχόμενου τμήματος κάποια στιγμή στο μέλλον, είναι να επιτηρηθούν σε καθεστώς παρανομίας τα τετελεσμένα της εισβολής. Και η χειρότερη περίπτωση είναι η ειλή για την Ελεύθερη Κύπρο είναι αν τα τετελεσμένα αυτά νομιμοποιηθούν.

Συμπέρασμα

Πολλοί πιστεύουν ότι είτε θα υπάρξει λύση, είτε θα υπάρξει νομιμοποίηση της διχοτόμησης. Και γι' αυτό προκρίνουν λύση «εδώ και τώρα». Λίγοι αντιλαμβάνονται ότι μια λύση σήμερα μπορεί να επισπεύσει και να διευκολύνει την οριστικοποίηση της διχοτόμησης.

Πολλοί πιστεύουν, επίσης, ότι μια λύση, έστω και «κακή», μπορεί να μας εξασφαλίσει την επιστροφή κάποιων από τα «χαμένα». Λίγοι αντιλαμβάνονται ότι μια κακή λύση μπορεί να μας φέρει σε θέση πολύ χειρότερη από τη σημερινή.

Το εσωτερικό μέτωπο της Τουρκίας είναι εξαιρετικά διχασμένο τον καιρό αυτό —και όχι ειδικώς, ούτε κυρίως, για το Κυπριακό. Λόγω αυτής της εσωτερικής «πόλωσης» οι Τούρκοι δεν είναι σε θέση να δείξουν την ευελιξία εκείνη που θα τους επέτρεπε να μας σύρουν σε λύση και να επιδεινώσουν την θέση μας. Από την άποψη αυτή η πολιτική Βασιλείου μπορεί να οξύνει τις εσωτερικές αντιθέσεις της Τουρκίας, και να λειτουργεί «ευεργετικά». Αλλά αυτό ΔΕΝ σημαίνει ότι η επιδιωκόμενη λύση θα ήταν ευεργετική για μας. Πρόκειται για μια πολιτική που έχει αξία όσο ΔΕΝ κατορθώνει να οδηγήσει σε αποτέλεσμα. Αν, παρ' ελπίδα, οδηγήσει σε κάποιο αποτέλεσμα, τότε μπορεί να ανακαλύψουμε τον εαυτό μας σε θέση πολύ δυσκολότερη από τη σημερινή.

Εν πάσει περιπτώσει, για πόσο καιρό ακόμα μπορεί να μας «διασώσει» η πολιτική ανελαστικότητας του τουρκικού πολιτικού συστήματος και η αδιαλλαξία του κ. Ντενκτάς;

Μην έχοντας στρατηγική Απελευθέρωσης της Κύπρου προσπαθούμε συνεχώς να «εκθέσουμε» τον κ. Ντενκτάς, ανακαλύπτοντας κάθε φορά ότι από την αδιαλλαξία του χάνει εκείνος πολύ λιγότερα απ' όσα χάνουμε εμείς από την διαλλακτικότητά μας. Γιατί εκείνος έχει στρατηγική νομιμοποίησης τετελεσμένων, ενώ εμείς δεν έχουμε καμιά στρατηγική, απλώς προσπαθούμε να επιβιώσουμε... «μπερδεύοντας» όλους τους άλλους! Τελικά εμείς βγαίνουμε περισσότερο μπερδεμένοι.

Italo Calvino
Ο ΔΡΟΜΟΣ
ΤΟΥ ΣΑΝ ΤΖΟΒΑΝΙ

Πέντε διηγήματα του μεγάλου συγγραφέα, δημοσιευμένα μετά το θάνατό του, μιλούν για το βασανιστικό διαχωρισμό ανάμεσα στην καθημερινή πραγματικότητα που πρέπει να ζήσουμε και στον κόσμο του πνεύματος, όπου άθελά μας ταξιδεύουμε.

Arno Schmidt
ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ
ΕΝΟΣ ΦΑΥΝΟΥ

Πρώτη φορά μεταφράζεται στα ελληνικά έργο του μεγαλύτερου πρωτοποριακού γερμανού συγγραφέα. Το διβλίο εξιστορεί 13 μέρες από τη ζωή ενός δημοσίου υπαλλήλου, πριν και μετά τον πόλεμο, ασκώντας κριτική στον γερμανικό μικροαστισμό.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ
Πατούσα 3
Τηλ. 3639434

Νέα Υόρκη: Η πόλη των παρασκηνιακών διαβουλεύσεων

του Γεωργίου Κολοκασίδη

Πριν από μερικά χρόνια η Νέα Υόρκη βυθίστηκε στο σκότος από μια αιφνίδια ηλεκτρική βλάβη. Όταν η ηλεκτροδότηση αποκαταστάθηκε η αμερικανική κοινή γνώμη αντίκρισε στάχτες. Ζημιές εκατομμυρίων δολαρίων και μια σειρά από άλλα εγκλήματα που έγιναν υπό την κάλυψη του σκότους. Υπό ανάλογες συνθήκες «συσκότισης, οι εκ του σύνεγγυς συνομιλίες εκεί μεταξύ του προέδρου Κ. Βασιλείου και του ηγέτη της τουρκοκυπριακής κοινότητας Ρ. Ντενκτάς, γεννούσαν εύλογα ερωτηματικά για το τι θα προέκυπτε με την άρση του πέπλου της σιωπής. Όλοι απεύχονται μια οικτρή κατάληξη, οι απευχές όμως δεν αποκλείουν δυστυχώς, τα χειρίστα.

Οι μόνες ενδείξεις από τη Νέα Υόρκη δεν αφήνουν πολλά περιθώρια αναθάρρησης. Αποκαλυπτική είναι η δήλωση Μητσοτάκη ότι ο Ντενκτάς παραμένει αμετακίνητος. Ενισχυτική είναι και η πληροφορία ότι ο Ντενκτάς επιμένει να μην τοποθετείται στο εδαφικό, ότι μελετά το ενδεχόμενο να καταθέσει χάρτη με ποσοστό εδάφους στην Τουρκοκυπριακή πλευρά της τάξης του 33% και ότι εγείρει καινοφανή κριτήρια καθορισμού της διανομής της γης. Συναφώς αποκαλύπτεται ότι ο Ντενκτάς επιμένει στην εναλλασσόμενη προεδρία στηρίζοντας την εμμονή του στην ανάγκη κατοχύρωσης της ισότητας των δύο κοινοτήτων

() τότε γ.γ. του ΟΗΕ Κ. Βαλτχάιμ, ο διαπραγματευτής από τη Ντενκτάς ελληνική πλευρά Γ. Κληρίδης και ο ηγέτης των Τουρκοκυπρίων Ρ. κατά την διάρκεια των πρώτων διαπραγματεύσεων για το κυπριακό μετά την τουρκική εισβολή.

και στον εκτελεστικό κλάδο του υπό εκχώληση κράτους. Και αυτό, ακόμα μια ένδειξη ότι το φάντασμα της εναλλασσόμενης προεδρίας συνεχίζει τις ανίερές περιπλανήσεις του πάνω από το τραπέζι των συνομιλιών —παρά το γεγονός ότι η ελληνική πλευρά διαβεβαιώνει δημόσια ότι έχει εξορκίσει αυτό το «κακό πνεύμα» για τα καλά. Μάλιστα πρόσφατα έχουν διαρρεύσει και κάποια σενάρια εξωραϊστικά αυτού του ενδεχομένου, πράγμα που ενισχύει τη διάχυτη πλέον εντύπωση ότι συζητείται σοβαρά η κατανομή και των προεδρικών θητειών. Ένα τέτοιο σενάριο αναφέρεται σε εκλογή του Τούρκου προέδρου από πλήρεις εκλογικούς καταλόγους, δηλαδή με τη συμμετοχή και Ελλήνων και Τούρκων ψηφοφόρων.

Τα «επιχειρήματα»

Τα επιχειρήματα που συνοδεύουν αυτή την πρόταση και συνηγορούν υπέρ της αποδοχής της από την πλευρά μας είναι ότι, ούτε λίγο ούτε πολύ, θα επιτυγχάνεται από ελληνικής πλευράς, ο έλεγχος της τουρκικής θητείας. Εν ολίγοις, κοντόφθαλμη κουτοπονηριά. Γιατί ουδέποτε, και ορθώς, δεν πρόκειται να συγκατανεύσουν οι Τούρκοι σε νόθευση τέτοιου σημαντικού δικαιώματος με ψευδομετερνιχικές ελληνικές ραδιουργίες του τύπου «ας υποστηρίξουμε εκχριστιανισμένο Τουρκοκύπριο ή τον ευεπηρεάστο Τουρκοκύπριο που είναι ελέγξιμος».

Συνεπώς, η εναλλασσόμενη προεδρία πρέπει να θεωρηθεί ότι θα οδηγήσει με μα-

θηματική ακρίβεια σε Τούρκο πρόεδρο τουρκικής εμπιστοσύνης. Και το ενδεχόμενο αυτό εγχυμονεί σοβαρότατους κινδύνους. Γιατί θα είναι καταλυτικός ο συνδυασμός ευρέων εξουσιών, κακοπιστίας τουρκικής (δεν έχουμε λόγο να πιστεύουμε ότι ο εκλεγείς θα είναι καλύτερης διαγωγής από τον κ. Ντενκτάς), και επικουρικής ισχύος (χαλύβδινες τουρκικές εγγυήσεις). Και αυτά όλα χωρίς να μπορούμε σε συζήτηση για το κατά πόσον μια τέτοια λύση ικανοποιεί επιταγές δικαίου. Ας ελπίσουμε λοιπόν ότι η ελληνική πλευρά δεν πρόκειται να παγιδευτεί σε μια συζήτηση επί του θέματος.

Ένα δεύτερο σημείο στο οποίο η ελληνική πλευρά οφείλει να επιδείξει σύνεση είναι το θέμα της ακολουθητέας τακτικής. Έχει καθιερωθεί στη φρασεολογία της παρούσας φάσης η πρόταση: «Θα υπάρξει πρόοδος αν ο Ντενκτάς στερήσει σε παραχωρήσεις». Πίσω από αυτό το συλλογισμό υποκρύπτεται μια αδικαιολόγητη αδράνεια. Η ελληνική πλευρά παρουσιάζεται να θεωρεί αυταπόδεικτη δική της συνεργασιμότητα με μόνη μεταβλητή στη διαδικασία την τουρκική στάση. Αυτό είναι ένα κεφαλαιώδες σφάλμα που τείνει να υποτιμήσει και τη δυνατότητα λιγμού του κ. Ντενκτάς.

Η ελληνική πλευρά καθόλη τη διαδικασία προτίμησε να ρίξει τους τόνους σε ό,τι αφορά τις δικές της επιφυλάξεις επί των ιδεών Γκάλι. Το σκεπτικό ήταν απλό —ίσως και απλοϊκό: να μη δοθεί οποιαδήποτε αφορμή για άμβλυνση των διπλωματικών πιεσεών

πί του Ντενκτάς. Αυτή όμως η πορεία είναι άκρως επισφαλής και δυνάμενη να μεταρραπεί σε ορολογιακή βόμβα κατά των ελληνικών θέσεων. Και αυτό γιατί μια ελάχιστη μετατόπιση του Ντενκτάς από τις αρχικές του θέσεις, που ούτως ή άλλως ήταν ουσκωμένες για να εξασφαλίζουν διαπραγματευτική ευελιξία, θα συνέτριβε το χάρτινο ύργο της προβληθείσας ελληνικής διαλλατικότητας. Αν λ.χ. ο Ντενκτάς υποχωρούσε στο εδαφικό στο 29% + με αντάλλαγμα την πλήρη αποδοχή από εμάς των ιερών Γκάλι ή και τη συζήτηση της εναλλακτικής προεδρίας τότε η θέση μας θα ήταν άκρως δεινή. Και ο λόγος είναι απλός. Η ελληνική πλευρά έχει εξαντλήσει όλα τα αθέματα υποχωρήσεων της σε προδιαπραγματευτικές αναδιπλώσεις. Με την λάττη στον τοίχο έχει ουσιαστικά υπερβεί κι τα όρια ασφαλείας. Υπό τέτοιες συνθήκες δεν είναι και δύσκολο να βραχυκυκλωθεί πλήρως η ελληνική προσπάθεια με μια μισητή υποχώρηση από τουρκικής πλευράς.

Το ίδιο όμως φαίνεται ορατό και στην πεπτωσή που η διαδικασία προχωρήσει στην τρέχουσα φάση που σηματοδοτείται από την περαιτέρω παρέμβαση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Αυτό το ενδεχόμενο ήδη διαγράφεται ως η πιο πιθανή εξέλιξη υπό το φως της αρνητικότητας Ντενκτάς. Και είναι σίγουρο ότι η παρέμβαση του Συμβουλίου για συμβολή λύσης θα γίνει επί νέου εγγράφου που θα συνιστά συγκερασμό των ιδεών Γκάλι και των τουρκικών θέσεων. Μόνο έτσι θα λεαστεί η τουρκική πλευρά να συναινέσει στη διαμορφούμενη λύση. Και σίγουρα το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν θα έχει κανένα λόγο να προβεί σε γενναιόδωρες χειρονομίες προς την πλευρά μας. Η οποία υιοθετώντας μια διαστρεβλωμένη αντίληψη αβροφροσύνης επιδεικνύει μια ευνοϊκή προσέγγιση σε τι της παρουσιαστεί.

α επίφοβα ενδεχόμενα

Αυτά τα ενδεχόμενα είναι εξαιρετικά επίφοβα γιατί επάγονται είτε την αποδοχή της κακίστης λύσης είτε την πιθανή κατάρριψη του διαλόγου υπαιτιότητά μας. Γιατί αυτό το τελευταίο θα συμβεί αν την εσχάτη, ωπίον του ενεργοποιημένου Συμβουλίου Ασφαλείας, ξυπνήσουμε στους ενδεχόμενους κινδύνους της υπνώττουσας στάσης μας.

Ενόψει των πιθανών αυτών εξελίξεων είναι σοφό να εκδηλώσουμε αμέσως τις ανησυχίες μας για τις ιδέες Γκάλι. Η δήθεν «υπερήλικη» πολιτική της διγλωσσίας πρέπει να καταληφθεί το συντομότερο. Η διαυγής τοποθέτησή μας θα αντιρροπήσει και τις απαιτήσεις των Τούρκων που επιχειρούν, λοβιστά, να αλλοιώσουν προς όφελός τους τις ιδέες Γκάλι. Ιδιαίτερα πρέπει να απορρίψουμε χωρίς περιστροφές την πρόταση για ε-

ναλλασσόμενη προεδρία. Η δε δήλωση του Προέδρου Βασιλείου ότι η εναλλαγή της προεδρίας δεν θα είναι υποβοηθητική στη λειτουργία του νέου κράτους είναι ατυχής. Αυτοί οι λεπτεπίλεπτοι χειρισμοί το μόνο που επιτυγχάνουν είναι να καθιστούν ευάλωτη την πλευρά μας σε πιέσεις. Αυτό που πρέπει να τονίζεται συνέχεια και φορτικά στους διάφορους καλοθελητές είναι η διαλλακτικότητά μας ως προς το τι δικαιώματα θα έπρεπε να διεκδικούμε με βάση το διεθνές δίκαιο. Και η αποδοχή της ομοσπονδίας, της διπεριφερειακής και όλες οι άλλες κατά καιρούς υποχωρήσεις μας εντάσσονται σε αυτό το πλαίσιο αναγνώρισής της λόγω αδυναμίας απομάκρυνσής μας από τις επιταγές του διεθνούς δικαίου. Η επικέντρωση στο διεθνές δίκαιο υποβοηθεί και την επανατοποθέτηση του προβλήματος στον άξονα της παραβίασης της διεθνούς έννομης τάξης από ένα από τα μέρη στη διαφορά. Γιατί το συνεχές διαλέγεσθαι σε επί μέρους πτυχές του προβλήματος έχει μεταμορφώσει το κυρίαρχο σε πρόβλημα ασυνεννοησίας και διαφωνίας μεταξύ δύο εριζόντων μερών.

Αυτά όλα βέβαια δεν λύνουν το πρόβλημα. Τουλάχιστον όμως θέτουν τις βάσεις για τη διατήρηση μιας αξιόπιστης εξωτερικής πολιτικής. Η οποία χωρίς την απαραίτητη συνάρτηση με το διεθνές δίκαιο κινδυνεύει να απωλέσει την αξιοπιστία της εκτός αν συνεχίσει να προβαίνει στις αρεστές στους ξένους υποχωρήσεις.

Στο εσωτερικό πρέπει να πάψει η προσπάθεια νόθευσης και συγκράτησης του λαϊκού αισθήματος. Γιατί αυτό επιτυγχάνεται με τις συνεχείς συστάσεις για σύνεση και αυτοσυγκράτηση. Και στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η ακύρωση από την κυπριακή κυβέρνηση των φετινών επετειακών εκδηλώσεων για την 20ή Ιουλίου. Το δε πρόγραμμα ότι θα απουσίαζε η πολιτική ηγεσία στη Νέα Υόρκη μόνο αφελείς πείθει. Είναι κοινό μυστικό ότι η ακύρωση έγινε κατόπιν σχετικής σύστασης από ξένους παράγοντες.

Εν πρώτοις, η κυπριακή πολιτεία αλλά και γενικά ο ελληνισμός έχει χρέος να συνεχίσει τις αντικατοχικές εκδηλώσεις μέχρι την προτεραιότητα της λύσης. Ίσως και μετά. Γιατί η τραγωδία του '74 έχει καταγραφεί ανεξίτηλα στις δέλτους της νεοελληνικής ιστορίας. Και ως τέτοια δεν υπόκειται σε καιρικές σταθμίσεις. Κατά δεύτερον λόγο η κυπριακή πολιτεία πρέπει να ενθαρρύνει λαϊκές αντιδράσεις καθότι προσφέρουν μια στιγμιαία αποτύπωση της λαϊκής διάθεσης απέναντι στις εξελίξεις. Και αυτό πρέπει να είναι μια χρησιμότερη κατευθυντήρια στις επιλογές των πολιτικών ηγετών. Γιατί η πορεία προς τη λύση δεν είναι μια οδός την οποία μπορεί να ακολουθήσει μονάχη της η κυπριακή κυβέρνηση απόντος του κυρίαρχου λαού. □

Αλεξάντρ Καμπάκοφ ΧΩΡΙΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Τόπος: Μόσχα, Χρόνος 1992

Εμφύλιος πόλεμος – πείνα, βία, ερείπια. Γραμμένη το 1988 η νουβέλα αυτή μας ταξιδεύει στο μέλλον, όταν η Σ. Ένωση έχει εκραγεί, αφήνοντας πίσω της ανεξάρτητα κράτη...

Αυτό το σύντομο, αλλά συναρπαστικό, διήγημα έχει κερδίσει μια επίλεκτη θέση στην ανθολογία της φανταστικής λογοτεχνίας.

Alfonso Rojo ΗΜΕΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι 55 δραματικές μέρες του Πολέμου του Κόλπου όπως τις έζησε ο ισπανός πολεμικός ανταποκριτής Αλφόνσο Ρόχο.

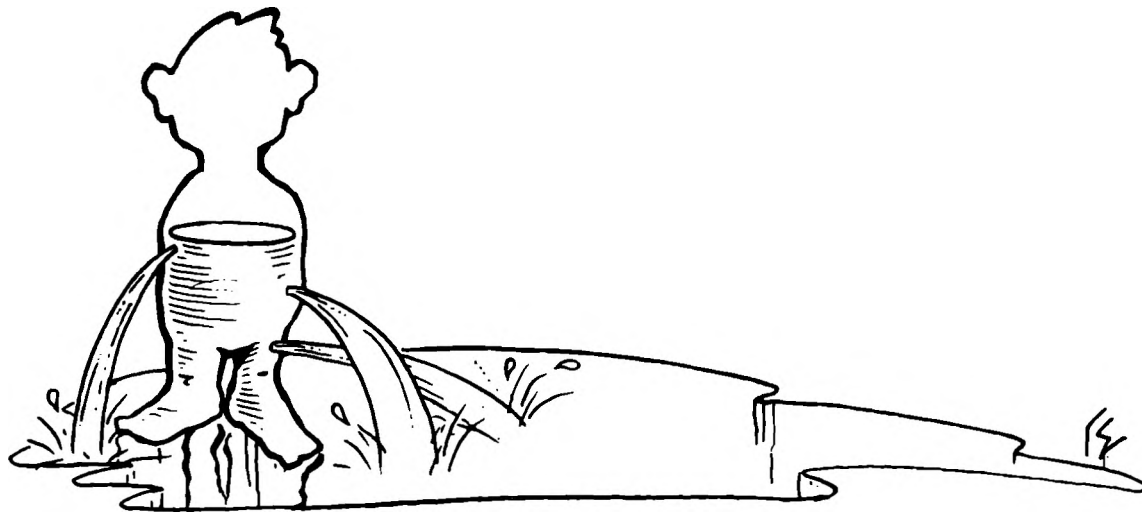
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

Πατούσα 3

Τηλ. 3639434

Η πολιτισμική πτυχή του

Ο λόγος για το πολιτισμικό υπόβαθρο της Κύπρου. Ο «διαχρονικός εθνοπολιτισμικός πυρήνας που γεννά την πολιτική βούληση των Ελλήνων της Κύπρου» μοιάζει να μην εμπνέει την πραγματικότητα, σήμερα. Η επικείμενη (;) λύση κάνει την ανάγκη συγκεκριμενοποίησης της ταυτότητας του σύγχρονου ελληνοκυπριακού πολιτισμού επιτακτική.

βισμός για λύση του προβλήματος, οι εδαφικές, συνταγματικές, εγγυητικές του πτυχές έχουν επισκιάσει την πολιτισμική του διάσταση. Ίσως ο πολιτισμός να θεωρείται από πολλούς ως ένα ακόμα αυτονόητο σημείο υπεροχής, όπως η οικονομική ευρωστία των ελληνοκυπρίων, που θα ισοσταθμίσει μακροπρόθεσμα τα αρνητικά του οδυνηρού συμβιβασμού.

Θα ήταν περιττό να αναπτύξω τη σημασία του πολιτισμού για την επιβίωση του ελληνισμού στην ανατολικότερη Μεσόγειο. Πρέπει όμως να επαναλάβω αυτά που έγραψε ο Γ. Κολοκασίδης στο τχ. 471 του ΑΝΤΙ: «Αυτό που έχει παραμεληθεί επικίνδυνα είναι το πολιτισμικό μας υπόβαθρο — αυτός ο διαχρονικός εθνοπολιτισμικός πυρήνας, που γεννά την πολιτική βούληση των Ελλήνων της Κύπρου».

Την αιτιακή σχέση πολιτισμικού υποβάθρου και πολιτικής βούλησης επιβεβαιώνουν τα τριάντα τόσα χρόνια ύπαρξης της κυπριακής πολιτείας. Τεκμηριώνεται δε, με νεόκοπα διαζεύγματα, όπως «κυπροκεντρισμός - ελληνοκεντρισμός», με την εμφάνιση διανοητικών ρευμάτων όπως εκείνο των Νεοκυπρίων, με φαινόμενα όπως ο κρατισμός και πιο ενδεικτικά με τον νεολογισμό της «κυπρισύνης».

Παράλληλα όμως, μέσα στην τελευταία δεκαετία του '80, ομαλοποιήθηκε ο κομματικός / κοινοβουλευτικός βίος, αναβαθμίστηκε η τοπική αυτοδιοίκηση και φιλελευθεροποιήθηκαν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, με αποτέλεσμα ν' αρχίσει προς το τέλος της δεκαετίας ένας υποτυπώδης δημόσιος διάλογος πάνω σε θέματα πολιτιστικής πολιτικής. Οι πολιτιστικές δραστηριότητες των δήμων πλήθυναν, σε τράπεζες λειτουργούν πολιτιστικά ιδρύματα, ενώ πολλά κόμματα ζητούν τη δημιουργία υπουργείου Πολιτισμού ή κεντρικού φορέα πολιτισμού. Αυτή η

πληθώρα πολιτιστικών δραστηριοτήτων δεν σημαίνει, όμως, πως αναπτύχθηκε ταυτόχρονα κάποιος βαθύς προβληματισμός για το πολιτισμικό μέλλον του τόπου ή πως δρομολογήθηκε κάποιος μακρόπνοος προγραμματισμός, ενώ οι πιθανές συνέπειες μιας ομοσπονδιακής λύσης αποσιωπούνται ή απωθούνται. Επί παραδείγματι, η παιδεία και ο «πολιτισμός», στον σήμερα ομοιογενή γλωσσικά Νότο, συστεγάζονται (υπουργείο Παιδείας - Μορφωτική Υπηρεσία Υπουργείου Παιδείας / Cultural Service). Τι θα γίνει σε μια ανομοιογενή γλωσσικά και θρησκευτικά ομοσπονδία; Κόμματα όπως το ΔΗΚΟ και η ΕΔΕΚ πρότειναν τη δημιουργία υπουργείου Πολιτισμού, το ΑΚΕΛ θέλει κεντρικό φορέα Πολιτισμού, ο ΔΗΣΥ αρκείται στην αναβάθμιση της Μορφωτικής Υπηρεσίας. Αν επιχειρήσει όμως κανείς να ερευνήσει κάποιο συσχετισμό ανάμεσα σ' αυτές τις κομματικές επιλογές, και τις γενικότερες θέσεις των κομμάτων ως προς την ομοσπονδία, σύντομα θα αντιληφθεί πως ματαιοπονεί.

Η δυστυχία να είσαι Ελληνοκύπριος

Πέρα όμως από αυτά τα τεχνικά προβλήματα, υπάρχουν δύο μεγάλες δέσμες συλλογικών προβλημάτων. Η πρώτη αφορά την παρούσα, αλλά και μελλοντική σχέση του πνευματικού χώρου της Κύπρου με το μητροπολιτικό χώρο, την Ελλάδα, και δεύτερη την στάση μας, ως προς την ετερότητα των Τουρκοκυπρίων, ύστερα από πενήντα εικοσάχρονα και πλέον, πλήρη αποξένωση.

Θα αρχίσω με το δεύτερο. Όσοι έχουν πάει στην Κύπρο θα θυμούνται σίγουρα εκείνη την πελώρια επιγραφή, που έστησαν οι Τούρκοι στις νότιες πλαγιές του Πενταδακτύλου με άσπρα γράμματα, ορατή

Είναι τρομερό, αλλά θα πρέπει ν' αρχίσω με μια αναφορά στο φετινό διαγωνισμό τραγουδιού της EUROVISION, που είχα την τύχη να παρακολουθήσω από τη γερμανική τηλεόραση. Στην εισαγωγή του για την κυπριακή συμμετοχή, ο Γερμανός σχολιαστής έκανε την εξής διαφωτιστική διευκρίνιση, απευθυνόμενος υποθέτω και στα εκατομμύρια των Τούρκων τηλεθεατών που ζουν στη χώρα του: Στο μέλλον, είτε, κι ύστερα από το διακανονισμό του προβλήματος, οι κυπριακές συμμετοχές θα γίνονται εκ περιτροπής, μια στα ελληνικά, μια στα τουρκικά. Σημείο των καιρών που μας έρχονται ή ακόμη μια ένδειξη πως κάποιοι αποφασίζουν για μας πριν από εμάς;

Όπως και να 'χει το πράγμα, αυτή η τηλεοπτική παρωνυχίδα στο περιθώριο της ευρωφιάς, μας δείχνει με πολύ σαφή τρόπο, πως δεν είναι μόνο η περιτροπή της προεδρίας στην υπό διαπραγμάτευση κυπριακή ομοσπονδία, που διακυβεύεται, αλλά και το πολιτισμικό της πρόσωπο.

Ήδη ο δημόσιος διάλογος στην Κύπρο γύρω από το θέμα του υπό ίδρυση εκεί πανεπιστημίου και τη γλώσσα εργασίας του, έδειξε πόσο βαθιά έχει προχωρήσει η διάθεση για συμβιβασμό, που χάριν της επαναπροσέγγισης, υποθηκεύει κι αυτήν ακόμα την γλωσσική ταυτότητα.

Είναι αλήθεια πως ο διπλωματικός ακτι-

ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ

του Γλαύκου Κουμίδα

σαφή σε όλους: *Είναι ευτυχία να είσαι Τούρκος*. Δυστυχία μας λοιπόν που δεν είμαστε και θέλουμε να παραμείνουμε Έλληνες. Και όχι μόνο δυστυχία αλλά και φόβος. Παρ' όλες τις προσπάθειες των φανατικών επαναπροσεγγιστών, λίγοι πείστηκαν εκ βάθους καρδιάς πως μπορούν πια να συμφιλιωθούν με το επίφοβο. Το τραύμα της εισβολής ήταν βαθύ και ο τόπος ελάχιστος για οποιουσδήποτε αφαιρετικούς εξορκισμούς.

Πόσο μάλλον σε έναν ευαίσθητο τομέα όπως τον πολιτιστικό, που στις τέχνες του έλαχε ο ρόλος του παρηγορητή, του εκφραστή του πόνου, του φόβου, της απώλειας. Στη στενότητα και τη συμπίεση του τόπου έγκειται και το τραγικό στην κυπριακή περίπτωση, που σίγουρα δεν είναι η μόνη στον κόσμο. Είμαστε καταδικασμένοι να αντιχρίζουμε καθημερινά την απώλεια, αλλά και να την υπερβαίνουμε ιστορικά για λόγους πρακτικής επιβίωσης. Σίγουρα ο πολιτισμός μπορεί να γίνει εργαλείο υπέρβασης, αλλά αυτό θέλει το δικό του τρόπο, χωρίς εφέ, χωρίς ψεύτικα περιστέρια ειρήνης στη γραμμή Αττίλα, χωρίς λυκοφιλίες. Πώς θα γίνει η συνάντηση με τον «άλλο» πολιτισμό των Τουρκοκυπρίων ή με τα κατ'όλοιοιπά του, όπως τον κατάντησαν τα στρατεύματα κατοχής και οι έποικοι, αλλοιωμένο οπωσδήποτε και όχι ανεπηρέαστο από τη γενικότερη έξαρση της ισλαμικής αυτοσυνειδησης των τελευταίων δεκαετιών που μας χωρίζουν; Τι θα μας δώσει το απαραίτητο αίσθημα ασφάλειας γι' αυτήν την υπέρβαση; Οι νομικιστικές εγγυήσεις των μεγάλων, η παραμονή των τουρκικών στρατευμάτων, το καταφύγιο των αγγλικών βάσεων, το αξιόμαχο του ελληνικού στρατού, η πανάκεια της ευρωπαϊκής ενοποίησης; Διαλέγετε και παίρνετε.

Το εκβιαστικό όμως στοιχείο που εμπιέχεται στην ομοσπονδοποίηση της Κύπρου είναι, πως θα πρέπει στο μέλλον να κάνουμε το παν για να λειτουργήσει το νέο πολιτειακό σχήμα, σε βάρος της πολιτισμικής μας ταυτότητας. Κι αν από τον μετασχηματισμό προκύψουν ωφέλη για τον επιχειρηματικό κόσμο και την τουριστική βιομηχανία, ο πολιτισμός και οι τέχνες θα αναγκαστούν να υποταχθούν στα διάφορα εκπολιτιστικά μνηστήρια που θα στηρίξουν το νέο καθεστώς, είτε αυτά θα είναι εκδοχές λεβαντινικού ευρωπαϊσμού, είτε μια νέα γλωσσική αγγλοκρατία. Ο απ-εθνισμός θα υποβόσκει ως όρος απαράβατος στην όποια χρηματο-

δότηση του πολιτισμού, αμερικανικής ή ευρωπαϊκής προέλευσης, η δε προς τα έξω προβολή του θα γίνει το χρόνιο θύμα της συναινεσης των δύο μας ανισότιμα ισότιμων μερών. Θα επιζηήσουμε βέβαια, πάντα τα καταφέρναμε, αλλά θα είμαστε πια το κάτι άλλο.

Για όλους αυτούς τους λόγους, θα πρέπει τώρα να αναθεωρηθούν οι σχέσεις της Κύπρου με τον μητροπολιτικό χώρο. Κι αυτό με φέρνει στη δεύτερη δέσμη συνειδησιακών προβλημάτων.

Για τη μητρόπολη του Ελληνισμού, με τις δικές της ανεπάρκειες, όπως αυτές καταφάνηκαν στην τρέχουσα βαλκανική κρίση, ο ελληνισμός της Κύπρου δεν είναι ο μόνος που βρίσκεται έξω από την επικράτεια. Υπάρχει ο απόδημος ελληνισμός, ο ποντιακός, ο ελληνισμός της Β. Ηπείρου. Είναι όμως ο κυπριακός, ο μόνος με κρατική υπόσταση. Αυτή η ειδοποιός διαφορά φορτίζει τη σχέση του με τη μητρόπολη με ένα σωρό ψυχολογικά συμπλέγματα. Υπάρχει όντως μια εγγενής σχιζοφρένεια σε αυτό το κρατικό δίδυμο, η παθογένεση της οποίας βρίσκεται στις συνθήκες της σύστασής του, και που εκφράζεται με εκατέρωθεν ανιστόρητες προκαταλήψεις, απορρίψεις και ενοχές, σε όλα τα στρώματα του λαού.

Σε ένα άλλο επίπεδο, επώνυμοι Έλληνες μας δίνουν ρήσεις - κλειδιά για μια πρόχειρη ενδοσκόπηση του ψυχικού άδυτου αυτής της σχέσης: Η κόρη που μας έγινε μάνα, είπε ο Ρίτσος, ο Σεφέρης ήθελε το θαύμα να λειτουργεί ακόμα στην Κύπρο, ο Ρόδης Ρούφος στην «Χάλκινη Εποχή» του διέκρινε το οιδιπόδειο, εκφράζοντας μέσα από κάποιο πρόσωπο της ιστορίας του, την υπόνοια πως ο επαναστατημένος Κύπριος ήρωάς του ήθελε να σκοτώσει τον αποικιοκράτη πατέρα για να κοιμηθεί με την μητέρα Ελλάδα, ο νεοφώτιστος Σαββόπουλος σιγοντάρει τον βρυκολαχιασμένο αλυτρωτισμό της καθ'εαυτόν «καθ' ημάς ανατολής» με τον τρυφερό υποκορισμό «Κρατάτε, αδελφάκια». Και υπεράνω όλων, το αγνώστου πατρότητας: Η Κύπρος αποφασίζει, η Ελλάς συμπαρίσταται!

Η ταυτότητα της σύγχρονης δημιουργίας

Πολλοί θεωρούν την Κύπρο επαρχία, άλλοι εντυπωσιασμένοι από την κοσμοπολιτική επίφαση του οικονομικού «θαύματος», την θεωρούν αυτόνομο χώρο, αλλά και κερ-

δοφόρο, κυριολεκτική σημαία ευκαιρίας.

Οι φιλόλογοι δεν μπόρεσαν ακόμα να δώσουν όνομα στη γραφή των Κυπρίων, αν δηλαδή θα πρέπει να λέγεται *Κυπριακή Λογοτεχνία*, *Λογοτεχνία των Ελλήνων της Κύπρου*, *Ελληνοκυπριακή Λογοτεχνία* ή αν είναι ένα φυσικό κομμάτι του όλου σώματος της ελληνικής γραμματείας. Κι αυτό όταν η στοιχειώδης ροή του βιβλίου μεταξύ Κύπρου και Ελλάδας σκοντάφτει ακόμη σε διακρατικά κωλύματα και φορολογικά εμπόδια, για να μην αναφέρω την κολοβή πρόσληψη του περιεχομένου τους.

Το στίγμα αυτού του τελευταίου προβλήματος μας το δίνει παραδόξως ένας Βορειοηπειρώτης, ο Τηλέμαχος Κώτσας: «*Εγώ*», λέει, «*κουβαλώ την Β. Ηπειρο στην πλάτη μου κι αν κάποιος διαβάσει τα δικά μου διηγήματα, μονάχα για περιέργεια, να δει απλώς τι έγινε στη Β. Ηπειρο, θα το θεωρήσω μια αποτυχία*».

Ε, λοιπόν, από αυτή την άποψη η κυπριακή λογοτεχνία των Ελληνοκυπρίων της Κύπρου δυστυχεί.

Αλλά και σε άλλους τομείς, στον εικαστικό επί παραδείγματι, οι σχέσεις είναι καθηλωμένες. Παρ' όλο που σημαντικοί παράγοντες της εικαστικής κίνησης στη μητρόπολη είναι κυπριακής καταγωγής, η κυπριακή παρουσία εκεί είναι αμελητέα, ενώ η Κύπρος έχει κατακλυστεί από δεύτερης επιλογής έργα ελλαδιτών και πλαστογραφίες μοντέρνων κλασικών της αθηναϊκής σχολής.

Σίγουρα, αυτά τα ανεκδοτολογικά έχουν κάποια άγραφα εθιμικά αίτια, που φαίνεται πως παγιώθηκαν μέσα στα τριάντα χρόνια παράλληλου διακρατικού βίου, και που η πρόσφατη, και ακόμα πιο «παράλληλη», τηλεοπτική σύνδεση Ελλάδας - Κύπρου δε θα μπορέσει από μόνη της να άρει.

Είναι καιρός να τα μελετήσουμε συνολικά, αντικαθιστώντας τα επιβλαβή εθιμικά με κάποιο οραματικό θεσμικό πλαίσιο αντάξιο των περιστάσεων. Ας ενεργοποιηθεί επιτέλους η ελλαδική διάνοηση, δρώντας κι όχι απλώς παρατηρώντας μιας και είναι εκ θέσεως πιο χαρισματική από την κυπριακή. Μια πιο ενεργός ανάμειξη στα εσωτερικά της Κυπριακής Δημοκρατίας θα ήταν θεμιτή, αν όχι και επιτακτική. Ας μην ξεχνούμε πως η Ελλάδα είναι ακόμα εγγυήτρια δύναμη στο Κυπριακό. Εξάλλου, αργά ή γρήγορα, όλοι μας θα αναγκαστούμε να διανοηθούμε τουρκολογώντας εκ του συνεγγυς. Κι ακόμα, Ευρωπαίοι πια ή ευρωπαϊζοντες, θα αναγκαστούμε όλοι να προσαρμόσουμε το πολιτισμικό μας γίγνεσθαι στα νέα πληθυσμιακά δεδομένα της περιοχής. Η Κύπρος προσφέρεται ως πεδίο πρώιμου αμυντικού σχεδιασμού, στο επικείμενο συναπάντημα με την τουρκική ετερότητα.

Ιδού η Ρόδος...

□

● Αγαπητέ ή αναγνώστη/ρια, το τεύχος του ΑΝΤΙ που κρατάς σήμερα στο χέρι σου έχει το νούμερο 500 παρά 1. Το επόμενο, το 500, είναι ορόσημο και δείκτης μαζί μιας συνεχούς όσο και περιπετειώδους πορείας —μιας πορείας, ωστόσο, που ούτε στιγμή δεν παρεξέκλινε από την νηφάλια, ψυχραιμη και στοιχειοθετημένη δημοσιογραφία. Χωρίς εντυπωσιοθηρικά τρυκ, χωρίς δεσμεύσεις, με σεβασμό πάντα στον αναγνώστη, με επιχειρήματα, με τόλμη που ενόχλησε, με μαχητικότητα...

Είναι δύσκολη πορεία. Γνωρίζουμε ότι ο λόγος μας δεν απευθύνεται σε ανθρώπους που είναι πρόθυμοι να δεχθούν χολακείες. Απευθυνόμαστε σε πολίτες —και επιθυμία μας είναι όχι να κατευθύνουμε το μερίδιό μας στην κοινή γνώμη, αλλά αντίθετα να του οξύνουμε την κριτική του διάθεση και την υπευθυνότητά του.

Είναι δύσκολο και ανυπότακτο το κοινό μας. Το ΑΝΤΙ το γνωρίζει καλά, γι' αυτό και θεωρεί καλόδεκτη την κριτική του. Αυτή η κριτική είναι κι η —όποια— δύναμή του.

500 τεύχη, 18 χρόνια συνεχούς δεκαπενθήμερης πορείας, εβδομαδιαία παρουσία τις περιόδους με σημαντικά πολιτικά θέματα, δεκάδες αφιερώματα εκτός σειράς, άπειρες παρεμβαστικές πρωτοβουλίες και εκδηλώσεις —αυτή είναι η ταυτότητά μας που καταθέτουμε. 18 χρόνια όχι εύκολα. Και, βέβαια, με λάθη. Θα 'ταν παράλογο να διεκδικούμε το αλάθητο σε όλες τις πολιτικές εκτιμήσεις και παρεμβάσεις μας. Εκείνο όμως που προέχει είναι ότι οι προθέσεις μας ουδέποτε υπήρξαν ταπεινές. Δεν γίναμε δραχμοθήρες, δεν υπηρετήσαμε σκοπιμότητες, δεν γίναμε υποχείριο κανενός. Σταθήκαμε αντί συνεχώς, με παρρησία. Κι είμαστε περήφανοι γι' αυτό.

500 τεύχη. Από το επόμενο 15ήμερο βαδίζουμε πλησίτοι για τον αριθμό 1.000. Πιστεύουμε ότι θα 'ναι μια κεφάτη και δημιουργική πορεία. Προετοι-

μαζόμαστε κατάλληλα, άλλωστε, γι' αυτό, και σύντομα θα είμαστε έτοιμοι να σας ανακοινώσουμε ουσιαστικές αλλαγές.

Θα θέλαμε αυτό το δρόμο να τον διανύσουμε μαζί με κάθε υπεύθυνο και δρώντα πολίτη.

● Το άλμα έγινε. Στις 150 δρχ. πήγαν οι καθημερινές εφημερίδες (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΗ, ΝΕΑ, ΕΘΝΟΣ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ) και δικαιολόγησαν την αύξησή τους στις ανατιμήσεις του χαρτιού και των υλικών εκτύπωσης, αλλά και στις αυξήσεις που έδωσαν στο προσωπικό τους. Την περασμένη Δευτέρα, ημέρα της ανατίμησης, όλες πρόσεξαν την ύλη τους λίγο παραπάνω, από την Τρίτη, όμως, η καλοκαιρική ραστώνη ξανακέρδισε το χαμένο της έδαφος.

Στις 100 δρχ. παρέμειναν ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ και ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ, καθώς και η ΑΥΓΗ και ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ. Η ΠΥΡΙΛΛΗ και η ΝΙΚΗ ανέβηκαν στις 80 δρχ. ενώ ο ομογάλακτος ΙΟΓΟΣ κοστολογήθηκε στο πενήντάρι. Όμως ο λαός λέει ότι στο φτηνό κρέας...

● Στο μεταξύ διέρρευσε ότι από Σεπτέμβριο για face-lifting ετοιμάζονται τα ΝΕΑ, η ΜΕΣΗΜΕΡΙΝΗ και το ΕΘΝΟΣ. Το τελευταίο μάλιστα θα μετατρέψει το κυριακάτικο ποικίλης ύλης ένθετό του σε ιλουστρασιόν πολυτελές περιοδικό.

Εμπρός στον δρόμο που χάραξε το ΕΨΙΛΟΝ...

● Δύο ηλεκτρονικά ειδησεογραφικά αρχεία και τέσσερις εξειδικευμένες τράπεζες δεδομένων απέκτησε το Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων. Η ειδησεογραφική τράπεζα, μοναδική στην Ελλάδα, περιέχει όλες τις ειδήσεις που μετέδωσε το ΑΠΕ από το 1989 (άνω των 100.000) κωδικοποιημένες και προσιτές στην αναζήτηση. Οι ειδήσεις του ΑΠΕ από τον Ιανουάριο του 1992 στην αγγλική περιέχονται στη δεύτερη τράπεζα, τη News Bank. Οι τέσσερις εξειδικευμένες τράπεζες δεδομένων παρέχουν πληροφορίες πολιτικής φύσεως —για αρχηγούς κρατών, συνθέσεις κυβερνήσεων από το 1833, αναλυτικά εκλογών από το 1926 κ.λπ.), τράπεζα βιογραφιών, διεθνές αλμανάκ και αθλητική τράπεζα. Όλες αυτές οι πληροφορίες θα είναι προσιτές στους ενδιαφερόμενους ολόκληρο το 24ωρο, αρκεί να διαθέτουν έναν υπολογιστή, ένα modem και φυσικά ένα τηλέφωνο. Προσφέρονται σε «λογικές τιμές» και δεν έχετε από το να το διαπιστώσετε.

● Ο λαός ξεκίνησε για τα μπάνια του, και η ΕΠΟΧΗ έκλεισε για να απολαύσουν οι συντάκτες της την παραλία. Ποιος είπε ότι οι τελευταίοι εναπομείναντες κομμουνιστές έπαψαν να είναι πρωτοπορία;

● Τα εντόσθια έξω, υπερθεμάτιζε η ΕΠΟΧΗ, καλώντας τον ΤΑΧΥΔΡΟΜΟ, επιτέλους, να υπερβεί κάθε όριο κυνισμού στον αγώνα του για κυκλοφοριακή επιβίωση. Πραγματικά, το εξώφυλλο του περιοδικού έδειξε ότι ορισμένοι δεν έχουν κανέναν δεοντολογικό φραγμό προκειμένου να κερδίσουν φύλλα. Υπαινισσόμενο ότι το κάβερ-σόρυ του περιοδικού αφορά το νέο look των πολιτικών αρχηγών, μοστράρισε ημίγυμνο φωτομοντέλο όπου, αντί της κεφαλής του, είχε τοποθετηθεί επιδέξια η κεφαλή της Μ. Δαμανάκη. Το θέμα στο οποίο παρέπεμπε το εξώφυλλο ήταν μια «έρευνα» στην οποία διαφημιστές έλεγαν διάφορες ανοησίες —και συνοδευόταν από άλλα

τέσσερα φωτομοντάζ, εξίσου κακόγουστα (αλλά όχι και ομοίως κακεντρεχή προς όλους, ο νούν νοείτω...).

Η διεύθυνση του Ταχυδρόμου, βέβαια, μετά το θόρυβο που ξεσηκώθηκε (μέχρι και η ΕΣΗΕΑ έβγαλε ανακοίνωση) προσπάθησε να πει ότι δεν κατάλαβαν το χιούμορ της. Μάταιος κόπος. Όλοι κατάλαβαν καλά ότι επρόκειτο για απροκάλυπτη παραπλάνηση.

Που πολλοί την επιστήμαναν. Ανάμεσά τους κι ο Στάθης Τσαγκαρουσιάνος, που σημείωσε δηχτικά ότι ο διευθυντής του Ταχυδρόμου δεν έμεινε εκεί: στο ίδιο τεύχος μοίρασε και φίλτρα νερού (!), χρόνια μετά την πολύχροτη υπόθεση του νερού του Καματερού, την οποία σεγοντάριζαν τα ΝΕΑ —στα οποία ως διευθυντικό στέλεχος και Μικροπολιτικός διέπρεπε τότε ο σημερινός διευθυντής του Ταχυδρόμου.

● Και σαν να μην έφτανε αυτό, στο επόμενο τεύχος του το περιοδικό (κυκλοφόρησε προχθές), στο εξώφυλλο, «αυτοσαρκάζεται». Σε γελοιογραφία εμφανίζεται ο διευθυντής του με μοσχαροκεφαλή, φωτομοντάζ —λέει— για το οποίο υπεύθυνος είναι η Δαμανάκη...

Αν κάποιος νομίζει ότι η κακεντρέχεια δεν έχει τέλος, πλανώνται. Οι αναγνώστες αργά ή γρήγορα τιμωρούν. Όταν μάλιστα παρακινούνται με λογής τρυκ να αγοράζουν φύκια για μεταξωτές κορδέλες.

● Στην αρμόδια επιτροπή του υπουργείου προεδρίας άρχισαν να συζητιούνται οι αιτήσεις για άδειες λειτουργίας των τηλεοπτικών καναλιών.

Λέτε να είναι η αρχή του τέλους για Λεβέντη και για Π. 8;

Η συμπαθής τάξις των παρασκευαστών πίτσας και σύμπαντες οι απανταχού ματάκηδες ετοιμάζουν —κατά ασφαλείς πληροφορίες— δυναμικές κινητοποιήσεις.

Κάτω τα χέρια από τις τελευταίες απολαύσεις του μάλιστα τούτου κόσμου...

Πολιτική και σκουπίδια

Συνέχεια μιας αναπάντητης, ακόμα, έρευνας...

του Ρεπόρτερ

Σε προηγούμενο τεύχος του ANTI (12/6/1992, τχ. 496) δημοσιεύσαμε μικρή έρευνα για το Δήμο Αθηναίων, την υπηρεσία καθαριότητας και τον παραμηχανισμό που λειτουργεί στους κόλπους της και στηρίζεται από συνδικαλιστικές και κομματικές παρατάξεις. Η έρευνά μας έφερε στο φως στοιχεία που έπρεπε να προκαλέσουν το ενδιαφέρον της Δημοτικής Αρχής. Δυστυχώς, όμως, ο δήμαρχος δεν συγκινήθηκε και πολύ όταν διάβασε ότι ανάμεσα στους υπαλλήλους και τους εργάτες του Δήμου κυκλοφορούν τραμπούκοι, υπάρχουν κυκλώματα και μηχανισμοί που αγνοούν τη διοικητική ιεραρχία και συμπεριφέρονται σαν να είναι ο Δήμος των Αθηναίων τσιφλίκι του μπαμπά τους.

Η αδιαφορία αυτή του δημάρχου δικαιώνει κάποιες κρίσεις του άρθρου μας. Λέγαμε τότε πως ο κ. Λεωνίδα Κουρή δεν έχει το πολιτικό κύρος που χρειάζεται ο δήμαρχος της πρωτεύουσας. Αλλά αυτή η γνώμη για τον δήμαρχο είναι παλαιότερη, από τότε που ακόμη ήταν αντιδήμαρχος οικονομικών υπηρεσιών επί δημαρχίας Έβερετ...

Δεν θα έπρεπε λοιπόν να απαιτείς ευαισθησία. Αλλά στην περίπτωση που αναφέραμε δεν πρόκειται για απλή έλλειψη ευαισθησίας· πρόκειται μάλλον για συγκατάφυση. Και υπάρχουν πολλές ενδείξεις ότι ο δήμαρχος Αθηναίων δεν θέλει να δώσει συνέχεια σε κάποια θέματα που μπορούν να εωρηθούν σκάνδαλα. Η καριέρα του σαν δήμαρχος είναι μια μακριά ιστορία...

Η θέση του παίχτηκε και κερδήθηκε κυριολεκτικά πάνω στο κρεβάτι του πόνου του ροκατόχου του αείμνηστου Αντώνη Τρίτη. Είναι δε γνωστό στο Δήμο πως η επιλογή και μόνο του Μιλτιάδη Έβερετ τον έφερε στο δημαρχιακό αξίωμα. Άλλωστε, ο ίδιος το έκρυψε ποτέ πως είναι το πιο πιστό στέλεχος στο μηχανισμό του πρωτοκλασάτου στελέχους της ΝΔ και φερέλπινος δελφίνου. Στην εκπομπή της γνωστής δημοσιογράφου κ. Άννας Παναγιωταρέα στο SKY, «Δεν είναι έτσι επειδή έτσι νομίζετε», δήλωσε ανοιχτά πως είναι ικανοποιημένος που τον αποκαλούν παιδί του Έβερετ. Ουδέν μεμπτόν.

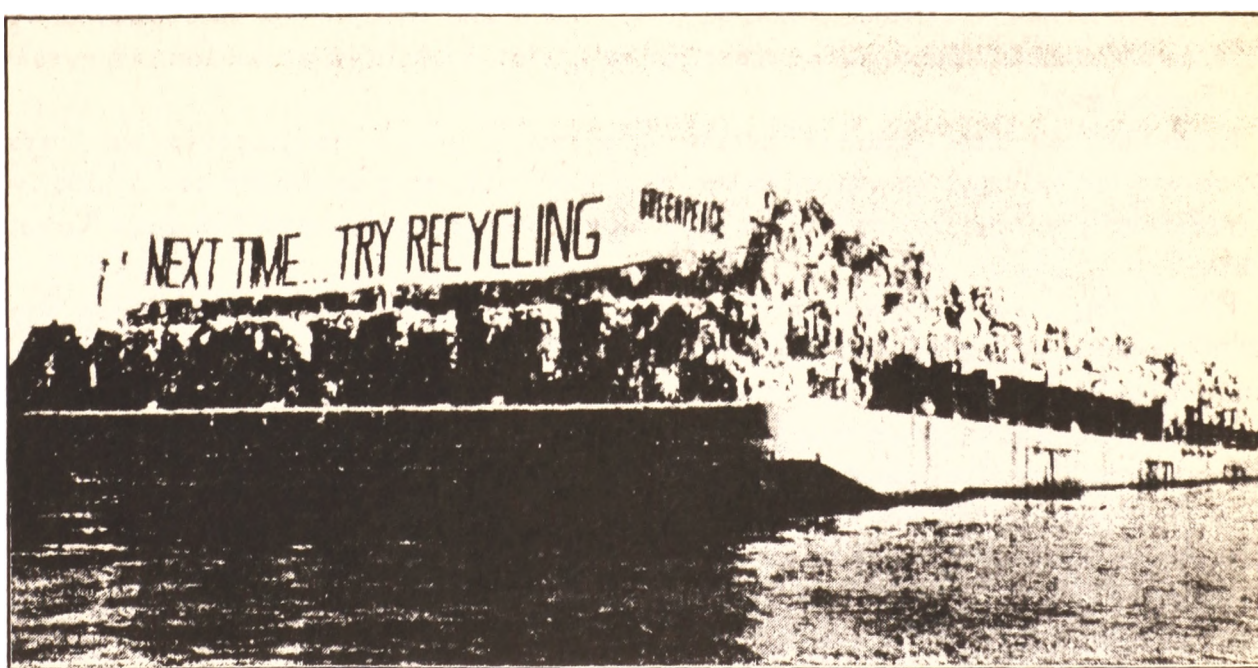
Όταν όμως η ομάδα Κουρή, στην προτάθειά της να πετύχει τους επιδιωκόμενους

σκοπούς της, αρχίζει να λειτουργεί σαν ομάδα πραιτωριανών μέσα στο Δήμο, τότε πιστεύουμε ότι ο κ. Κουρή δεν κάνει για δήμαρχος.

Βέβαια, οι δεσμοί του κ. Κουρή με τον κ. Μιλτιάδη Έβερετ είναι αρκετά πιο μακρινοί. Ο πατέρας του κ. Κουρή υπήρξε αξιωματικός της αστυνομίας προσκείμενος στο περι-

βάλλον του Άγγελου Έβερετ. Ο σημερινός δήμαρχος μετά τη φοίτησή του στο Βαρβάκειο πέρασε στη σχολή Μεταλλειολόγων Μηχανικών του ΕΜΠ. Την εποχή εκείνη ήρθε σε επαφή με το διορισμένο συνδικαλισμό —εκείνον που είχε σχέση με τα σπουδαστικά τμήματα της ασφάλειας κ.λπ.

Σαν Μεταλλειολόγος Μηχανικός διορί-

«Την επόμενη φορά προσπαθήστε να τα ανακυκλώσετε». (Οι ακτιβιστές της GREENPEACE σε όλο τον κόσμο προσπαθούν να ωθήσουν τις κυβερνήσεις (αλλά και να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες) να προχωρήσουν και να αποδεχθούν ευρύτατα προγράμματα ανακύκλωσης των σκουπιδιών. Στη χώρα μας, ωστόσο, χρόνια πολλά μετά την εκτεταμένη δημόσια συζήτηση για την ανακύκλωση δεν διαφαίνεται προοπτική ανάληψης από την τοπική αυτοδιοίκηση σχετικής δράσης. Αδυναμία απλώς εκπόνησης μελετών; Το παράδειγμα του Δήμου Πειραιά, που πρόσφατα άρχισε πρόγραμμα ανακύκλωσης, δείχνει ότι σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζουν και ισχυρά συμφέροντα —πολλά από τα οποία εκπροσωπούνται από κυκλώματα που ελέγχουν την αποκομιδή των σκουπιδιών.

Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Καλούμαι να απολογηθώ για δημόσια άσκηση κριτικής πράξεων της Προϊσταμένης Αρχής με εκφράσεις οι οποίες αποδεικνύουν έλλειψη σεβασμού και για αναξιοπρεπή διαγωγή και μη προσήκουσα συμπεριφορά προς τους προϊσταμένους μου.

Πράγματι με την αριθμ. 14656/14.2.92 αναφορά μου προς τον δήμαρχο Αθηναίων, η οποία κοινοποιείται όπως κοινοποιείται και μη έχοντας άλλο μέσο άμυνας στις απαρράδες και πρωτόγνωρες καταπίεσεις σε βάρος μου από τον διευθυντή Γ. Κακουλάκη, προσπάθησα να παρουσιάσω την πραγματικότητα και τα διαδραματιζόμενα στη δ/ση καθαριότητας και να ακουστεί έτσι η φωνή διαμαρτυρίας ενός εργαζομένου με την ελπίδα ότι θα ευαισθητοποιηθεί κάποτε η Δημοτική Αρχή και θα σκύψει με στοργή στα προβλήματα των εργαζομένων και θα πατάξει τις αυθαιρέσεις διευθυντών τύπου Κακουλάκη.

Όσον αφορά τη δημοσίευση από τον ΣΥΔΑ στο ενημερωτικό δελτίο αριθμ. 6, Μάρτιος 1992, καμιά ευθύνη δεν φέρνω γιατί η κοινοποίηση της αναφοράς μου και στον ΣΥΔΑ είχε την έννοια απλώς να πληροφορηθεί το συνδικαλιστικό όργανο, του οποίου είμαι μέλος, τα διαδραματιζόμενα σε βάρος των εργαζομένων στη δ/ση αυτή και καμιά εξουσιοδότηση δεν είχε ο ΣΥΔΑ να φέρει στο φως της δημοσιότητας την αναφορά μου και ως εκ τούτου η ευθύνη βαρύνει το Δ.Σ. του ΣΥΔΑ για τη δημοσίευση της επιστολής μου.

Δέχομαι κύριε δήμαρχε, ότι πράγματι δεν τήρησα τη νόμιμη διαδικασία που ιεραρχικώς αναφέρεσθαι και αναλαμβάνω τις ευθύνες μου για την παρατυπία αυτή. Δεν μπορώ όμως να διανοηθώ ότι η υπόθεση αυτή μπορεί να κλείσει με μια τυπική απολογία του Αντώνη Δημητρόπουλου και καταλογισμό απλώς του πειθαρχικού παραπτώματος σε βάρος μου της απρεπούς συμπεριφοράς προς τον διευθυντή μου Γ. Κακουλάκη και να αποσιωπηθεί η ουσία του θέματος, δηλαδή οι υπερβάσεις και οι καταχρήσεις του διευθυντού αυτού κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, γεγονότα που θέλω να πιστεύω ότι ο διοικητικός ανακριτής έχει επισημάνει και καταλογίσει στην πορισματική του έκθεση.

Καταγγέλω και πάλι επίσημα τον διευθυντή Γ. Κακουλάκη για την αυθαίρετη και ανάρμοστη συμπεριφορά προς τους εργαζόμενους, για την οικειοποίηση περιουσιακών στοιχείων του Δήμου —περιουσιακά στοιχεία δημοτών— που τα συνεργεία καθαριότητας περισυλλέγουν από τους δρόμους της Αθήνας και αποθηκεύονται στις υπαίθριες αποθήκες του εργοταξίου Ζοφριάς, και στην κυριολεξία λεηλατούνται από τις συμμορίες του Κακουλάκη.

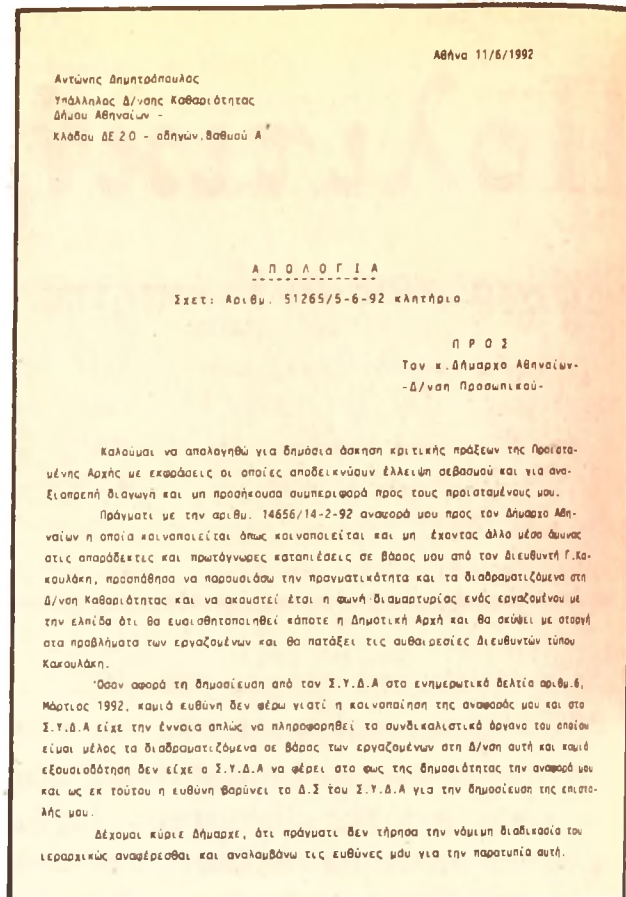
Πρόσφατο το συμβάν της υπεξαίρεσης κοντέινερ από τον τεχνίτη Γκιωνάκη και μεταφορά στο κτήμα του στον Ωρωπό, γεγονός, που διαπιστώθηκε και επιστράφηκε όχι βέβαια το ίδιο αλλά κάποιο παρεμφερές για να κλείσει η υπόθεση με προσωπική εντολή του Κακουλάκη.

Είναι δυνατόν κύριε δήμαρχε, περιουσιακά στοιχεία που καταγράφονται και καταχωρούνται σε επίσημα πρωτόκολλα και αποθηκεύονται στις αποθήκες του Δήμου, να φυγαδεύονται αυθημερόν από την πίσω πόρτα στα αγροκτήματα της «Μαφίας» Κακουλάκη;

Επανέρχομαι και πάλι και ερωτώ για ποια υπερεργασία μου κατεβλήθηκαν δρχ. 80.000 περίπου με τη γνωστή διαβεβαίωση του Κακουλάκη ότι: «Μαλάκα Δημητρόπουλε όλοι τα παίρνουμε. Βάλε κανένα αρνί στη Χασιά όπως κάνουν όλοι». Και ναι μεν μπορεί τυπικά να μην αποδεικνύονται τα όσα ενυπόγραφα κατέθεσα στον διοικητική ανακριτή, δεν είναι όμως απόδειξη οι κάρτες παρουσίας του προσωπικού των ειδικών συνεργείων αυτών και οι μισθοδοτικές καταστάσεις στις οποίες παραχωρείται υπερεργασία επιδομάτων Κυριακών, αργίων, υπερωριών και νυχτερινής εργασίας, γεγονότα ουσίας που δεν χρήζουν μαρτυρικών καταθέσεων, αλλά είναι αυταπόδεικτα από το μισθολογικό μητρώο των εργαζομένων αυτών.

Κύριε δήμαρχε, δεν είμαι διατεθειμένος να δεχθώ τη λασπολογία και τις αυθαιρέσεις του Κακουλάκη και της παρέας του και παρακαλώ να μου δοθεί πλήρες αντίγραφο του φακέλου της σχηματισθείσης δικογραφίας από τον Διοικητικό Ανακριτή, επιφυλασσόμενος να ασκήσω τα υπό της Ποινικής Δικονομίας προβλεπόμενα σε βάρος του Κακουλάκη και των συνεργατών του για κατάχρηση δικαιώματος και παράλειψη οφειλόμενων ενεργειών και για την εις βάρος μου καταπίεση και πρωτόγνωρη συμπεριφορά διευθυντού προς υφιστάμενο - εργαζόμενο.

Ο απολογούμενος
Α. Δημητρόπουλος

Το έγγραφο της απολογίας Δημητρόπουλου.

στηκε στη ΔΕΗ και από κει επιλέχθηκε από τον πατρογονικό φίλο και κουμπάρο του κατόπιν τον κ. Έβερτ για να συγκροτήσει μαζί με άλλους τεχνοκράτες (Παναγιωτόπουλος, Μπακαφούκας, Χουλιάρας κ.λπ.) το φιλελεύθερο, δημοκρατικό, προοδευτικό ντεκór τού προφίλ που ήθελε να προβάλλει ο κ. Έβερτ.

Το κατά πόσο ο μηχανισμός της παραδιοίκησης του Δήμου Αθηναίων είναι συνδεδεμένος με το όνομα του κ. Έβερτ είναι πολύ γνωστό τόσο μέσα στο Δήμο όσο και έξω από αυτόν. (Βλ. και σχετική αρθρογραφία του Π. Ευθυμίου στο *Βήμα*, Ιανουάριος του 1992, καθώς και σχετικά δημοσιεύματα *Ελευθεροτυπίας* 23/1/1992 και 19/1/1992).

Ένας άνθρωπος λοιπόν που άγεται και φέρεται από μια τέτοια ομάδα δεν κάνει για δήμαρχος, για τον απλούστατο λόγο ότι κάποια κρίσιμη στιγμή θα αναγκαστεί να υποκύψει στη λογική της ομάδας, ακόμα και να τη συγκαλύψει. Στην προοπτική αυτή κανένας δεν μπορεί να συγκατατεθεί, ακόμα και αν προέρχεται από την παράταξη του νυν δημάρχου. Οι εκλογές του Συλλόγου Υπαλλήλων Δήμου Αθηναίων (ΣΥΔΑ) της 9ης Ιουνίου 1992 έδειξαν ξεκάθαρα αυτή την αποδοκιμασία στο πρόσωπο του εντολοδόχου δημάρχου καθώς και του εντολέως του.

Η κάλπη για άλλη μια φορά αποδείχθηκε κάλπικη. Τις παραμονές των εκλογών για την ανάδειξη Δ.Σ. στον ΣΥΔΑ οι συνδικαλιστές της ΔΑΚΕ πανηγύριζαν τη σίγουρη νίκη της παράταξής τους. Τη βεβαιότητα αυτή της ΔΑΚΕ συμμεριζόταν και η πλειοψηφία των υπαλλήλων, όσο για την ΠΑΣΚΕ ουδείς μπορούσε να διανοηθεί πως θα ξανάβγαινε πρώτη δύναμη. Όμως το αποτέλε-

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΟΝ ΣΥΔΑ

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ	ΨΗΦΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΟ %	ΕΔΡΕΣ Δ.Σ.	ΕΔΡΕΣ ΠΟΕ-ΟΤΑ
ΠΑΣΚΕ	1.291	45,07	6	30
ΔΑΚΕ	1.197	41,79	6	29
ΑΣΚ (Συνασπισμός)	202	7,05	1	5
ΣΥΝΔ. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ (Ανεξάρτητοι)	80	2,79		2
ΔΗΜΟΣΙΟΥΠΑΛΛΗΛΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (ΚΚΕ)	69	2,40		2
ΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ (διάφοροι)	26	0,90		1
ΣΥΝΟΛΟ	2.865	100	13	

μα υπήρξε έκπληξη για όλους και ανέτρεψε κάθε λογικό υπολογισμό των συσχετισμών δύναμης.

Η λογική όσων προεξοφλούσαν τη νίκη της ΔΑΚΕ στηριζότανε στην ατράνταχτη αλήθεια των αριθμών. Όταν το σωματείο αριθμούσε 1.200 μέλη —έλεγαν οι οπαδοί της ΔΑΚΕ— η παράταξη μας έπαιρνε 3 έδρες. Τώρα το σωματείο έχει πάνω από 3.000 μέλη που τα περισσότερα διορίστηκαν και μονιμοποιήθηκαν από τη ΝΔ. Και με αυτά τα επιχειρήματα προεξοφλούσαν τη νίκη τους.

Η κάλπη όμως ανέτρεψε αυτά τα δεδομένα και ανέδειξε πρώτη δύναμη ξανά την ΠΑΣΚΕ, μια ΠΑΣΚΕ η οποία μόλις και μετά τη βίας συγκέντρωνε κάποιους ψήφους παραπάνω από τη διαλυμένη αριστερά. Τι συνέβη λοιπόν; Είναι απλό: την ΔΑΚΕ δεν την ψήφισαν οι ίδιοι οι οπαδοί της. Δεν την ψήφισαν οι ίδιοι αυτοί υπάλληλοι που δεν μπορούσαν να ανεχτούν τη συμπεριφορά της παραδιοίκησης, τους τραμπουκισμούς, τις αυθαίρετες μετακινήσεις, τη διασπάθιση του δημοτικού χρήματος, την αναξιοκρατία.

Ενδεικτικό και ενισχυτικό των απόψεων αυτών είναι το γεγονός πως κανένας από τους παραδοσιακούς συνδικαλιστές της ΔΑΚΕ, αυτούς που εναντιώθηκαν στην ομάδα Έβερτ και ήρθαν σε αντίθεση με το στυλ που ασκούσε διοίκηση ο κ. Έβερτ, δεν εκλέχτηκε. (Σκιαδάς, Πολυμερόπουλος κ.λπ.). Αντίθετα, πρώτος σε ψήφους από τους υποψήφιους της ΔΑΚΕ ήρθε ο Αντρέας Κοντοκώστας, νυν διευθυντής του πρώτου νεκροταφείου και προαλειφόμενος προσώπων του Δήμου.

Ο Αντρέας Κοντοκώστας —ο οποίος θα μας απασχολήσει μελλοντικά γιατί το όνομά του, μαζί με αυτό της υπαλλήλου του Δήμου κ. Κωνσταντινίδου, καθώς και του Νίκου Μπάλιου, μόνιμου διευθυντή του γραφείου του Έβερτ— συνδέεται με μια σειρά από ενέργειες παραλείψεων.

Η αντίδραση του δημάρχου

Ο δήμαρχος μπορεί να μην είχε την ευαισθησία να μας απαντήσει σχετικά με την αναφορά Δημητρώπουλου, αλλά οι ενέργειες που έκανε στη συνέχεια είναι αρκετά εύγλωττες. Έτσι, με την υπ' αριθμ. πρωτ. 51265/5.6.92 κλήση σε απολογία του Δημητρώπουλου, τον κατηγορεί για απρεπή συμπεριφορά προς τον διευθυντή του Γιώργο Κακουλάκη και αγνοεί όλα όσα καταγγέλει ο Δημητρώπουλος με την προηγούμενη αναφορά του και όλα όσα κατέθεσε ενόρκως στη σχετική προκαταρκτική εξέταση, από την οποία προέκυψε το υπ' αριθμ. Ε.Π. 124/16.4.92 πόρισμα. Παραθέτουμε στις σελίδες αυτές την απολογία του Δημητρώπουλου.

★ ★ ★

Προσωρινός επίλογος πριν τον επόμενο πρόλογο

Ξεκινήσαμε μια έρευνα γύρω από το θέμα της καθαριότητας σε σχέση με τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και ειδικά με την καθαριότητα στο Δήμο Αθηναίων. Κατά τη διάρκεια της έρευνας μας προέκυψε πως στη σχετική υπηρεσία του Δήμου Αθηναίων υπάρχουν πράγματα που μυρίζουν περισσότερο από τα σκουπίδια και θεωρήσαμε υποχρέωσή μας να τα θέσουμε υπόψη της κοινής γνώμης και του δημάρχου Αθηναίων.

Πολύ φοβόμαστε πως ο δήμαρχος βρίσκεται στην αντίπερα όχθη. Εμείς, προς το παρόν, δημοσιεύουμε μερικά από τα στοιχεία που διαθέτουμε ελπίζοντας πως οι αρμόδιοι δημοτικοί άρχοντες και ο δήμαρχος θα σκύψουν με μεγαλύτερη προσοχή στο πρόβλημα. Θέλουμε να πιστεύουμε ακόμα πως οι δημοτικοί σύμβουλοι της αντιπολίτευσης θα κινηθούν προς αυτή την κατεύθυνση. Το «πράγμα βρωμάει» και είμαστε συννοχοί όλοι μας. □

Νέα Οικολογία

Τεύχος 93-94, Ιούλιος - Αύγουστος 1992

Μηνιαία επιθεώρηση, Μαυρομιχάλη 39, Αθήνα 106 80, τηλ. 36 19 837

Πετρέλαιο, πράσινοι φόροι και κουπόνια, του Μιχάλη Μοδινού
Ουαί ημίν, του Άγγελου Ελεφάντη
Λειψυδρία: η νέα "μητέρα όλων των μαχών", του Γιάννη Σακιώτη
Δάσος και καλοκαίρι: ποιός συνδυασμός;, των Σ.Κ. και Γ.Π.
Σπάτα: Διάρρηξη η περιβαλλοντική μελέτη, του Γιάννη Παρασκευόπουλου
Η πυρηνική ενέργεια στην Ιαπωνία, του Μιχάλη Προμπονά
Σκέψεις περί αξιών, του Κίμων Χατζημπίρου
Ο πράσινος καρκίνος της Μεσογείου, του Βασίλη Παπακριβόπουλου

Πιέρ Μπενουά Ζυλί: Ρίο, η διάσωση της αλήθειας
Ηλίας Ευθυμίουπουλος: Μετά τη Συνάντηση της Γης

Μιχάλης Μοδινός: Πολιτική και θρησκεία στο αμερικάνικο περιβαλλοντικό κίνημα
Γιάννης Σακιώτης: Το πράσινο κίνημα μετά το θρίαμβο των Γάλλων Πράσινων
Ελέν Κριέ: Μπρις Λαλόντ, στην εξυπηρέτηση των φιλοδοξιών του
Τζουντίθ Περινιόν: Αντουάν Βεστέρ, ο φύλακας του ναού
Γιώργος Β. Ρηζούλης: Οι πράσινοι μπορούν να είναι αλλιώτικοι
Αντρέ Γκορζ: Σοσιαλισμός και οικολογική αναδιάρθρωση της κοινωνίας

Βιομηχανία χλωρίου: ο άγνωστος κίνδυνος, του Στέλιου Ψωμά
Ανθρωπογενής επέμβαση στην παραλία της Κατερίνης, του Χρήστου Αναγνώστου
Ευρωοικολογικά, του Μιχάλη Παπαγιαννάκη
Πλήθη και κέραμοι, του Δημήτρη Κωστόπουλου
Προβλήματα αξιοποίησης των ήπιων πηγών ενέργειας, του Παναγιώτη Μεντζελόπουλου
Καλιφόρνια, η μαγεία του θρύλου, του Τζέιμς Ντ. Χιούστον
Η στρατηγική της αυτοπερικύκλωσης, του Γιάννη Παρασκευόπουλου

Οικονομική πολιτική για συναίνεση

Οι ομάδες μέτρων που εδώ προτείνονται για ανάπτυξη και κοινωνική δημοκρατία αλληλοσυνδέονται και αποτελούν ένα σύνολο, ένα υποθετικό σχήμα οικονομικής πολιτικής. Επιχειρείται με αυτό να σηματοδοτηθεί ένα πεδίο όπου, νομίζω, συγκλίνουν οι επιδιώξεις (ιδέες) και τα συμφέροντα πολλών, των περισσότερων ίσως από μας, ανεξάρτητα από το κόμμα που καθένας τυχαίνει να ψηφίζει ή να υποστηρίζει. Η αισθητή ανάγκη ευρύτερης συναίνεσης δικαιολογεί ελπίζω το εγχείρημα αυτό, που αλλιώς θα ήταν μάταιο και ανεδαφικό.

του Δημήτρη Κοπανίτσα

Πρόκειται περί γενικών κατευθυντήριων γραμμών. Ο ρυθμός και η έκταση εφαρμογής τους θα διαφέρει κατά περίπτωση. Θα χρειασθούν μεταβατικές ρυθμίσεις για να μην κλονισθεί το αίσθημα βεβαιότητας και συνέχειας. Προτείνεται:

1. Κατάργηση όλων των περιορισμών και ρυθμίσεων, που δεν αποδεικνύονται αναγκαίοι. Τεκμήριο υπέρ της ελευθερίας των συναλλαγών.

Χρειαζόμαστε αναμφισβήτητη την απελευθέρωση της οικονομίας και γενικότερα της πολιτείας από βλαβερούς και περιττούς περιορισμούς και ρυθμίσεις, αλλά τούτο δεν σημαίνει ότι η φιλελεύθερη οικονομία επαρκεί για να επιλύσει τα προβλήματα της ανεργίας, της ίσης κατανομής της οικονομικής δυνάμεως και την επιδίωξη των κρατικών σκοπών.

Ο σοσιαλισμός δεν ταυτίζεται κατ' ανάγκην με τον κρατισμό. Πώς θα επιτευχθεί η ουσιαστική αποκέντρωση της εξουσίας, οικονομικής και πολιτικής;

Σοσιαλισμός δίχως γραφειοκρατία είναι ταυτόσημος με την αποκεντρωμένη και την αμεσότερη οικονομική και πολιτική δημοκρατία. Δημοκρατία ουσιαστικά δεν νοείται χωρίς αποκέντρωση, χωρίς δηλαδή τη σύντηξη της αποστάσεως μεταξύ εκείνων που παίρνουν τις αποφάσεις κι εκείνων που υφίστανται τις συνέπειές τους. Αποφυγή των

πολιτικοοικονομικών βραχυκυκλωμάτων. Οικονομική δημοκρατία σε αντίθεση προς τη μονοπώληση της οικονομικής δυνάμεως από το κράτος. Χειραφέτηση των παντός είδους οργανισμών, επιχειρήσεων, τραπεζών, ασφαλιστικών ταμείων από πολιτική εξάρτηση. Το κράτος θα δίνει μόνο τις κατευθύνσεις και θα ασκεί έλεγχο, όπου χρειάζεται.

2. Κατάργηση της εισοδηματικής πολιτικής όσον αφορά τα ανώτατα όρια των μισθών και τη ρύθμιση των τιμών και των κερδών. Όσον αφορά την καταπολέμηση του στασιμοπληθωρισμού, οι μισθοί θα συγκρατηθούν δια της συμμετοχής των εργαζομένων στα κέρδη.

3. Να ενθαρρυνθεί πράγματι η συμμετοχή των εργαζομένων στα κέρδη των επιχειρήσεων και, όπου είναι δυνατόν, στο κεφάλαιο και τον έλεγχό τους.

Πώς θα δοθούν κίνητρα και η δυνατότητα στον πολύ κόσμο να εργασθεί, να δημιουργήσει και να παράγει; Πώς θα μειωθούν κατά το δυνατόν οι ταξικές αντιθέσεις μεταξύ του κεφαλαίου ή της εργοδοσίας και της εργασίας; (Συμμετοχή στην υπεραξία της εργασίας αναλόγως με την ικανότητα και την αποδοτικότητα). Να ενισχυθούν οι δραστήριοι και οι ικανοί και να προστατευθούν οι αδύνατοι.

4. Άρση ορισμένων περιορισμών όσον αφορά την προσφορά και τη ζήτηση της εργασίας, ιδίως όσον αφορά την ουσιαστικότερη κατοχύρωση του δικαιώματος της απεργίας και την καταγγελία της συμβάσεως εργασίας. Το τελευταίο όμως προϋποθέτει την

ουσιαστική βελτίωση στα οικονομικά, στην λειτουργία και στην οργάνωση των ασφαλιστικών ταμείων, ώστε να μπορέσουν να αναλάβουν ικανοποιητικά το οικονομικό βάρος, που θα προέκυπτε από τον τερματισμό της συμβάσεως εργασίας, όταν η συνέχισή της κρίνεται από την επιχείρηση ασύμφορη.

5. Απελευθέρωση της δραχμής και της κινήσεως των κεφαλαίων, ταχύτερη και ουσιαστικότερη. Διευκόλυνση των διεθνών συναλλαγών. Απαλλαγή της Τράπεζας της Ελλάδος από την υποχρέωση να πωλεί και να αγοράζει ξένο συνάλλαγμα, αφού συν-χρόνως ληφθεί πρόνοια για την κάλυψη των εις ξένο συνάλλαγμα κρατικών αναγκών. Η απελευθέρωση της δραχμής θα της επιτρέψει να πλησιάσει περισσότερο την πραγματική της διεθνή ισοτιμία με ευνοϊκές συνέπειες για το ισοζύγιο πληρωμών και την κίνηση κεφαλαίων, κι αυτό προτού αποκομ-σταλλωθεί η νέα της ισοτιμία με την οριστική της ένταξη στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα. Επιπλέον ανακουφίζει, έστω προσωρινά, την εισοδηματική πολιτική, απλώνοντας το βάρος των εξωτερικών ελλειμμάτων ευρύτερα και δικαιότερα, αντί να το συγκεντρώνει στους ώμους των μισθωτών. Το συνεχιζόμενο καθεστώς της υπερμεινόμενης δραχμής κάνει φθηνότερες τις εισαγωγές και ακριβότερες τις εξαγωγές και γι'αυτή τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας προσπαθεί να συγκρατήσει την αμείω-της εργασίας χαμηλή.

6. Κινητοποίηση των επιχειρηματικών και δημιουργικών δυνάμεων στην ιδιωτική

Ο κ. Δημήτρης Κοπανίτσας είναι νομικός και οικονομολόγος και έχει διατελέσει διοικητής της Κτηματικής Τράπεζας, υποδιοικητής της ΕΤΒΑ, καθώς και ανώτατο στέλεχος οργανισμών.

οικονομία για αύξηση της παραγωγής, των επενδύσεων, της εργατικής απασχόλησης και του πραγματικού εισοδήματος. Ενίσχυση της ιδιωτικής επιχειρηματικής δράσης από το κράτος.

Όπου η ιδιωτική επιχείρηση δεν επαρκεί, το έργο υπερβαίνει τις δυνατότητές της ή είναι οικονομικό της ορίζοντα, την πρωτολογία αναλαμβάνει το κράτος υπό τη μορφή, κατά προτίμηση, μεικτών επιχειρήσεων ευρείας συμμετοχής του κοινού. Δημοσιόνομα και αποτελεσματικότερος έλεγχος των ασφαλιστικών ταμείων, των ΔΕΚΟ και των άλλων τύπων μεικτών επιχειρήσεων. Προστασία αποτελεσματικότερη του κοινού (ασφαλισμένων καταναλωτών, μετόχων της μειοψηφίας). Ο κρατικός προγραμματισμός δίνει ιδιαίτερη προσοχή και σημασία στη χρηματοδότηση και κινητοποίηση επιχειρήσεων ιδιών ή ολοκληρωμένων οικονομικών ολών. Η έμφαση θα μεταφερθεί από το κεντρικό οικονομικό σχεδιασμό στην κινητοποίηση συγκεκριμένων και σχετικώς μικρόνων οικονομικών συνόλων.

Στις δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμούς (ΔΕΚΟ), που μετατρέπονται σε ιδιωτικές (με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητάς τους και τον περιορισμό του κρατικού ελλείμματος) η επιχείρηση που ιδρύεται να έχει μεικτό τύπο και να εξαασφαλισθεί η ευρεία συμμετοχή σε αυτές καταναλωτών, των εργαζομένων και του κοινού γενικότερα, διατηρουμένης όπου είναι δυνατόν και της συμμετοχής του κράτους, όπως η έμμεση.

8. Ο εκσυγχρονισμός και η αύξηση της παραγωγικότητας του δημοσίου τομέα προϋποθέτουν πρώτα απ' όλα την ανάπτυξη της ιδιωτικής οικονομίας, ώστε να μπορέσει να απορροφήσει το περισσεύον εργατικό δυναμικό που τώρα καταφεύγει στο δημόσιο τομέα. Δεύτερον, την ουσιαστικότερη αποκέντρωση έτσι ώστε οι συνέπειες από τη λήψη των αποφάσεων να είναι πιο αισθητές απ' αυτούς που τις παίρνουν και ο έλεγχος να γίνεται πλησιέστερα και γρηγορότερα από τους άμεσα ενδιαφερομένους.

9. Προσπάθεια για την παραγωγική επένδυση των αποταμιεύσεων του κοινού. Ανάπτυξη της πρωτογενούς κεφαλαιαγοράς. Ευρεία συμμετοχή των εργαζομένων και των αποταμιευτών στο μετοχικό κεφάλαιο για τη χρηματοδότηση μεγάλων νέων επιχειρήσεων. Ενίσχυση της τάσεως για την αναμόρφωση του χρηματοδοτικού συστήματος, έτσι ώστε νέες μεγάλες επενδύσεις να καλύπτονται κατά σημαντικό μέρος με έκδοση νέων μετοχών, που να διατίθενται στο ευρύ κοινό. Προστασία των μετόχων της μειοψηφίας. Φορολογική εξίσωση των μετόχων των ανωνύμων εταιρειών με τους καταθέτες στις τράπεζες και με τους δικαιούχους τραπεζικών ομολόγων και πάσης φύσεως δημοσίων δανείων.

Διευκόλυνση της ουσιαστικής συμμετοχής των εργαζομένων ιδίως συλλογικώς, μέσω των ασφαλιστικών ταμείων ή των εργατικών σωματείων τους, στο μετοχικό κεφάλαιο μεγάλων νέων επενδύσεων. Η απο-

ταμίευση γι' αυτούς θα αποτελέσει μια μορφή συμμετοχής τους στην υπεραξία της εργασίας τους και την παραγωγική επένδυσή της. Στους εργαζομένους και στο ευρύτερο κοινό θα πρέπει να δοθεί η πραγματική δυνατότητα να επενδύουν εύκολα και αδιάπανα τις αποταμιεύσεις τους σε παραγωγικές επενδύσεις.

Ιδίως ενδιαφέρουν οι επενδύσεις από τα ασφαλιστικά ταμεία. Κάθε περιορισμός, δέσμευση, δυσμενής διάκριση θα καταργηθεί! Θα εξασφαλισθεί ότι η κατάθεση και η επένδυση των διαθεσίμων θα γίνεται κατά τρόπο ασφαλή και επωφέλη, υπό τους ευνοϊκότερους δυνατούς όρους της αγοράς, για το αποκλειστικό όφελος των ασφαλισμένων και όχι αορίστως και γενικώς υπέρ της εθνικής οικονομίας (όπως γίνεται τα τελευταία πενήντα περίπου χρόνια). Τα ασφαλιστικά ταμεία μπορούν να αποβούν από τους ισχυρότερους οικονομικούς παράγοντες της χώρας και να παύσουν να είναι βάρος και άγχος για τη δημόσια οικονομία. Η οικονομική διαχείρισή τους μπορεί να ανατεθεί σε άλλους ειδικούς (π.χ. εταιρείες διαχείρισης κεφαλαίων, ασφαλιστικές εταιρείες αναγνωρισμένου κύρους και εμπειρίας). Η διοίκηση των ταμείων πρέπει να γίνει δημοκρατικότερη με ουσιαστικότερη συμμετοχή των ασφαλισμένων και με διοικητικό συμβούλιο που κατά πλειοψηφία θα εκλέγεται από τους ασφαλισμένους και θα αποτελεί ένα είδος γενικής συνελεύσεως, όπως στις ανώνυμες εταιρείες (αντί, όπως τώρα, οι αντιπροσωπεύοντες τους ασφαλισμένους και άλλα όργανα της διοικήσεως να διορίζονται από τον υπουργό ή την Τράπεζα κ.λπ.).

Πρόκειται περί κατ' ουσίαν αποκεντρώσεως της οικονομικής δυνάμεως και ελέγχου και αμεσότερης οικονομικής δημοκρατίας. Αντί του κράτους ή των ολίγων, οικονομική δύναμη πρέπει να αποκτήσουν αμεσότερα οι πολλοί, οι εργαζόμενοι, το πλήθος των μικρών αποταμιευτών, οι καταναλωτές.

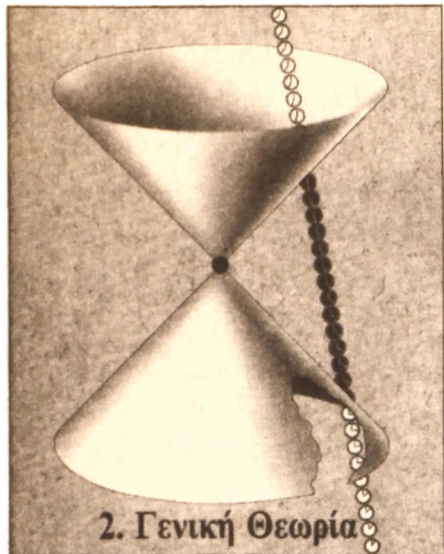
10. Το πρόβλημα είναι πολιτικό, όχι απλώς τεχνολογικό. Η οικονομία δεν κινείται σε ένα θεσμικό και νομικό κενό. Οικονομία, πολιτική και δίκαιο αλληλοσυμπλέκονται.

Οι αντιθέσεις συμφερόντων, σκοπών και προτεραιοτήτων, που ενυπάρχουν στην οικονομία, απαιτούν από την πολιτική να παίρνει κάθε φορά μια συγκεκριμένη θέση.

Οι περισσότεροι από μας, νομίζω, πι-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ και ο Β' τόμος

Εικόνες της Σχετικότητας

LEWIS EPSTEIN

Lewis Epstein

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΗΣ ΣΧΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Τομ. Β: Γενική Θεωρία

- «Το κόσμημα των βιβλίων της Σχετικότητας».
The New Scientist
- «Το καλύτερο βιβλίο Σχετικότητας που έχω διαβάσει».
Astronomy Magazine
- «Αμφιβάλλω αν ο Αϊνστάιν φανταζόταν τη θεωρία του διατυπωμένη με τόσο σαφήνεια και απλότητα».
Galois — Guition

Ένα βιβλίο με πλούσια εικονογράφηση που απευθύνεται τόσο στους αμήτους όσο και στους ειδικούς περιγράφοντας τη δυσκολότερη θεωρητική σύλληψη του αιώνα μας: τη Γενική Θεωρία της Σχετικότητας του Αϊνστάιν.

Σελ. 112, 17 × 25 εκ., Διχρ., 2300 δρχ.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **κάτοπτρο**

Ισαύρων 10 και Δαφνομήλη, 114 71 Αθήνα
Τηλ. 364.32.72, Fax. 364.18.64

στεύουν ότι έμφαση πρέπει να δοθεί στην ανάπτυξη και σκοπός να τεθεί μια κοινωνική και πολιτική δημοκρατία, αμεσότερη και ουσιαστικότερη, «φιλελεύθερος άμα και δημοτική» (Πλουτάρχου Πελοπίδας, 280, 22-23).

Τη δημοκρατία και την ενεργό συμμετοχή των εργαζομένων στους καρπούς και τις ελπίδες από την ανάπτυξη της οικονομίας χρειαζόμαστε και ως μέσον για την εδραίωση της συνοχής της πολιτείας (Αριστοτέλης).

Η δυναμική ισορροπία των δυνάμεων της πολιτείας (το αντιπεπονηθός ίσον του Αριστοτέλους) δεν πετυχαίνεται αυτομάτως ούτε περιορίζεται, χωρίς τις κατάλληλες ρυθμίσεις, ο κίνδυνος κρατικού συγκεντρωτισμού γύρω από εναλλασσόμενους στην εξουσία δημαγωγούς ή χαρισματικούς ηγέτες (τυράννους υπό την αρχαία έννοια).

Εξίσου μεγάλος κίνδυνος υπάρχει από ολιγαρχικές ομάδες συμφερόντων, που ανανεώνονται στη σύνθεσή τους, εναλλάσσονται και, ανεξάρτητα από συνθήματα και ιδεολογίες, καθοδηγούν κάθε πολιτική κατάσταση.

11. Τα ανεπιθύμητα συμπτώματα της υπερβολικά συγκεντρωτικής πολιτείας είναι γνωστά από την ιστορία της χώρας μας. Εξάρτηση της νομοθετικής εξουσίας από την εκτελεστική και ειδικότερα από τον εκάστοτε ισχυρό πρωθυπουργό και το άμεσο περιβάλλον του. Ευνοιοκρατία, καταχρηστική άσκηση της εξουσίας, υπερκερασμός των συνταγματικών εξουσιών και διαδικασιών με απευθείας επίκληση και αναφορά σε ένα ποσοτικά και στη σύνθεσή του απροσδιόριστο λαό. Οι συνταγματικές ελευθερίες κινδυνεύουν ή χάνουν μεγάλο μέρος της αξίας τους. Προσπάθεια να επηρεασθεί ή να εκφοβισθεί η δικαιοσύνη από την πολιτική εξουσία. Περιορισμός κατ' ουσίαν της διακρίσεως και της ισορροπίας των εξουσιών. Δύσκολη η πρόσβαση στην ενεργό πολιτική, που τείνει να μεταβληθεί σε κλειστό πεδίο για επαγγελματίες. Πολιτικός αμοραλισμός ή αντιστρόφως κίνδυνος νεοπουριτανισμού και μισαλλοδοξίας.

Αντίθετα προς την καθιερωμένη πυραμίδα των εξουσιών, των ιεραρχημένων κλιμακωτά προς την κορυφή, αντί του συγκεντρωτικού αυτού σχήματος, που καταλήγει στο δυισμό και την αντιπαράθεση ανάμεσα στο κράτος και τον πολίτη, περισσότερο στις σημερινές ανάγκες και ιδέες μας θα ανταπεχρίνετο ένα δίκτυο αλληλοεξαρτωμένων και αποκεντρωμένων σημείων αποφάσεων και ελέγχου.

Η πυραμίδα εξουσίας, με τον πατριαρχικό της χαρακτήρα και την απώτερη ψευδοθεοκρατική καταγωγή της, προσφέρεται για να δεσπόζεται από τον εκάστοτε ηγέτη, έτοιμο κάποτε να θυσιάσει όλους προς σωτηριαν όλων. Καιρός είναι να αντικατασταθεί με ένα πλέον δημοκρατικό και αποτελεσματικό σχήμα, που να προσαρμόζει στις σύγχρονες συνθήκες την ιδέα της ισορροπίας αλλά και της συνεργασίας των εξουσιών και των αντίρροπων οικονομικών δυνάμεων που συνιστούν την πολιτεία.

Τα κόμματα τείνουν σήμερα να αποκρυσταλλωθούν σε ομάδες συμφερόντων, που περισσότερο ενδιαφέρονται πώς να διατηρήσουν τη συνοχή και τους ψηφοφόρους τους, πώς να παραμείνουν στην εξουσία ή να την καταλάβουν. Κι αυτό εξηγείται, αν και δεν δικαιολογείται. Οι έννοιες κύρωση και κάθαρση χάνουν τη σημασία τους. Πολύς κόσμος, όταν κουρασθεί να αγανακτεί, αδιαφορεί, γίνεται κυνικός ή κοιτάζει πώς να μπει στο παιχνίδι. Υποβάλλεται ο γραικυλισμός εις βάρος της αξιοπρέπειας και του αυτοσεβασμού. Όλα αυτά πρέπει και μπορούν να αλλάξουν. Και δεν είναι βεβαίως άσχετα με τη δομή και την ιστορία της οικονομίας και της πολιτείας μας.

Αντί επιλόγου

Στο εσωτερικό να έχουμε μια οικονομική δημοκρατία. Προς τα έξω η οικονομίας μας πρέπει να γίνει ανοιχτή, φιλόξενη, διεισδυτική και ενεργός. Να αξιοποιήσουμε τη γεωγραφική μας θέση και τις επιχειρηματικές τάσεις και ικανότητες που πολλοί Έλληνες μπορούν και αναπτύσσουν σε όλον τον κόσμο. Το ότι πολλές από τις δραστηριότητες αυτές είναι εμπορικές (μεταπρακτικές) δεν μειώνει καθόλου τη σημασία και αξία τους. Εκεί που πραγματικά φαίνεται να στρέφεται το ενδιαφέρον είναι περισσότερο στις επιχειρήσεις (ναυτιλία, εμπόριο κ.λπ.) στα γράμματα, τις τέχνες και τις επιστήμες. Είναι γεγονός που δεν πρέπει να αγνοηθεί, χωρίς βέβαια τούτο να σημαίνει ότι δεν πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία στους βασικούς κλάδους της οικονομικής ζωής, τη βιομηχανία και τη γεωργία. Δεν είναι ανέφικτα και δεν μας παρέχεται η πολυτέλεια της απαισιοδοξίας.

Η συναίνεση όμως θέλει κάτι περισσότερο από ένα οικονομικό πρόγραμμα σε μια δύσκολη για τον τόπο περίοδο. Θέλει κοινό για όλους κίνδυνο και απειλή ή κοινό όραμα και ελπίδα. Το πρώτο υπάρχει, αλλά δεν το έχουμε αρκετά αισθανθεί. Το δεύτερο λείπει. □

Η σφαγή συνεχίζεται

Παρά το γεγονός ότι ο παλαιμάχος και κατ' επάγγελμα απαισιόδοξος Λόρδος Κάριγκτον κατάφερε να πείσει τα αντιμαχόμενα μέρη στη Βοσνία Ερζεβίνη (τους εκπροσώπους των Κροατών, Σέρβων και Μουσουλμάνων) να υπογράψουν στο Λονδίνο (17.7) 14ήμερη εκεχειρία και να υποσχεθούν να επανέλθουν στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και πάλι στο Λονδίνο στις 27 Ιουλίου για να συζητήσουν το θέμα των «μελλοντικών συνταγματικών διευθετήσεων», οι συγκρούσεις συνεχίζονται αμείωτες.

Πέρα από το διπλωματικό παιχνίδι με το οποίο ακροθιγώς θα ασχοληθούμε πιο κάτω, συνεχίζεται μια τεράστια τραγωδία για τους λαούς της περιοχής που οδηγείται πλέον εμφανώς με μια λιβανοποίηση, μ' όλα τα γνωστά επακόλουθα. Η επιχείρηση της «εθνικής αποκάθαρσης» στην οποία τα αντιμαχόμενα μέλη και οι διάφοροι οπλάρχηγοι έχουν αποδυθεί με μεγάλη «επιτυχία» έχει ως πρακτική συνέπεια των ξεριζωμό εκατοντάδων χιλιάδων ατόμων. Μια ανείπωτη τραγωδία προσφυγιάς εκτυλίσσεται σε τέτοιο βαθμό που κανείς δεν γνωρίζει την πραγματική της έκταση. Υπατος Αρμοστής των Ην. Εθνών για τους πρόσφυγες περιέγραψε την κατάσταση σαν τη «χειρότερη κρίση προσφύγων απ' την περίοδο του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου», ισχυρισμός καθόλου ανυπόστατος αν ληφθεί υπ' όψιν ότι οι πρόσφυγες υπολογίζονται σε πάνω από 2 εκ. άτομα. Στο βαθμό της δημιουργίας εδαφικών ζωνών με εθνικά ομοιογενή και «καθαρό» πληθυσμό θυσιάζονται όλα πάντα. Αυτή τη στιγμή η Βοσνία έχει στην ουσία διαμελιστεί με τη σερβική πλευρά να κατέχει το 65% περίπου του εδά-

Στο δρόμο της προσφυγιάς και του ξεριζωμού.

φους, την κροατική το 30% περίπου, το οποίο μάλιστα έχουν κηρύξει ανεξάρτητο, και τη μουσουλμανική μόλις το 5%, κυρίως στο Σεράγεβο.

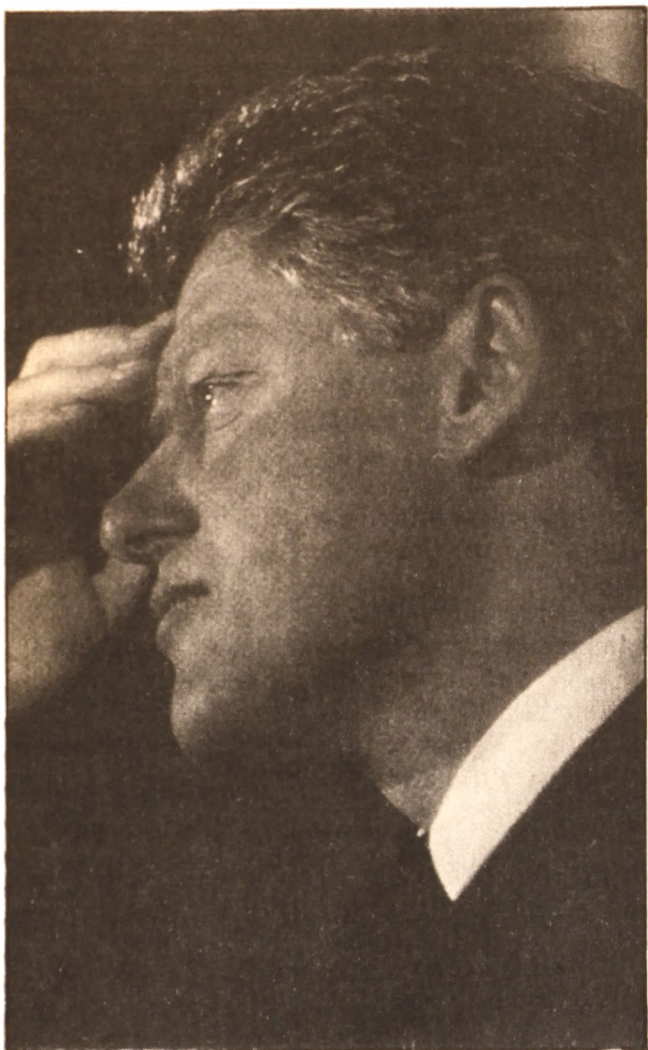
Στο μεταξύ συνεχίζονται τόσο η διπλωματική πίεση, παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες του νέου πρωθυπουργού της μικρής Γιουγκοσλαβίας κ. Πάνιτς, επί της Σερβίας καθώς και η διπλωματική διελκυστίνδα Βρετανίας και Γαλλίας στην προσπάθεια ανεύρεσης της πιο αποτελεσματικής διαδικασίας για την άσκηση πιέσεων και την ειρηνευση στην περιοχή, αλλά και για λόγους καθαρά ανταγωνιστικούς ως προς τη διπλωματική πίεση, η απόφαση του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων των ΥΠΕΞ της Κοινότητας στις Βρυξέλλες (20.7) αποδίδει στον

κ. Κάριγκτον τον «κεντρικό ρόλο» στις ειρηνευτικές διαδικασίες, δεν δέχεται ότι η Σερβία και το Μαυροβούνιο αποτελούν το μόνο διάδοχο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, αντιτίθεται στη συμμετοχή του σημερινού σχήματος σε διεθνείς οργανισμούς, απαιτεί αυστηρή εφαρμογή των κυρώσεων και υποστηρίζει την εποπτεία του εμπάργκο από την αρμάδα του ΝΑΤΟ και της ΔΕΕ στην Αδριατική.

Ως προς τη διπλωματική διελκυστίνδα, η Γαλλία δεν φαίνεται να πολυπιστεύει στην αποτελεσματικότητα του ρόλου του Κάριγκτον και φαίνεται να επιδιώκει ενεργό ανάμειξη του Συμβουλίου Ασφαλείας με εξεύρεση άλλης «ειρηνευτικής φόρμουλας». Κι ο εμφύλιος πόλεμος καλά κρατεί.

Η Π Α

ΘΑ ΤΑ ΚΑΤΑΦΕΡΕΙ Ο ΜΠΙΛ;

Η προεκλογική εκστρατεία έχει ανάψει για τα καλά στις Ην. Πολιτείες, καθώς ο υποψήφιος του Δημοκρατικού Κόμματος Μπιλ Κλίντον πήρε πανηγυρικά το χρίσμα στο συνέδριο του κόμματος και καθώς ξέσπασε η μάχη για τον προσεταιρισμό των ψηφοφόρων του αποχωρήσαντος ιδιόρρυθμου και λαϊκιστή Περό από την προεδρική κούρσα. Ο Κλίντον ενισχυμένος από τη συνήθη άνοδο της δημοτικότητας που εμφανίζουν στις δημοσκοπήσεις οι προεδρικοί υποψήφιοι μετά από ένα επιτυχές συνέδριο, (οι Ρεπουμπλικάνοι θα πραγματοποιήσουν το δικό τους στο Χιούστον τον Αύγουστο) άρχισε κιόλας την περιοδεία του επιφυλακτικός για τις διακυμάνσεις της δημοτικότητάς του. Και ορθώς. Ο Δουκάκης προηγείτο του Μπους το 1988 μετά το συνέδριο του κόμματος για να απωλέσει στη συνέχεια έδαφος και να χάσει με σαφή διαφορά στην κάλπη. (Προηγείτο τότε ο Δουκάκης του Μπους κατά 17%, ενώ σήμερα ο Κλίντον προηγείται κατά 24%). Άλλες σφυγμομετρήσεις δείχνουν ότι ο Κλίντον κερδίζει το 45-55% των ψηφοφόρων του Περό.

Αν η απροσδόκητη πολιτική απήχηση

του Τεξανού εκατομμυριούχου αντιπροσώπευε κάποια ψήφο α-πολιτικής και αντιπολιτικής ριζοσπαστικής διαμαρτυρίας, δεν αποκλείεται με μια «έξυπνη» εκστρατεία ο Κλίντον να αιχμαλωτίσει κρίσιμο μέγεθος της εκλογικής αυτής μάζας.

Ωστόσο, ακόμα πιο κρίσιμο ρόλο θα παίξει η υποστήριξη του αιδεσιμότατου μαύρου Τζέσε Τζάκσον που καταλαμβάνει την αριστερά πτέρυγα του κόμματος. Μόνο αυτός είναι σε θέση με τις ριζοσπαστικές του θέσεις να «κουβαλήσει» στον Κλίντον τις ψήφους των μαύρων και των Ισπανόφωνων. Στενότερες σχέσεις με τον Τζάκσον εμπεριέχουν τον κίνδυνο να «εκθέσουν» τον Κλίντον, που έχει καθ' όλα «αξιοπρεπείς» ή και «αποδεκτές» από το μέσο Αμερικανό ψηφοφόρο και της μεσαίες τάξεις, θέσεις, στις κατηγορίες των Ρεπουμπλικάνων ότι έγινε φιλελεύθερος (*liberal*), ύβρις για τη συντηρητική Αμερική, ενώ αλλού οι συντηρητικοί τον φέρουν με υπερηφάνεια.

Στα 132 χρόνια από την πρώτη εκλογή προέδρου των ΗΠΑ οι Δημοκρατικοί έχουν κυβερνήσει μόνο 48 χρόνια. Θα καταφέρει ο Κλίντον να ανατρέψει τη δεκαετία του Ρέηγκαν και τους επιγόνους της πολιτικής του;

Ι Σ Ρ Α Η Λ

ΕΛΠΙΔΕΣ ΣΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Οι ελπίδες για την επανάλληψη των ειρηνευτικών συνομιλιών μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων αναπτερώθηκαν με την ψήφο εμπιστοσύνης που έλαβε η κυβέρνηση συνασπισμού των εργατικών του πρωθυπουργού Γιτζάκ Ραμπίν (67 υπέρ έναντι 53 κατά) μετά 15 χρόνια παραμονής στην αντιπολίτευση. Μπορεί οι προγραμματικές δηλώσεις του κ. Ραμπίν να μην ικανοποίησαν τους Παλαιστινίους διαπραγματευτές, αλλά ο χρόνος θα δείξει αν ο νεός Ισραηλινός ηγέτης διαθέτει το όραμα και την αποφασιστικότητα για την επίτευξη της ειρήνης, που δεν μπορεί να κερδιθεί χωρίς αμοιβαίους συμβιβασμούς ή αν πρόκειται για μια νέα εκστρατεία δημοσίων σχέσεων και βελτίωσης της εικόνας του Ισραήλ στο εξωτερικό, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ. Τη σημερινή φάση του προβλήματος περιπλέκει ακόμα περισσότερο η προεκλογική περίοδος στις ΗΠΑ. Η επίσκεψη του Αμερικανού ΥΠΕΞ κ. Μπαϊνκερ στο Ισραήλ την περασμένη Κυριακή και

η περιοδεία του στις άλλες εμπλεκόμενες αραβικές πρωτεύουσες (Αμμάν, Δαμασκό, Κάιρο) δεν αποσκοπεί μόνο να δράσει σαν «καταλύτης» δίνοντας νέα ώθηση στην ειρηνευτική διαδικασία, αλλά ταυτόχρονα και να «καλλιεργήσει» το εβραϊκό στοιχείο στην Αμερική υπέρ του δεινοπαθόντος προέδρου Μπους. Για να ανοίξει ο δρόμος στην επανάλληψη των συνομιλιών στη Ρώμη (χωρίς να αποκλείεται η έδρα του νέου γύρου να είναι το Κάιρο μετά την προσφορά και του Αιγύπτιου προέδρου Μουμπάραχ) πρέπει ο Ραμπίν να εγκαταλείψει την επιθετική πολιτική εποίκισμού στα κατεχόμενα. Η διάκριση μεταξύ εποίκισμών για πολιτικούς λόγους και για λόγους ασφαλείας που κάνει ο Ραμπίν, εμμένοντας στο σχήλος «ασφάλεια» δεν είναι ικανοποιητική και δημιουργεί δικαιολογημένες καχυποψίες. Δεν είναι επίσης βέβαιο ότι η στάση αυτή είναι επαρκής για το ξεπάγωμα των πιστώσεων ύψους 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων που η Αμερική έχει διαθέσιμες για το Ισραήλ υπό τον όρο ότι το ίδιο θα παγώσει τον εποίκισμό των εδαφών που κατέλαβε στους πολέμους του 1967 και του 1973. Ο κ. Μπαϊνκερ, επιστρέφοντας στην Αμερική δεν απο-

Ο νέος πρωθυπουργός του Ισραήλ Γιτζάκ Ραμπίν κλείεται να αναλάβει την υπό πλήρη σύγχυση και αποδιοργάνωση προεκλογική εκστρατεία του Μπους, που τόσο επιτυχώς ο ίδιος κατηύθυνε το 1988 και φυσικά θα προσβλέψει στην εβραϊκή ψήφο. Δεν μπορεί όμως, ταυτόχρονα, να δημιουργήσει μια κατάσταση όπου οι Παλαιστίνιοι θα είναι αδύνατο να αποδεχθούν καθήμενοι εκ νέου στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων.

Η επίσκεψη του κ. Ραμπίν στο Κάιρο και η αποδοχή από τον Μουμπάραχ της πρόσκλησής του να επισκεφθεί το Ισραήλ συντη-

ρουν τις ελπίδες ότι, παρά τις κρίσιμες και εύθραυστες ισορροπίες, η ειρηνευτική διαδικασία μπορεί να προωθηθεί. Γιατί πρέπει.

ΒΡΕΤΑΝΙΑ

ΣΚΩΤΣΕΖΙΚΟ ΝΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ

Όπως αναμενόταν νέος ηγέτης του Εργατικού Κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης στη Βρετανία εξελέγει (18.7) ο Σκωτσέζος Τζων Σμιθ, 53 ετών, διαδεχόμενος τον Ουαλλό Νηλ Κίνοκ, νεώτατο βέβαια για πολιτικό, αλλά κατά τα ειωθότα στις χώρες όπου λειτουργεί η δημοκρατία και το συλλογικό πολιτικό συμφέρον, «καμμένο χαρτί» για τους εργατικούς, εφ' όσον έχασε 3 συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις. Ο Σμιθ συγκέντρωσε την υποστήριξη του 51% των ψήφων του σώματος των εκλεκτόρων, ενώ υπαρχηγός του κόμματος με 57% ανεδείχθη για πρώτη φορά γυναίκα, η Μάργκαρετ Μπέκετ. Η συντριπτική αυτή πλειοψηφία δείχνει την έκλειψη της Αριστεράς των εργατικών και τη μηδαμινή πλέον πολιτική απήχηση της πάλαι ποτέ κραταιάς αυτής πτέρυγας. Ο Τόνυ Μπεν βαδίζει προς το τέλος της πολιτικής του καριέρας.

Ο Σμιθ καλείται να αναπτρώσει τις ελπίδες των εργατικών για επάνοδο στην εξουσία την οποία απώλεσαν το 1979. Να καταστήσει δηλαδή το κόμμα εκλέξιμο. Το ποτάμι δηλαδή δεν γυρίζει πίσω και η προσαρμογή, οργανωτική και κυρίως πολιτική, είναι αναπόφευκτη. Άλλωστε ο Σμιθ πριν την εκλογή του φρόντισε να μετακινηθεί προς το κέντρο σε κρίσιμα θέματα πολιτικής. Είναι πεπειραμένος, ικανότατος και οξυδερκής πολιτικός αλλά η πρώτη του δοκιμασία αναμένεται κατά τη συζήτηση στη Βουλή των Κοινοτήτων για την επικύρωση των συνθηκών του Μάαστριχτ· θέμα στο οποίο το κόμμα του είναι εξίσου διχασμένο όπως το κυβερνών Συντηρητικό.

Β.Κ.

ΛΙΒΑΝΟΣ

ΕΚΛΟΓΕΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

ΟΙ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ εκλογές στο τέλος του καλοκαιριού παρασέρνουν τον Λίβανο στο νέο δύσκολο «πειρασμό».

Τα μέλη της Βουλής, τα οποία προστατευόμενα από το λιβανέζικο στρατό και με την παρουσία των συριακών δυνάμεων, ψήφισαν το νέο εκλογικό νομοσχέδιο παρά τις έντονες αντιδράσεις της αντιπολίτευσης.

Εδώ και 16 χρόνια δεν γίνονταν εκλογές, λόγω του εμφύλιου πολέμου. Η αναγγελία των εκλογών από τη νέα κυβέρνηση του Σολχ έγινε δεκτή από το πολιτικό ρεύμα, το οποίο τάχθηκε με τη Συρία. Όμως πολλές πολιτικές δυνάμεις (χριστιανοί - μουσουλμάνοι) ζητούν να αποσυρθεί το νομοσχέδιο και να γίνουν εκλογές όταν φύγουν οι ξένες δυνάμεις από το Λίβανο.

Ο χριστιανός πρόεδρος του Λιβάνου Ελίας Χραουί, αν και μετά τάχτηκε υπέρ των εκλογών από συνεχείς επαφές με τη Συρία, σήμερα εκφράζει τις επιφυλάξεις του.

Ύστερα από την ανατροπή της κυβέρνησης Καραμί στις 6.5.92, λόγω της λαϊκής εξέγερσης, ο Ρασίντ Σολχ σχημάτισε κυβέρνηση.

Το νομοσχέδιο αυτό αυξάνει τον αριθμό των βουλευτών από 108 σε 128, ποσοστό 50% συν 50% (Χριστιανοί - Μουσουλμάνοι).

Πρέπει να σημειωθεί ακόμη ότι η Εθνική Συμφωνία του Ταϊφ (Οκτώβρης του '89), προέβλεπε ότι ο στρατός της Συρίας θα αποσυρθεί στην κοιλάδα Μπούκαα του Λιβάνου ύστερα από 2 χρόνια από το σχηματισμό κυβέρνησης.

Μέσα σε ηλεκτρισμένη ατμόσφαιρα ψηφίστηκε, λοιπόν, το νομοσχέδιο, ύστερα από πολύωρη συζήτηση. Διατυπώθηκαν έντονες αντιδράσεις από την αξιωματική αντιπολίτευση και προβλήθηκε ο ισχυρισμός ότι «το νομοσχέδιο είναι σχέδιο πολέμου και διχασμού».

Με την παρέμβασή του, ο βουλευτής Α. Μουχαϊμπέρ αναρωτήθηκε: «τι κρύβεται πίσω απ' αυτό το νομοσχέδιο;» Πιστεύω, είπε, ότι δεν είναι κατασκευάσμα της κυβέρνησής μας κι αυτό φάνηκε ξεκάθαρα στη δήλωση του Χαντάμ.

Αντιδράσεις σημειώθηκαν επίσης από τον πατριάρχη (μαρωνιστή) Νασράλλα Σφαίρ, υπουργό Ζαζαάι και τον στρατηγό Μισέλ Αούν ο οποίος και κάλεσε τον λαό, σε ειρηνική απεργία στις 23 Ιουλίου, ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Η απεργία αυτή στηρίχθηκε από τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης.

Πέρα απ' όλα αυτά και ο μουφτής των σιϊτών Αμπέν Καμπολάν αρνήθηκε να γίνουν εκλογές επειδή οι Λιβανέζοι κατέχουν

όπλα. Απαντώντας ο πρόεδρος της κυβέρνησης Σολχ είπε: «Η δημοκρατία ακόμα ισχύει στο Λίβανο». Πιστεύω ότι οι εκλογές θα γίνουν χωρίς την παρέμβαση της κυβέρνησης και από κανέναν οπλοφόρο στο Λίβανο».

Στο Λίβανο, χώρα των 13 θρησκευτικών μειονοτήτων, η ειρηνική πορεία βρίσκεται πλέον απέναντι στην απειλή ενός νέου εθνικού διχασμού, λόγω της απογοήτευσης πολλών πολιτικών δυνάμεων.

Ε.

Θέσεις

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ - ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΛΗΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Μαρξιστικές επεξεργασίες για τον πόλεμο

Της Σύνταξης: Δέκα χρόνια Θέσεις.

Της Σύνταξης: Η πολιτική στον αστερισμό του φόβου

Σ. Βαβδινός: Μερικά από τα αδιέξοδα της μακεδονικής πολιτικής της Ελλάδας

Δ. Δημούλης και Χρ. Γιαννούλης: Έθνη, τάξεις, πολιτική. Αναφορά στις μαρξιστικές επεξεργασίες για τον πόλεμο (Μέρος Γ').

Α. Χρύσης: Ηγεμονία και πολιτική συμμαχιών: Σκέψεις και σχόλια στο φως της γκραμισιανής διάκρισης πολιτικής κοινωνίας και κοινωνίας των πολιτών

Τ. Κυπριανίδης: Επιστημολογικές προεκτάσεις της «Διαλεκτικής της Φύσης» του Ένγκελς

Α. Μαρούδας: Αίτια και προοπτικές του απεργιακού κινήματος στην ΕΣΣΔ, 1989-1991. (Η εργατική αντίσταση στα «εκσυγχρονιστικά» οράματα της περεστρόικα)

Χ. Τυροβούζης: Ιστορία ... χωρίς τελειωμό; (Ο ΣΥΝ «επαναπροσδιορίζεται»)

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ:

Ο Δημήτρης Δημούλης γράφει για τα βιβλία:

♦ Καρλ Μαρξ: Εμπόρευμα και χρήμα, μετάφραση, εισαγωγή και σχόλια του Γ. Σταμάτη

♦ Θ. Παπαχρίστου (επιμ.): Νεοφιλελευθερισμός και δίκαιο. Μια κριτική προσέγγιση

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1992 40

Οι Τσέχοι στη ζούγκλα, οι Τσεχοσλοβάκοι στο ζωολογικό κήπο

«Οι μεν Τσέχοι ψήφισαν υπέρ της ζούγκλας, οι δε Σλοβάκοι υπέρ του ζωολογικού κήπου. Πώς είναι δυνατόν να μη χωρισθούν;». Αυτή η εξαιρετικά εύστοχη μεταφορά του γνωστού ούγγρου σκηνοθέτη Μίλος Φόρμαν συνοψίζει όλη την κατάσταση στην Τσεχοσλοβακία, υπό διάλυση μετά τις εκλογές του Ιουνίου.

Αν εξαιρέσει κανείς έναν έναν τους παράγοντες που διαμορφώνουν τη σημερινή τσεχοσλοβακική κατάσταση, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το υπό σύναψη διαζύγιο αποτελεί μια νέα ανεξήγητη τρέλα στην καρδιά της Ευρώπης. Μεταξύ των δύο εθνотήτων δεν υπάρχει το μίσος που χώριζε ιστορικά τους Σέρβους από τους Κροάτες. Οι Τσέχοι ήθελαν τη διατήρηση της ομοσπονδίας, όπως άλλωστε και η πλειοψηφία των Σλοβάκων: οι τελευταίες δημοσκοπήσεις πριν από τις εκλογές έδειχναν ότι οι περισσότεροι Σλοβάκοι ήθελαν μεν να εκφράσουν την αντίθεσή τους με τον συγκεντρωτισμό της Πράγας, αλλά όχι να τα μαζέψουν και να φύγουν.

Στην πραγματικότητα, σειρά συγκυριακών παραγόντων διαμόρφωσαν μια τόσο περίπλοκη κατάσταση, ώστε έγινε σχεδόν αδύνατη πρακτικά η συνέχιση της συμβίωσης. Στην Τσεχία νικητής των εκλογών αναδείχθηκε ο υπερ-θατσερικός Βάσλαβ Κλάους, του οποίου η έμμονη ιδέα είναι ότι η Τσεχοσλοβακία πρέπει όσο το δυνατόν πιο σύντομα να μπει στην περιπέτεια της καπιταλιστικής ζούγκλας, με το όποιο κόστος. Η νίκη του οφείλεται εν πολλοίς στο γεγονός ότι λίγες μέρες πριν από τις εκλογές είχε μοιράσει σε 7 από τα 15 εκατομμύρια του πληθυσμού λαϊκές μετοχές των προβληματικών επιχειρήσεων που ιδιωτικοποιούνται. Όλος αυτός ο κόσμος είχε συγκεκριμένο υλικό συμφέρον για να συνεχισθεί υπό τον Κλάους η πολιτική των ιδιωτικοποιήσεων. Παρ' όλα αυτά, το κόμμα του Κλάους ήρθε πρώτο, αλλά μόνο με το 33% των ψήφων.

Ένα αντίστοιχο ποσοστό (35%) κέρδισε και ο Βλαντιμίρ Μέτσιαρ στη Σλοβακία. Όπως δείχνουν όλες οι μετρήσεις που έχουν γίνει, η μεγάλη πλειοψηφία των ψηφοφόρων του κινήθηκε με κίνητρο την άσχημη κοινωνικο-οικονομική κατάσταση της Σλοβακίας, και όχι το εθνικό πρόβλημα. Ο Μέτσιαρ υποσχέθηκε τον περιορισμό των οικονομικών μεταρρυθμίσεων οι οποίες έπληξαν ιδιαίτερα τη Σλοβακία (12% άνεργοι έναντι μόνο 4% στη Βοημία και τη Μοραβία). Δηλαδή, τη διατήρηση του παλιού κομμουνιστικού ζωολογικού κήπου, όπου το κράτος έτρεφε τα θηρία, έστω κι αν δεν τα άφηνε να κυκλοφορούν ελεύθερα όπως θέλει ο Κλάους.

Αντίθετα, στο εθνικό θέμα, οι προεκλογικές διακηρύξεις του κόμματος του Μέτσιαρ ήταν ασαφείς, κινούμενες γενικά στο μοτίβο της «κυριαρχίας», παρά της πλήρους ανεξαρτησίας της Σλοβακίας. Σε ένα μετακομμουνιστικό καθεστώς όπου η πολιτική κουλτούρα εξακολουθεί να είναι στα σπάργανα, κανείς σλοβάκος πολίτης δεν καταλάβαινε όταν ψήφιζε τις λεπτές διαφορές μεταξύ της κυριαρχίας και της συνομοσπονδίας. Ούτε οι ίδιοι οι σλοβάκοι ηγέτες.

Πώς μπορούσε να κυβερνήσει ένα κράτος όπου το ένα μέρος του ψηφίζει υπέρ μιας πολιτικής και το άλλο εναντίον; Ένας συμβιβασμός θα μπορούσε να βρεθεί, αν ο ένας νικητής δεν ήταν τόσο νεοφιλελεύθερος και ο άλλος τόσο κρατιστής. Επιπλέον, η διατήρηση του ενιαίου κράτους ερχόταν ενάντια στις προσωπικές φιλοδοξίες και των δυο ανδρών. Ο μεν Μέτσιαρ ασφαλώς ονειρεύεται να γίνει αρχηγός κράτους, παρά πρωθυπουργός της σλοβακικής επαρχίας. Ο δε

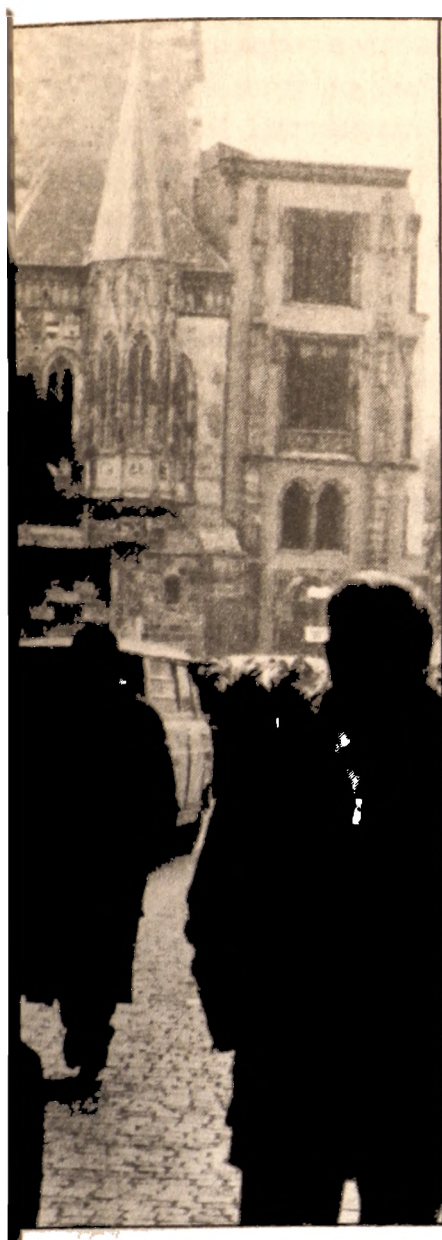
Κλάους μπορούσε να γίνει πρωθυπουργός μόνο με τη διάλυση της χώρας, αφού ένας άγραφος νόμος προβλέπει ότι όταν ο πρόεδρος (Χάβελ) είναι Τσέχος, ο ομοσπονδιακός πρωθυπουργός να είναι Σλοβάκος και αντιστρόφως. Και φυσικά κανείς δεν μπορούσε να κουνήσει τον δημοφιλή Χάβελ από τη θέση του, στην περίπτωση που η Τσεχοσλοβακία παρέμενε ενιαία.

Η ήττα του Χάβελ

Οι προβλεπόμενες από το σύνταγμα προεδρικές εκλογές ήταν ο τρίτος συγκυριακός παράγοντας που μπερδεύε ακόμη περισσότερο τα πράγματα. Ο άνθρωπος με το τεράστιο ηθικό κύρος που ηγήθηκε της βελούδινης επανάστασης (και το επιτελείο του), αποδείχθηκε ανίκανος να διαχειρισθεί το σλοβακικό πρόβλημα στα δυο χρόνια της προεδρίας του. Ο Χάβελ είναι ένας από τους ελάχιστους Τσέχους που μπόρεσε να συνει-

ΙΚΟ ΚΗΠΟ

του Στέλιου Κούλογλου

Η ζωή στην Πράγα συνεχίζεται φαινομενικά ήρεμη. Ωστόσο, η αντίστροφη μέτρηση έχει αρχίσει: οι Τσέχοι ετοιμάζονται να πορευθούν σε άλλη κατεύθυνση από αυτή των Σλοβάκων.

δητοποιήσει τις ανησυχίες των Σλοβάκων. Σε ένα βιβλίο το οποίο έγραψε πέρσι το καλοκαίρι, μιλάει περισσότερο σαν Σλοβάκος παρά σαν Τσέχος: «Οι Τσέχοι, πάντα θεωρούσαν την Τσεχοσλοβακία, πολύ περισσότερο από τους Σλοβάκους, σαν δικό τους κράτος. Και αυτή η θεώρηση ήταν μερικές φορές τόσο εγωιστική, περιφρονητική και χωρίς ίχνος σεβασμού, ώστε έσπρωξε ακριβώς τους Σλοβάκους να μη θεωρούν το κράτος σαν δικό τους».

Όμως, ο Χάβελ από τη μια πλευρά δεν μπόρεσε να υλοποιήσει αυτή την ιστορική - φιλοσοφική θεώρηση σε πολιτική πρακτική και από την άλλη απέτυχε όταν αποφάσισε να εμπλακεί στην πολιτική. Γιατί ήταν με τις ευλογίες του Χάβελ που οι σλοβάκοι φίλοι του ανέτρεφαν στην Μπρατισλάβα την τοπική κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό Μέτσιαρ, κάτι που θεωρήθηκε ως άμεση επέμβαση στις εσωτερικές υποθέσεις της δη-

μοκρατίας, αυξάνοντας εντυπωσιακά την δημοτικότητα του ανατραπέντος.

Σαν να μην έφτανε αυτό, λίγες μέρες πριν από τις εκλογές ο Χάβελ αποφάσισε να πάρει ενεργά μέρος στην προεκλογική εκστρατεία με ένα τηλεοπτικό διάγγελμα, στο οποίο ζήτησε να υπερψηφισθεί ο κεντροαριστερός φίλος του και απερχόμενος υπουργός Εξωτερικών Ντίνσμπιερ και να καταψηφισθεί ο Μέτσιαρ. Τελικώς ο φίλος του δεν μπήκε ούτε στην Βουλή, ο δε Μέτσιαρ δεν του συγχώρησε ποτέ τις επεμβάσεις δηλώνοντας ότι θα τον καταψηφίσει στις προεδρικές εκλογές. Οι κομμουνιστές δεν έχαναν την ευκαιρία να πάρουν τη ρεβάνς από τον άνθρωπο που τους ανέτρεψε, δηλώνοντας με τη σειρά τους ότι δεν ψηφίζουν τον Χάβελ. Ήταν με αυτόν τον τρόπο που ο τελευταίος βρέθηκε δέσμιος του Κλάους, παρ' ότι ο φιλόσοφος ελάχιστη σχέση έχει με τον θιασώτη της άγριας ζούγκλας.

Συνειδητοποιώντας δηλαδή ότι οι αοριστίες του Μέτσιαρ περί συνομοσπονδίας μπορούσαν να οδηγήσουν σε ένα γενικό χάος, όπου ο μεν Χάβελ δεν θα εκλεγόταν, ο δε Κλάους δεν θα εφάρμοζε το πρόγραμμά του, οι δυο άνδρες αποφάσισαν να συμμαχήσουν. Η τακτική που εφαρμόζουν από τότε συνίσταται στην επιμονή ότι η σημερινή ομοσπονδία πρέπει να διατηρηθεί σχεδόν όπως έχει και ότι η συνομοσπονδία δεν έχει κανένα νόημα, σπρώχνοντας έτσι τον Μέτσιαρ να αναλάβει την ευθύνη για τη διάλυση της Τσεχοσλοβακίας.

Σε αυτή την τελευταία περίπτωση, ο μεν Κλάους αναλαμβάνει την πρωθυπουργία, ο δε Χάβελ την προεδρία, της Τσεχίας πλέον. Το ερώτημα που παραμένει είναι γιατί ένας τόσο προικισμένος συγγραφέας επιμένει να παραμένει στην πολιτική, παρ' ότι επετέλεσε με τον καλύτερο τρόπο την ιστορική του αποστολή, δηλαδή την ανατροπή του παλιού καθεστώτος. Υπάρχει σίγουρα ένα στοιχείο ηθικού χρέους στη συμπεριφορά του Χάβελ, αλλά μήπως υπάρχει και το ναρκωτικό της εξουσίας;

Η αδύναμη δημοκρατία

Το βέβαιο είναι ότι η καταψήφιση του εξαιρετικά δημοφιλούς στην Τσεχία Χάβελ

από τους σλοβάκους εθνικιστές, έκανε τώρα τους Τσέχους να μη θέλουν πλέον τη διατήρηση της ομοσπονδίας. Πάντα ρεαλιστές, οι Τσέχοι θεωρούν ότι, απαλλαγμένοι από το βάρος της υπανάπτυκτης Σλοβακίας, θα μπουν πιο γρήγορα στον καπιταλιστικό παράδεισο. Αντίθετα, οι Σλοβάκοι, αφού έδειξαν το αναστήμα τους στην Πράγα για πρώτη φορά από την ίδρυση της χώρας το 1918, αρχίζουν να συνειδητοποιούν ότι ο χωρισμός δεν τους συμφέρει. Με τη βοήθεια της γυναίκας του που δηλώνει δεξιά - αριστερά ότι θα ήθελε πολύ να ζήσει σε ένα κοινό σπίτι με τους αδελφούς Τσέχους, ο ίδιος ο Μέτσιαρ άρχισε να βάζει νερό στο κρασί του, για να δηλώσει τελευταία με αποπλιστικό τρόπο: «Δεν θέλουμε την ανεξαρτησία, αλλά είναι οι Τσέχοι πολιτικοί που μας σπρώχνουν προς αυτήν».

Όμως, με τη φόρα που έχουν πάρει τα πράγματα, η διατήρηση της Τσεχοσλοβακίας ισοδυναμεί με θαύμα. Στην ουσία θα προϋπέθετε μια άτακτη υποχώρηση του Μέτσιαρ, κυρίως στο θέμα της εκλογής του Χάβελ αλλά και στην οικονομική πολιτική που πρέπει να ακολουθηθεί, κάτι που ο Σλοβάκος ηγέτης είναι εξαιρετικά δύσκολο αν όχι αδύνατο να περάσει στους οπαδούς του. Έτσι όλα κινούνται προς την αντίθετη κατεύθυνση: τα δύο μέρη αποφάσισαν να βαδίσουν με μια χαλαρή κεντρική κυβέρνηση για τρεις μήνες, στο διάστημα των οποίων θα συζητηθούν τα κρίσιμα προβλήματα που απορρέουν από έναν χωρισμό, δηλαδή ποιος θα πάρει τα έπιπλα και την τηλεόραση του σπιτιού και ποιος θα πληρώσει τα γραμμάτια...

Απομένει να διευκρινισθούν ποιες θα είναι οι επιπτώσεις της διάλυσης σε μια Κεντρική Ευρώπη, ήδη αποσταθεροποιημένη από την ακυβερνησία της Πολωνίας και ενώ οι σχέσεις Βουδαπέστης - Μπρατισλάβας είναι δηλητηριασμένες από τις απειλές του Μέτσιαρ εναντίον της ισχυρής ουγγρικής μειονότητας (600 χιλιάδες άτομα) που ζουν στη Σλοβακία.

Το βέβαιο είναι ότι η εκμάθηση της δημοκρατίας στην Κεντρική Ευρώπη δεν είχε μέχρι στιγμής θετικά αποτελέσματα. Τα 29 κόμματα που μπήκαν στην πολωνική Βουλή μετά τις εκλογές του περασμένου Νοεμβρίου αγωνίζονται για να σχηματίσουν βιώσιμη κυβέρνηση, ενώ η πρόσφατη εκλογική αναμέτρηση της Τσεχοσλοβακίας οδηγεί στη διάλυσή της. Αντιμέτωποι με νέα προβλήματα, οι παλιοί αντικαθεστωτικοί ηγέτες, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τον Λεχ Βαλέσα, χάνουν την παλιά επιρροή τους, και όλα αυτά σε ένα φόντο βαθιάς κοινωνικής και ηθικής κρίσης. Οι εξελίξεις στις πρώην κομμουνιστικές χώρες οδηγούν τους πολίτες στο συμπέρασμα ότι η δημοκρατία αδυνατεί να δώσει λύσεις. Και αυτό είναι το πιο ανησυχητικό... □

Νέμα τζιν-τόνικ...

Στο γραφείο ταξιδιών που οργανώνει δισεβδομαδιαίες εκδρομές με την Ελλάδα. Έλληνες φοιτητές (κατάγονται από την Έδεσσα και την Πτολεμαίδα) με μια φίλη τους Σέρβα.

Όσο η γιουγκοσλαβική κρίση αναπτύσσεται, τόσο το πρόβλημα του Κόσοβου —μια από τις πολλές διαστάσεις του προβλήματος αυτού— θα δημιουργεί μια νέα εστία ανησυχίας. Εκεί όμως στο Κόσοβο υπάρχει μια άγνωστη σε όλους μας νεανική ελληνική κοινότητα. Γύρω στους 1.000

Έλληνες φοιτητές ζουν και σπουδάζουν στο Πανεπιστήμιο της Πρίστινας. Ελπίζουμε ότι δεν θα χρειαστεί πάλι να τρέχουμε να μαζεύουμε σε λίγο διάστημα τα Ελληνόπουλα από το Κόσοβο.

«Πρέπει, σας παρακαλούμε, να γράψετε την αλήθεια γιατί πριν από λίγο καιρό, ένας

ανταποκριτής του "Αντέννα", ο Αλβανός Εσκετζέλ Ράτσα, μετέδωσε τις υπερβολές της αλβανικής προπαγάνδας ότι όλοι οι Έλληνες φοιτητές έφυγαν, ότι έγιναν μεγάλες αναταραχές κ.λπ.

Ότι είχαν μείνει, υποτίθεται, μόνον 25 Έλληνες φοιτητές κ.ο.κ.». Τα Ελληνόπουλα είναι εκεί, προσπαθούν και παλεύουν σε έναν άξενο και μακρινό τόπο.

«**Ν**έμα τζιν-τόνικ», «Δεν έχει τζιν-τόνικ», δηλαδή. Έτσι μας είπε μια χαριτωμένη, λεπτή Ρωσίδα σερβιτόρα στο νάιτ-κλαμπ του ξενοδοχείου «Γκραντ-Οτέλ», στην Πρίστινα. Είμαστε εκεί τρεις ρωμιοί, αργά βράδυ Σαββάτου μετά από μια εξαντλητική βόλτα στην πρωτεύουσα του Κόσοβου. Μαζί ήταν ο Δημήτρης, ο ευγενικός και πρόθυμος συνοδός μας. Φοιτητής τεταρτοετής στο Παιδαγωγικό του Πανεπιστημίου της Πρίστινας.

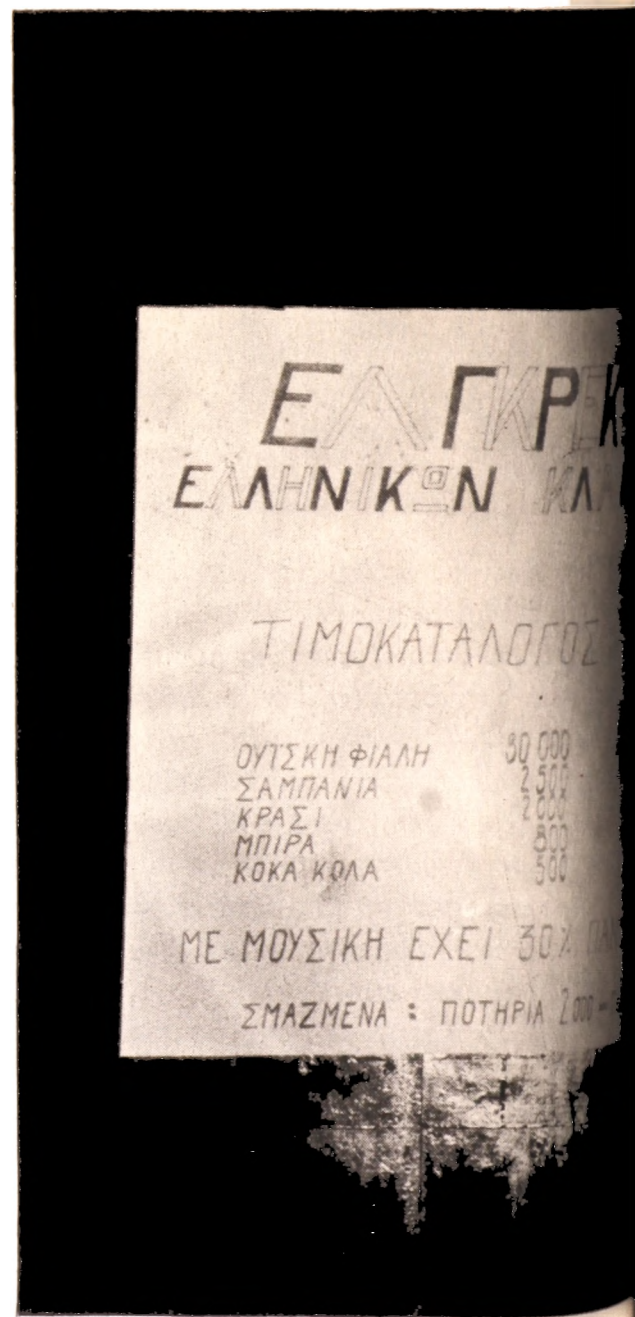
Το νάιτ-κλαμπ είναι το δεύτερο στέκι, μετά το ρεστωράν «Πόρετς», που ακούγεται σαν «στέκι» των μαφιόζων της Πρίστινας. Πόλη με 200 χιλιάδες περίπου κατοίκους, από τους οποίους οι 40 χιλιάδες είναι φοιτητές, σε πέρασμα που αναφέρεται ως προτιμότερο από εμπόρους ναρκωτικών και όπλων, δεν είναι περιεργό να έχει και τέτοια «στέκια».

Στο νάιτ-κλαμπ υπήρχε πολλή ζωηράδα. Μας έδειχναν κάποιους τύπους: «Να, αυτός με το γιλέκο είναι ο αρχηγός της αλβανικής μαφίας» και άλλα τέτοια. Το πρόγραμμα εκτελούσαν δεκατρείς Ρωσίδες χορεύτριες που ασφαλώς θα τις έπαιρναν και στα καλύτερα ευρωπαϊκά καμπαρέ. Κι όμως το μεροκάματό τους ήταν —εκτός από το φαγητό και τον ύπνο— ένα δολάριο! Αυτός είναι ο παράδεισος, ο εκτός Ρωσίας, για τις μικρές Ρωσίδες χορεύτριες...

«Έχω να δώσω τις εξετάσεις μου, τελειώνω, σε ένα μήνα θα βρεθώ στην Ελλάδα», είπε ο Δημήτρης και μας μίλησε για τη ζωή του. Από μεσαιά αγροτική οικογένεια της Βόρειας Ελλάδας, μετά την αποτυχία του στις εισαγωγικές εξετάσεις αποφάσισε

να σπουδάσει Ψυχολογία στη Γιουγκοσλαβία, όπως άλλωστε και πολλά άλλα Ελληνόπουλα. Τελικά μπήκε στο Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου της Πρίστινας. «Τι θα κάνεις μετά;», τον ρωτήσαμε. «Θα πάω να δω τους δικούς μου, θα δουλέψω το καλοκαίρι και ύστερα "αντίο Ελλάδα". Δεν έχει μέλλον στην πατρίδα. Θα πάω να δουλέψω στη Γερμανία, ή τον Καναδά. Θα ασχοληθώ με μπίζνες». Και οι σπουδές, τα χρόνια της ξενιτιάς και μοναξιάς, οι νεανικές ελπίδες θα πάνε περίπατο;

Στην Πρίστινα βρίσκονται αυτήν τη στιγμή, σύμφωνα με την απογραφή της αστυνομίας, 987 Έλληνες φοιτητές και ακόμα άλλοι 50 περίπου επισκέπτες. Κατά τον Έλληνα πρόξενο πάντως είναι 700 περίπου. Η ζωή τους στην Πρίστινα, την πρωτεύουσα του Κόσοβου, δεν υπολείπεται για πολλούς από εκείνη που ζούσαν στις μικρές επαρχιακές πόλεις της χώρας μας. Όμως, κακά τα ψέματα. Η ατμόσφαιρα της καθημερινής ζωής μοιάζει ασφυκτική. «Δεν έχουμε τι να κάνουμε τα βράδια, ύστερα από το διάβασμα». Και άρχισαν να περιγράφουν την καθημερινή ζωή τους. Η μεγάλη τύχη τους είναι ο «Ράδιο-Έλληνας», ένας πειραματικός ραδιοσταθμός που έστησε μια συντροφιά πέντε-έξι φίλων μετά τη χορήγηση της σχε-

Στο κέντρο «Ελ Γκρέκο» ο τιμοκατάλογος στα ελληνικά. Οι τιμές είναι σε γιουγκοσλαβικά δηνάρια.

τικής άδειας από την αστυνομία. Μόλις πάει 9 η ώρα το βράδυ αδειάζουν οι χώροι που μαζεύονται τα ελληνόπουλα και μαζεύονται στα σπίτια τους. Την ώρα αυτή αρχίζει το πρόγραμμα που μέχρι τις 11 παίζει ξένη μουσική. Από τις 11 έως τη μία ελαφρολαϊκά. Και πάει λέγοντας έως τις 3 ή τις 4 μετά τα μεσάνυχτα. Στους 105,2 ή στους 104,2 μεγακύκλους, αν βρεθείτε στην Πρίστινα, θα έχετε την ευκαιρία να ακούσετε ελληνικό μουσικό πρόγραμμα. «Αφιερωμένα εξαιρετικά» κ.λπ. «Τις προάλλες, είχε τολύ κέφι, μέσα σε δυο-τρεις ώρες δόθηκαν τάνω από διακόσιες αφιερώσεις», μας είπε με καμάρι ένας από τους παραγωγούς. Τέτοια αφοσίωση και τέτοια ακροαματικότητα σφαλώς θα τη ζήλευαν οι ελληνικοί ραδιο-ιταθμοί.

Έτσι, συσπειρωμένα γύρω από τον «Ράδιο-Έλληνα» και με ταξίδια - αστραπή στα σπίτια των γονιών, περνούν τα χρόνια των σπουδών στην Πρίστινα τα Ελληνόπουλα. Η διαφορά του οικονομικού επιπέδου όμως τους επιτρέπει να ξεδίνουν πότε - πότε. Ήταν ημέρα όταν περάσαμε έξω από το κέντρο «Ελ Γκρέκο». Είχε απλωμένες στον ήλιο τις μοκέτες. «Σε λίγο θα τις μαζέψουν μέσα», μας εξήγησαν. «Φαίνεται ότι πάλι αυτές είχαν σπασίματα και τώρα άπλωσαν

τις μοκέτες να ξεμυρίσουν». Είναι μερικές φορές που σπάνε μέχρι και διακόσιες σαμπάνιες οι Έλληνες (η τιμή της σαμπάνιας αντιστοιχεί σε 300 δραχμές). Και όταν στερέψουν οι σαμπάνιες, ε! τότε σπάνε μπουκάλια με ούισκι. «Είναι ζωή για φοιτητές αυτή;» ρωτήσαμε. Και αναρωτηθήκαμε αν πρέπει να τα γράφουμε αυτά. Η απάντηση των παιδιών μάς ξάφνιασε: «Πρέπει να τα γράφετε όλα. Και να γράφετε ακόμα ότι υπάρχουν και μερικά παιδιά, ελάχιστα, γύρω στα δέκα δικά μας παιδιά, που είναι χρήστες ναρκωτικών. Εδώ τα ναρκωτικά δίνουν και παίρνουν». Μια κοπέλα πετάχθηκε: «Δεν είναι όμως μόνον αυτό. Υπάρχουν και δικές μας κοπέλες που πάνε με Σέρβους ή και με Αλβανούς». Αναρωτηθήκαμε ποιο κακό υπάρχει σ' αυτό και τότε αναδύθηκε ένας περιεργός και επιθετικός φυλετισμός. Ήταν κυρίως αντι-αλβανικός. «Παλιά κάναμε συντροφιά το ίδιο με τους Σέρβους και τους Αλβανούς. Αλλά τώρα, που άρχισαν οι μικροφασαρίες και η απομόνωση των δυο εθνικών στοιχείων, εμείς κάνουμε πια παρέα μόνο με τους Σέρβους».

Οι Έλληνες φοιτητές που βρίσκονται στην Πρίστινα σπουδάζουν κυρίως Παιδαγωγικά και Φυσική Αγωγή. Μισοί - μισοί. Είναι και τρεις - τέσσερις που σπουδάζουν στην Αρχιτεκτονική Σχολή και άλλοι τόσοι γιατροί.

«Στην τάξη μου, στη Γυμναστική Ακαδημία υπερτερούμε οι Έλληνες. Τέσσερις είναι οι ομάδες των Ελλήνων, μια των Σέρβων. Γενικά το επίπεδο των δικών μας φοιτητών δεν είναι τόσο καλό. Μόνον όπου είναι λίγοι οι Έλληνες υπάρχει ένα καλό επίπεδο», σχολίασε μια φοιτήτρια.

Η ζωή εδώ είναι σκληρή και δύσκολη για τα Ελληνόπουλα, όσο κι αν τα νεανικά πρόσωπα φαίνονται την πρώτη στιγμή χαρούμενα. Να γράφουμε τώρα πάλι εδώ από τις στήλες αυτές για το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, για τη γνώση και φροντίδα του κράτους μας για όσους ξενιτεύονται για σπουδές, για τη γενικότερη επιδίωξη του Έλληνα να σπουδάσουν τα παιδιά του, και για τόσα άλλα; Είναι μάλλον άσκοπο. Αλλά θα ήταν χρήσιμο να διαβαστεί η σελίδα αυτή από τους γονιούς και από τους συμβούλους του υπουργείου Παιδείας. Δεν το κρύβω: γι' αυτό άλλωστε γράφτηκε.

Και εγώ, την ώρα αυτή θυμάμαι τον Γιώργο, την Αλεξάνδρα, την Βαγγελιώ και θα ήθελα να τους πω ότι τώρα θα προτιμούσα τη δική τους συντροφιά και τις δικές τους απλές κουβέντες, από όλα ετούτα τα αθηναϊκά που καθημερινά βιώνω. Θα ακούγαμε τουλάχιστον τον «Ράδιο-Έλληνα». Τους αφιερώνω εξαιρετικά αυτά τα πολύ λίγα λόγια. Και τους ζητώ συγγνώμη αν κάτι δεν κατάλαβα σωστά και κάπου ήμουν άδικος.

Χ.Γ.Π.

μουσική, που εκτελείται από «Μακεδόνες» του ζουκτζήδες, προσαυξάνει τις τιμές.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 3ο ΤΕΥΧΟΣ

**Μηνυτό
τονδυλο
ωτλεκυή**

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ.Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ, *Ο ψευδόμενος*, Σ. ΡΑ-
ΡΑΖΟΓΛΟΥ, *«Démotique»*: Δημοτική
(γλώσσα) *ει* Δημοτικά (τραγούδια),
Γ.Π. ΣΑΒΒΙΔΗΣ, *Στοιχειώδεις πίνακες
για την μελέτη Φαναριωτών ποιητών
και στιχουργών*, ΓΕΩΡΓΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑ-
ΦΥΛΛΙΔΗ, *Ποιήματα ποιητικής του
19ου αιώνα*, ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΑΠΑΛΕΟ-
ΝΤΙΟΥ & ΧΡΙΣΤΟΣ ΧΑΤΖΗΘΑΝΑΣΙΟΥ,
*Κυπριακές λογοτεχνικές μεταφράσεις
(1880-1925)*, ΠΑΝ. ΜΟΥΛΛΑΣ, *Ο Κο-
ραής και ο αυτοσχέδιος κριτικός στο-
χασμός του*, ΓΙΩΡΓΟΣ Γ. ΑΛΙΣΑΝΔΡΑ-
ΤΟΣ, *Αρχεϊκά σύμμεικτα για τον Βα-
λαωρίτη*, ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΔΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ,
*Τίτλοι και πρώτοι στίχοι κοσμικών
τραγουδιών και ποιημάτων του Αλέ-
ξανδρου Παπαδιαμάντη*, ΜΙΧΑΗΛ
ΠΙΕΡΗΣ, *Κ.Π. Καβάφη [Σημειώματα
για τα τελευταία χρόνια και την αρρώ-
στια της Χαρίκλειας Καβάφη] (1899)*,
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΓΑΡΑΝΤΟΥΔΗΣ & ΑΝΝΑ
ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ, *Εργογραφία Γεράσι-
μου Σπαταλά*, ΕΛΛΗ ΦΙΛΟΚΥΠΡΟΥ, *Ι-
στορία δύο κόσμων στους Γυρισμούς
και στον Πιερότο του Ρώμου Φιλύρα*,
ELENI YANNAKAKIS, *The Solo of
Madness, Για τη στιχουργία του Σικε-
λιανού, Για τα ζεύγη στίχων στον Κα-
βάφη*.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9, Αθήνα
Τηλ.: 363 99 62 - 360 77 44

ΣΚΟΠΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ

Οι πρόσφατες διεργασίες για την αναγνώριση ή όχι του σκοπιανού κρατιδίου και η «μακεδονοποίηση» ή «βαλκανοποίηση» των Βαλκανίων για μια ακόμη φορά υποχρεώνουν τον ιστορικό να επικαλεσθεί το επάγγελμά του.

Αφορμή, ίσως, για τους γράφοντες έδωσε ένα συμπόσιο που οργανώθηκε πρόσφατα στο Λονδίνο από το Polytechnic of North London με την αρωγή της κυπριακής κοινότητας του Λονδίνου. Η συρροή κοινού και η συμμετοχή των Βρετανών πανεπιστημιακών και δημοσιογράφων, καθώς και οι συζητήσεις που επακολούθησαν, αποδεικνύουν αφενός την ευαισθητοποίηση του ελληνισμού της διασποράς αλλά και την άγνοια του ευρύτερου κοινού εκτός Ελλάδας για το τι σημαίνει Μακεδονία και τι «Μακεδονικό Πρόβλημα».

**των Μαργαρίτας Δρίτσα
και Λένου Μαυρομάτη**

Το «Μακεδονικό ζήτημα» δεν έληξε επειδή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αποφάσισε να αναγνωρίσει τη Δημοκρατία των Σκοπίων χωρίς τον όρο «Μακεδονία», στηρίζοντας έτσι προσωρινά τις ελληνικές θέσεις. Για την ακρίβεια το πρόβλημα ίσως τώρα μόλις να αρχίζει. Η ουσία της διαμάχης παραμένει, εφόσον εξακολουθούν να υπάρχουν διεκδικήσεις από τουλάχιστον δύο κράτη στην περιοχή (Βουλγαρία και Σερβία), εφόσον τώρα πια εκφράζεται απερίφραστα ο επεκτατισμός της Τουρκίας και εφόσον εμφανίζονται ευρύτερα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Παραμένει έτσι και το ερώτημα που τίθεται σε πολλούς από μας στα διεθνή «φόρα» από ξένους δημοσιογράφους και επιστήμονες, γιατί η αντίδραση των Ελλήνων επιστημόνων (διανοουμένων γενικότερα) υπήρξε σχετικά υποτονική ή περιορισμένη ή και ανύπαρκτη, και τελικά ήρθε με μεγάλη καθυστέρηση.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ

Το θέμα είναι σοβαρό και μας προκαλεί να προβούμε σε κάποιο απολογισμό ως προς το πρόβλημα της σιωπής και των πολλαπλών εγκλωβισμών μας. Μεγάλη ευθύνη έχουν όλοι, πρώτοι οι πολιτικοί και αμέσως μετά οι ιστορικοί και κοινωνικοί επιστήμονες, ίσως όμως οι ιστορικοί να έχουν λίγο πιο αυξημένη ευθύνη...

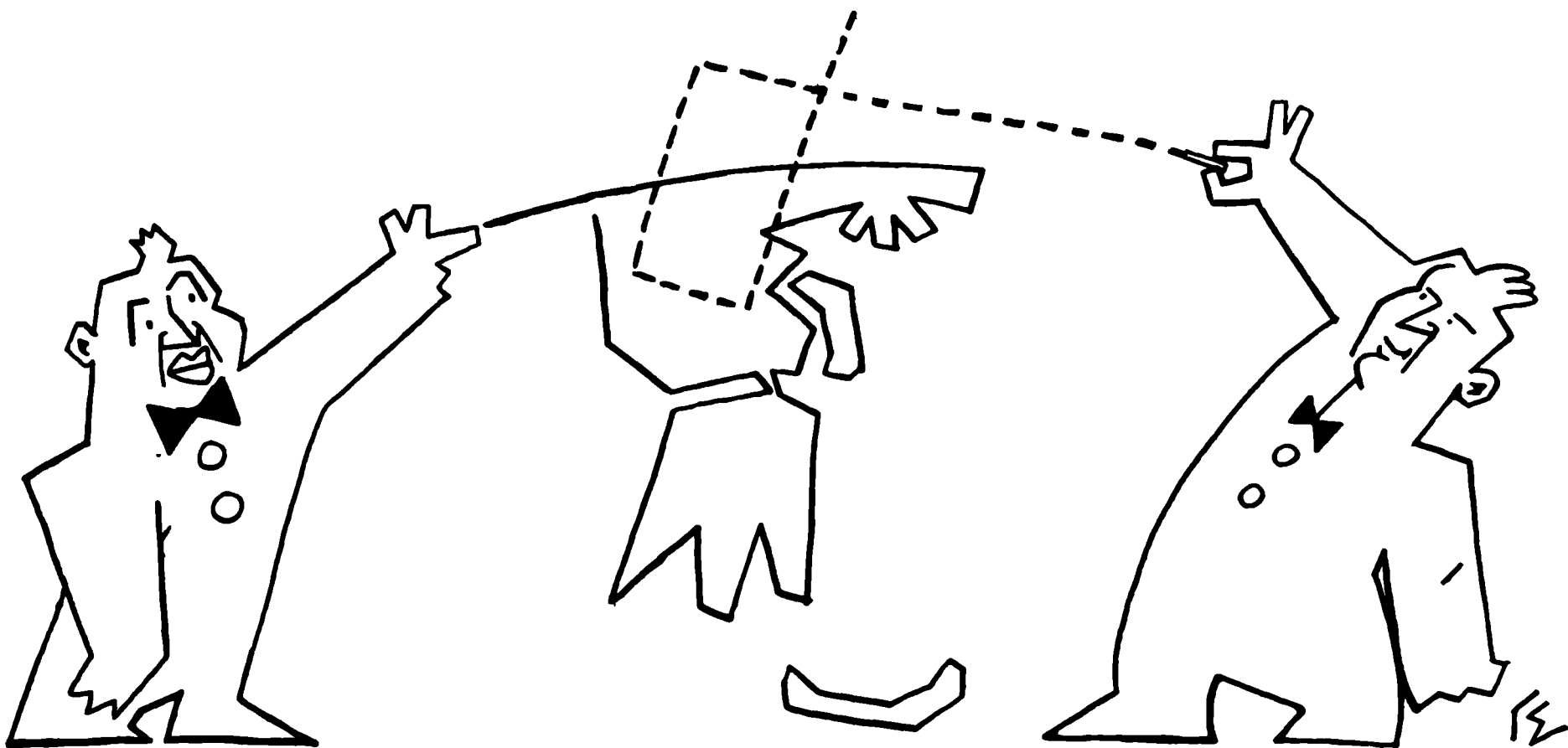
Εκ προοιμίου πρέπει να επισημανθεί ότι ερμηνείες που παρέμπουν στο φαινόμενο της γενικότερης κρίσης αξιών στην ελληνική κοινωνία και στην υποβάθμιση της Παιδείας και της παιδείας είναι ανεπαρκείς, όπως εξίσου ανεπαρκείς και / ή λανθασμένοι είναι αφορισμοί περί της σχετικής παρακμής της διπλωματικής / πολιτικής ιστορίας σε σχέση με άλλους κλάδους της Ιστορίας που τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί στην Ελλάδα (π.χ. οικονομική και κοινωνική ιστορία, θεωρίες περί μακράς διάρκειας κ.λπ.).

Το θέμα είναι αρκετά περίπλοκο και οι αιτίες πολλές. Οι σκέψεις που ακολουθούν αποκρίνονται στα ερεθίσματα που προσλαμβάνει ο ιστορικός και αισθάνεται υποχρεωμένος να απαντήσει. Το ερώτημα σχετίζεται με το ρόλο των ιστορικών / δια-

νοουμένων στην ελληνική κοινωνία και κυρίως στη σχέση τους με το κράτος. Η βασική αντίφαση μεταξύ ενός χώρου διανοήσης που ανήκε και ακόμη θεωρεί ότι ανήκει στην «Αριστερά» (ο όρος χρησιμοποιείται εδώ με ευρεία έννοια, δεν περιορίζεται στους υπάρχοντες πολιτικούς σχηματισμούς που επικαλούνται την Αριστερά και ξεπερνά την έννοια του «προοδευτικού» που κι αυτή σήμερα παρουσιάζει προβλήματα) και ενός κράτους όπου πέρα από τους κομματικούς μηχανισμούς λειτουργούσαν και λειτουργούν πάντοτε και συντεχνιακού τύπου ομάδες γραφειοκρατών, έχει οδηγήσει στην έλλειψη επαρκούς επαφής, επικοινωνίας και ενημέρωσης ανάμεσα στους δύο χώρους με τελικό αποτέλεσμα την αμοιβαία καχυποψία. Ως προς το «Μακεδονικό» είναι χαρακτηριστικό ότι επί πολύ καιρό δεν υπήρχε συναίνεση ούτε για την περιγραφή του προβλήματος. Αυτή επιτεύχθηκε αρκετά αργά, χωρίς ουσιαστικό διάλογο και πάντως δεν περιλαμβάνει και τον προβληματισμό για την τακτική και στρατηγική αντιμετώπιση του θέματος. Τα στεγανά δηλαδή υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν.

ΟΙ ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΟΙ

Ενδεχομένως ο εγκλωβισμός να ήταν αποτέλεσμα και της υπακοής στο δόγμα της «άφρογης στάσης» προς τους γείτονές μας που χρονολογείται εδώ και μερικές δεκαετίες στα πλαίσια της πολιτικής της «Υφεσης» (*déleinte*) που τότε άρχιζε, όταν επικράτησε το δόγμα (Κ. Καραμανλής) ότι ο κίνδυνος για την Ελλάδα βρίσκεται στην Ανατολή και όχι στο Βορρά. Ειδικότερα, για τους στρατευμένους στην Αριστερά ίσχυε και η αρχή ότι δεν έπρεπε να θίγονται σοσιαλιστικές χώρες. Συνδεδεμένη με αυτή τη στάση ήταν και η πεποίθηση ότι η κατάσταση στα Βαλκάνια είχε παγιωθεί. Οι όποιες ανησυχίες παλιότερα για το ρόλο της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας» ως κράτος - ασπίδα που θα εμπόδιζε την προσέγγιση Σερβίας και Ελλάδας (δύο παραδοσιακών φίλων και συμμάχων ήδη από αιώνες) σύντομα καταλάγιασαν κάτω από την πολιτική του Τίτο και από την τουλάχιστον φαινομενική σταθερότητα της *SFRJ*, δηλαδή της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας. Πρέπει ακόμη να τονισθεί, από τη μια πλευ-

ρά, ο ρόλος των ΗΠΑ που με τη Γιουγκοσλαβία ειδικά διατηρούσαν στενές σχέσεις, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα σοσιαλιστικά κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, και από την άλλη η σταθερή εξάρτηση της χώρας μας από τις ΗΠΑ από την δεκαετία του 1950 μέχρι, τουλάχιστο, την κατάρρευση της δικτατορίας.

Άλλος εγκλωβισμός αφορά στους επιστήμονες / διανοούμενους αυτή τη φορά μεταξύ τους. Το Μακεδονικό αποτελούσε επί χρόνια, θέμα απαγορευμένο, ταμπού, λόγω και των χειρισμών του κατά καιρούς κυρίως από κυβερνήσεις της «Δεξιάς» και της ιδεολογικοπολιτικής φόρτισης που αυτοί συνεπάγονταν. Επικρατούσε λοιπόν γενικά η τάση να αποφεύγεται η ενασχόληση με το θέμα και ιδιαίτερα με τη διάσταση της πρόσφατης ιστορίας του.

Η κατάρρευση του Ανατολικού Συνασπισμού και η ταχύτητα των εξελίξεων αιφνιδίασε τους Έλληνες ιστορικούς και τους βρήκε εγκλωβισμένους, ανέτοιμους να αρθρώσουν ένα συγκροτημένο λόγο και επιχειρήματα, πέραν της θέσης που βασίζεται στις ανακαλύψεις του Μ. Ανδρόνικου για την ελληνικότητα της Μακεδονίας του Φιλίππου και του Αλεξάνδρου. Επιχειρήματα δηλαδή βασισμένα σε σύγχρονες έρευνές τους που θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για συγκεκριμένη πολιτική. Η πολιτική αυτή της σιωπής ήταν τέτοιου βαθμού ώστε το ευρύ κοινό συνεπικουρούμενο και από τα ξένα και τα δικά μας Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, θεώρησε το Μακεδονικό μόνον αποτέλεσμα της αναδιάταξης της ισχύος των υπερδυνάμεων και της κατάρρευσης του Ανατολικού Συνασπισμού.

Άλλος εγκλωβισμός, που δεν περιορίζεται μόνον στην Ελλάδα, αφορά τα εννοιολογικά εργαλεία τα οποία διαθέτουμε για να αναλύσουμε και να ερμηνεύσουμε την εμφάνιση (και όχι επανεμφάνιση) νέων κατά την γνώμη μας φαινομένων, όπως οι εθνικές (*ethnic*) διεκδικήσεις και προσδοκίες. Επιχειρούμε δηλαδή να αναλύσουμε τη σημερινή πραγματικότητα με θεωρητικά σχήματα περί «Εθνους - Κράτους» που έχουν προταθεί για τις εξελίξεις του 18ου και 19ου αι. Είναι ανάγκη να αναθεωρηθούν εκείνες οι απόψεις και να εκλεπτυνθούν οι έννοιες - εργαλεία που διαθέτουμε. Ενδεχομένως να βοηθήσει η συγκριτική ανάλυση άλλων σχημάτων προγενεστέρων των εθνικών κρατών, όπως οι αυτοκρατορίες που κυριάρχησαν στην περιοχή των Βαλκανίων,

και μέσα στις οποίες αναπτύχθηκαν οι εθνικές διεκδικήσεις τις οποίες βλέπουμε με τις πρόσφατες εξελίξεις. Το «Μακεδονικό θέμα» χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη διαχρονία έτσι που ειδικά εδώ η έννοια της μακράς διάρκειας να βοηθήσει στην κατανόησή του. Δεν μπορούν να απομονωθούν οι σημερινές εξελίξεις από το γενικότερο ζήτημα των Σλαβικών λαών των Βαλκανίων, το οποίο ανάγεται στον 7ο μ.Χ. αι. Στον 19ο αι. η Ελληνική, η Σερβική και η Βουλγαρική εθνική επανάσταση οδήγησαν —και οι τρεις μαζί— στην κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το όραμα της Μεγάλης Ιδέας έβλεπε μια Μεγάλη Ελλάδα, μια Μεγάλη Σερβία και μια Μεγάλη Βουλγαρία. Οι μεγαλοϊδεατικές αυτές διεκδικήσεις, όχι σπάνια, κατέληξαν σε συγκρούσεις που κορυφώθηκαν με τους Βαλκανικούς Πολέμους οι οποίοι διαμόρφωσαν το σημερινό πρόσωπο των Βαλκανίων με τις τρεις χώρες που αναφέραμε και με την Τουρκία που κατέχοντας μικρό μόνο τμήμα της Βαλκανικής, την Ανατολική Θράκη, παρεμβαίνει μόνιμα και δυναμικά καλλιεργώντας κι αυτή την ιδέα της Μεγάλης Τουρκίας ή πιο σωστά της αναβίωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι Βαλκανικοί λαοί διεκδικήσαν την εθνική τους ταυτότητα και τα εδάφη που αντιστοιχούσαν επί δέκα και περισσότερο αιώνες σε ένα έπος και μία πραγματικότητα, αυτό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, του Σερβικού Βασιλείου και της Βουλγαρικής Αυτοκρατορίας. Θέλησαν μάλιστα να «ξεχάσουν» τέσσερις αιώνες οθωμανικού παρελθόντος και να επανέλθουν όσο ήταν δυνατόν στα όρια της επικράτειας, όπως αυτά είχαν διαμορφωθεί στο απόγειο της ισχύος κάθε βαλκανικού κράτους.

Φυσικά πρέπει επίσης να συμπεριληφθεί το θέμα του Πανσλαβισμού όπως τον εξέθρεψε η Ρωσία, χρησιμοποιώντας την ιδεολογία της «Τρίτης Ρώμης» (Ρώμη - Κωνσταντινούπολη - Μόσχα) και εμφανιζόμενη ως προστάτις της ανατολικής χριστιανοσύνης έναντι όχι μόνον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και του παντουρκισμού της αλλά και της τεράστιας πολιτικής και οικονομικής ισχύος και της επιθετικότητας της Εκκλησίας της Ρώμης. Θα ήταν ακόμη παράλειψη να μην υπογραμμισθεί ότι η απόφαση των νέων εθνικών κρατών στο 19ο αι. να συστήσουν εθνικές εκκλησίες αποδυνάμωσε το ρόλο που θα μπορούσε να δια-

δραματίζει το Οικουμενικό Πατριαρχείο ως αντίβαρο στην άμεση και έμμεση επιρροή του Βατικανού μέσω της Γαλλίας, της Αυστρίας (παλιότερα της Αυστροουγγαρίας) και της Ιταλίας. Ο αιώνας μας στη συνέχεια είδε να κατασκευάζονται στην περιοχή των Βαλκανίων και δύο νέα μορφώματα: η Αλβανία πρώτα, και σήμερα να επιχειρείται από τα υπολείμματα της διαλελυμένης Γιουγκοσλαβίας του Τίτο, να κατασκευασθεί η λεγόμενη Μακεδονία των Σκοπίων.

Η Ελλάδα είναι στα Βαλκάνια, μια ομοιογενής εθνικά, θρησκευτικά, γλωσσικά, οικονομικά και πολιτιστικά χώρα και ίσως να υπήρξε δύσκολο να εκτιμηθεί αμέσως η ένταση των εθνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν νεοπαγή κράτη που προήλθαν είτε από τη διάλυση μεγαλύτερων συνόλων (Αυστροουγγαρία, βλ. Τσεχοσλοβακία) είτε με βάση καθαρά πολιτικές σκοπιμότητες (Γιουγκοσλαβία).

ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ ΣΤΑΣΗ

Αιφνίδια, μία μη αναμενόμενη προπαγάνδα αποδείχθηκε πολύ αποτελεσματικότερη από μία ελληνική εξωτερική πολιτική ενώ αντίθετα η Ελλάδα δίστασε κι αυτό αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία, αν σκεφθούμε ότι οι Έλληνες επιστήμονες / ιστορικοί έχουν απείρως μεγαλύτερες δυνατότητες μέσα στα Βαλκάνια για ενημέρωση και ανάλυση και περισσότερες προσπάθειες στη διεθνή κοινότητα. Και δεν απάντησαν άμεσα στους απλοϊκούς μύθους των γειτόνων. Κι όταν τελικά αντέδρασαν, εστίασαν την ανάλυση σε ορισμένες μόνο πτυχές. Άραγε η ενασχόλησή τους με πολύ πιο εκλεπτυσμένες αναλύσεις να έκανε ώστε να περιφρονούν κάθε τι που δεν πλησίαζε την ποιότητα των ελληνικών μελετών; Άμεσο επακόλουθο πάντως ήταν να πιστέψουμε πως και οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι θα έδειχναν την ίδια περιφρόνηση για τη σκοπιανή προπαγάνδα, πράγμα που φυσικά δεν έκαναν λόγω και άγνοιας ενδεχομένως αλλά κυρίως λόγω των τεραστίων συμφερόντων στην περιοχή (Ιταλία, Αυστρία, Γερμανία).

Όταν κάποτε το πρόβλημα πήρε τις γνωστές διαστάσεις και πάλι δημιουργήθηκε το φαινόμενο του εγκλωβισμού. Αυτή τη φορά από τον «λόγο» τον ευρωπαϊκό που παραδοσιακά βλέπει την Ελλάδα στα πλαίσια της αρχαίας κλασικής εποχής. Ήταν φυσικό τα Σκόπια, γνωρίζοντας προφανώς αυτή τη νοοτροπία να ξεκινήσουν ακριβώς από την αρχαία Ελλάδα και τον Μέγα Αλέξανδρο. Εκείνο όμως που καταπλήσσει είναι ότι και η ελληνική πλευρά —διάνοηση και κράτος— δεν επεδίωξε αμέσως και δεν επεχείρησε συστηματικά να αποδομήσει αυτή την ευρωκεντρική άποψη οικοδομώντας έναν εναλλακτικό «λόγο» με νέα στοιχεία και εστίαση σε εποχές προσφορότερες ίσως για τα ελληνικά επιχειρήματα.

Θα ήταν υπερβολικό να ζητεί κανείς η ελληνική ιντελιγέντσια να υπερκεράσει όλους αυτούς τους περιορισμούς και να αρθρώσει αμέσως συγκροτημένο λόγο. Όμως νηφαλιότερη στάση θα έπρεπε να επικρατήσει και κυρίως ρεαλιστικότερη. Θα έπρεπε να βρεθούν εναλλακτικά σχήματα για την ανάλυση, κατανόηση και ερμηνεία της κατάστασης που να μην περιορίζονται αποκλειστικά στα αρχαιοελληνικά ιδεώδη, αλλά να εστιάζονται *a fortiori* σε περιόδους οι οποίες να αφορούν άμεσα και τους υπόλοιπους λαούς της Βαλκανικής. Για παράδειγμα: *εστίαση των επιχειρημάτων στη βυζαντινή περίοδο και μετέπειτα θα επέτρεπε να αντιμετωπισθεί πολύ αποτελεσματικότερα η σκοπιανή και η όποια άλλη προπαγάνδα*. Η εποχή αυτή μας διδάσκει ότι οι Σέρβοι στο 14ο αι. και πριν την Οθωμανική κατάκτηση, είχαν

τα Σκόπια πρωτεύουσα του βασιλείου τους. Ότι στα σερβικά μοναστήρια που ίδρυσε ο Σέρβος ηγεμόνας Στέφανος στον 13ο αι. ήταν υποχρεωτική η ελληνική ηγεσία. Ότι η περιοχή του Κοσσυφοπεδίου αποτελεί τη μήτρα της σερβικής εθνικής συνείδησης και του κράτους συνυφασμένης με την Ορθοδοξία και άρα δεν θα ήταν δυνατό να εγκαταλειφθεί ποτέ σε μουσουλμανικές μειονότητες ή να προσαρτηθεί από την Αλβανία. Η διαμάχη παραπέμπει στην άλλη μεγάλη εκείνη μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων για την ίδια γη που θεωρείται κοιτίδα δύο πολιτισμών, δύο θρησκειών, δύο κόσμων και που μετά από περισσότερο από 40 χρόνια εξακολουθεί ακόμη να αιματοκυλίζει τους λαούς. Από την ίδια εποχή χρονολογείται ο ανταγωνισμός της Εκκλησίας της Ρώμης και της Ανατολικής Εκκλησίας που σήμερα περιπλέκει τα πράγματα. Αργότερα, η περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας είναι επίσης σημαντική γιατί από εκεί ξεκινά το θέμα των μουσουλμανικών μειονοτήτων. Η περίοδος της διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έφερε στο προσκήνιο τα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων από τη μια και της Γερμανίας από την άλλη, που αναβιώνουν τώρα με ένταση. Κι εδώ θα βοηθούσε η σύγκριση ανάμεσα στην αποικιοκρατική παράδοση των πρώτων και στην αποτελεσματική οικονομική διείσδυση της δεύτερης ήδη από τις αρχές του αιώνα μας στην περιοχή, ακριβώς λόγω της αδυναμίας της να αποκτήσει αποικίες. Γίνεται περισσότερο κατανοητή η υποχώρηση της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας αφενός και η επιθετική παρέμβαση της Γερμανίας και Αυστρίας αφετέρου.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Οποιαδήποτε εναλλακτική θεώρηση λοιπόν θα έπρεπε να συμπεριλάβει αυτά τα στοιχεία και να μην περιορίζεται απαντώντας μόνον στα επιχειρήματα των Σκοπίων επιχειρώντας να τα διαψεύσει, είτε πρόκειται για την αρχαία εποχή είτε για την πολύ πρόσφατη (20ό αι.) που οδηγεί σε αποσπασματική ανάλυση της κατάστασης ξεκομμένης από τις υπόλοιπες παραμέτρους, π.χ. Τουρκία, Ευρωπαϊκές Δυνάμεις (δηλαδή Γερμανία, Ιταλία κ.λπ.).

Παραπονούμεστε διαρκώς ότι τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, κυρίως εκτός Ελλάδος, διαστρεβλώνουν την εικόνα, αγνοούν την Ιστορία, υπακούουν σε ευτελή συμφέροντα. Θα έπρεπε παράλληλα να αναρωτηθούμε τι έχουμε κάνει κι εμείς για να ενημερώσουμε σωστά και κυρίως για να εμφανίσουμε μία *θετική, δική μας, ολοκληρωμένη, πειστική θέση* προς τα έξω. Τα βραβεία Ωνάση δεν φτάνουν! Είναι τόσο προφανείς οι σκοπιμότητες τους που μας κάνουν να φαινόμαστε απλοϊκοί. Καλές οι δημόσιες σχέσεις αλλά πρέπει να ξέρουμε και να έχουμε διαμορφώσει τη θέση που θα περάσουμε μέσα κι έξω από την Ελλάδα.

Η επόμενη κρίση απ' ό,τι φαίνεται δεν είναι μακριά. Καλό είναι να μας βρει περισσότερο έτοιμους και περισσότερο οξυδερκείς. Χρειάζεται ο απεγκλωβισμός μας από τα πολλά φαντάσματα του παρελθόντος και η διεύρυνση του ορίζοντά μας τόσο χρονικά προς τα πίσω όσο και γεωγραφικά, έξω από τα Βαλκάνια.

Τέλος, σκόπιμο θα ήταν να τελειώνουμε με το πρόβλημα της σύγχυσης *μεταξύ εθνικισμού και πατριωτισμού*. Η πλήρης ανάλυση αυτού του προβλήματος ξεπερνά τους στόχους αυτού του άρθρου, ωστόσο η σύγχυση υπάρχει και το *σύνδρομο του εθνικισμού* —αυτό που χαρακτηρίστηκε ως αναζωπύρωση του εθνικιστικού φαινομένου— ελλοχεύει. □

Ο θάνατος του Αστορ Πιατσόλα έφερε ξανά στ' αυτιά μας, πλούσιες, τις νότες του τάνγκο —της αργεντινικής μουσικής που ο βιρτουόζος του μπαντονεόν ανανέωσε. Κι η μεθυσμένη μουσική της νύχτας, του έρωτα και της ελευθερίας χόρδισε τις κοιμισμένες ευαισθησίες μας. Ο έρωτας, η νύχτα, η ελευθερία. Ποιος θα δίσταζε να τους παραδοθεί σήμερα, που είναι αισθητή η έλλειψη μιας ουτοπίας που θα μας συνεγείρει;

ΡΟΒΙΝΣΩΝ ΚΡΟΥΣΟΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ ΤΟΥ ΣΤ. ΤΟΡΝΕ

Λίγο πριν πεθάνει, ο Σταύρος Τορνές δούλεψε το σχέδιο για δύο ταινίες. Η πρώτη ήταν «Ο φτωχός κυνηγός του Νότου» που βρισκόταν στα σκαριά. Η δεύτερη, ο «Ροβινσών Κρούσος». Την περίληψη αυτού του δεύτερου σεναρίου, παρουσιάζουμε σήμερα. Και ο σκηνοθέτης Σταύρος Καπλανίδης γράφει τι θα γινόταν σήμερα αν ζούσε ο Τορνές.
(Σελ. 55)

ΧΑΤΖΗΣ

11 χρόνια μετά το θάνατο του Δημήτρη Χατζή, το έργο του συνεχίζει να είναι επίκαιρο. Τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις του επιχειρούν οι δοκιμογράφοι Σπ. Τσακνιάς, Χρ. Μηλιώνης και Γ. Παπακώστας.
ΣΕΛ. 43

ΜΥΤΑΡΑΣ

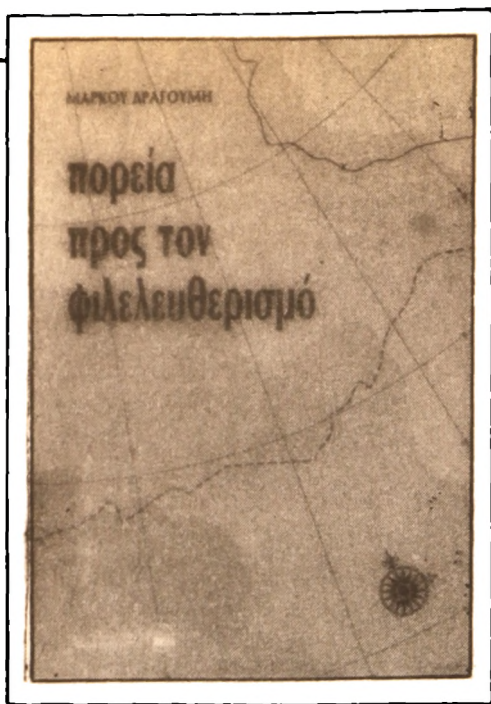
Όταν βρίσκω ένα πρόσωπο που εκφράζει κάτι ιδιαίτερο μου δημιουργεί την ανάγκη να συνδιαλλαγώ μαζί του». Ο ζωγράφος Δ. Μυταράς μιλάει στην Ευρ. Τρισόν-Μιλσανή
ΣΕΛ. 54

ΓΡΑΦΟΥΝ
Β. ΚΑΠΕΤΑΝΓΙΑΝΝΗΣ
ΣΤ. ΚΑΠΛΑΝΙΔΗΣ
ΕΥΡ. ΤΡΙΣΟΝ-ΜΙΛΣΑΝΗ
ΧΡ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ
ΑΛ. ΕΥΔΗΣ
Β. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ
Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ
ΣΠ. ΤΣΑΚΝΙΑΣ
Δ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗΣ
ΑΝΤ. ΦΡΑΝΤΖΗ

«ΧΟΗΦΟΡΕΣ»

Οι «Χοηφόρες» όπως τις παρουσίασε το Θεσσαλικό Θέατρο είναι μια σημαντική παράσταση. Κι η Λ. Κονιόρδου, θάλασσα, καταιγίδα, ποταμός. Γράφει η Βασιλική Παπαγιάννη.
ΣΕΛ. 61

ΜΑΡΚΟΥ ΔΡΑΓΟΥΜΗ

Πορεία προς τον φιλελευθερισμό

"..Ο Μάρκος Δραγούμης κάνει μία γενική ιστορική ανασκόπηση και τοποθέτηση..ξεκινώντας όχι από τη σημερινή συγκυρία αλλά από τις καταβολές του φιλελευθερισμού.." *Βήμα* 5.4.92

"..Το βιβλίο..αποτελεί μία εξέχουσα από κάθε άποψη φιλοσοφική, πολιτική και οικονομική ανάλυση.. Είναι γραμμένο σε μία γλώσσα που αποτελεί τιμή στα Ελληνικά.." *Οικονομικός Ταχυδρόμος* 9.4.92

"..Μας δίνει την πιο εμπεριστατωμένη και πιο σοβαρή ελληνική εκδοχή του φιλελευθερισμού στις ανθρώπινες σχέσεις γενικά και όχι μόνο στην Οικονομία.." *Καθημερινή* 6.3.92

"..Δείγμα ζωντανής και ρέουσας γραφής.." *Αυγή* 12.4.92

"..Εντυπωσιακό το βιβλίο για τον φιλελευθερισμό..σε μία χώρα αθεράπευτα αντιφιλελευθερή. Αντιμάχεται με σθένος κατεστημένα ρεύματα ιδεών.." *Αντί* 17.4.92

"..Είναι η πιο ολοκληρωμένη, ίσως, μελέτη για την ιστορική διαδρομή των φιλελεύθερων ιδεών, διεθνώς και στη χώρα μας.." *Ελευθεροτυπία* 3.3.92

"..Οτι το καλύτερο έχει δει το φως της δημοσιότητας στη χώρα μας γύρω από τη φιλελεύθερη σκέψη και την εξέλιξη της διά μέσου των αιώνων..Συναρπαστικό και γραμμένο σε μοναδική ελληνική γλώσσα βιβλίο.." *Τύπος της Κυριακής* 5.4.92

Το πρωτείο του ατόμου όπως το συνέλαβε η Αναγέννηση και όπως το θεσμοθέτησε σταδιακά η Δυτική Ευρώπη συνιστά τον πυρήνα του βιβλίου.

Άξονες του βιβλίου είναι δύο:

* Πολιτισμό δημιουργούν τα πληθυντικά εγώ, όχι οι μάζες.

* Πρωταξία του πολιτισμού είναι η απουσία καταναγκασμού ανθρώπου από άνθρωπο, δηλ. η ελευθερία.

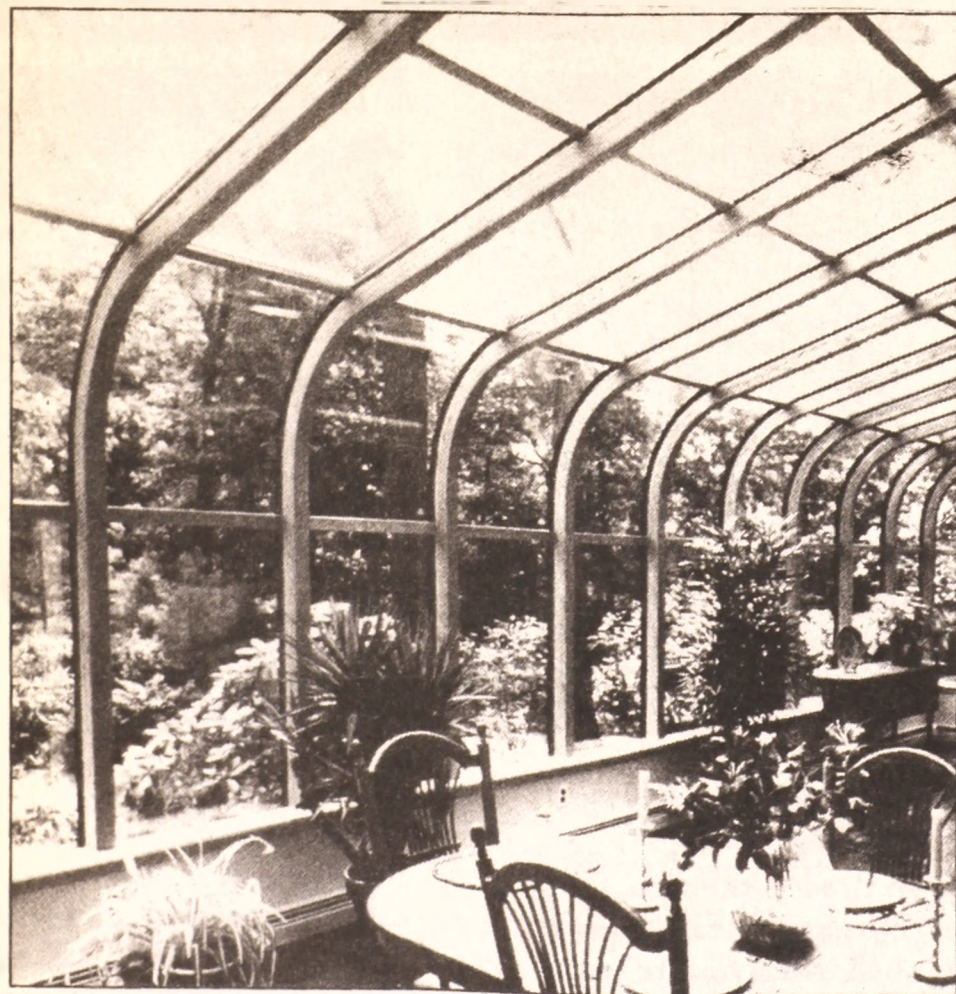
Εκδόσεις: "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΡΩΕΚΔΟΤΙΚΗ" ΕΠΕ

ΗΛΙΟΧΩΡΟΙ

FOUR SEASONS
SUNROOMS

ΟΙ ΜΟΝΟΙ ΜΕ ΤΟΝ «ΜΑΓΙΚΟ» ΚΑΘΡΕΦΤΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ™

ο οποίος:

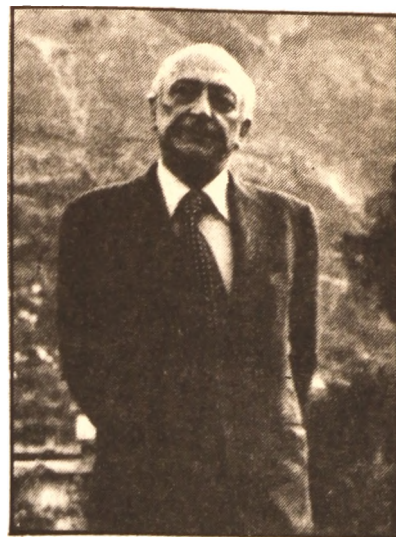
- Απορροφά την υπεριώδη ακτινοβολία
- Το καλοκαίρι αντανακλά τη ΘΕΡΜΙΚΗ ακτινοβολία του ήλιου
- Το χειμώνα δεν αφήνει να διαφύγει η εσωτερική θερμότητα του σπιτιού
- Ενισχύει την ηχομόνωση κατά 3 τουλάχιστον ντεσιμπέλ

ΤΕΧΝΗ α.τ.ε. — ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΔΟΜΙΚΑ ΥΛΙΚΑ
ΓΙΑΝΝΕΝΑ, Ν. Ζέρβα 39 (στοά), τηλ.: (0651)31-9-32, fax: 309-70

Δεν είναι η πρώτη φορά που το ANTI αφιερώνει σελίδες του στον Δημήτρη Χατζή. Με κίνδυνο να φανούμε ότι διακατεχόμαστε από εμμονές, 11 χρόνια μετά το θάνατό του, επιχειρούμε ένα ακόμη φιλολογικό αφιέρωμα στη μνήμη του.

Τα υλικά του αφιερώματος προέρχονται από το συνέδριο που διοργανώθηκε από τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, από τις 10 έως τις 12 του περασμένου Απριλίου, με τη φροντίδα του *Ερατοσθένη Καψωμένου*. Το αφιέρωμα θα δημοσιευτεί σε δύο μέρη: σήμερα φιλοξενούμε κείμενα των Σπ. Τσακνιά, Χρ. Μηλιώνη, και Γ. Παπακώστα. Σε επόμενο τεύχος το αφιέρωμα θα ολοκληρωθεί με κείμενο της Αγγ. Καστρινάκη.

Ο Δ. Χατζής συνεχίζει να είναι επίκαιρος: όχι μόνο για το σημαντικό λογοτεχνικό του έργο αλλά και για την μαχητική του ιδιοσυγκρασία και την έντονη κοινωνική του παρουσία.

ΤΟ «ΔΙΠΛΟ ΒΙΒΛΙΟ» ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

του Σπύρου Τσακνιά

Τα σχόλιά μου για την αφηγηματική μέθοδο του Δημήτρη Χατζή στο *Διπλό βιβλίο* είναι λιγότερο ένας διάλογος με το ίδιο το μυθιστόρημα και περισσότερο μια συνομιλία με την κριτική που γράφτηκε για το *Διπλό βιβλίο*, ένας αντίλογος μάλλον σε αυτή την κριτική, ή έστω ένα μέρος της, το πιο σημαντικό κατά τη γνώμη μου, που εντοπίζει με αξιοπρόσεκτη ετοιμότητα προβλήματα που θέτει ο ανορθόδοξος χαρακτήρας του —αναφέρομαι στο βιβλιοκριτικό σημείωμα του Αλέξανδρου Κοτζιά, το οποίο δημοσιεύτηκε στην «Καθημερινή» στις 11/11/1976¹, χρονιά που κυκλοφόρησε το *Διπλό βιβλίο* —ή διαπραγματεύεται τα προβλήματα αυτά με αξιοπρόσεκτη εμβρίθεια,

συνδυάζοντας τη λεπτομερειακή ανάγνωση (*close reading*) με τη φιλοσοφική θεώρηση — κι έχω κατά νου το λαμπρό δοκίμιο του Γιάννη Καλιόρη, με τίτλο «Το αδιέξοδο των μεταιχμίων», που δημοσιεύτηκε το Δεκέμβριο του 1977 στο περιοδικό *Ο Πολίτης*². Εκείνο που προτίθεται να αμφισβητήσω δεν είναι φυσικά οι εύστοχες παρατηρήσεις του ομότεχνου και κριτικού ή του δοκιμιογράφου, αλλά οι ρητές ή υπόρρητες θεωρητικές αφετηρίες τους, το μυθιστορηματικό μοντέλο που υπόκειται των κριτικών τους προσεγγίσεων, αυτό που με μια λέξη αποκαλώ η *προοπτική* τους, μέσα στην οποία είναι ιδωμένο το *Διπλό βιβλίο*.

Η συνοπτική παρουσίαση αυτής της προοπτικής, αν και τα σχετικά κείμενα ενδέχεται να σας είναι γνωστά, είναι αναγκαία προϋπόθεση του αντιλόγου που προτίθεται να επιχειρήσω. Αρχίζω με το βιβλιοκριτικό σημείωμα του Αλέξανδρου Κοτζιά και τα καίρια ερωτήματά του:

1. «Το διπλό βιβλίο είναι, πράγματι, μυθιστόρημα, όπως αναγράφεται στο εξώφυλλο. Αναμφίβολα το κάθε του κύτταρο, σε ο-

¹ Το κείμενο που ακολουθεί διαβάστηκε στο Επιστημονικό Συμπόσιο Δημήτρης Χατζής, Μια συνείδηση της Ρωμιοσύνης, που οργανώθηκε από τον Τομέα Νέας Ελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σε συνεργασία με το Δήμο Ιωαννίνων και το Πνευματικό Κέντρο, και έγινε στα Ιωάννινα 10-12 Απριλίου 1992).

ποιοδήποτε σημείο, έχει τις διασυνδέσεις του και επικοινωνεί οργανικά με όλα τα υπόλοιπα, "τροφοδοτείται" από αυτά και με τη σειρά του τα "τροφοδοτεί". Παραλείπω μερικές γραμμές και αντιγράφω από το τέλος της σχετικής παραγράφου: «Παραταύτα, η υφή του κειμένου αφήνει ανοιχτό το ερώτημα: έως ποιο βαθμό επιτυγχάνεται στο μυθιστόρημα αυτό η μυθιστορηματική λειτουργικότητα;».

2. Αν και μυθιστόρημα *Το διπλό βιβλίο*, πιστεύει ο Κοτζιάς, «αντλεί τη δύναμή του αποκλειστικά σχεδόν από την τεχνική του διηγήματος. Τα οκτώ κεφάλαιά του —όχι όμως και το τελευταίο που είναι καθαρά επιλογικό— εμφανίζονται σαν ισάριθμα αλληλένδετα, αλλά και αυτοδύναμα, διηγήματα. Τούτο παρατηρείται διττά: από τη μια η ανάπτυξή τους είναι διηγηματική, το ίδιο και η δομή τους, η γλωσσική οικονομία τους ή η δοσολογία τους σε παραστατικές σκηνές και σε αφηγηματικές αφαιρέσεις. Από την άλλη, στο καθένα από αυτά τα κεφάλαια / διηγήματα, ουσιαστικά εισάγεται, ολοκληρώνεται και εξαντλείται ένα πρόσωπο ή μια κατάσταση».

3. «Παραταύτα», διαπιστώνει ο ομότεχνος και κριτικός, «πληροφορίες για τον πατέρα, τη μάνα, την Αναστασία, τον Σκουρογιάννη, ή κάποιες χειρονομίες τους, υπάρχουν διάσπαρτες και πριν από τα "διηγήματά" τους. Σε μια δεύτερη ανάγνωση του βιβλίου οι πληροφορίες ή οι χειρονομίες αυτές, ασφαλώς, σημασιοδοτούνται διαφορετικά, αφού τα πρόσωπα μας είναι οικεία από το "διήγημά" τους. Καθ'αυτές, όμως, οι πληροφορίες και χειρονομίες σημασιοδοτούν σε βαθμό επαρκή για μυθιστόρημα; προωθούν τη βαθμιαία αποκάλυψη του προσώπου; Αμφιβάλλω. Στο μυθιστόρημα του Χατζή τα πρόσωπα δεν εξελίσσονται, αποφλοιώνονται αιφνιδιαστικά και οριστικά το καθένα στο "διήγημά" του».

Επισημαίνω το γεγονός ότι ο κριτικός βάζει μέσα σε εισαγωγικά τη λέξη διήγημα, οσάκις την αναφέρει. Η απορία του για το βαθμό στον οποίο επιτυγχάνεται η μυθιστορηματική λειτουργικότητα σε ένα αφήγημα που λίγες αράδες πιο πάνω μάς είχε διαβεβαιώσει πως «είναι πράγματι μυθιστόρημα, όπως αναγράφεται στο εξώφυλλο», αποκαλύπτει την αμηχανία του μεγαλύτερου μέρους της κριτικής —και όχι μόνο του Κοτζιά— απέναντι στο *Διπλό βιβλίο*, αμηχανία ως προς το βαθμό που επιτυγχάνεται η μυθιστορηματική λειτουργικότητα. Αλλά, για να διατυπώσω και εγώ μιαν απορία, τι εννοεί ο κριτικός όταν μιλάει για «μυθιστορηματική λειτουργικότητα», πώς την ορίζει; Ο Κοτζιάς, στο σύντομο βιβλιοκριτικό του σημείωμα, δεν την ορίζει —για λόγους ευνότητος— και δεν αποσαφηνίζει τις θεωρητικές του αφετηρίες. Δύο παρατηρήσεις του, ωστόσο, σχετικά με τη βαθμιαία αποκάλυψη των μυθιστορηματικών προσώπων και την εξέλιξη, υπογραμμίζω τη λέξη, ή την αποφλοιώσή τους, παραπέμπουν σαφώς στο άρρητο θεωρητικό του πλαίσιο και το υπόρρητο μυθιστορηματικό του μοντέλο. Τα ονοματίζω: πρόκειται για το ρεαλισμό, αφ' ενός, και το παραδοσιακό μυθιστόρημα, αφ' ετέρου.

Αυτό που κατ' ανάγκην παρακάμπει ο Κοτζιάς, θα αναλάβει να το διεκπεραιώσει ένα χρόνο αργότερα ο Γιάννης Καλιόρης με το λαμπρό, επαναλαμβάνω, δοκίμιό του «Το αδιέξοδο των μεταχρίμων».

Διαπιστώνει, βέβαια, κι αυτός ότι «Όλες αυτές οι αναγκαιότητες που διαρρέουν το έργο κάνουν ώστε να μην είναι, ούτε εξωτερικά ούτε εσωτερικά, σύνθεση μυθιστορηματική αλλά σύνδεση μιας σειράς από νουβέλες. Επεξηγώντας το χαρακτηρισμό "άκτιστο" μυθιστόρημα, διατυπώνει την άποψη ότι «Το *Διπλό βιβλίο* προτείνεται ως μυθιστόρημα, αλλά σε συνολικό αντίκρυσμα επιβάλλεται κυρίως σαν μια σειρά από αυτοτελείς νουβέλες, που μια χαλαρή σύνδεση τους δίνει χαρακτήρα αφηγήματος χωρίς να τις

συνθέτει οργανικά. Εφόσον όμως μας προτείνεται ως μυθιστόρημα, είμαστε υποχρεωμένοι να το εξετάσουμε σε αυτή του την εκδοχή και, φυσικά, με ορισμένα κριτήρια που υπαγορεύει το ιδιαίτερο μυθιστορηματικό είδος στο οποίο το ίδιο το βιβλίο θέτει τις προϋποθέσεις για να εγγραφεί». Οι υπογραμμίσεις είναι δικές μου. «Τα γενικά χαρακτηριστικά αυτού του είδους μας οδηγούν», συνεχίζει ο Καλιόρης, «κατά κύριο λόγο, στην ομαλή αφήγηση μιας ατομικής ιστορίας που ξετυλίγεται μ' ένα χρόνο "κοινής αντιλήψεως", μέσα σ' ένα χώρο κοινωνικό, ενώ το ανεκδοτολογικό υλικό σημασιολογείται μόνο στο βαθμό που αποκαλύπτει τους ατομικούς χαρακτήρες και τα ατομικά πεπρωμένα στη βαθιά τους αλληλεξάρτηση με τις συντεταγμένες αυτού του χώρου. Η αρχή που το οργανώνει είναι κατά βάση ουμανιστική: τα αντικείμενα υπάρχουν μόνο στο βαθμό που νεύουν, θετικά ή αρνητικά, στον άνθρωπο ξαναστέλνοντάς του το βλέμμα του, ενώ ο κόσμος βρίσκει την έσχατη θεμελίωσή του στην προσωπικότητα του ατόμου».

Στο απόσπασμα αυτό έχουμε, βεβαίως, μια πυκνή και εύστοχη περιγραφή των γενικών χαρακτηριστικών του κλασικού ρεαλιστικού μυθιστορήματος. Και δεν μας μένει καμιά αμφιβολία ότι με τα χαρακτηριστικά αυτά κρίνεται και σταθμίζεται το *Διπλό βιβλίο* ώστε να εξαχθεί «άκτιστο» και «ανολοκλήρωτο».

«Στο παρόν μυθιστόρημα», σημειώνει ο Γιάννης Καλιόρης, «και ιδιαίτερα στην αναγγελόμενη συνέχειά του, υπάρχει ένα υλικό το οποίο, στο βαθμό που επιδιώκει να προσδιορίζεται συνεχώς από τις κοινωνικές αναφορές, ξεχειλίζει ως μυθιστορηματική δυνατότητα προς ευρύτερες διακλαδώσεις και συνθέσεις, και παρότρυνει σε μια κλασική ύφανση του μυθιστορηματικού ιστού —κι εδώ τίθενται όλα τα προβλήματα σύνθεσης και πλοκής που επιχωριάζουν σε ένα μυθιστόρημα τέτοιου τύπου όταν επιδιώκει να πάρει πλήρη ανάπτυξη και, φυσικά, το κλασικό πρόβλημα: πώς να υπερβαθεί αποτελεσματικά (δηλαδή ισορροπημένα αλλά χωρίς να απονευρωθεί) η γνωστή συστατική ένταση, φτασμένη στην ακραία της έκφραση, ανάμεσα στην πολλαπλότητα των στοιχείων (τη φυγόκεντρη και διαφοροποιούσα τάση) και στο ορατό ή αόρατο κέντρο που τα ενορχηστρώνει (την κεντρομόλο και ενοποιητική) —αυτό δηλαδή που οι παλαιότεροι στοχαστές ονόμαζαν ενότητα της ενότητας και της διαφοράς, και που επανέρχεται κάθε φορά κάτω από διάφορες διατυπώσεις: συμφιλίωση του μοναδικού συγκεκριμένου με το αφηρημένο καθολικό μέσα στο καθολικό συγκεκριμένο, συνοχή του όλου και των μερών, για να καταλήξει, *mutatis mutandis*, να τροφοδοτήσει την έννοια του συστήματος και της δομής».

Η επιλογή της προοπτικής του παραδοσιακού ρεαλιστικού μυθιστορήματος, μέσα στην οποία θα ιδωθεί το *Διπλό βιβλίο*, από το σύνολο σχεδόν της κριτικής που γράφεται αμέσως ή λίγο μετά την έκδοσή του, και που εξεικονίζεται στις θέσεις τις οποίες σας παρουσίασα όσο πιο αναλυτικά γινόταν, είναι κατ' αρχήν απολύτως νόμιμη. Ο ισχυρισμός του Καλιόρη ότι «εφόσον το *Διπλό βιβλίο* μάς προτείνεται ως μυθιστόρημα, είμαστε υποχρεωμένοι να το εξετάσουμε σ' αυτή του την εκδοχή και φυσικά με ορισμένα κριτήρια που υπαγορεύει το ιδιαίτερο μυθιστορηματικό είδος στο οποίο το ίδιο το βιβλίο θέτει τις προϋποθέσεις για να εγγραφεί», ευσταθεί, έως ένα σημείο τουλάχιστον. Θέλω να πω ότι το *Διπλό βιβλίο* πράγματι θέτει τις προϋποθέσεις αντιμετώπισής του με κριτήρια που απορρέουν από ένα πρότυπο παραδοσιακού ρεαλιστικού μυθιστορήματος.

Το ερώτημα που έθεσα στον εαυτό μου, ξαναδιαβάζοντας το *Διπλό βιβλίο*, με αφορμή τούτο το Συμπόσιο, δεκαέξι χρόνια μετά την πρώτη του έκδοση —χρόνια που και την ευαισθησία μας άλλαξαν, και τις αναγνωστικές μας συνήθειες μετέβαλαν, αλλά και τις θεωρητικές μας προσεγγίσεις εμπλούτισαν ή αναπροσανα-

Γιαννιώτικος γιαλός-Αντίπαρος. Καλοκαίρι του '77.

...όλισαν— το ερώτημα που έθεσα και θέτω είναι: έως ποιο βαθμό μάς δεσμεύουν προθέσεις και προϋποθέσεις, ως ποιο βαθμό είμαστε υποχρεωμένοι —όπως συνάγεται υπό τη συλλογιστική του Γιάννη Καλιόρη— να μείνουμε προσηλωμένοι σε μια ανάγνωση που εντάσσεται στην προοπτική του παραδοσιακού ρεαλισμού; Ή, μέχρι ποιο σημείο είμαστε ελεύθεροι να υιοθετήσουμε μιαν άλλη προοπτική, εμπνεόμενοι από το αποτέλεσμα του εγχειρήματος, το κατορθωμένο κείμενο, αποδεσμευόμενοι από τις ρητές και άρρητες προϋποθέσεις του και αγνοώντας, προκλητικά έστω, τις προθέσεις του συγγραφέα; Κι ακόμη πιο προκλητικά: έως ποιο βαθμό είμαστε διατεθειμένοι να ασκήσουμε τα δικαιώματά μας ως ανάγνωσης, αυτά που προσπαθεί να κατοχυρώσει η σύγχρονη θεωρία της λογοτεχνίας, και να εισπράξουμε το *Διπλό βιβλίο* με τις ημερινές μας αναγνωριστικές προσδοκίες;

Η απάντηση, μερική έστω, στα ερωτήματα αυτά, θα στοιχειοθετήσει τη δική μου πρόταση, μια πρόταση σαφώς δοκιμαστική και καθόλου τελεσιδική: να δούμε δηλαδή το *Διπλό βιβλίο* του Δημήτρη Χατζή μέσα στην προοπτική του νεοτερικού, του μοντέρνου μυθιστορήματος.

Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινήσω ότι η δεύτερη αυτή προοπτική δεν διέφυγε της προσοχής των κριτικών με τους οποίους διαλέγομαι.

«Αναρωτιέται, όμως, κανείς», γράφει ο Καλιόρης, «αν η ολοκλήρωση αυτού του μυθιστορήματος θα ήταν επιτυχής ή και ευχταία» —περιορίζομαι να υπογραμμίσω αυτό το «ευχταία». Σε άλλο σημείο τονίζει: «Έτσι, αυτό που μπορεί να ορίζει αρνητικά το *Διπλό βιβλίο* (δηλαδή ως προς αυτό που δεν είναι) φέροντάς το αντιμέτωπο με την ίδια του τη φιλοδοξία, μπορεί από μια άποψη να το ορίζει και θετικά, δείχνοντας πως από μια σκόπευση που δεν φτάνει μέχρι το τέρμα της, και ακριβώς γι' αυτό, προέκυψε ένα παράπλευρο νόημα. Ο καλύτερος ίσως τρόπος να το οικειωθεί κανείς σε αυτή του τη δυνητικότητα», συνεχίζει ο Καλιόρης, «είναι να το προσεγγίσει ταυτόχρονα με δύο διαφορετικές ματιές: διαλύοντάς το στα εξ' ων συνετέθη, δηλαδή σε μια συλλογή από αυτοτε-

λεις νουβέλες που συμπληρώνουν επάξια τις υπόλοιπες συλλογές του συγγραφέα και προσλαμβάνοντάς το όπως δίνεται, δηλαδή σαν ένα ιδιότυπο, «άκτιστο» ή «παραστρατισμένο» μυθιστόρημα, που καθ' οδόν μετατρέπεται σε μυθιστόρημα της ίδιας του της μυθιστορηματικής αποτυχίας». Παρακαλώ να συγκρατήσετε τη διατύπωση *μυθιστόρημα της ίδιας του της μυθιστορηματικής αποτυχίας*.

Ο Αλέξανδρος Κοτζιάς, εξάλλου, πέντε χρόνια μετά την κριτική που έγραψε για το *Διπλό βιβλίο*, επανερχόμενος στον Χατζή με τη θλιβερή αφορμή του θανάτου του Γιαννιώτη συγγραφέα³, αναρωτιέται: «Έμεινε προσηλωμένος στη ρεαλιστική παράδοση ή παράλληλα με την εξαιρετική ποιότητα της γραφής του ανανέωσε και τους εκφραστικούς τρόπους της πεζογραφίας του καιρού του; Αναμετρήθηκε δηλαδή —αφού μορφή και περιεχόμενο δεν χωρίζονται— με συνειδησιακές διεργασίες που υπόκεινται, με πρισματικές προσεγγίσεις που υπέρκεινται, με χρονικές παλινδρομήσεις που διήκουν κ.ο.κ.;». Για να απαντήσει: «Εάν πράγματι ο Δημήτρης Χατζής δεν είναι μόνο ένας λαμπρός παραδοσιακός, η ανανεωτική συμβολή του θα πρέπει να αναζητηθεί αποκλειστικά στο *Διπλό βιβλίο*». Η υποψία της νεοτερικής προοπτικής διατυπώθηκε —κι όχι μόνο από τους κριτικούς που διάλεξα για συνομιλητές μου. Η αναζητήσή της, απ' όσο ξέρω, δεν έχει επιχειρηθεί.

Για μένα, τουλάχιστον, το έναυσμα για μια επανανάγνωση του *Διπλού βιβλίου* μέσα σε μιαν άλλη προοπτική, μέσα στην προοπτική του νεοτερικού μυθιστορήματος, δεν προήλθε από τη λογοτεχνική κριτική αλλά από τη φιλοσοφία. Διαβάζοντας το άκρως σημαντικό και λίαν ενδιαφέρον φιλοσοφικό δοκίμιο του Παναγιώτη Κονδύλη, *Η παρακμή του Αστικού Πολιτισμού*, με υπότιτλο «από τη μοντέρνα στη μεταμοντέρνα εποχή και από το φιλελευθερισμό στη μαζική δημοκρατία», που κυκλοφόρησε στα ελληνικά πριν από τέσσερις μήνες⁴, δεν ήταν δυνατό να μην σταθώ σε δύο θεμελιακά σχήματα σκέψης που σημάδεψαν το πέρασμα από τη μία στην άλλη κατάσταση. «Πολύ λίγο ερευνήθηκε και κατανοήθηκε το ερώτημα ποια ήταν η υφή του αστικού σχήματος σκέψης

—και ακόμα λιγότερο, ποιο σχήμα σκέψης αντικατέστησε το αστικό», γράφει ο Π. Κονδύλης. «Καθώς θα προσπαθήσουμε να σχηματίσουμε τούτο εδώ, θα δείξουμε σε καινούριο φως και σε καινούριες συνάψεις το λογοτεχνικό - καλλιτεχνικό μοντερνισμό (και μεταμοντερνισμό) όσο και κάποιες φιλοσοφικές και επιστημονικές θεωρίες του αιώνα μας. Θα δείξουμε δηλαδή ότι όλα αυτά τα προϊόντα του πνεύματος εδράζονται σε έναν κοινό τρόπο σκέψης και σε μια κοινή αίσθηση του κόσμου, από την οποία, με μια κανονικότητα που δεν μπορεί να είναι τυχαία, προκύπτει ένα ορισμένο σχήμα σκέψης. Στα παρακάτω θα ονομάζουμε τούτο το σχήμα σκέψης *αναλυτικό - συνδυαστικό*, για να το αντιδιαστέλλουμε προς το *συνθετικό - εναρμονιστικό*, που χαρακτηρίζει το αστικό πνεύμα. Προγραμματικό μέλημα της αστικής σκέψης ήταν να συγκροτήσει την κοσμοεικόνα της από μια ποικιλία διαφορετικών πραγμάτων και δυνάμεων, που αν ιδωθούν μεμονωμένα (μπορούν να) βρίσκονται σε αντίθεση μεταξύ τους, στο σύνολό τους όμως αποτελούν ένα αρμονικό και νομοτελές Όλο, στους κόλπους του οποίου οι τριβές και οι συγκρούσεις αίρονται κατά τις επιταγές υπέρτερων έλλογων σκοπών. Το μέρος υπάρχει εντός του Όλου και εκπληρώνει τον προορισμό του συμβάλλοντας στην αρμονική τελειότητα του Όλου, όμως όχι αρνούμενο, αλλά εκδιπλώνοντας τη δική του ατομικότητα»⁵.

Αν συγκρίνουμε την περιγραφή του *συνθετικού - εναρμονιστικού* σχήματος σκέψης που χρωστάμε στον Κονδύλη με την περιγραφή του προβλήματος της μυθιστορηματικής σύνθεσης όπως την είδαμε να διατυπώνεται από τον Καλιόρη, δεν θα δυσκολευτούμε να διαπιστώσουμε ουσιώδεις αναλογίες και αποκαλυπτικές συμπτώσεις. Το πρόβλημα για τον Καλιόρη, υπενθυμίζω, είναι πώς να υπερβαθεί αποτελεσματικά η γνωστή συστατική ένταση, φτασμένη στην ακραία της έκφραση, ανάμεσα στην πολλαπλότητα των στοιχείων και στο ορατό ή αόρατο κέντρο που τα ενορχηστρώνει —αυτό δηλαδή που οι παλαιότεροι στοχαστές ονόμαζαν ενότητα της ενότητας και της διαφοράς, και που επανέρχεται κάθε φορά κάτω από διάφορες διατυπώσεις: συμφιλίωση του μοναδικού συγκεκριμένου με το αφηρημένο καθολικό μέσα στο καθολικό συγκεκριμένο, ενότητα του διαφόρου, ενότητα του πολλαπλού μέσα στο συγκεκριμένο, συνοχή του όλου και των μερών κ.λπ.

«Πολύ διαφορετικά είναι τα πράγματα», υποστηρίζει ο Κονδύλης, «στο *αναλυτικό - συνδυαστικό* σχήμα σκέψης. Εδώ δεν υπάρχουν ουσίες ούτε πάγια πράγματα, παρά μονάχα έσχατα συστατικά στοιχεία, τα οποία εντοπίζονται με τη συνεπή ανάλυση, σημεία ή άτομα, των οποίων η υφή και η ύπαρξη συνίσταται απλώς και μόνο στη λειτουργία τους, δηλαδή στην ικανότητά τους να σχηματίζουν διαρκώς νέους συνδυασμούς μαζί με άλλα σημεία ή άτομα. Εδώ λοιπόν δεν μπορεί να γίνεται λόγος για αρμονία εδραζόμενη σε λίγο - πολύ σταθερές σχέσεις ανάμεσα στα μέρη και το Όλο· υπάρχουν μόνο συνδυασμοί, οι οποίοι συνεχώς αντικαθίστανται από νέους και κατ' αρχήν ισότιμους»⁶.

Είναι προφανές ότι η προοπτική του παραδοσιακού ρεαλιστικού μυθιστορήματος, μέσα στην οποία η κριτική μας είδε και μελέτησε το *Διπλό βιβλίο*, έχει τις ρίζες της στο *συνθετικό - εναρμονιστικό* σχήμα σκέψης, το σχήμα της αστικής κοσμοαντίληψης. Αντίστροφα, η δεύτερη προοπτική, εκείνη του νεοτερικού μυθιστορήματος, μέσα στην οποία μπορεί και πρέπει ενδεχομένως να ιδωθεί το λεγόμενο «άκτιστο» ή «ανολοκλήρωτο» μυθιστόρημα του Χατζή, απορρέει από το μετα-αστικό *αναλυτικό - συνδυαστικό* σχήμα σκέψης.

Ξεκινώντας από αυτό το σχήμα σκέψης ο Παναγιώτης Κονδύλης, προβαίνει στις ακόλουθες παρατηρήσεις για το χαρακτήρα και τη μορφή του μοντέρνου μυθιστορήματος: «Η εσωτερική σχέση ανάμεσα στη διάλυση του προσώπου και στη διάλυση της συνεκτικής αστικής κοσμοεικόνας γίνεται στο αντικαταστικό μυθιστόρημα

πρόδηλη στο ότι εκτός από το εγώ, τα σαφή του περιγράμματα χάνει και εκείνο, μέσα στο οποίο το εγώ κινούνταν και διαμορφωνόταν. Και επειδή το αστικό μυθιστόρημα η αναμέτρηση ή η αμοιβαία διείσδυση εγώ και κόσμου συντελούνταν στο πλαίσιο της πλοκής και εξεικονίζονταν με τα αντίστοιχα υφολογικά μέσα, γι' αυτό τώρα εκλείπει η συνεκτική και εξακολουθητική πλοκή. Το επιτικό στοιχείο φθίνει, η μορφή γίνεται ελεύθερη και ανοιχτή, εφ' όσον πρέπει να παραμείνει αρκετά ελαστική για να περικλείσει αντικείμενα που δεν συνομαδώνονται γύρω από κάποιο εννοηματομένο επίκεντρο. Η πλοκή του μυθιστορήματος μπορεί να γεννηθεί οιονεί εκ του μηδενός και οποιοδήποτε στοιχείο του μπορεί να βρεθεί προσωρινά στο επίκεντρο· μερικές φορές το μυθιστόρημα δεν αφηγείται την ιστορία, την οποία ξεκίνησε να αφηγηθεί, και τότε δεν αποτελεί το ίδιο παρά μίαν αφήγηση της αδυναμίας να αφηγηθεί κανείς μίαν ιστορία»⁷.

Σας είχαν παρακαλέσει να συγκρατήσετε την παρατήρηση του Καλιόρη για το *Διπλό βιβλίο*, το άκτιστο ή παραστρατισμένο μυθιστόρημα, που καθ' οδόν μετατρέπεται σε μυθιστόρημα της ίδιας της μυθιστορηματικής αποτυχίας. Η οξυδερκής αυτή παρατήρηση μπορεί τώρα να διαβαστεί κάτω από το φως που ρίχνει πάνω της η προοπτική του νεοτερικού μυθιστορήματος. Σημειώστε, αν θέλετε, μια σημαντική διαφορά ανάμεσα στις δύο παρομοιώσεις κατά τα άλλα διατυπώσεις: ο Καλιόρης μιλάει για «αποτυχία» και αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο μυθιστόρημα· ο Κονδύλης μιλάει για «αδυναμία» και αναφέρεται σε ένα μυθιστορηματικό είδος.

Το κρίσιμο σημείο αυτής της συζήτησης, όπως αντιλαμβάνεστε, είναι η πλοκή και η προγραμματισμένη της συνέχεια όπως τη γνωρίζουμε από την ένδοξη ρεαλιστική παράδοση. Η απουσία πλοκής στο νεοτερικό μυθιστόρημα είναι συνήθως μια προγραμματισμένη ασυνέχεια ή, όπως στην περίπτωση του *Διπλού βιβλίου*, μια ασυνέχεια που προέκυψε από την ενστικτώδη αντίδραση του συγγραφέα να επινοήσει ή να κατασκευάσει ένα πλασματικό νοηματοδοτικό κέντρο, ορατό ή αόρατο, το οποίο θα ενορχηστρωνε την πολλαπλότητα των στοιχείων που ενυπάρχουν στο μύθο του. Αυτό που χωρίς υποτιμητική διάθεση χαρακτηρίστηκε «αποτυχία», συνιστά το θρίαμβο του καλλιτεχνικού ενστίχτου και της πνευματικής εντιμότητας του Δημήτρη Χατζή. Όποιες κι αν ήταν οι αρχικές προθέσεις του —απόρροια της ίδιας της συγγραφικής του παράδοσης και της ιδεολογικής του τοποθέτησης— κατάλαβε και μαρτύρησε ότι ο κόσμος του ΑΟΥΤΕΛ δεν μπορεί να υπαχθεί στην ενοποιητική λειτουργία μιας σφιχτοδεμένης πλοκής· κατάλαβε και μαρτύρησε ότι η μετάβαση από τη «μικρή μας πόλη» στη μοντέρνα βιομηχανική μεγαλούπολη κατακερματίζει την ανθρώπινη εμπειρία και καθιστά αδύνατη την υπαγωγή της σε ένα συνθετικό - εναρμονιστικό σχήμα μυθιστορηματικής αφήγησης. Αυτό που τόσο διορατικά υποψιάστηκαν ο Γιάννης Καλιόρης και ο Αλέξανδρος Κοτζιάς, σε ό,τι αφορά το μοντερνισμό του *Διπλού βιβλίου*, πιστεύω πως οφείλουμε να το προεκτείνουμε και να του δώσουμε όλη τη σημασία που του αξίζει: να αποσπάσουμε το *Διπλό βιβλίο* από την κατηγορία του επιγονικού ρεαλισμού και να το εντάξουμε στα σίγουρα και πολύτιμα κέρδη της νεοτερικής μας πεζογραφίας.

1. Τώρα και *Μεταπολεμικοί πεζογράφοι*, «Κέδρος», 1982, σ. 187-192.

2. Τώρα και *Παρεμβάσεις*, «Κέδρος», 1981, σ. 229-260.

3. Ο.π., σ. 195.

4. Εκδ. «Θεμέλιο», 1991

5. Ο.π., σ. 63

6. Ο.π., σ. 64

7. Ο.π., σ. 132

ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ*

του Γιάννη Παπακώστα

Ανήμη Δημήτρη Πλάκα

Ο Δημήτρης Χατζής είναι κυρίως γνωστός ως ένας από τους αξιολογότερους Νεοέλληνες πεζογράφους κι αυτή του η ιδιότητα, η λογοτεχνική, επικάλυψε όλες τις άλλες πλευρές της προσωπικότητάς του. Δεν μας είναι, δηλαδή, γνωστή όσο θα πρεπε η ιδιότητά του ως ιστορικού ή ως κριτικού της λογοτεχνίας.

Τις λανθάνουσες αυτές πλευρές της πνευματικής του ζωής σήμερα έχουμε τη δυνατότητα να τις διερευνήσουμε διεξοδικότερα άρρη κυρίως στη φιλόπονη αναλυτική και ογκώδη βιβλιογραφική εργασία του Νίκου Γουλανδρή, με την οποία ήρθαν στην επιφάνεια όχι μόνο αμαρτύρητα ίσαμε τώρα άρθρα του Χατζή —ιδιαίτερα εκείνα που δημοσιεύτηκαν σε εφημερίδες της Βουδαπέστης κι αλλού— αλλά και χειρόγραφα κείμενά του καθώς και απομαγνητοφωνημένες διαλέξεις ή μαθήματα σεμιναριακά, η ύπαρξη των οποίων παρέμενε άγνωστη¹.

Από τις πρόσθετες τούτες μαρτυρίες προβάλλει η πολύπλευρη δραστηριότητα του Χατζή καθώς και ο κύκλος των επιστημονικών του ενδιαφερόντων. Προβάλλει επίσης η φιλολογική του κατάρτιση καθώς και η κριτική του σκέψη. Σκέψη, η οποία συνδέεται ευθέως με την επιστημονική του συγκρότηση και με την ιδεολογική του στάση, όπως αυτή διαμορφώθηκε κατά την περίοδο του εμφυλίου και κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Το κείμενο αυτό γράφτηκε για να διαβαστεί στο συνέδριο που οργάνωσε ο καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κ. Ερατοσθένης Καψωμένος στα Γιάννενα για τον Δημήτρη Χατζή. Έκτακτοι προσωπικοί λόγοι δεν μου επέτρεψαν να παραστώ τότε.

Ο Χατζής αρχίζει να γράφει από το 1930 σε έντυπα της πατρίδας του, τα Γιάννενα, διάφορα άρθρα κοινωνικού και ευρύτερου πολιτικού περιεχομένου. Ουσιαστικά όμως τα πρώτα του άρθρα δημοσιεύονται το 1947, οπότε αντιμετωπίζει φιλολογικά και κριτικά το έργο του Σεφέρη *Ερωτόκριτος* και την ανθολογία νεοελληνικού διηγήματος του Γ. Βαλέτα. Εδώ μας ενδιαφέρει κυρίως το πρώτο άρθρο. Μας ενδιαφέρει και για τον πρόσθετο λόγο ότι αυτό δημοσιεύεται σε ένα μαχητικό φύλλο, όπως η *Ελεύθερη Ελλάδα*, που πρωτοκυκλοφόρησε παράνομα το 1942 —κατά τη διάρκεια δηλαδή της κατοχής— και που και ο ίδιος στη συνέχεια θα είναι ένας από τους συντάκτες του².

Παρόλο που μια μερίδα κριτικών της Αριστεράς ίσαμε τότε έβλεπε στο έργο του Σεφέρη μια τάση έκφρασης καταστάσεων παρακμής, ο Χατζής εντούτοις αντιμετώπισε το εν λόγω έργο με νηφαλιότητα και οι όποιες παρατηρήσεις του είναι απόψεις φιλόλογου με γνώσεις και ευαισθησία και δεν είναι η κοινωνιστική ματιά εκείνη που τις υπαγόρευσε.

Βέβαια ο Χατζής, σε αντίθεση με τον Σεφέρη, ο οποίος βλέπει το εν λόγω έργο από αισθητική κυρίως πλευρά, ο Χατζής στρέφεται προς τη διερεύνηση της ομαδικής ψυχολογίας, χάρη στην οποία ο *Ερωτόκριτος* πέρασε από στόμα σε στόμα και εξέθρεψε γενιές και γενιές. Για τούτο και ανταναχλά έναν ειδικό τρόπο ζωής και σκέψης, όπου, κατά τη γνώμη του, ο Σεφέρης θα 'πρεπε να επιμείνει περισσότερο. Την ανάγκη της εισχώρησης βαθύτερα στη λαϊκή ψυχή υποστήριξε, για το ίδιο έργο, κατά την ίδια εποχή, κι ένας άλλος κριτικός, ο Ασημ. Πανσέληνος, σ' ένα άλλο φύλλο της Αριστεράς, τη *Μάχη*³.

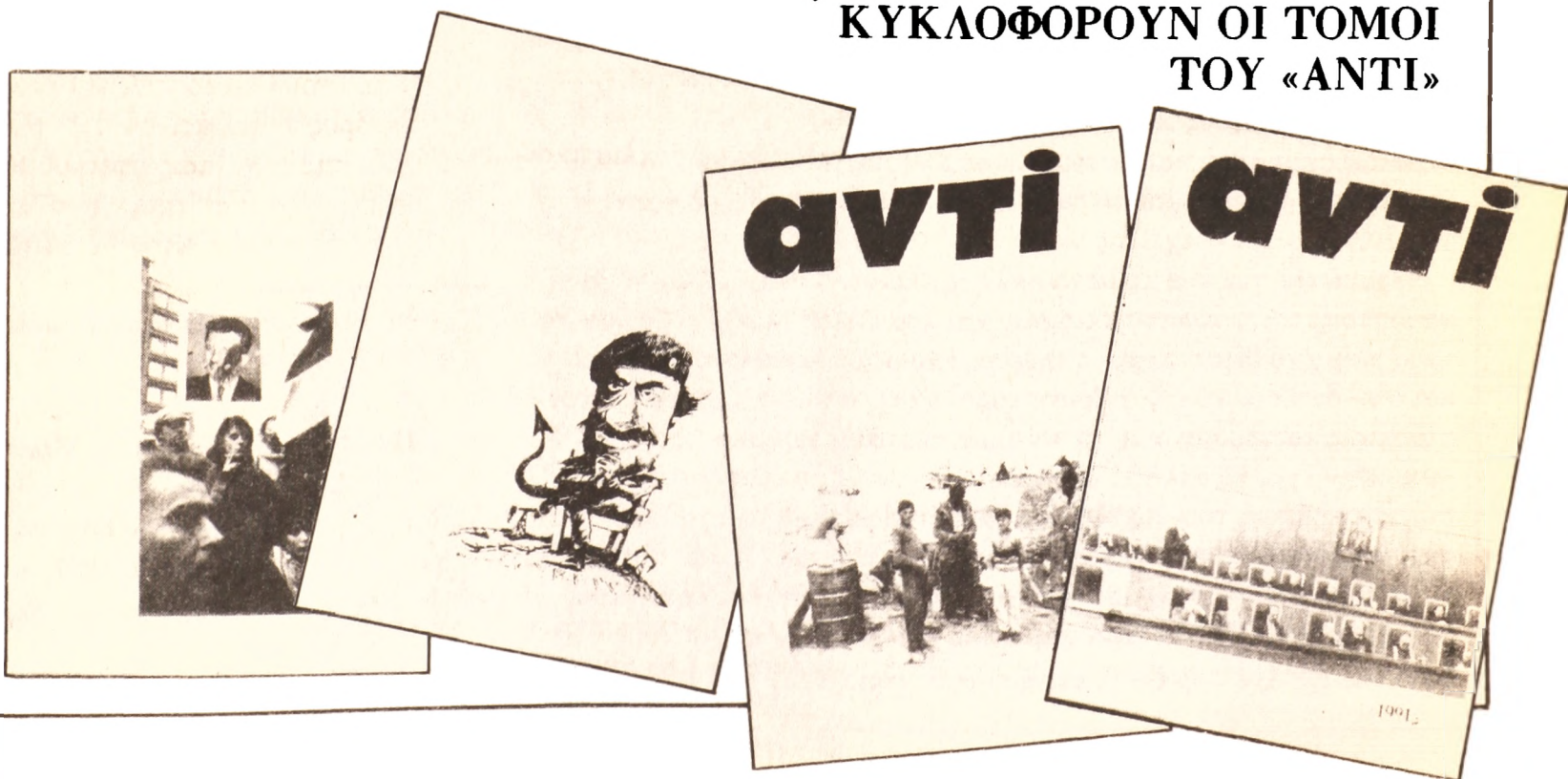
Τα γεγονότα από δω και πέρα είναι γνωστά. Ύστερα από διάφορες εσωτερικές περιπέτειες, που είχε στη χώρα μας, ο Χατζής βρέθηκε στο Βουκουρέστι, στη Βουδαπέστη κι αλλού, όπου και θα

Ετοιμάστηκαν 4 ακόμα τόμοι του περιοδικού ANTI: Από το α' εξάμηνο του 1990 (32ος) έως το τέλος του 1991 (35ος), τεύχος 426 μέχρι 483.

Από τα γραφεία του ANTI μπορείτε να προμηθευθείτε τους τελευταίους και παλαιότερους τόμους του περιοδικού.

Οι τόμοι του ANTI αποτελούν το πληρέστερο χρονικό των ημερών μας.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΟΙ ΤΟΜΟΙ
ΤΟΥ «ANTI»

παραμένει χρόνια και χρόνια, αναπτύσσοντας δημοσιογραφική και επιστημονική δραστηριότητα.

Εκεί, στα 1953, συλλαμβάνει την ιδέα της συστηματικής σπουδής της νέας ελληνικής φιλολογίας κι επίσης της συγγραφής μιας νέας ιστορίας της λογοτεχνίας, αρχίζοντας έτσι να συγκεντρώνει το υλικό. Είναι ένα θέμα, στο οποίο θα επανέλθει πάλι και πάλι, τονίζοντας με έμφαση την ανάγκη η νέα ελληνική λογοτεχνία να αντιμετωπίζεται με βάση την κλασική και τη βυζαντινή. Ήδη έχουμε στη διάθεσή μας αρκετά διαγράμματα διάρθρωσης ενός τέτοιου έργου, όπου για κάθε περίοδο επισημαίνονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα με φιλολογικά επιχειρήματα και οξυτατη κριτική σκέψη.

Σε μια εποχή που ο Καβάφης σπάνια αποτελούσε αντικείμενο μελέτης των κριτικών της Αριστεράς, γιατί θεωρούνταν ποιητής καταστάσεων παρακμής, ενώ εκείνοι απαιτούσαν αισιοδοξία και τόλμη —είναι γνωστές οι αντιπαραθέσεις κάτω από τις οποίες οργανώθηκε το αφιέρωμα του περιοδικού *Επιθεώρηση Τέχνης* στον Αλεξανδρινό—, την εποχή αυτή λοιπόν ο Χατζής δεν διστάζει να ασχοληθεί με τον παρακμιακό αυτό ποιητή.

Έτσι το 1958 σε φύλλο της Αλεξανδρείας δημοσίευσε σχετική μελέτη, όπου υποστηρίζει ότι πρότυπο του καβαφικού ποιήματος Ένας Θεός αποτέλεσε το σοφιστικό μυθιστόρημα του Ξενοφώντος Εφέσιου *«Των κατ' Ανθίαν και Αβρακόμην Εφεσιακά»*. Ιδιαίτερα ο Χατζής επιμένει στη συσχέτιση του χωρίου εκείνου του Εφέσιου, όπου γράφεται: «Συνήσαν δε πάντες οι Ρόδιοι, το κάλλος των παιδων καταπεπληγότες, και ουκ έστιν, όστις των ιδόντων παρήλθε σιωπών, άλλοι μεν έλεγον επιδημίαν των θεών, οι δε προσεκύνουν και προσηύχοντο». Την εικόνα αυτή με την «κύρια ιδέα» του ποιήματος, ο Χατζής τις θεωρεί ταυτόσημες. Το απόσπασμα το συνδέει ιδιαίτερα με τους ακόλουθους στίχους του γνωστού καβαφικού ποιήματος:

οι διαβάται τον εκύτταξαν
κι ο ένας τον άλλονα ρωτούσεν αν τον γνώριζε,
(...)
ερέμβαζαν ποιος τάχα ήταν εξ Αυτών,
και...
στης Σελευκείας τους δρόμους εκατέβηκεν
απ' τα Προσκυνητά, Πάνσεπτα Δώματα.

Αν αναφέρθηκα στο άρθρο αυτό, είναι όχι μόνο γιατί δεν έχει αναφερθεί ίσαμε τώρα —αν ξέρω καλά— από τους μελετητές του Καβάφη (βιβλιογραφικώς δεν είχε καταγραφεί), αλλά γιατί σημειώνονται λεπτές και αξιόπιστες παρατηρήσεις, οι οποίες φωτίζουν όντως μια ανεξερευνήτη πλευρά του έργου του⁴.

Στα 1961, με την ευκαιρία των είκοσι ετών από την ίδρυση του ΕΑΜ, ύστερα από πρόταση του Τάκη Αδάμου, ο Δημήτρης Χατζής γράφει ένα πολύ χαρακτηριστικό άρθρο με τον τίτλο «Η ελληνική αστική πεζογραφία της εθνικής αντίστασης». Το άρθρο δεν δημοσιεύτηκε τότε και παρέμεινε στα χέρια του Αδάμου, ο οποίος και το δημοσίευσε μετά το θάνατο του Χατζή στο *ΡΙζοσπάστη* του 1987⁵.

Πρόκειται για ένα κείμενο σκληρό, κείμενο θέσεως, όπου αντικατοπτρίζεται ο τρόπος σκέψεως και ερμηνείας του Χατζή για το τόσο επίμαχο θέμα: μιας ερμηνείας άκρως υποκειμενικής, η οποία και συνοδεύεται με την ανάλογη ορολογία, όπως άλλωστε οι περιστάσεις απαιτούσαν και το πνεύμα του αφιερώματος το υπαγόρευε. Δεν έχω καταλήξει μέσα μου —γιατί τόσο μαχητικό και απόλυτο κείμενο του Χατζή δεν ξαναδιάβασα—, αν η ιδεολογική φόρτιση είναι εκείνη που το υπαγόρευσε ή μήπως έγραφε το κείμενο αυτό, γιατί προσαρμόστηκε σε μια δεδομένη αντίληψη που έπρεπε να εκφράζει το αφιερωματικό φύλλο. Θεωρώ πάντως βέβαιο ότι αν είχε περιέλθει εκ νέου στα χέρια του, δεν θα το δημο-

σίευε ποτέ.

Έτσι, προκειμένου για τη μεταπολεμική πεζογραφία, ο Χατζής απομονώνει τέσσερα συγκεκριμένα έργα, ισάριθμων γνωστών συγγραφέων που κυκλοφόρησαν το 1945, θεωρώντας την εικόνα που δίνουν «εθνικά απαράδεκτη», «ηθικά καταλυτική», «ιστορικά φεύτικη», «λογοτεχνικά σάπια».

Τα εν λόγω έργα ο Χατζής τα θεωρεί σκόπιμη ενέργεια, με ξεκάθαρο «πολιτικό σκοπό», και τα παρουσιάζει ως δείγματα μιας πεζογραφίας «αντι-αντιστασιακής, αντιανθρώπινης, αντιελληνικής».

Ήδη έχει γίνει αντιληπτό ότι ο συγγραφέας δεν επιμένει ιδιαίτερα στα στοιχεία εκείνα, με τα οποία κυρίως αξιολογείται ένα λογοτεχνικό έργο: η ιδεολογική φόρτιση δεν του το επιτρέπει. Και το πιο ενδιαφέρον είναι ότι, ενώ θεωρεί ότι και τα τέσσερα έργα είναι έργα θέσεως, ο ίδιος παραβλέπει ότι αν είναι κάποιος που γράφει από κάποια ανάλογη θέση, είναι εκείνος.

Το άρθρο αυτό είναι το τελευταίο και από τα πιο σπάνια του Χατζή, όπου τα πάντα αντιμετωπίζονται από μια συγκεκριμένη σκοπιά και υπό το πνεύμα μιας ιδεολογικής αντίληψης.

Κατά τα χρόνια που ακολουθούν, η οπτική μέσα από την οποία ο Χατζής αντιμετωπίζει τα λογοτεχνικά μας πράγματα, ολοένα και διαφοροποιείται: αλλάζει. Η αποδέσμευσή του από καθαρά ιδεολογικές θέσεις προκύπτει επίσης και από μια ανθολογία διηγήματος που ετοίμασε το 1968, όπου συμπεριέλαβε συγγραφείς όλων των τάσεων, ενώ θεωρείται ο πρώτος μεταφραστής του Καβάφη στην ουγγρική γλώσσα.

Για να παρακολουθήσουμε όμως καλύτερα αυτή τη σταδιακή διαφοροποίηση, δεν θα αναφερθούμε σε όσα κατά καιρούς θετικά έγραφε για έναν «αστικό» συγγραφέα, τον Σεφέρη, και ιδίως απ' αφορμή την απονομή σ' αυτόν του Βραβείου Νόμπελ⁶, αλλά σε κάτι άλλο πιο ειδικό και αρκετά ενδεικτικό: στον τρόπο που αντιμετώπισε το έργο ενός κατ' εξοχήν ποιητή της Αριστεράς, του Βάρναλη.

Πρόκειται για τον ποιητή, τον οποίο ο Χατζής τον θεωρεί ως έναν από τους κυριότερους εκπροσώπους της νεοελληνικής λογοτεχνίας, γιατί στο έργο του ασκεί αμείλικτη κριτική κατά του ιδεολισμού (ως φιλοσοφικού συστήματος) κι επίσης και κατά της αστικής κοινωνίας. Θεωρεί τον Βάρναλη ως το δημιουργό της αριστερής - επαναστατικής ποίησης στην Ελλάδα, για τούτο και η «λαμπρή του γλώσσα, η εξαιρετική στιχουργία του, η διάρθρωση και η τέλεια επεξεργασία των ποιημάτων του τον κατατάσσουν ανάμεσα στους καλύτερους λυρικούς ποιητές της νεώτερης Ελλάδας». Στο ίδιο αυτό άρθρο, ο Χατζής θεωρεί τον Βάρναλη ποιητή του «λαού» του και «πατέρα της επαναστατικής ποίησης», γιατί: α) συνδυάζει «τον άκρο λυρισμό με την πιο καυστική σάτυρα» β) εκφράζει «με την πιο μεγάλη δύναμη την αισιοδοξία για την τελική κατάρτιση των επαναστατικών ιδεών ενάντια στους εκμεταλλευτές και τους τύραννους» και γ) γιατί καταξέσχισε το φέμμα της αστικής δημοκρατίας και ελευθερίας⁷.

Αυτά και άλλα παρόμοια έγραφε το Μάιο του 1967 ο Χατζής

1. Νίκος Γουλανδρής, *Βιογραφικό μελέτημα (1930-1989) Δημήτρη Χατζή*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1991.

2. Ο.π.

3. Α. Πανσέληνος, «Ερωτόκριτος. Μελέτη του κ. Γιώργου Σεφέρη», εφ. *Η Μάχη*, 31 Μαρτίου 1947, σελ. 4.

4. Η πληροφορία στο ανωτέρω έργο του Γουλανδρή.

5. Βλ. φύλλο της 9 Αυγούστου 1987, σελ. 33-34.

6. Περ. *Πυρρός* (Βουδαπέστης) αρ. 13-14 (1964). Η πληροφορία ό.π., σελ. 559.

7. Ο.π. σελ. 639 κ.ά.

για τον Βάρναλη. Το κείμενο όμως αυτό και άλλα παρόμοια ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να τα συγκρίνει με άλλα ανάλογα και ιδίως με ένα μεταγενέστερο, δημοσιευμένο στο *ANTI* του 1975, κι αφού πια ο Χατζής είχε επιστρέψει στην πατρίδα του. Σύμφωνα μάλιστα με σημείωση του περιοδικού, πρόκειται «για το πρώτο κείμενο που ο Χατζής έγραψε στην Ελλάδα μετά τον επαναπατρισμό του»⁸.

Το κείμενο αυτό είναι αρκετά ενδεικτικό για πολλούς λόγους, ιδίως για τη διαφοροποίηση των κριτηρίων του Χατζή απέναντι στον ποιητή, για τον οποίο, όπως είδαμε, έγραφε με τρόπο διθυραμβικό. Διαφοροποίηση, η οποία συνδέεται ευθέως με την άποψη που έχει πλέον για την τέχνη και ιδίως με την ολοένα και περισσότερο διαμορφούμενη αναθεωρητική και ιδεολογική του στάση.

Απόρροια αυτών των τάσεων αποτελεί και το νέο κριτικό κείμενο απέναντι στον ποιητή της Αριστεράς, στο έργο του οποίου τώρα πλέον βρίσκει αντίφαση και ασάφεια, ενώ οι ιδέες που αυτό απηχεί είναι «συγκολλημένες, αναφομοιωτές, εξωτερικές». Προχωρώντας στην κριτική του θεώρηση προς το έργο του Βάρναλη, ο Χατζής υποστηρίζει ότι αυτό περιορίζεται στην έμμετρη καταγραφή και προβολή των ιδεών κι ότι ο δημιουργός του ποτέ δεν μπόρεσε να προχωρήσει στην υιοθέτηση νέων εκφραστικών σχημάτων και μορφών, για τούτο και η ποίησή του δεν έχει το ανάλογο αντίκρουσμα.

Το κείμενο αυτό είναι ενδεικτικό για πολλούς λόγους: γράφεται λίγους μήνες μετά το θάνατο του Βάρναλη. Άρα, στρεφόμενος εναντίον του, και μάλιστα ερχόμενος σε αντίφαση με όσα είχε γράψει παλιότερα, δεν στρέφεται μόνο εναντίον ενός ποιητή, απέναντι στο έργο του οποίου είχε κάθε δικαίωμα τώρα να διαφοροποιηθεί και να το δει νηφαλιότερα, αλλά καταφέρεται εναντίον ενός βασικού εκπροσώπου του πνευματικού κόσμου της Αριστεράς,

αφού ο Βάρναλης μαζί με τον Ρίτσο ήταν οι κύριοι εκφραστές της.

Σημειώνεται ωστόσο ότι αρκετές από τις παρατηρήσεις του είναι ουσιαστικές: μόνο που, ενώ κάποια πράγματα πριν περνούσαν απαρατήρητα, τώρα αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για τον κριτικό. Και τούτο, όπως άλλωστε έχει ήδη αναφερθεί, δεν οφείλεται στην αλλαγή των αισθητικών του κρίσεων, αλλά σε κάτι άλλο πολύ διαφορετικό: στην ιδεολογική διαφοροποίηση που έχει επέλθει στο μεταξύ, αφού είναι γνωστό πια ότι ο Χατζής είχε διαχωρίσει τη θέση του από το κόμμα. Οι πολιτικές και ιδεολογικές αυτές διακυμάνσεις, που άρχισαν να εκδηλώνονται ήδη από τη δεκαετία του '60, τώρα σταθεροποιούνται και τούτο τον κάνει να δει τα πράγματα κάτω από άλλη οπτική. Μια προσεκτική ματιά φιλόλογου, έχω τη γνώμη ότι ανάλογες διαφοροποιήσεις θα επισημάνει και στο καθαρά δημιουργικό του έργο, το λογοτεχνικό, αν, βάζοντας δίπλα στο *Διπλό Βιβλίο*, *Το τέλος της μικρής μας πόλης* και δίπλα σε αυτά τη *Φωτιά*, σημειώσει σχολαστικά τις όποιες ιδεολογικές διαφορές.

Μια ακόμη σχολαστικότερη ματιά θα μπορούσε επίσης να προχωρήσει και σε ειδικότερες διερευνήσεις: στη συγκριτική εξέταση των ιδίων έργων από την πρώτη ως τις μεταγενέστερες εκδόσεις, για να διαπιστωθεί ως ποιο σημείο ο αρχικός πυρήνας μένει σταθερά απαρασάλευτος κι επίσης αν οι τυχόν επιμέρους επελθούσες διαφορές έχουν λογοτεχνικό, αισθητικό μόνο ή και ιδεολογικό χαρακτήρα.

8. Δημ. Χατζή, «Ο Κώστας Βάρναλης», περ. *ANTI*, 25 Ιανουαρίου 1975, σελ. 12-43.

9. Βλ. και Αλέξ. Κοτζιάς, *Μεταπολεμικοί Πεζογράφοι*, εκδ. Κέδρος (Αθήνα 1982), σελ. 196.

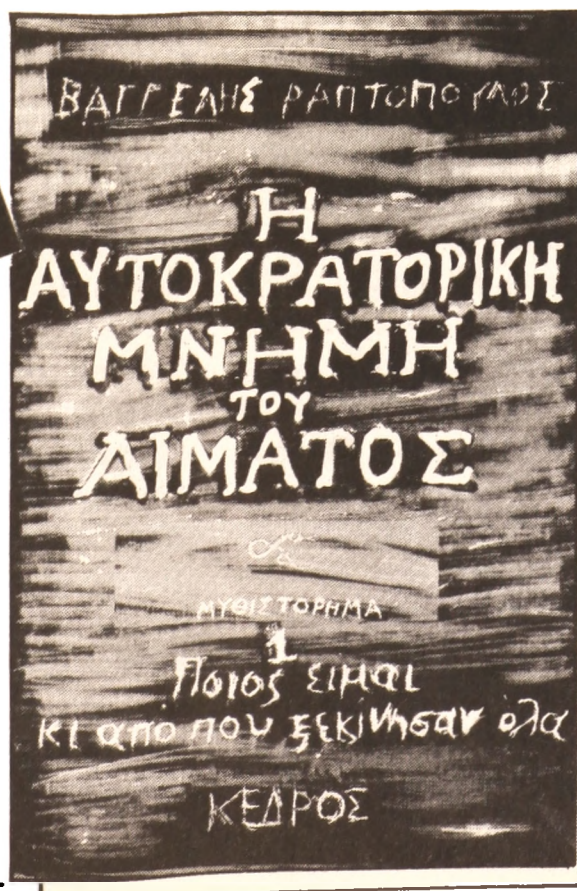
**ΚΟΜΜΑΤΑΚΙΑ
ΔΙΟΔΙΑ
ΤΑ ΤΖΙΤΖΙΚΙΑ**

Εκδόσεις Κέδρος

Γ. Γενναδίου 3. Τηλ. 36.02.007-36.09.712

**Κυκλοφορεί το νέο βιβλίο
του**

**ΒΑΓΓΕΛΗ
ΡΑΠΤΟΠΟΥΛΟΥ
Η αυτοκρατορική
μνήμη του αίματος**

Ο ίδιος άνθρωπος ζει έναν μεγάλο, ρομαντικό και κυρίως τραγικό έρωτα· κολυμπάει σε μια θάλασσα από σκανδαλιστικούς, ειρωνικούς και σχεδόν αχρείους έρωτες· και τέλος επιχειρεί να διανοηθεί τι σημαίνει να είσαι, σήμερα, Έλληνας και ταυτόχρονα πολίτης του «παγκόσμιου χωριού»!

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗ:

«ΩΡΑ ΤΗΣ ΦΥΡΟΝΕΡΙΑΣ»:

ΜΙΑ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

του Χριστόφορου Μηλιώνη

Το διήγημα του Δημήτρη Χατζή «Ωρα της φυρονερίας» δημοσιεύτηκε πρώτη φορά με τον τίτλο «Με τη φυρονερία» στο περιοδικό *Επιθεώρηση Τέχνης* (τ. 65-66, τόμ. ΙΑ', Μάιος -Ιούνιος 1960, σελ. 277-286) και εκδόθηκε στη συλλογή διηγημάτων *Ανυπεράσπιστοι* (Θεμέλιο, 1966), με τον οριστικό του τίτλο.

Το κείμενο παρουσιάζεται χωρισμένο σε τέσσερις ίσες, περίπου, ενότητες, αριθμημένες με λατινικούς αριθμούς, πράγμα που δηλώνει την ορθολογική τελική του επεξεργασία από τον συγγραφέα. Η επεξεργασία, τουλάχιστον ως προς τη γλώσσα, συνεχίστηκε και μετά τη δημοσίευσή του στο περιοδικό, όπως δείχνει η αντιβολή των κειμένων.

Όταν κυκλοφόρησε το βιβλίο, η κριτική ξεχώρισε το διήγημα και το χαρακτήρισε «όχι μόνο (ως) το καλύτερο της συλλογής, μα και ένα από τα αριότερα στην όλη σχετική παραγωγή μας»¹ και ακόμη ως «το αριστούργημα του Χατζή... και ένα από τα ωραιότερα νεοελληνικά διηγήματα»². Ενώ ένας τρίτος κριτικός³ εξήρε σε αυτό ιδιαίτερα τη «δομή» η οποία «έχει τα προσόντα στέρεης αρχιτεκτονικής».

Οι αξιολογικές αυτές κρίσεις, γενικές, όπως είναι φυσικό, θα είναι και η αφετηρία αυτής της εισήγησης.

Η υπόθεση αναφέρεται στη ζωή μιας οικογένειας «απόκληρων» (ο χαρακτηρισμός περιέχεται στο κείμενο)⁴ που ζει σ' «ένα μικρό λιμάνι της Βόρειας Ελλάδας», όπως αόριστα προσδιορίζεται —ας πούμε στο Βόλο⁵, όπως παραπέμπουν τα θεσσαλικά ιδιωτικά στοιχεία της γλώσσας των παιδιών. Η μάνα είναι πόρνη. Έχει δυο παιδιά, το μικρότερο, το Στρατή, έξι χρονών, νόθο και ανάπηρο, υποπροϊόν της επαγγελματικής της ενασχόλησης, και τον Κωσταντή, τέσσερα χρόνια μεγαλύτερο, στα πρόθυρα της εφηβείας, ίσως γιο κάποιου υποτελώνη, αν σωστά υποθέτουμε, με τον οποίο κάποτε η μάνα είχε μόνιμη σχέση κι έπειτα εκείνος εξαφανίστηκε. Φυσικά δεν υπάρχει «πατέρας στο σπίτι»⁶.

Η ιστορία της μάνας —το όνομά της, Τριανταφυλλιά, ακούγεται μονάχα δυο φορές, πράγμα που, αν δεν κάνω λάθος, δίνει το προβάδισμα στην ιδιότητά της—, η διολίσθησή της από το χωριό στη ζωή του λιμανιού και στον υποτελώνη (με την ελπίδα ή με το πρόσχημα του γάμου) και ύστερα, όταν εξαφανίστηκε ο υποτελώνης, στη συστηματική άσκηση του επαγγέλματος, εκτίθεται στην πρώτη ενότητα με χαμηλούς τόνους, ουδέτερους, χωρίς δραματι-

κές εξάρσεις και χωρίς καταγγελίες ιδιαίτερα αισθητές. Οι δυνάμεις που την ώθησαν σ' αυτή τη ζωή ήταν η ανάγκη (για «να τα φέρει βόλτα») και έπειτα, μετά την εξαφάνιση του προστάτη, ο φόβος, που την υποχρέωνε να μην κάνει επιλογές στους επισκέπτες. Και για να χρησιμοποιήσω φράσεις του κειμένου, ασκούσε το επάγγελμα της πόρνης: «χωρίς φαντασία και χωρίς τύψεις», «με τον ίδιο τρόπο που θα πουλούσε κεντήματα ή ψάρια», φράσεις που δεν φαίνεται αν καθορίζουν τη στάση του αφηγητή απέναντι στο θέμα της πορνείας ή το πνευματικό επίπεδο της γυναίκας, που «έξω από αυτό, είχε μείνει μια μικρή νοικοκυρά· δεν άλλαξε τίποτα μήτε στην ψυχή της μήτε στον τρόπο της».

Μέσα στην ίδια ενότητα πολύ γρήγορα ο συγγραφέας μεταθέτει το κέντρο της αφήγησης από τη μάνα στα παιδιά, για να την εστιάσει ειδικότερα στον Κωσταντή. Αυτό δεν σημαίνει ότι η μάνα χάνεται από το οπτικό πεδίο του αναγνώστη. Αντίθετα, η παρουσία της διαπερνάει όλη την αφήγηση. Πιο πολύ μάλιστα: θα έλεγα την καθορίζει. Με ποιους τρόπους και με ποιες συνέπειες, θα το δούμε.

Πάντως, με τη μετάθεση της εστίασης, βασικό θέμα του διηγήματος γίνεται ο αγώνας του Κωσταντή να ανδρωθεί· δηλαδή να απαγκιστρωθεί από την οικογένειά του που βαρύνει επάνω του, με μια μητέρα που τον φορτώνει καταισχύνη και έναν ανάπηρο αδελφό που τον πνίγει με την αγάπη του και την εξάρτησή του. Να ενταχθεί στη μικρή κοινωνία του λιμανιού, να πάρει στα χέρια του τη μοίρα του και να απελευθερωθεί. Η απόδρασή του τελικά δεν πραγματώνεται. Για την ακρίβεια, πραγματώνεται για μια μονάχα μέρα —την τελευταία του διηγήματος. Ο Κωσταντής θα επιστρέφει, αλλά με τη θέλησή του πια και με πλούσια πείρα, συγκατανεύοντας στους βαθύτερους δεσμούς που τον ενώνουν με τους δικούς του: στην αγάπη και στη συμμετοχή στον πόνο, που βαρύνει και σε εκείνους πάνω. Δηλαδή στην ίδια μοίρα. Και αυτό, αν δεν κάνω λάθος, είναι το τελικό στάδιο της ωρίμανσής του και η νίκη του.

Τον συνοδεύει μια κίνηση οργισμένης διαμαρτυρίας, χωρίς συγκεκριμένο στόχο. Πιθανόν να προοιωνίζει μια μελλοντική κοινωνική επανάσταση, αλλά το διήγημα τελειώνει μ' αυτή την αοριστία, πριν γίνει, δηλαδή, κήρυγμα και ρητορεία.

Η δοκιμασία αυτή του Κωσταντή —ουσιαστικά μια δοκιμασία

μύησης— περνάει από διαδοχικά στάδια και αναβαθμούς, όπου λειτουργούν καταλυτικά οι συναντήσεις του με τα πρόσωπα του κοινωνικού περιβάλλοντος, κατά την έξοδό του από την οικογένεια. Διάλογοι, εικόνες και σύμβολα γίνονται φορείς των διαδοχικών του εσωτερικών καταστάσεων. Ο αφηγητής δεν διστάζει πολλές φορές να καταγράψει ευθέως αυτές τις καταστάσεις και να τις ονομάσει. Ο αφηγητής —όπως συμβαίνει συχνά στα κείμενα του Χατζή— συμ-πάσχει με τον ήρωά του, πράγμα που προσδίδει αμεσότητα και θερμότητα στην αφήγηση.

Στο μεγαλύτερο μέρος της ενότητας I περιγράφεται η ζωή των παιδιών που μεγαλώνουν έγκλειστα σχεδόν σ' ένα άθλιο δωμάτιο (στο άλλο δωμάτιο του σπιτιού εκδίδεται η μάνα). Μοναδική διέξοδος για τον ανάπηρο Στρατή, η φαντασία. Με ευτελή μικροαντικείμενα συνθέτει ένα δικό του κόσμο «*απίστευτα στερεό, αυτόνομο και ολοκληρωμένο*», «*φωτεινό και χαρούμενο...*», δηλαδή το αντίθετο ακριβώς από τον κόσμο που τον περιβάλλει. Σ' αυτό το γ' φανταστικό του κόσμο εντάσσει τις πληροφορίες που συγκεντρώνει, αφού τις μεταποιήσει. Μοναδική του συντροφιά, βοήθεια, πηγή πληροφοριών και σύνδεσμος με τον έξω κόσμο είναι ο Κωσταντής. Όταν τον κυριεύει ο φόβος, «*άπλωνε με λαχτάρα τα μαραμένα του χέρια και τα περνούσε στον λαιμό του Κωσταντή, τον έσφιγγε, σφιγγόταν πάνω του: — Κουσταντή μ'». Με αυτό το αίσθημα πνιγμού τελειώνει η ενότητα I κι αρχίζει ουσιαστικά η κίνηση της αφήγησης με την «περιπέτεια» του Κωσταντή.*

Η πορεία του περνάει, όπως είπαμε, από διάφορα στάδια. Ξεκινάει από την *άγνοια*, που αρχικά εξομοιώνει τα δυο παιδιά στο σαραχτικό εναρκτήριο διάλογο με τους ανθρώπους του περιβάλλοντος:

«— Πού 'ν' η μάνα σας μωρέ;

— Πήγι στον αγαπητ' κό τ'ς, αποκρινόταν πρόθυμα και γρήγορα και τα δυο μαζί.

— Και πότε θα 'ρθει;

— Αγαπητ' κός τ'ς είσι, μπάρμπα, κι ισύ;

.....
— Τότες, είπι μπάρμπα, κάτσι και καρτέρα την».

Έπειτα ο διάλογος αυτός μεταβάλλεται σε μικρόψυχο παιχνίδι, που το συνοδεύει η χλεύη και η ντροπή, καθώς ο Κωσταντής είναι πια πληροφορημένος και προσπαθεί να εξαιρέσει τον εαυτό του και να τον περισώσει:

«— Όχι, μπάρμπα, ιγώ δεν είμι μπάσταρδους, είπι η μάνα μας. Αυτός είναι μονάχα —κι έδειχνε τον μικρόν».

Κι όταν ο Κωσταντής μπαίνει στη ζωή του λιμανιού, ο διάλογος περιορίζεται μονάχα στον ανάπηρο Στρατή, για να δηλώσει έτσι τη μόνωσή του στην οποία τον οδηγεί η αναπηρία του:

«— Πού 'ν' η μάνα σου, μωρέ;

— Απάνω τ'ν είναι τ', μπάρμπα.

— Και τι κάνεις αυτού;

— Κάθουμι, μπάρμπα... Ιγώ δεν μπορώ να περπατήσω...».

Χαρακτηριστική είναι επίσης και η ιδιωματική γλώσσα του διαλόγου, με την οποία υπογραμμίζεται η αθωότητα των παιδιών, αλλά και η διάστασή τους προς το περιβάλλον. Με αυτά τα χαρακτηριστικά, δηλαδή τους ιδιωματισμούς και τις μεταλλαγές, ο διάλογος υπερβαίνει τον ανεκδοτολογικό του ρόλο και γίνεται λειτουργικό στοιχείο της αφήγησης: ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο, που φωτίζει με τις παραλλαγές του την πορεία των παιδιών από την αθωότητα και την άγνοια στη γνώση και τις καταστάσεις που αυτή συνεπάγεται.

Ο Κωσταντής, από όσα ακούει και βλέπει, αντιλαμβάνεται την αλήθεια και κλείνεται στον εαυτό του. Και πρώτα - πρώτα χάνε-

ται η όποια επαφή με τη μάνα του. Έπειτα τον κυριεύει ο φόβος: φοβάται τους ανθρώπους στο σχολείο και ξεκόβει κι απ' αυτό. Εδώ, θα ήθελα να παρατηρήσω, υπάρχει η μόνη ρητή καταγγελία του συγγραφέα —είναι για το δάσκαλο «*που δε γνοιάστηκε*»— και να συνδέσω αυτή την καταγγελία με μια συνείδηση δασκάλου, δηλαδή ευθύνης απέναντι στα παιδιά, που διέπει πολλά κείμενα του Χατζή⁷.

Μόνη διέξοδος λοιπόν που απομένει για τον Κωσταντή είναι το λιμάνι, όπου τριγυρίζει, σε έναν κόσμο χωρίς νόημα, ξένος, αδιάφορος, και άσχετος —υπογραμμίζω τις λέξεις. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί —όλοι του κειμένου— έχω την εντύπωση πως, έτσι συσσωρευμένοι, παραπέμπουν στο λεξιλόγιο των συγγραφέων του υπαρξισμού⁸. Αργότερα θα δώσω εξηγήσεις.

Μέσα σε αυτόν τον κόσμο ο Κωσταντής συναντάει δυο πρόσωπα, που θα τον καθορίσουν: το ένα είναι ο Χαμάλαρος, ένας μονόχλωτος που τραυλίζει, μιλάει δηλαδή κι αυτός μια προσωπική γλώσσα —όπως και τα παιδιά— και επικοινωνεί κυρίως με μουγκρητά και βίαιες κινήσεις. Διατηρεί ωστόσο στο βάθος του μια ζωώδη αγνότητα, αλλά και μια στάση ώριμη και αντρίχια. Η παρουσία του προοικονομείται στην ενότητα II, θα καλύψει όμως σχεδόν εξ ολοκλήρου την ενότητα III και θα επανέλθει ως θριαμβεύουσα μορφή, για τη συνείδηση του Κωσταντή, στην ενότητα IV. Πρόκειται επομένως για βασικό πρόσωπο, έναν από τους μοχλούς που κινούν την αφήγηση —και την κλείνει.

Η πρώτη συνάντηση με τον Χαμάλαρο γίνεται στο ξέσπασμα μιας μπόρας. Ο Κωσταντής έχει καταφύγει πίσω από τις παράγκες του τελωνείου. Μια σταλαγματιά που πέφτει επίμονα στο κεφάλι του τον βασανίζει. Τότε παρουσιάζεται μπροστά του ο Χαμάλαρος: «*Στεκότανε μες στη βροχή, άγριος και μουσκεμένος και τον κοιτούσε*». Η περιγραφή εδώ, πολύ εναργής, γίνεται δηλωτική δύο καταστάσεων που αντιστοιχίζονται: το παιδί θα χρειαστεί να διανύσει πολύ δρόμο, ώσπου να φτάσει στην ασάλευτη στάση του άντρα. Η επόμενη βαθμίδα είναι του «φιλόσοφου» σκύλου που διασκεδάζει παρακολουθώντας τις σταγόνες του νερού που πέφτουν από το λούκι, στο *Διπλό Βιβλίο*⁹ —αλλά απέχουμε ακόμη κάπου 15 χρόνια από αυτό. Βέβαια η πρώτη αντίδραση του παιδιού μπροστά σ' αυτόν τον «αγριάνθρωπο» είναι ο φόβος.

1. Α. Ζενάκος, Δημ. Χατζή, *Ανυπεράσπιστοι, διηγήματα. Ο Ταχυδρόμος*, 25/2/67

2. ARGUS / Αλέξ. Κοτζιάς /, Οι μεταπολεμικοί πεζογράφοι και οι πηγές τους, *Ο Ταχυδρόμος*, 24 Μαΐου 1974: «Αλλά το αριστούργημα του Χατζή "Ωρα της Φυρονεριάς", ένα από τα ωραιότερα νεοελληνικά διηγήματα, περιλαμβάνεται στη δεύτερη συλλογή του. Εδώ ο συγγραφέας αγγίζει παπαδιαμάντειους τόνους και η ευαισθησία του είναι τόση, ώστε πλησιάζει τα πρόσωπά του και τη μοίρα τους με μια κατανυκτική διάθεση...». (Βλ. και του ίδιου: *Μεταπολεμικοί Πεζογράφοι*, Κριτικά Κείμενα, σελ. 185, Κέδρος '82).

3. Στάθης Δρομάζος, εφημ. *Αυγή*, 15/11/67.

4. Δ. Χατζή, *Ανυπεράσπιστοι*, Θεμέλιο 1966, σελ. 80.

5. Να σημειώσουμε ότι ένα μέρος από το *Διπλό Βιβλίο* τοποθετείται στο Βόλο και στη Σούρπη, χωριό της Μαγνησίας.

6. «Πατέρα στο σπίτι», τίτλος διηγήματος του Αλ. Παπαδιαμάντη, βλ. Αλ. Παπαδ. Άπαντα, Δόμος, τ. Γ', σελ. 89, 1984.

7. Χριστόφορος Μηλιώνης, Δημ. Χατζής, ο δάσκαλος. *Υποθέσεις, δοκίμια*, Καστανιώτης 1983, σελ. 63 κ.εξ.

8. Albert Camus, *Le mythe de Sisyphe*, ed. Gallimard. Paris '42 p. 18, 36 και *passim*.

9. Δημ. Χατζή, *Το διπλό βιβλίο*, Εξάντας 1976, σελ. 34: «... Άγιος σκύλος ήτανε αυτός —δάσκαλος έμένα πολύ μεγάλος μου της χαζευτικής επιστήμης... Τον βρίσκω κάποτε κι ήταν πίσω πίσω στο υπόστεγο. Είχε βρέξει το πρωί, κάτι νερό θα μαζεύτηκε στα κεραμίδια της στέγης κι έσταζε τώρα από την κάνουλα. Αυτός καθότανε στα πιανά του πόδια και χαιρότανε μια μια τις στάλες που πέφτανε —κλουπ— και περίμενε την άλλη...».

Εκείνος όμως θα βοηθήσει τον Κωσταντή να μπει στη δουλειά και να εξοικειωθεί με τον κόσμο του λιμανιού — «να ενταχθεί κοινωνικά», θα λέγαμε. Χάρη σ' αυτόν βγάζει τα πρώτα χρήματα. Γίνεται έπειτα ο φύλακας άγγελός του και, στο τελικό στάδιο, ο εσωτερικός του φωτισμός. Σ' αυτήν την τελική του εμφάνιση θα επανέλθω.

Το άλλο «πρόσωπο» — αυτό σε εισαγωγικά — είναι η γοργόνα, το ακρόπρωρο ενός σαπισμένου καραβιού. Μέσα στη φθορά και τη σήψη, ο Κωσταντής αισθάνεται να τον παρακολουθεί σε κάθε κρίσιμη κίνησή του. Της απευθύνει ερωτήματα, «γιατί γίνονταν αυτά», αλλά απόκριση δεν παίρνει. Να θυμίσω κι εδώ την αντίληψη των υπαρξιστών συγγραφέων, πως το αίσθημα του Παράλογου προκαλείται από τη σιωπή του κόσμου στα ερωτήματα του ανθρώπου;¹⁰ Ελπίζω πως δεν είμαστε έξω από το παιχνίδι. Πάντως εδώ η γοργόνα παραμένει βουβή στα μεγάλα ερωτήματα, αντίθετα με τη Γοργόνα της λαϊκής μας μυθολογίας, όπου είναι η ίδια που τα θέτει. Θα τη συναντήσουμε πολλές φορές στις ενότητες III και IV. Γίνεται κι αυτή μοτίβο επαναλαμβανόμενο, λειτουργικό στοιχείο — όχι διακοσμητικό —, που εξελίσσεται μαζί με την αφήγηση, που φαίνεται να συγκατανεύει βουβά στις προσπάθειες του Κωσταντή για την ένταξή του, για να ταυτιστεί τελικά με την ίδια του τη μάνα — πρόσωπο κι αυτή αινιγματικό για την αντίληψη του παιδιού — με τρόπο ρητό, στο τέλος του διηγήματος.

Όσο για τη σχέση του Κωσταντή με τη μάνα του: όταν αυτός βγάζει τα πρώτα χρήματα και επιστρέφει τα βράδια, με τη φυρονεριά, στο σπίτι, φέρνοντας ζαχαρωτά στον ανάπηρο Στρατή, προτιμάει να μην τη συναντά στο δωμάτιό τους και να βρίσκει πάνω στο τραπέζι το φαγητό του έτοιμο και σκεπασμένο με μια πετσέτα — «σα νά 'ταν άντρας» — με όλη την ικανοποίηση που αυτά συνεπάγονται. Η μεταβολή εκφράζεται θαυμάσια στην ιδιωματική γλώσσα του έκθαμβου Στρατή:

«— Η Κουσαντής μας μιγάλουνι, μάνα...». Κι η μάνα φεύγει από το δωμάτιο, για να μην βλέπει. «— Ναι... μεγάλωσε ο Κωσταντής, είπε κι αυτή κι ανατρίχιασε». Τι μπορεί να σημαίνει αυτή η ανατριχίλα της πόρνης μάνας, επαφίεται στην ευαισθησία του αναγνώστη. Πάντως τον Κωσταντή «δεν ήτανε πια τα αξεδιάλυτα μυστικά που τον βάραιναν, ήταν η λύπη που τον κατέκλυζε — βουρκώναν τα μάτια του». Όμως, έστω κι έτσι, τα πράγματα φαίνονται να ισορροπούν.

Να κάνω ένα υποθετικό ερώτημα, που δεν ξέρω κι αν είναι νόμιμο, όπως δεν είναι νόμιμες οι υποθέσεις στην Ιστορία:

Αν το διήγημα τέλειωνε εδώ, με την ενότητα III;

Στη ζωή βέβαια — έτσι ή αλλιώς — όλα βολεύονται, με αίσιο ή με οδυνηρό τέλος. Αλλά στο διήγημα, έτσι και τεθούν σε κίνηση πρόσωπα και καταστάσεις, δεν μπορούν να τελειώσουν τόσο εύκολα. Μένει τότε «η μνησικακία του αναγνώστη για τον συγγραφέα, επειδή πολύ τον περιπλάνησε»¹¹ — και τον παραπλάνησε. Είναι η περίπτωση του «μελό». Η ζωή του λιμανιού — η ζωή γενικά — είναι αρκετά περίπλοκη και αρκετά σκληρή, ώστε να μην παραδίδεται τόσο εύκολα.

Στην ισορροπία που πρόσκαιρα επιτυγχάνεται — κι αυτή όχι χωρίς αγώνα — καταλυτικό ρόλο θα παίξει η συνάντηση του Κωσταντή — στην ενότητα IV — με έναν φαρά, πελάτη της μάνας του, που του δίνει μιαν αρμάθα φάρια να τα πάει στο σπίτι τους. Η σκηνή ξεκινάει με τρόπο φαινομενικά αθώο. Κάτω όμως απ' αυτή την αθωότητα αντιπαρατίθενται δραματικά αντίπαλες καταστάσεις: α) η άγνοια με τη γνώση. Μόνο που η γνώση βρίσκεται τώρα από τη μεριά του παιδιού, β) η ευαισθησία του παιδιού με την αδιαφορία και, στο βάθος, τη βαθιά περιφρόνηση του άλλου.

Η σύγκρουση θα επαναφέρει τον Κωσταντή στην πραγματικό-

τητα και θα ανατρέψει τις ισορροπίες που είχε κατακτήσει. Εδώ θα χρειαστεί πάλι η βίαιη παρέμβαση του Χαμάλαρου.

Την ημέρα αυτή ο Κωσταντής δεν θα επιστρέφει — «με τη φυρονεριά» — στο σπίτι. Θα κοιμηθεί στο λιμάνι. Κι όταν ξημέρωσε βλέπει μπροστά του το κεφάλι του Χαμάλαρου, στεφανωμένο από τον ήλιο που ανέτελλε, να του χαμογελάει. Ο αφηγητής σχολιάζει:

«... Πρώτη φορά τούτη τη στιγμή οι δυο ζωές του ενώθηκαν έτσι και γίνανε μία μονάχα — αυτή η ζωή του λιμανιού...».

Ωστόσο η ιδέα της επιστροφής στο σπίτι πάει κι έρχεται. Η λειτουργία της απώθησης και της επανάκαμψης ξαναρχίζει — με την αναγκαιότητα φυσικού φαινομένου, της φυρονεριάς και της πλημμύρας, αφού κάποια στιγμή πρέπει να το πούμε κι αυτό, πράγμα που δηλώνεται άλλωστε με τον τίτλο.¹² Κι ενώ φαίνεται πως έχει αποφασίσει να κοιμηθεί και πάλι στο μόλο, έρχεται η μάνα με το άρρωστο παιδί και τον βρίσκει. (Δεν έχω χρόνο να σας διαβάσω αυτή την εντυπωσιακή σκηνή με τη «θριαμβική» πορεία αυτών των «αθλίων» μέσα από τον κόσμο του λιμανιού¹³.) Ο Κωσταντής θα ακολουθήσει σιωπηλός.

«... Και τότες — είναι η τελευταία παράγραφος του κειμένου — (ο Χαμαλάρος) έσκυψε κάτω, άρπαξε μια μεγάλη κοτρώνα, τη σήκωσε ψηλά με τα δυο του χέρια και την τίναξε πέρα με τέτοια δύναμη, σαν να 'θελε να βαρέσει εκείνη την ώρα τη θάλασσα, που ξεσκέπαζε, παίζοντας με το φως και τον ισκιο, ξεσκέπαζε και πάλι σκέπαζε μπρος του τ' αξεδιάλυτα μυστικά του βυθού της...».

Τι υποδηλώνεται μ' αυτή τη θάλασσα, ποια τα παιχνίδια της με το φως και τους ισκιους, ποια τ' αξεδιάλυτα μυστικά του βυθού της — είναι πάλι θέμα ιδιαίτερης ευαισθησίας του αναγνώστη. Ότι τελικά η ζωή η ίδια είναι που απαρτίζεται από τέτοιες αντιθέσεις, είναι, νομίζω, μια καλή γενική ιδέα, που μπορεί να πλαισιώσει τις επιμέρους απόψεις. Ωστόσο η οργισμένη χειρονομία του Χαμάλαρου είναι, υποθέτω, αρκετά εύγλωττη. Πρόκειται για την εξέγερση, για την οποία έχω κάνει κιόλας λόγο. Να θυμίσω μονάχα εδώ τη φράση από τον Επαναστατημένο Άνθρωπο του Αλμπέρ Καμύ: «Η εξέγερση γεννιέται από το θέαμα της παραφροσύνης μπροστά σε μια άδικη κι ακατανόητη κατάσταση»¹⁴. Για να γίνει «εξέγερση του προλεταριάτου», χρειάζεται να διανυθεί ακόμη πολύς δρόμος, ώσπου να ξεδιαλύνουν τα μυστικά του βυθού (και για τον Χαμάλαρο και για το παιδί).

Αυτή είναι στις γενικές της γραμμές η υπόθεση του διηγήματος, αναδιαρθρωμένη και σχολιασμένη, ώστε να διαγραφεί η νοηματική του συνισταμένη και να φανεί η συνάφεια των στοιχείων του, η λειτουργία των προσώπων και η λειτουργικότητα των συμβόλων — με άλλα λόγια η «δομή» του και «η στέρεη αρχιτεκτονική του», για την οποία μίλησαν οι κριτικοί¹⁵.

Να προσθέσω ακόμη ότι η υπόθεση διεκπεραιώνεται μέσα από ένα πλέγμα συμβόλων και συμβολιστικών καταστάσεων — μερικές τις επισήμανα — που μας παραπέμπουν σε τρόπους εκφραστικούς του μεσοπολέμου.

Πριν μιλήσω όμως περισσότερο γι' αυτό, θα ήθελα να κάνω ένα άλλο φιλολογικό σχόλιο που αφορά στο συσχετισμό με τον Παπαδιαμάντη, όπως υπαινιχθηκα σε κάποια στιγμή. Ήδη ο Αλέξανδρος Κοτζιάς στην κριτική παρουσίαση του βιβλίου, μιλώντας για το διήγημα, παρατηρεί ότι «ο συγγραφέας αγγίζει Παπαδιαμάντειους τόνους και η ευαισθησία του είναι τόσο, ώστε πλησιάζει τα πρόσωπά του και τη μοίρα τους με κατανυκτική διάθεση...»¹⁶.

Κάνοντας πιο συγκεκριμένο το συσχετισμό ο Γιώργος Παγανός σε πρόσφατο δημοσίευσμά του¹⁷, όπου σχολιάζει το διήγημα του Παπαδιαμάντη «Πατέρα στο σπίτι», επισημαίνει την ομοιότητα

στον εναρκτικό —και στα δύο— διάλογο των παιδιών και τη διαφορά στην οπτική γωνία της αφήγησης. Πάνω σ' αυτό το δεύτερο θα ήθελα να προσθέσω ορισμένες παρατηρήσεις για τις συνέπειες που έχει αυτή η διαφορά: Η αφήγηση στον Παπαδιαμάντη γίνεται μ' ένα ενδιαμέσο πρόσωπο —τον μπακάλη. Δημιουργείται έτσι για τον συγγραφέα - αφηγητή μια κριτική απόσταση από το θέμα του. Το ευαγγελικό «αμαρτίαι γονέων παιδεύουσι τέκνα» υπόκειται στην αφήγηση του Παπαδιαμάντη. Στον Χατζή η αφήγηση συνοδεύεται διαρκώς —και δηλώνεται— από τη συμ-πάθεια του αφηγητή, και νομίζω ότι αυτή είναι που της προσδίδει τους θερμούς τόνους.

Ενδιαφέρον θα είχε να παρακολουθήσει κανείς το θέμα των «απόκληρων», και μάλιστα της πόρνης, στη λογοτεχνία μας. Πρόκειται για ένα θέμα που το εκμεταλλεύθηκε ιδιαίτερα η λογοτεχνία του Μεσοπολέμου. Συμπύκνωσή του στην ποίηση —με την απαραίτητη κοινωνική καταγγελία— αποτελεί το πασίγνωστο «Αμαρτωλό» της Γαλάτειας Καζαντζάκη:

«...Πνιμένου καραβιού σάπιο σανίδι,
όλη η ζωή μου του χαμού!

Μ' από την κόλασή μου σου φωνάζω

— Εικόνα σου είμαι, Κοινωνία, και σου μοιάζω!»

Από τα «σάπια σανίδια» του ίδιου «πνιμένου καραβιού» προέρχεται, νομίζω, και η γοργόνα της «Φυρονεριάς»¹⁸. Θα μπορούσε επίσης να θυμηθεί κανείς το ποίημα του Κώστα Βάρναλη «Οι μοιραίοι», ιδιαίτερα τις στροφές 4-5, όπου εκτός από το θέμα της πόρνης και της αρρώστιας, ξαναβρίσκουμε τα αναπάντητα ερωτήματα για τη μοίρα των απόκληρων.

Στην Πεζογραφία, το ίδιο θέμα το βρίσκουμε στον Βουτυρά, τον Χρήστο Λεβάντα κ.ά., συνοδευόμενο από την κοινωνική καταγγελία. Αξιοσημείωτες αναλογίες συναντάει κανείς στο διήγημα του Δημοσθένη Βουτυρά «Το παιδί της Βουβής». Πρόκειται κι εδώ για ένα παιδί μιας πόρνης - μάγισσας, που στην προσπάθειά του να βγει από τον ονειρικό του κόσμο και να ενταχθεί κοινωνικά συντρίβεται από την κοινωνική προκατάληψη. Θα ξαναβρούμε κι εδώ πλήθος από συμβολισμούς, ακόμα και το διάλογο ανάμεσα στο παιδί και τον «προστάτη»:

«...— Που είναι η μάνα σου;...

— ...Μέσα, είπε δείχνοντας με το κεφάλι».

Κι η μάνα - μάγισσα βρίσκεται πολύ κοντά στη μάνα - γοργόνα. Να θυμίσω απλώς ότι το διήγημα αυτό, «Το παιδί της Βουβής», ξαναβγαίνει στην Επιλογή που εξέδωσε ο Δίφρος το 1958 με τον παραπλανητικό τίτλο *Δημοσθένη Βουτυρά, Άπαντα* (τ. α', σελ. 146), δυο χρόνια πριν από την πρώτη δημοσίευση της «Φυρονεριάς». Στην Εισαγωγή αυτής της έκδοσης, ο Βάσος Βαρίκας μιλάει εκτενώς και για το θέμα των απόκληρων¹⁹ και για το συμβολισμό του Βουτυρά²⁰.

Όμως, πέρα από τις αναλογίες και τις χρονικές συμπτώσεις, που κάλλιστα μπορεί να είναι μονάχα συμπτώσεις, σημασία έχει, νομίζω, ο προσωπικός τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε το θέμα ο Δημήτρης Χατζής. Μετακινώντας την εστίαση της αφήγησης από τη μάνα - πόρνη στο παιδί, χωρίς τις μεταφυσικές θολότητες του Βουτυρά, έθεσε σε νέα βάση το κοινόχρηστο μοτίβο και έδωσε με πολύ διακριτικούς χειρισμούς ένα διήγημα εσωτερικής περιπέτειας, μέσα στον κόσμο των απόκληρων. Και επιπλέον:

Υπογράμμισα καθ' οδόν, στην ανάγνωσή μου, ορισμένα επιμέρους θέματα, έννοιες και καταστάσεις, που προσιδιάζουν στα έργα των Γάλλων κυρίως υπαρκτιστών (π.χ. του Σαρτρ και κυρίως του Καμύ). Όταν κανείς συναντάει αυτά τα στοιχεία μεμονωμένα, είναι φυσικό να τα αντιπαρέρχεται ως κοινούς τόπους, που λίγο - πολύ απαντούν σε όλα τα λογοτεχνικά κείμενα. Όταν όμως τα

συναντήσει όλα μαζί, συγκεντρωμένα, εύλογο είναι να θεωρήσει πως παραπέμπουν σ' αυτούς τους συγγραφείς —που βρίσκονταν άλλωστε στο προσκήνιο, στη δεκαετία του '50, όταν δηλαδή γράφτηκε η «Φυρονεριά». Βέβαια το θέμα δεν μπορεί να τελειώνει εδώ, χρειάζεται περισσότερη διερεύνηση και στα άλλα κείμενα του Χατζή, πράγμα που βγαίνει έξω από τα όρια αυτής της εισήγησης. Ας θυμίσω μόνο ότι και ο Καμύ και ο Σαρτρ ήταν κάποτε κομμουνιστές. Το αναφέρω, για να μην θεωρηθεί ότι αυτές οι λοξές ματιές έρχονται σε αντίφαση προς το μαρξισμό του Χατζή —ενός συγγραφέα που, όσο ξέρω, φρόντιζε, παρά τις αντιξοότητες, να έχει ανοιχτά τα μάτια του σε ό,τι συνέβαινε στην Ευρώπη και στον άλλο κόσμο²¹.

Με τέτοιες διασταυρώσεις ο Δημήτρης Χατζής διαμορφώνει το δικό του έργο, με τον προσωπικό του χαρακτήρα. Ένα έργο που ενώ βυθίζει τις ρίζες του στον τόπο μας και στην πιο καλή πεζογραφική μας παράδοση, ανεβαίνει —«κάθετα»— κι απλώνει τα κλαδιά του στους ανέμους της εποχής του.

10. Alb. Camus, ό.π. p. 44: «L'absurde maît de cette confrontation entre l'appel humain et le silence déraisonnable du monde».

11. Ναταλί Σαρρότ, Από τον Ντοστογιέφσκι στον Κάφκα, μετ. Τατιάνας Τσαλίκη - Μηλιώνη, περ. *Δοκίμια*, τ. 8-9, 1974, σ. 202.

12. Στην πρώτη δημοσίευση, στην *Επιθεώρηση Τέχνης*, ο τίτλος του διηγήματος είναι «Με τη φυρονεριά». Η αλλαγή του στην έκδοση έχει, νομίζω, ως αποτέλεσμα την ταύτιση του φυσικού φαινομένου με την επιστροφή του ήρωα στο σπίτι.

13. Την παραστατικότητα αυτής της σκηνής επισημαίνει και ο Λ. Ζενάκος, ό.π.: «...Η τελική "παράτα" των τριών "αθλίων" μπροστά από τους "πελάτες" στο λιμάνι της μικρής πόλης, είναι ένας σπάνιος πίνακας του πώς κάποτε θριαμβεύουν οι ταπεινοί με την ευχέρειά τους να αποδεχτούν όλες τις συντριβές του κόσμου...».

14. Albert Camus, *Ο Επαναστατημένος άνθρωπος*, μετ. Τζούλια Τσακίρη, Μπουκουμάνης 1971, σελ. 25.

15. Ο Στάθης Δρομάζος, ό.π.

16. ARGUS, ό.π.

17. Γ.Δ. Παγανός, Αλέξ. Παπαδιαμάντη «Πατέρα στο σπίτι», η πλοκή και η ειρωνεία, περ. *Νεοελληνική Παιδεία*, τ. 23, 1991.

18. Κ. Βάρναλη, «Οι μοιραίοι», πρώτη δημοσίευση περ. *Νεολαία* 1926. στρ. 4-5: «...Του ενού ο πατέρας χρόνια δέκα

.....
δεν το 'βρε και δεν τό 'πε ακόμα...».

19. Δημοσθ. Βουτυρά, Άπαντα, Δίφρος 1958, τ. α', Εισαγωγή, σελ. 24, 32. Επίσης: Μ.Μ. Παπαϊωάννου, περ. *Νεοελληνικός Λόγος*, 1975-76 (Αφιέρωμα στον Κώστα Βάρναλη), Κέδρος, σελ. 52-53. Γράφει: «Τα ίδια μοτίβα βρίσκουμε στην ποίηση και στην πεζογραφία πολλών νέων στις αρχές του μεσοπολέμου. Γενικά ο υπόκοσμος είναι η ακένωτη πηγή της λογοτεχνίας και των εικαστικών τεχνών τότε». Επίσης: «Ο Βουτυράς έγινε διηγηματογράφος της μόδας... (Ο Κόκκινος τράγος" / του Κ. Παρορίτη / έμεινε θρυλικός στην ιστορία της πεζογραφίας μας (1924)... Τους δύο αυτούς πεζογράφους ακολουθεί σειρά ολόκληρη πεζογράφων (Χρ. Λεβαντάς, Νίκος Κατηφόρης, Πάνος Ταγκόπουλος, Πέτρος Πικρός κ.ά.)...».

Έχω τη γνώμη ότι την αφετηρία του θέματος των απόκληρων θα πρέπει να την αναζητήσει κανείς στους νατουραλιστές συγγραφείς (π.χ. Ζολά), αλλά και στους Ρώσους του σοσιαλιστικού μυθιστορήματος (Γκόρκι).

20. Βάσος Βαρίκας, Εισαγωγή στα Άπαντα του Βουτυρά, ό.π., σελ. 29: «Πρόδρομο του συμβολισμού στην πεζογραφία μας τον χαρακτήρισε ο Άγρας κ.τ.λ...».

21. Μέσα σ' αυτά τα ενδιαφέροντα και τις έγνοιες του πρέπει να εντάξουμε και την έκδοση του περιοδ. *Το Πρίσμα*, που διηύθυνε ο ίδιος ως το θάνατό του, και απέβλεπε στη γνωριμία των αναγνωστών με τη σύγχρονη ξένη λογοτεχνία. Αντιγράφω από το προλόγισμα του τ. 1 (Φθινόπωρο, 1980) που το υπογράφει ο ίδιος: «...Μια σύγχρονη εθνική δημιουργία συνεπάγεται σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη φορά την καλή αφομοίωση των διεθνών τάσεων, ροπών και προβληματισμών —αφομοίωση που προϋποθέτει τη γνώση του αντίστοιχου υλικού σαν αυτονόητο και μόνιμο καθήκον του δημιουργού...».

Ο Δ. ΜΥΤΑΡΑΣ ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΟ
ΤΟΥ CHENONCEAU

«Αναλαμβάνοντας πορτραίτα ζωγραφίζω τον εαυτό μου»

Ο Δημήτρης Μυταράς παρουσιάζει αυτή τη στιγμή και μέχρι το Νοέμβριο αναδρομική έκθεση σε έναν από τους ωραιότερους γαλλικούς πύργους του Λουάρ, στο CHENONCEAU. Με την ευκαιρία αυτή, δέχτηκε να μιλήσει στο ANTI για την τέχνη του και την αποδοχή της στους παρισινούς καλλιτεχνικούς κύκλους.

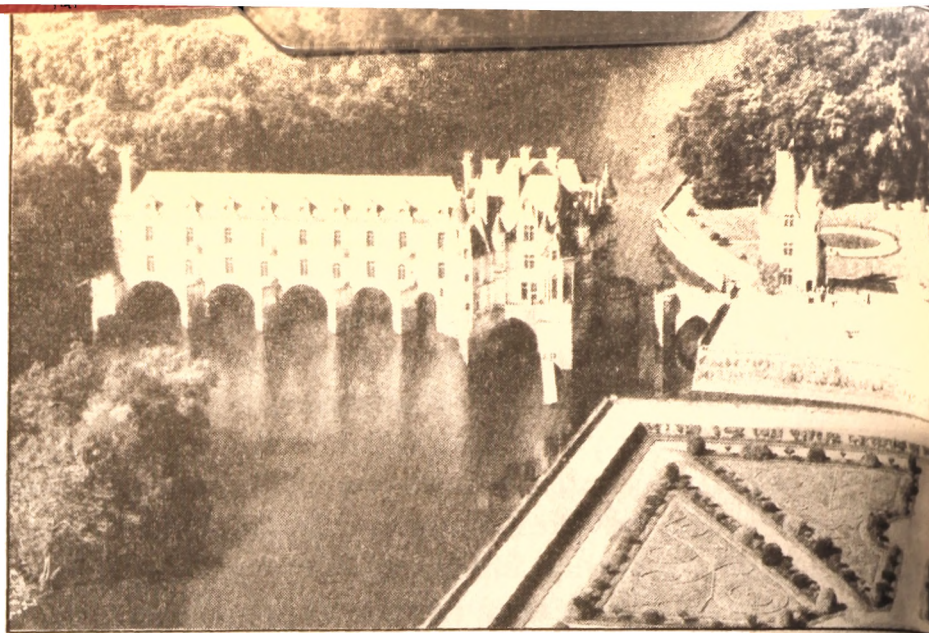
της Ευριδίκης Τρισόν - Μιλσανή

ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ αίθουσα που γεφυρώνει το ποτάμι, τον Σέρ, και διαπερνάται από το φως και τις ανταύγειες του νερού, 40 έργα του ζωγράφου διαγράφουν τη θαυματική πορεία ενός καλλιτέχνη που δεν έπαυε ούτε στιγμή να αμφισβητεί το μεγαλείο της ζωγραφικής, καθώς και να οικειοποιείται και να διευρύνει τους δύσκολους και γεμάτους εκπλήξεις δρόμους της. Το ιστορικό της έκθεσης μοιάζει με παραμύθι. Ο ιδιόρρυθμος φιλότεχνος πυργοδεσπότης γοητεύτηκε από ένα έργο του Μυταρά, που είδε κατά τύχη στο αρχιτεκτονικό περιοδικό «GREEK STYLE» πριν από δύο χρόνια, και έκανε το παν να τον γνωρίσει.

Έτσι, ο Μυταράς, πραγματοποιεί σήμερα στη Γαλλία τη σημαντική αυτή έκθεση, όλο το διάστημα του καλοκαιριού. Πρόκειται για παρουσίαση που μας δίνει το μέτρο του ταλέντου του Έλληνα δημιουργού, την ποικιλία των θεμάτων του, τη δεξιοτεχνία του και μας αναπτρώνει το ηθικό αναφορικά

με το πεπρωμένο της ζωγραφικής η οποία, αν πιστέψουμε άλλες εκθέσεις, πνέει τα λοίσθια...

«Δεν έκανα ποτέ προσπάθεια να εκθέσω στο εξωτερικό γιατί πάντα πίστευα στην ανάγκη άμεσης επαφής με το κοινό μου», μας είπε ο Μυταράς. «Τα τελευταία χρόνια η τύχη το θέλησε να εκθέσω στη Νέα Υόρκη και στην Ιαπωνία. Και η εδώ παρουσία μου είναι απόλυτα τυχαία. Όταν για πρώτη φορά ήρθα στον Πύργο για να συναντήσω τον ιδιοκτήτη, εκείνος κρατούσε στα χέρια του έναν κατάλογό μου για να τον αναγνωρίσω. Από τα 40 έργα της έκθεσης, τα 3/4 ανήκουν σε συλλογές. Οι πίνακες αυτοί αντιπροσωπεύουν για μένα ό,τι σημάδεψε την καλλιτεχνική μου πορεία. Θα επιθυμούσα ίσως να είχα μερικά ακόμη από τα έργα που έγιναν την περίοδο της δικτατορίας — όλα κι όλα είναι οκτώ — αλλά δυστυχώς δεν μου τα δώσανε. Προσπάθησα επίσης να παρουσιάσω έργα από όλες τις σειρές θεμάτων μου. Η κάθε σειρά περιλαμβάνει περίπου 10 έργα. Βλέπον-

(1) πύργος του Chenonceau, όπου εκθέτει ο Δ. Μυταράς

τας το έργο μου και κρίνοντάς το, βρίσκω πως τα πορτραίτα είναι ό,τι καλύτερο έχω κάνει. Δεν πρόκειται για παραγγελίες. Με ενδιαφέρουν οι άνθρωποι σαν σύμβολα και έτσι τους παρουσιάζω. Όταν βρίσκω ένα πρόσωπο που εκφράζει κάτι ιδιαίτερο, μου δημιουργεί την ανάγκη να συνδιαλλάγώ μαζί του. Έχω βέβαια κάνει και παραγγελίες για να ζήσω. Τα πορτραίτα όμως που εκθέτω στο CHENONCEAU είναι αυτά που πραγματικά θεωρώ απαραίτητα για να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξη αυτού του είδους. Το καθένα έχει το ιστορικό του. Ο Λούρος, π.χ., μου το παρήγγειλε αλλά μου άρεσε ιδιαίτερα και τον ζωγράφισα δύο φορές. Ζωγραφίζω κυρίως φίλους μου με τους οποίους έχω ιδιαίτερες σχέσεις. Δεν μου ποζάρουν. Παίρνω φωτογραφίες σε διάφορες στάσεις και τελικά συγκρατώ και αποδίδω ζωγραφικά τα στοιχεία που με ενδιαφέρουν. Έτσι αφαιρείται ό,τι κοινό και ανιαρό».

● Τι δημιουργεί την ανάγκη της αλλαγής στην εξέλιξη ενός ζωγράφου;

«Ο χώρος, η ηλικία, η συναισθηματική κατάσταση. Τώρα βρίσκομαι σε μια καινούρια φάση. Η δουλειά που έχω κάνει στο θέατρο εισβάλλει στον πίνακα. Η πραγματικότητα παρουσιάζεται μέσα από θεατρικά στοιχεία: ο μπερντές, οι πτυχώσεις, το τετράγωνο της σκηνής. Οι φιγούρες στο κέντρο έχουν έναν εξπρεσιονιστικό χαρακτήρα. Είναι σκηνές από ένα φανταστικό θέατρο.

Αυτό τον καιρό ετοιμάζω ένα πορτραίτο του Μποδοσά-

κη. Μου είχε ποζάρει στο παρελθόν. Το κάνω για το κοινό μου. Το δουλεύω με το συνηθισμένο μου τρόπο. Κάνω επιλογές από φωτογραφίες, κρατώ ένα χέρι από τη μία, κάποι άλλο από μια δεύτερη. Η ομοιότητα δεν παίζει μεγάλο ρόλο. Αυτό άλλωστε είναι το πιο εύκολο. Τελικά δεν ζωγραφίζω τον άλλον στα πορτραίτα, τον εαυτό μου ζωγραφίζω».

Συναρπαστικό το έργο του Μυταρά, ιδωμένο στο υπεμβλητικό αυτό κάδρο. Οι «καθρέφτες», τα έργα της δικτατορίας, τα «επιτύμβια», τα τοπία με τις κολώνες, οι μοτοσυκλέτες, τα πορτραίτα, τα θεατρικά... Φιγούρες δεμένες και σφιχτές στην αρχή, που λύνονται και διασπώνται χάρη στην κινητικότητα της γραμμής και την ηχητική δόνηση του χρώματος. Αντικείμενα, σώματα, κεφάλια που στροβιλίζονται και αναδύονται περίτεχνα στο θέατρο του πίνακα για το θρίλερ της ζωγραφικής. Λίγες φορές είχαμε την ευκαιρία να δούμε ένα τέτοιο σύνολο, και μάλιστα τα τελευταία χρόνια, σε μια Γαλλία όπου οι ζωγράφοι φοβισμένοι από τη μηχανική εικόνα και το μιμητισμό ξέχασαν πως τους έχει δοθεί δύναμη να θρέψουν και να κινητοποιούν τα όνειρά μας. Είναι άραγε ο Μυταράς, όπως λέει ο γνωστός Γάλλος κριτικός Ζαν Κλερ, ο τελευταίος μοϊκανός, ή μήπως είναι κάποιος, από τους λίγους βέβαια, ο οποίος δημιουργώντας μια πολύ προσωπική και σύγχρονη εικόνα μάς αποδεικνύει πως μπορούνε ακόμη να γίνονται θαύματα με ένα πινέλο;

ΤΕΣΣΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Σαρλότερ Βαν Γκέλντερ - Σταύρος Τόρνες.

ΑΤΙ ΕΔΩ ΟΡΦΑΝΕΥΕ
Ο ΚΕΡΙ ΚΑΠΟΙΟΥ ΤΕΛΕΙΩΣΕ
ΕΨΑΝΕ ΤΗΝ ΧΑΡΑ ΚΑΠΟΙΟΥ
ΑΠΟΙΟΣ ΤΡΑΓΟΥΔΗΣΕ
ΑΙ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΕΣΒΗΣΕ

... πρώτο πλάνο της ταινίας «Αντίο Ανατολή»

Αναμφισβήτητα υπάρχει μια Ιστορία του Ελληνικού Κινηματογράφου και είναι γνωστή, όπως σωστές είναι και οι επαναλαμβανόμενες κατά καιρούς εκτιμήσεις του φαινομένου Νέος Ελληνικός Κινηματογράφος.

Όμως, η αποσαφήνιση του κινηματογραφικού πλάνου δεν εξαρτάται π λ έ ο ν από αυτό.

Η κατάσταση είναι περισσότερο περίεργη, αν εφθεί κανείς ότι σήμερα υπάρχουν πολλοί κινηματογραφιστές αλλά δεν υπάρχει νέα γενιά. Δεν υπάρχουν αισθητικοί αγώνες (ή αγωνίες) σαν να μεσολάβησε τίποτα.

Τον πρώτο καιρό, αμέσως μετά την δικτατορία ΝΕΚ είναι μια ανάσα καθαρού αέρα. Θα περάσει μια περίοδος ευφορίας με αρκετές, αν όχι πάντοτε καλές, τουλάχιστον ενδιαφέρουσες ταινίες.

Μόνο που πέρασε, πέρασε πολύ σύντομα, γιατί τι να επιχειρήσει μια πραγματική έφοδο στη μεγάλη οθόνη πέρασε, στην τηλεόραση — αλήθεια με άλλα λόγια; — υιοθετώντας το θεατρinισμό του σου, τον υπερσυνδικαλισμό του, και καλές προ-

θέσεις για μια κομματική και πολιτιστική παρέμβαση. Μεταμορφώθηκε σε κατεστημένο όμοιο με αυτό που ήθελε να πολεμήσει.

Και το χειρότερο, πολλοί στρατευμένοι πολιτικά που έλεγαν πως θέλουν να αλλάξουν τον κόσμο, ένωσαν γι' αυτόν, «όπως ήταν», μεγάλη απέχθεια (και είχαν και άγνοια) για να εργασθούν αισθητικά, επίσης, για τη μεταμόρφωσή του.

Θυμάμαι ένα σκηνοθέτη στη Θεσσαλονίκη το 1984, βγαίνοντας από την προβολή της Καρχαλού, να μου λέει με αποφασιστικότητα: «Επιτέλους, να ξεχωρίσουμε τα άχυρα από τα πίτουρα».

Δυστυχώς, από τότε πέρασαν χρόνια και δεν ξεχωρίσαμε τίποτα απολύτως. Σήμερα αυτό που διακρίνεται είναι ένας «προσωπικός» επαρχιωτισμός.

Νά γιατί δεν υπάρχει νέα γενιά μετά από τόσους «ηρωικούς αγώνες» του Νέου Ελληνικού Κινηματογράφου.

Φυσικά, με το θάνατο του Τόρνες, δεν πέθανε ο Ελληνικός Κινηματογράφος, όμως κάτι πέθανε σ' αυτόν.

Σίγουρα το νιώθουν όσοι εξακολουθούν να σκέπτονται και να εργάζονται μέσα σε μια παράδοση του κινηματογράφου, όπως ο Σταύρος Τόρνες. Αυτοί είναι που θα επι-ζήσουν.

Σταύρος Καπλανίδης

Στην Ελλάδα ποιος (θέλει να) θυμάται τον Σταύρο Τόρνες;

Τέσσερα χρόνια μετά το θάνατο του Σταύρου Τόρνες, κανένας φορέας ούτε συνδικαλιστικός των

κινηματογραφιστών, ούτε η ταινιοθήκη, ούτε κρατικός! δεν ενδιαφέρθηκε για τη διάσωση του έργου του ή για μια δημόσια εκδήλωση με θέμα την ξεχωριστή αυτή περίπτωση. Η λήθη συνέφερε όλους.

Μα τόσο, κάποιοι άλλοι «φορείς» του εξωτερικού αυτοί, ενδιαφέρθηκαν με ζέση να ανακαλύψουν και να προβάλουν το έργο ενός ξεχωριστού Ευρωπαίου κινηματογραφιστή. Και πρώτο το

κινηματογραφικό φεστιβάλ της Δουγκέρκης που διοργανώνεται το πρώτο 20ήμερο του Ιανουαρίου, αφιερώνει την καθιερωμένη ετήσια ρετροσπεκτίβα του στον Σταύρο Τόρνες. Το ετήσιο φεστιβάλ της Δουγκέρκης είναι μικρό φεστιβάλ που προβάλλει και αναδεικνύει τις σύγχρονες όψεις του εκτός μεγάλων κυκλωμάτων παραγωγής και διανομής!

καλλιτεχνικού κινηματογράφου. Φέτος θα φιλοξενήσει συνολικά 46 μεγάλου και μικρού μήκους ταινίες. Στο διαγωνιστικό του τμήμα θα προβληθούν 10 μεγάλου μήκους και ισάριθμες μικρού μήκους ταινίες άπαιχτες στη Γαλλία. Εξάλλου, θα φιλοξενήσει μεγάλο αφιέρωμα με τίτλο «Το κωμικό στο σινεμά», ενώ το βράδυ της λήξης του θα προβληθούν σε αβάν-πρεμιέρ οι ταινίες «Τελευταία βουτιά» του João Cesar Monteiro και «Thirty door key» του Γ. Σκολιμόφσκι.

ΤΟ ΑΡΑΠΑΚΙ ΣΤΟ ΕΡΗΜΟ ΝΗΣΙ

Λίγο πριν πεθάνει, ο Σταύρος Τορνές δούλεψε το σχέδιο για δύο ταινίες. Η πρώτη ήταν «Ο φτωχός κνηγός του Νότου» που βρισκόταν στα σκαριά. Η δεύτερη, ο «Ροβινσών Κρούσος». Την περίληψη αυτού του δεύτερου σεναρίου, δημοσίευτη ως σήμερα, παρουσιάζουμε στις γραμμές που ακολουθούν.

«ROBINΣΩΝ ΚΡΟΥΣΟΣ»

Αφιερωμένο στον LUIS BUNUEL

ΘΕΜΑ: Για μια ταινία του Σταύρου Τορνέ

Περίληψη

Πάνω σ' ένα έρημο νησί με πλούσια τροπική βλάστηση, κατασκευάστηκε η οχυρωμένη καλύβα του Ροβινσώνα Κρούσου, σύμφωνα με τις περιγραφές του φημισμένου βιβλίου του Ντεφόε. Είναι ιδιοκτησία ενός κλαμπ, στυλ «MEDITERRANEE» στην υπηρεσία μιας ολιγάριθμης πελατείας «μεμυημένων». Κάθε τόσο έρχεται ένας από τους Μύστες για να περάσει τις διακοπές του.

Μέσα στο πρόγραμμα του κλαμπ, είναι και ο Πατατί - Πατατά, δηλαδή ο Παρασκευάς, ένα εύθυμο αραπάκι στην υπηρεσία της επιχειρήσεως. Ο Πατατί - Πατατά, με τη βοήθεια του Μύστη, θα ξεπεράσει το κανιβαλικό παρελθόν του. Εκεί η αποστολή της Ροβινσωνιάδας τελειώνει. Το νησί ξαναγίνεται έρημο. Μόνιμος κάτοικος του νησιού είναι ο DD, ένας λεπτοκαμωμένος Σουδανός, τριάντα ετών. Πριν μερικά χρόνια ήθελε να σπουδάσει στην Αγγλία. Έπρεπε να ταξιδέψει κρυφά. Βρήκε ένα καράβι και μπήκε σαν λαθρεπιβάτης. Το ταξίδι στην Αγγλία δεν τελείωσε ποτέ. Τον ανακάλυψαν και τον πέταξαν στην θάλασσα! Έτσι βρέθηκε στο νησί.

Περνάει αρκετά καλά μόνος του στο χώρο της οχυρωμένης καλύβας, δεν του λείπει τίποτα, η ζωή του κυλάει ειρηνικά. Μόνο στις περιόδους που εμφανίζεται κάποιος Μύστης, ο DD κρύβεται σαν αγρίμι, κατασκοπεύοντας τις κινήσεις των αγνώστων.

Βλέπει με μίσος τον Μύστη να επαναλαμβάνει το παιχνίδι με τα όπλα του Ροβινσώνα, τα ατέλειωτα μεθύσια με το κονιάκ και τα αστεία με τον παπαγάλο. Και μετά από λίγες μέρες, την ηρωική απελευθέρωση του Πατατί - Πατατά Παρασκευά από τους ανθρωποφάγους. Μόνο όταν φτάνει το ταχύπλοο κότερο του κλαμπ για να πάρει τον ξένο πίσω, ο DD ξαναβρίσκει την ηρεμία του. Δεν κρύβει τον ενθουσιασμό του και γιορτάζει μ' ένα χορό, που συμμετέχουν ο παπαγάλος, οι γάτες και τα κατσικάκια.

Σιγά - σιγά ξαναβρίσκει το ρυθμό της μοναξιάς του. Μοιάζει να έχει ξεχάσει το παλιό του σχέδιο και την επιθυμία να φτάσει στην Ευρώπη. Μόνο τα μάτια του είναι στραμμένα προς τη θάλασσα να περιμένει κάτι. Όταν τελικά ο DD ανακαλύψει ένα πράγμα στον ορίζοντα, που μοιάζει με πλεούμενο, το γεγονός θα τον αναστατώσει: τρεις μέρες δεν καταλαβαίνει τι πράγμα είναι και πού θέλει να φτάσει.

Επιπλέοντας στην ανοιχτή θάλασσα, μια πρωτόγονη σχεδία μεταφέρει το νεαρό Ιρλανδό Πάτριχ Ο' Μαλόν.

Η μεταφορά είναι σχήμα λόγου γιατί η σχεδία είναι περίπου ακίνητη, αλλά ο Πάτριχ Ο' Μαλόν δε βιάζεται, έχει ένα μεγάλο ταξίδι πίσω του. Μεγάλο γιατί ο ίδιος ταξιδεύει με τα πόδια. Είναι ενάντιος στα μεταφορικά μέσα. Παρ' όλο ότι οι συνθήκες δεν είναι καθόλου ευχάριστες πάνω στη σχεδία, ο Πάτριχ Ο' Μαλόν, με χαμόγελο, κοιτάζει τα φαρακία γύρω του. Κάθε τόσο, εξαντλημένος από την έλλειψη νερού και τροφής, εγκαταλείπεται στην αγκαλιά του Μορφέα.

Τώρα ο φωτογράφος που του τραβάει τις φωτογραφίες για το διαβατήριο του μιλάει συνέχεια για τη σημασία της μικρής φωτογραφίας και των σύντομων ταξιδιών και τον ρωτάει πού θέλει να πάει. Ο Πάτριχ Ο' Μαλόν δεν δίνει καμιά απάντηση, οι φωτογραφίες του περιέργου φωτογράφου είναι πετυχημένες, αλλά το διαβατήριο δεν εμπνέει εμπιστοσύνη και στα σύνορα τον υποβάλλουν σε εξαντλητικές έρευνες. Αλλά οι πραγματικές περιπέτειες του Πάτριχ Ο' Μαλόν αρχίζουν με τη συνάντηση της γριάς στην έρημη ακτή.

Όταν η γυναίκα τον φωνάζει, σκέφτεται ότι χρειάζεται βοήθεια και πάει να τη συναντήσει. Απεναντίας, η γυναίκα τον πάει στην κατοικία της, του δίνει να φάει και του μιλάει συνέχεια σε μια γλώσσα γι' αυτόν παράξενη. Αλλά η φωνή της γριάς σε χαμηλούς και σαγηνευτικούς τόνους δεν του είναι ξένη. Ο Πάτριχ Ο' Μαλόν καταλαβαίνει ότι θα περάσει εκεί τη νύχτα. Η γυναίκα επιμένει να του πλύνει τα πόδια και του βάζει μια θεραπευτική αλοιφή. Τη νύχτα τον ξυπνάει και τον περνάει στο υπόγειο άντρο, όπου ζει η αληθινή γριά των 250 ετών. Αυτή τον δέχεται πίσω από τον καταρράκτη και προσφέρεται να του υποδείξει το δρόμο που οδηγεί στη μυθική γριά που κατέχει το μυστικό της επικοινωνίας των σκοταδιών, στα ενδότερα της σπηλιάς.

Ο Πάτριχ Ο' Μαλόν προτιμάει τον ήλιο και θέλει να γυρίσει πίσω. Αλλά πίσω δεν υπάρχει, ούτε μπροστά. Μοιάζει μ' ένα λαβύρινθο. Στο βάθος του, δεν ξέρουμε αν είναι το κέντρο ή η περιφέρεια, βρίσκεται ένα λιμανάκι. Υπάρχει κίνηση πειρατών που ετοιμάζονται να αποπλεύσουν. Κοιτάζοντας καλύτερα, αποκαλύπτεται ότι οι πειρατές είναι γυναίκες: Είναι οι ίδιες οι γριές του υπογείου άντρου, μεταμορφωμένες σε όμορφες πειρατίνες. Βλέποντας τον Πάτριχ Ο' Μαλόν, θέλουν να πάει μαζί τους. Έχουνε πειστεί και υπολογίζουν πολύ ότι κουβαλάει τύχη!

Το ταξίδι με τις πειρατίνες είναι ένα ταξίδι που γίνεται μόνο τη νύχτα, και όταν σαν από θαύμα ξαναγίνεται μέρα, ο Πάτριχ Ο' Μαλόν έχει σωθεί πάνω στη σχεδία.

Τώρα που ο ήλιος τον χτυπάει κατακέφαλα δεν είναι τόσο σίγουρος ότι έχει βγει από το λαβύρινθο.

Όταν τελικά η σχεδία πιάσει γη στο νησί, ο Πάτριχ Ο' Μαλόν τα βρίσκει όλα έτοιμα να τον περιμένουν στην καλύβα του Ροβινσώνα. Για μερικές μέρες τρέφεται καλά, χωρίς να παρατηρήσει τα μάτια του DD που τον κατασκοπεύουν γεμάτα θυ-

μό. Ο DD έχει αμφιβολίες για το ποιός είναι αυτός ο ξένος, μοιάζει απλά με κάποιον ξενηστικομένο που έχει μια συμπεριφορά παράξενη: δε δείχνει κανένα ενδιαφέρον για τα όπλα του Ροβινσώνα, δεν κοιμάται στην καλύβα όπως θα ήταν το «δικαίωμα» του και ενώ έχουν περάσει αρκετές ημέρες δεν εμφανίζεται κανένας Πατατί - Πατατά!

Ο DD, που από χρόνια δεν έχει μιλήσει σε άνθρωπο, παίρνει ατελικά θάρρος και κάνει την εμφάνισή του, αλλά τη στιγμή της συνάντησης δεν ξέρει ακριβώς τι να πει και βγάζει ένα ακαταλαβίστικο ήχο.

Ο Πάτριξ Ο' Μαλόν, για τον οποίον όλα είναι δυνατά και φυσικά, δε δείχνει έκπληξη που τον βλέπει. Με χαλαρούς τρόπους τον καλεί στην καλύβα σαν να ήταν ο αληθινός Παρασκευάς, αλλά η βίαιη αντίδραση του DD τον ξαναφέρει στην πραγματικότητα. Ακολουθεί μια ιδεολογικού τύπου σύγκρουση πάνω στη θεματική του Ντανιέλ Ντεφός. Συμμετέχει κι ο παπαγάλος κραυγάζοντας «Φαντάστικ», «Φαντάστικ», κακή συνήθεια που έχει πάρει από τον ταχτικό Μύστη (που θα δούμε στο τέλος).

Το θέμα που καίει είναι η δυνατότητα της ουτοπίας.

Στη σύγκρουση δε βρίσκεται λύση. Ο καθένας κρατάει την άποψή του. Χωρίς να κάνουν βήμα ο ένας προς τον άλλο, αρχίζουν να ζούνε αλληλοϋποβλεπόμενοι. Μόνο με την άφιξη ενός νέου Μύστη οι δύο γίνονται φίλοι. Ο Πάτριξ Ο' Μαλόν μαθαίνει γρήγορα να κρύβεται και να κατασκοπεύει. Βρίσκει ότι η κατάσταση στο νησί είναι μάλλον κωμική. Αντίθετα, ο DD μισεί τους Μύστες. Δεν βλέπει την ώρα που θα τους βγάλει από τη μέση και φάχνει την συνενοχή του Πάτριξ Ο' Μαλόν.

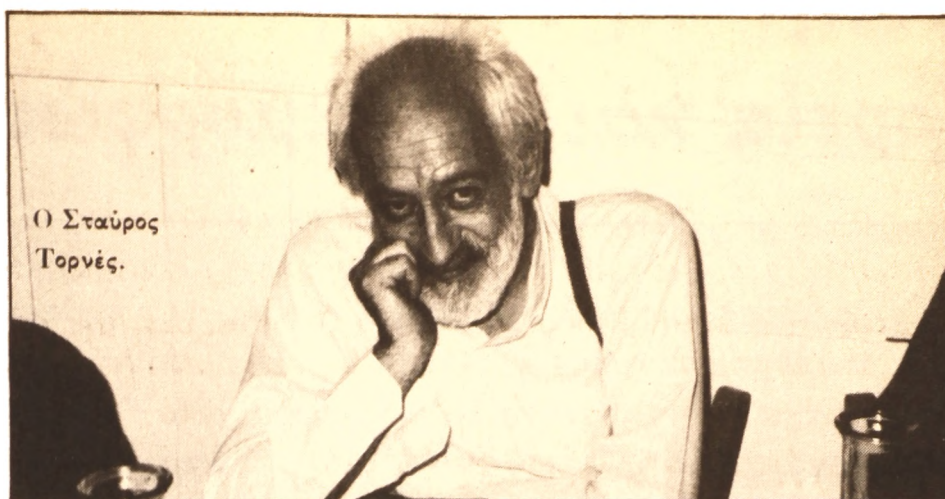
Εν τω μεταξύ, οι γυναίκες παρουσιάζονται κάθε τόσο, πάντα τη νύχτα και πάντα με μια καλή συμβουλή. Ο Πάτριξ Ο' Μαλόν τις ακούει με σεβασμό και ζυγίζει τα λόγια τους. Ενώ ο DD τις θεωρεί φαντάσματα που πρέπει να τις διώχνει σαν τα κουνούπια: «Δεν έφυγε από την Αφρική για να ανακαλύψει πάλι φαινόμενα Υπερφυσικά». Πράγματι, κάθε φορά που οι δύο φίλοι ετοιμάζουν ένα κολπάκι εναντίον του Μύστη, οι γυναίκες επεμβαίνουν και το ματαιώνουν.

Με ποιανού το μέρος είναι λοιπόν αυτές;

Ο Μύστης εν τω μεταξύ δεν υποπτεύεται τίποτα από τα τεκταινόμενα πάνω στο τροπικό νησί. Μαχαρίως αφιερωμένος αποτελείώνει την αποστολή του. Μόνο ο Πατατί - Πατατά διαισθάνεται ότι κάτι συμβαίνει, αλλά ενστικτωδώς «Πονηρός Βλάχος» κάνει ότι δεν βλέπει τίποτα. Τελικά ακολουθεί τον Μύστη και όταν έρχεται το κότερο.

Ο DD, παρακολουθώντας την αναχώρηση, έχει την εντύπωση ότι το κότερο ακολουθείται από ένα άλλο πλεούμενο, αλλά δεν είναι σίγουρος. Είναι ένα παράξενο караβάκι μακρόστενο, ταχύ όπως ένα έντομο, φευγαλέο όπως το κύμα. Εξαφανίζεται κάθε τόσο, αφήνοντας στη μνήμη του DD τις Φάτες Μοργκάνες της πατρίδας του. Ο Πάτριξ Ο' Μαλόν που βλέπει καλύτερα, αποκαλύπτει ότι είναι ένα από τα οχήματα του υπόγειου άντρου.

Στα σίγουρα οι γυναίκες θα έχουν τους λόγους τους για να ακολουθούν το κότερο του Μύστη. Αλλά ούτε ο Πάτριξ Ο' Μαλόν βρίσκει μια εξήγηση ικανοποιητική. Οι δύο φίλοι αποφασίζουν να γίνουν ανεξάρτητοι και με ενθουσιασμό αρχίζουν την κατασκευή μιας βάρκας που θα τους επιτρέψει να φτάσουν όπου αυτοί θέλουν.

Ο ερχομός του τέταρτου Μύστη εξερεθίζει τους δύο φίλους, γιατί είναι υποχρεωμένοι να διακόψουν την κατασκευή της βάρκας. Αυτή τη φορά είναι απόλυτα σύμφωνοι μεταξύ τους. Πρέπει να κάνουν κάποιο κόλπο που θα τους απαλλάξει το γρηγορότερο από την ενοχλητική παρουσία του.

Δυστυχώς, αυτός ο τέταρτος Μύστης, με το παρατσούκλι «Φαντάστικ» είναι ιδιαιτέρως συμπαθητικός. Ένας άνθρωπος διακριτικός που αγαπάει τις τέχνες και κάθε τόσο κάνει μικτές επενδύσεις στο χώρο του κινηματογράφου. Μονίμως εκστασιασμένος, εξ ου και το «Φαντάστικ», λέξη που επανέρχεται συχνά στο στόμα του. Η συμπεριφορά του δείχνει ότι παραμελεί τους κανονισμούς του τυπικού: ντυμένος σαν Ροβινσώνας Κρούσος είναι φοβερά ατημέλητος, μεταχειρίζεται τον Πατατί - Πατατά σαν μικρό λόρδο και τη νύχτα παράνομα ακούει κλασική μουσική.

Ο DD ξέρει καλά τον Φαντάστικ, είναι η έκτη φορά που τον βλέπει. Ίσως είναι αυτός ο λόγος που η επίθεσή τους δεν πραγματοποιείται. Εκτός απ' αυτό υπάρχουν και οι γυναίκες που αποτρέπουν την πρόκληση σ' ένα Μύστη. Μερικές γυναίκες για να είναι σίγουρες ότι οι δύο δεν θα κάνουν καμιά τρέλα, ετοιμάζονται να απαγάγουν τον Πάτριξ Ο' Μαλόν. Αλλά μια άλλη ομάδα που διαφωνεί παίρνει το μέρος των δύο φίλων αποφασισμένη να ριχτεί στην πάλη.

Ο Πατατί - Πατατά, με την ευκαιρία της προσωρινής καλοπέρασης προσεγγίζει τους δύο φίλους και υπόσχεται βοήθεια. Ο DD δεν τον εμπιστεύεται, αλλά δεν υπάρχει πια χρόνος για συζητήσεις: οι γυναίκες έχουν επιτεθεί στην οχυρωμένη καλύβα που την υπερασπίζεται ένας Φαντάστικ, μεταμορφωμένος σε ήρωα. Οι τρεις έκπληκτοι παρακολουθούν τις εξελίξεις σαν χαζοί. Την αποφασιστική στιγμή της μάχης, ο Φαντάστικ εξαντλημένος από τις συνεχείς επιθέσεις με τις κραυγές των γυναικών δίνει συναγερμό στην ιδιωτική ασφάλεια του κλαμπ.

Ενώ φτάνουν οι φρουροί ασφαλείας με σύγχρονα όπλα και σκυλιά, στην άλλη άκρη από μια θαλάσσια σπηλιά ξεμπουκάρει η συμμορία των απεθάντων πειρατών. Η μακροχρόνια απραξία τους έχει εξαγριώσει. Είναι εναντίον όλων. Οι τρεις φίλοι έχουν γλυτώσει σε μια απόκρημνη παραλία, περιμένοντας το σινιάλο του Μόμπυ Ντικ.

Ο Πατατί - Πατατά που αρνείται τη μεταφυσική περίπτωση, κλέβει το караβάκι των γυναικών, παραλαμβάνει και τους υπόλοιπους δύο και με παλιρροϊκή ταχύτητα κατευθύνονται ίσως προς την πολιτεία του Ήλιου.

Σταύρος Τορνές
Αθήνα, 9 Ιουλίου 1986

Ελληνική Τέχνη - Πορεία και Μεταμορφώσεις στον 20ό αιώνα - III

Τρίτο μέρος της κριτικής προσέγγισης της έκθεσης
«Μεταμορφώσεις του Μοντέρνου / Η ελληνική εμπειρία» που
λειτουργεί στην Εθνική Πινακοθήκη, από το συνεργάτη μας
Αλέξανδρο Ξύδη. Επειδή, μακριά από κραυγές, η νηφάλια
προσέγγιση των πολιτιστικών δρωμένων είναι ό,τι, πρωτίστως,
έχει σημασία.

Αντικρύ στον Γαλάνη παρουσιάζονται 17 ξυλογραφίες του Οικονομίδη (1891-1958). Το μικρό τους σχήμα, κυρίως όμως το ότι είναι άγνωστος στο ευρύτερο κοινό, δικαιολογεί το πλήθος τους. Μόνο μια έκθεση είχε κάνει στην Αθήνα όσο ζούσε, το 1954. Στη δεύτερη, το 1987, έγραφα «το έργο του, μαζί με του Μπουζιάνη, είναι τα πρώτα επιτεύγματα του ελληνικού εξπρεσιονισμού, που δεν υστερούν από τα σύγχρονα γερμανικά». Μοντέρνα όταν φτιάχτηκαν και μεσουρανούσε η "Γέφυρα" (ντι Μπρύκε) είναι μοντέρνα και σήμερα.

Στην μεθεπόμενη «Μεταμόρφωση 4» η Άννα Καφέτση παρουσιάζει τις έξοχες χαλκογραφίες του άλλου κορυφαίου χαρακτή, Βεντούρα (1899-1990), λίγο πιο γνωστού στο ελληνικό κοινό. Με αυτές τις δύο πετυχημένες παρουσιάσεις η Άννα Καφέτση μας κάνει αισθητή την ανάγκη να ξαναγραφεί όλη η ιστορία της ελληνικής χαρακτικής.

Η ενότητα τούτη (Μεταμόρφωση 2) είναι σημαντική γιατί εικονογραφεί τις αντιδράσεις καλλιτεχνών γεννημένων γύρω στο 1880, της γενιάς, δηλ. του Παρθένη και του Νικόλαου Λύτρα και εκείνων που γεννήθηκαν την πρώτη 15ετία του αιώνα, από την επαφή τους —είτε την άμεση με την παρουσία τους στο Παρίσι, ή την έμμεση, όπως του Διαμαντόπουλου και του Βιτσώρη— με τα μεγάλα δυτικά ρεύματα. Ήταν τα χρόνια του Μεσοπόλεμου όπου επιστρέφανε από το Παρίσι ο Γκίκας, ο Τόμπρος, ο Γουναρόπουλος, λίγο αργότερα η Μπερτσά και ο Στέρης. Γύρω από τούτον έμελλε να ξεσπάσει ο πρώτος μεγάλος εικαστικός καυγάς το 1931, χαρακτηριστικός κυρίως επειδή η επίθεση του Ζαχ. Παπαντωνίου προερχόταν μεν από το ακαδημαϊκό κατεστημένο, αλλά από την αιφνιδιασμένη αντιμετώπιση ενός πληροφορημένου κριτικού στο καθόλου «προκλητικό», όπως μας φαίνεται σήμερα, έργο του Στέρη.

Ο κοπιώδης «νεοκυβισμός» του Τόμπρου, που τελικά δεν τον οδήγησε πουθενά, δεν άξιζε τέτοια μόλιχη εκπροσώπηση (10

έργα!) όλα ουσιαστικά παραλλαγές σε ένα ίδιο φτωχό θέμα. Θα ήταν πιο κοντά στο «μεταμορφωτικό» κλίμα της περιόδου με τις πνοές κυβισμού και σουρεαλισμού του, να δειχθούν περισσότερες «οικοδομές» του Διαμαντόπουλου, και έργα του Άγγελου Σπαχή, του πρώτου *designer* της Ελλάδας. Κι οι δυο δεν είχαν πάει ακόμα τα χρόνια εκείνα στο Παρίσι, αλλά δείχνονται γνήσιοι πρωτοπόροι και «μοντέρνοι» από βαθύτατη διαίσθηση. Τα δύο έργα μιας παροδικής φάσης του νεαρού Τσαρούχη (αρ. 97, 98) υπάγονται κι αυτά εδώ, καθώς και τα κάπως νεότερα (περ. 1938) του Εγγονόπουλου. Η δειγματοληπτική έστω ανάδειξη Σπαχή και Μπερτσά είναι επιτυχία της Άννας Καφέτση —κι ας μην εγνωρίζαν την Μπερτσά οι σημερινοί ακαδημαϊκοί καθηγητές της ζωγραφικής μας.

Στην «Μεταμόρφωση 3 - Η ελληνικότητα του Μοντέρνου» η συλλογιστική της Άννας Καφέτση σκοντάφτει σε ένα φαινόμενο ιδιαιτέρως τοπικό, μη θέλοντας να αναγνωρίσει ότι οι τέχνες αρκετών χωρών προσδιορίζονται από ορισμένα βασικά στοιχεία εγγενή στη συγκεκριμένη προσωπικότητά τους, όπως την έχουν διαμορφώσει πολύχρονες ιστορικές και κοινωνικές περιπέτειες. Άλλο το ελληνικό «μοντέρνο», άλλο το γαλλικό, το ρωσικό, ή το αγγλικό (έχουν γραφεί πολλά για την *englishness of english art*). Η Άννα Καφέτση βλέπει «παραδοξότητα» στο συσχετισμό ελληνικότητας και μοντέρνου και αναρωτιέται αν «πρέπει να εννοήσουμε μια εθνική παραλλαγή του μοντέρνου ...μια μοντερνικότητα (άσχημος, περιττός νεολογισμός) αντιμοντέρνα ίσως». Ξεκινά προφανώς από ένα αξίωμα πως το «μοντέρνο» είναι διεθνής έννοια, που εφαρμόζεται ή προκύπτει ομοιόμορφα από μια «διεθνή» τέχνη, που αγνοεί και την ιστορία και τα κοινωνικά δεδομένα των επιμέρους χωρών. Αλλά το θέμα είναι ευρύ και σπουδαίο, δεν υπάρχει εδώ ο χώρος να το καταπιαστώ. Θα αρκεστώ λοιπόν σε λίγες παρατηρήσεις πάνω στα έργα της ενότητας.

Η αναζήτηση ή απασχόληση με την «ελληνικότητα» δεν εμπόδισε τον Τσαρούχη ή τον Διαμαντόπουλο να φτιάξουν έργα ριζικά μοντέρνα μέσα στα συμφραζόμενα της μεσοπολεμικής τέχνης, της ευρωπαϊκής και της ελληνικής, με γόνιμες αναφορές στον Μatis και στον σουρεαλισμό. Από την έκθεση λείπουν ένα - δυο από τα ολόσωμα αντρικά γυμνά του Τσαρούχη, του 1938-40, κανένας «ποδηλάτης» του 1936, πιο χαρακτηριστικά της πρώτης μεγάλης περιόδου του (μετά την επιστροφή του από το Παρίσι) από τους ντυμένους «Νέους» που εκθέτονται. Δεν έχουν καμιά «ηθογραφία». Όσο για την «αντιφειδαισθησιακή απόδοση του χώρου με την αναγωγή του στο επίπεδο» και «τη νέα πλαστική μεταχείριση των θεμάτων που βασίζεται στην άκρα σχηματοποίηση και το καθαρό χρώμα», δεν πρόκειται, άραγε, για μια πρωτότυπη συμβολή στον μεσοπολεμικό μοντερνισμό, καταχτημένη μέσα από τη βυζαντινή τέχνη, την τέχνη του Θεόφιλου και του Καραγκιόζη, που συναντά την τέχνη του Μatis;

Τα έργα του Χατζηκυριάκου - Γκίκα είναι από τα καλύτερα της πρώτης του εποχής, καρποί σύγκρουσης του ρωμαλέου τοπίου της Ύδρας με το κυβιστικό ιδίωμα, έτσι που το είχε αφομοιώσει ο ζωγράφος για να παραγάγει τα πρώτα έργα ενός ελληνικού συνθετικού κυβισμού που στέκονται κοντά στον Πικάσο, τον Μπρακ, τον Μιρό.

Ο σουρεαλισμός του Εγγονόπουλου, όπως σωστά παρατηρεί η Άννα Καφέτση, προκύπτει από την «αντινομική συνύπαρξη δύο διαφορετικών οπτικών συστημάτων του βυζαντινού και του αναγεννησιακού» με μόλιχη φιλολογία. Είναι κι αυτός Έλληνας μοντέρνος μέσα στα συμφραζόμενα της εποχής.

Ο Μόραλης, αντίθετα, δεν δικαιολογείται σε τούτη την ενότητα για μόνο την απλή εξωτερική χρήση του αρχαίου «σχήματος» της επιτύμβιας στήλης —τα έργα του άλλωστε ανήκουν χρονικά σαφώς στον μεταπόλεμο. Σωστά η Άννα Καφέτση τον εντάσσει στην επομένη Μεταμόρφωση 4. Ο Τόμπρος, παρωχημένος κιόλας το 1929, μπορούσε να λείπει. Αναρωτιέμαι, τέλος, γιατί δεν μπορούσε να βρεθεί εδώ, κοντά στον Θεόφιλο (1868;-1934) θέση για τον μεγάλο Δάσκαλο (δίχως μαθητές) της ελληνικής γλυπτικής, τον Γιαννούλη Χαλεπά (1851-1938). Τα πιο έξοχα έργα του, μετά το 1917, με τον εντελώς αυθόρμητο, πηγαίο «σουρεαλισμό» τους, τον εντάσσουν αποφασιστικά στην τέχνη του 20ού αιώνα.

ταμόρφωση 4 - Από την οαναφορικότητα στη χειρονομία

1ε προμετωπίδα τη «Θάλασσα Πάρου» 48) του Παπαλουκά, μιας έξοχης αφαικικής τόλμης, η Άννα Καφέτση εικονορρεί εδώ τη χρονική πορεία της ελληνιτέχνης προς την αφαίρεση, ή τον μηαστατισμό που ξεκινά γύρω στα 1950 0 έργα του Κοντόπουλου (1904-1975) 10 του Σπυρόπουλου (1912-1990). Είη πιο πολυάνθρωπη ενότητα —35 ιτέχνες— από αυτούς 11 γλύπτες. Η ης χειραφέτηση από την ανθρώπινη ρή, από τον παραστατισμό, δεν θα επιθεί ποτέ στον Μπουζιάνη, ούτε όμως το Μόραλη, τον Κουλεντιανό, τον Καο, τον Γαίτη, τον Χριστοφόρου. Η γετρική τάση της αφαίρεσης προοιωνιζό από τον Πλακωτάρη (1902-1969) ατί όχι και άλλα έργα του εδώ;— συεται με τις γεωμετρικές εφέσεις του αλη αλλά κυρίως από τον Κοσμά Ξενά-1925-1984) του οποίου η επροσώπηση απαράδεκτα γλιχρή και αριθμητικά έργο) και ποιοτικά —και από τον ούπουλο σε μια λιγότερο προωθημένη αασία μικτή με το χρώμα. Λείπει, εδώ έργο τουλάχιστον για μνήμη της πρωρας γεωμέτρισσας Σοφίας Σβορώνου, πέθανε το 1981.

το τα έργα που βαίνουν προς τον μηστατισμό, τον ανεικονισμό, τη χειροί, ξεχωρίζουν των νεότερων —μιας ιδας γεννημένης ανάμεσα 1925 και (Μολφέσης, Λογοθέτης, Κανιάρης, ανλής, Τσίγκος, Τσόκλης, Παύλος, ης, Κοντός— φτιαγμένα ανάμεσα και 1964, όταν βρίσκονταν στο Παρί- είχαν μόλις επιστρέψει, με εξαίρεση Κοκκινίδη (γ. 1929) και τον Μάρθα 5-1965) που δεν είχαν πάει στο Παρί- τον Δανιήλ (γ. 1929), που παρου-ται στην επόμενη Μεταμόρφωση. Ουης παράλειψη του Δεκουλάκου (γ.) που έχει την θέση του εδώ με το δυό χειρονομιακό του έργο, και του α (γ. 1922). Είναι μια γενιά ανήσυ-ρευνητική που κάνει την πρώτη εμ-ή της, κομίζοντας στην Ελλάδα τα μη-α των πιο σύγχρονων τάσεων της Δύ-

ο τους γλύπτες ξεχωρίζουν οι αφηρη-περιπτώσεις του Ζογγολόπουλου, ούπουλου, Απέργη, Θόδωρου, προπαν-ου πρόωρα χαμένου Σκλάβου (1927-), αλλά κι εκείνες με αναφορές στην οπτική μορφή: Τάχης, Κουλεντιανός. άνθησαν στα χρόνια αυτά της ανανέ-της ελληνικής γλυπτικής. Δυστυχώς ο έχθεσής τους δείχνει κάθε άλλο παρά ιδα —ιδίως των έργων στον κήπο. Α-δεκτος ο παραμερισμός των έργων του ολόπουλου στον κήπο, καθώς και ο

κατακερματισμός των έργων του Κουλεντιανού. Μένουν οι Δάφνης, Στάμος, Χρύσα, Χριστοφόρου. Η περίπτωση των καλλιτεχνών της διασποράς πρέπει κι αυτή να μελετηθεί. Δεν θα έπρεπε να περιληφθούν, άλλωστε, κι ο Ξερόν, ο Λεκάκης, ο Χάτζης, ο Πράσιнос; Σε πρώτη όψη δεν βλέπω πώς μπορούν να προσαρτώνται σε μια έκθεση σαν και τούτη αξιολογότατοι καλλιτέχνες που λογίζονται στα ξένα δυναμικά —το Γαλλικό, το Αμερικάνικο— και που στα χρόνια 1955-70 δεν είχαν την παραμικρή επαφή με την Ελλάδα, κι ας ακολούθησαν συμπτωματικά παραπλήσιους δρόμους με τους Έλληνες ομότεχνούς τους. Η Μεταμόρφωση 4 είναι η πρώτη ενότητα όπου η αυστηρότητα των επιλογών της Άννας Καφέτση κάμπτεται, η σαφήνεια της κρίσης της θολώνει. Πιστεύω ότι τα έργα του Λαμέρα, της Μυλωνά, του Καπράλου, του Γαίτη, της Χρύσας, του Καραχάλιου, του Καλλιγιάννη, μερικά του Κοντού, μπορούσαν να είχαν λείψει, δίχως ζημιά στους συλλογισμούς της.

«Μεταμόρφωση 5 - Από τη Ζωγραφική στο Αντικείμενο»

Μερικοί καλλιτέχνες από την προηγούμενη πλειάδα προχωρούν εδώ σε ριζικότερους νεοτερισμούς. Καταργούν κορνίζες, τελάρα, καβαλέτα. Η ζωγραφική βγαίνει στο χώρο —τα υλικά της παύουν να είναι τα συμβατικά. Το 1964 στη Βενετία, η έκθεση Δανιήλ, Κανιάρη, Κεσσανλή «Προτάσεις για μια Καινούρια Ελληνική Γλυπτική» εντυπωσίασε τον κόσμο της Μπιεννάλε και προκάλεσε οργισμένες αντιδράσεις στην Αθήνα. Είναι το επιστέγασμα μιας ακάθεκτης πορείας προς τον εκσυγχρονισμό. Η ελληνική τέχνη βρίσκει, επιτέλους, τον ίδιο βηματισμό με την ευρωπαϊκή. Κρίμα που δεν παρουσιάστηκαν πρωιμότερα δείγματα από τα «Μαύρα Κουτιά» του Δανιήλ (γ. 1924). Τα είχε εκθέσει στην Αθήνα κιόλας το 1963, προκαλώντας και τότε αντιδράσεις. Η υπερ-αντιπροσώπηση Κανιάρη και Κεσσανλή με 8 έργα ο καθένας δεν δικαιολογείται. Δεν προσθέτει βάρος στο σημαντικό τους έργο, ακόμα λιγότερο του Κοντού με άλλα 4 έργα. Θα μπορούσαν να είχαν αντιπροσωπευθεί σε αυτή την κρίσιμη μεταβατική ενότητα με περισσότερα από ένα έργο ο Τσόκλης, ο Λογοθέτης, ο Παύλος. Όσο για τους Σαμαρά και Κουνέλλη ισχύουν οι παραπάνω παρατηρήσεις για τη «Διασπορά».

«Μεταμόρφωση 6 - Από τη Γλυπτική στην Ενέργεια»

Στην προηγούμενη ενότητα παρακολούθησαμε τη διάσπαση των ορίων της συμβατικής ζωγραφικής στα χρόνια 1960 με 1972. Εδώ βλέπουμε τη διάσπαση των ορίων της συμβατικής γλυπτικής. Τα περισ-

σότερα έργα έγιναν στο εξωτερικό, ενώ ο Ζογγολόπουλος κι ο Ξαγοράρης πρωτοπόρησαν στα χρόνια '62-'70, μέσα στην Ελλάδα. Του πρώτου τα έργα αδικούνται πολύ από το σκόρπισμά τους μέσα στους χώρους κι έξω στον κήπο. Του δεύτερου ένα έργο (αρ. 259) είναι από τις πρώτες εφαρμογές των ακτίνων λέιζερ, χρονικά πολύ μεταγενέστερο (1984) δεν έχει τη θέση του εδώ. Για την Χρύσα ισχύουν οι παρατηρήσεις μου για τη «Διασπορά».

«Μεταμόρφωση 7 - Από το Έργο στη Διαδικασία»

Ενότητα που εικονογραφεί βασικά την επίδοση δυο μεγάλων «χειριστών» και αξιολογών πρωτοπόρων της σημερινής τέχνης μας, του Θόδωρου (γ. 1931) με 12 έργα, του Ξαγοράρη (γ. 1929) με 6 έργα από τα 33 της ενότητας 12 καλλιτεχνών. Ο Θόδωρος «χειρίζεται» διάφορες «δράσεις» (*happenings*) της μιας ή δυο χρήσεων που επάγονται και την προσωπική του συμμετοχή και με ποικίλα υλικά, οι οποίες αποτυπώνονται πλέον σε φωτογραφίες, ταινίες και βιντεοταινίες και με παράθεση σκευών και / ή εργαλείων που χρησιμοποιήθηκαν στη δράση. Ο Ξαγοράρης χειρίζεται τις γεωμετρικές κατασκευές, εκτελεσμένες αρχικά με το χέρι όπως του Γκαμπό, κι έπειτα με υπολογιστές και σχεδιαστικές μηχανές κ.λπ. Η παρουσίασή τους εδώ καταλήγει σε μια μίνι-αναδρομική του Ξαγοράρη στο έργο του οποίου δεν πρωτεύει πάντα η αισθητική αναζήτηση, αλλά ο επιστημονικός πειραματισμός που τα πορίσματά του δεν έχουν πάντα κάποια ποιητική ή αισθητική πληρότητα περισσότερη από ένα τυχαίο γεωμετρικό σχέδιο ή στερεό. Θα εκέρδιζε σε συνολική πειστικότητα η δουλειά του αν βλέπαμε λιγότερα δείγματά της. Θόδωρος, κυρίως, αλλά και Ξαγοράρης, με το είδος των έργων τους θέτουν το πρόβλημα της παρουσίας σε ένα διηγετικό, όχι στιγμιαίο, κοινό. Το φεστιβάλ Κοντού συνεχίζεται με 2 ακόμη έργα από τα 14 που έχει στην έκθεση. Δεν βλέπω τους λόγους αυτής της πληθώρας. Και ο Πρωτέας όλων, ο Κεσσανλής, γνωστός και ως Νίκος, ίσως ο γνησιότερος και πάντως παραγωγικότερος ευρέτης και δοκιμαστής νέων σχημάτων, τεχνικών υλικών και διαδικασιών, εμφανίζεται και πάλι εδώ με 4 από τα συνολικά 16 έργα του. Και σε αυτά χωρεί ένα αραίωμα. Της Ντάβου, που συνδυάζει με ευαισθησία τεχνολογία με ποίηση θα προτιμούσα μερικές «σειραϊκές δομές», παρά το στεγνό «Κύκλωμα» της. Κρίμα που δεν βρέθηκε τρόπος να παρουσιασθούν περισσότερα έργα του Λογοθέτη.

(συνεχίζεται)

3.7.92

Αλέξανδρος Ξύδης

ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Πριν από λίγες μέρες επέστρεψα από ένα ακόμα συνέδριο, από εκείνα τα διεθνή με τον πολύ κόσμο, με τις μεγάλες προσωπικότητες (ο David Cunliffe, ο Amos Rapoport, ο Δημήτρης Φατούρος) και τις αναρίθμητες ασημότητες, τα κατάλληλα οργανωμένα σε περιβάλλον διακοπών, αλλά και πάλι με διατυπωμένες επιστημονικές υποσχέσεις. Ήταν το 12ο συνέδριο του IAPS, που γίνεται κάθε δύο χρόνια (το προηγούμενο στην Άγκυρα, το επόμενο στο Μάντσεστερ). Τα αρχικά σημαίνουν: Διεθνής Ένωση για Μελέτες Κοινωνίας - Περιβάλλοντος. Ξεκίνησε το 1969, αλλά πήρε τη σημερινή του (μεγάλης κλίμακας) επίσημη μορφή το 1981. Συγκεντρώνει διάφορες συναφείς ειδικότητες (αρχιτέκτονες, πολεοδόμους, κοινωνιολόγους, ανθρωπολόγους, ψυχολόγους και εκπαιδευτικούς), που ανταλλάσσουν τις απόψεις τους μέσω των τυποποιημένων πια «papers» (εισηγήσεων) πάνω σε ένα επίτηδες διαλεγμένο «μεγάλο θέμα» που έχει από πριν επιλεγεί.

Αυτή τη φορά, οργανωτής ήταν το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης που επέλεξε το Πόρτο-Καρράς στη Σιθωνία της Χαλκιδικής για τοποθεσία και ως θέμα είχε τις «Κοινωνικο-περιβαλλοντικές μεταμορφώσεις». Μέσα σε πέντε μέρες (10-15 Ιουλίου) συμπυκνώθηκε έτσι ένα εξαιρετικά φιλόδοξο πρόγραμμα, με όλα τα απαραίτητα (τυπικά) συστατικά: γενικές παρουσιά-

σεις στο σύνολο των συνεδρίων, επτά ταυτόχρονες συνεδριάσεις από ανεξάρτητες μεταξύ τους εισηγήσεις ή ομαδικές συνεργασίες (sessions ή symposia), συν κάποιες ιδιοτυπίες, όπως οι νυχτερινές «εξομολογήσεις» πλάι στη θάλασσα για όσους δεν χωνεύουν τις τυπικές διαδικασίες, τα χαριτωμένα «daily news» (εφημεριδούλα που έβγαίνει επί τόπου), το συνεργείο video που ασταμάτητα τριγυρνάει ανάμεσα στους συνέδρους, κ.τλ.

Ψυχή της οργάνωσης ήταν ο φίλος Αριστείδης Μάζης, που με ένα δραστήριο επιτελείο από το ΑΠΘ δούλευε με πολύ χέφι εδώ και ένα χρόνο για να πετύχει αυτό το συνέδριο. Η αλήθεια ήταν πως από τα πρώτα έντυπα που στάλθηκαν στους πιθανούς ενδιαφερομένους, ήταν φανερό πως οι διοργανωτές ζητούσαν να μπάσουν ένα νέο πνεύμα στο συνέδριο. Το σχέδιο - κλειδί του Χατζηκυριάκου - Γκίκα, τα σχέδια του Εσέρ, ο γενικός τρόπος παρουσίασης των οδηγιών συμμετοχής μαρτυρούσαν «κάτι το άλλο». Και όταν αυτό το «κάτι άλλο», τελικά, δεν μπόρεσε να εκδηλωθεί όσο έντονα θα το επιθυμούσαν οι διοργανωτές, διαφάνηκε κάποια απογοήτευση από την ελληνική πλευρά και αρκετή γκρινια από την ξένη.

Όπως και να το κάνουμε, ήταν άλλο ένα συνέδριο - γίγας, όπως τόσα άλλα. Και αυτά δεν έχουν καμιά ευελιξία.

Όσο και αν είναι οδυνηρό να ειπωθεί (άλλωστε, μεταξύ μας είμαστε τώρα), το IAPS 12 δεν εκπλήρωσε όλες τις προσδοκίες των διοργανωτών του. Χάσαμε από οργάνωση, το αιώνιο κουσούρι της Ελλάδας, και χάσαμε, ίσως, από υπερβολική αισιοδοξία, που μαρτυρά έλλειψη πείρας. Τα συνέδρια αυτής της κατηγορίας είναι καθαρά επαγγελματικού χαρακτήρα, δεν είναι παιχνιδάκι. Οι συνέδριοι έχουν πολύ συγκεκριμένες απαιτήσεις και είναι μαθημένοι σε μια μηχανή που δουλεύει ρολόι.

Πηγαδάκια στο διάλειμμα

Βέβαια, τα παραπάνω δεν σημαίνουν πως ένα μεγάλο μέρος από τους συνέδρους (μέσα σε αυτούς και εγώ) δεν πέρασαν περίφημα, κάνοντας διάφορες μικροπροσαρμογές και δείχνοντας κάποια καλή διάθεση. Η Χαλκιδική, άλλωστε, έχει αναμφισβήτητη ομορφιά και η ευκαιρία να ξαναβρείς παλιούς γνωστούς και να συναντήσεις νέους δεν βρήκε πουθενά εμπόδια. Μεταξύ μας, για αυτό στήνονται αυτά τα συνέδρια - μαμούθ και όχι για την προώθηση της επιστήμης (αυτή αλλού ψήνεται). Και για να πούμε τη μικρή κακία μας, αυτά τα IAPS, με τα χνώδη θέματα και τις πολλαπλές ειδικότητες, είναι κάπως ντεμοντέ στην εποχή μας. Το μακρινό όραμα της «σύνθεσης» των συναφών ειδικοτήτων κάτω από την ομπρέλα του όρου «κοινωνία - περιβάλλον» μάλλον μας έχει τελειώσει. Ας παρηγορηθούμε, τότε, με την ιδέα πως δεν χάσαμε και τόσα πολλά ή ότι όσοι ξέρουν, μπορούν και το γλεντούν κάτω από αντιζοές συνθήκες. Και να ευχηθούμε, την επόμενη φορά να είμαστε πιο προσγειωμένοι, πιο «τεχνοκράτες» στην οργάνωση και λιγότερο ρομαντικοί...

Θα ήταν παράλειψη αν έχλεινα αυτή την αναφορά χωρίς να αναφέρω δύο, τελείως διαφορετικές εμπειρίες που είχα τους τελευταίους μήνες από άλλα συνέδρια. Το πρώτο ήταν ένα τοπικό, δηλαδή ελληνικό, «επιστημονικό τριήμερο», έγινε στο Πήλιο (Πορταριά) τον Απρίλιο με θέμα: «Ο άρτος ημών: από το σιτάρι στο ψωμί»

και ήταν οργανωμένο από το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα ΕΓΒΑ. Ήταν ένα κλειστό συνέδριο, με ελεγχόμενο περιεχόμενο και ποιότητα στις εισηγήσεις, σεμνό στις επιδιώξεις του και άριστα οργανωμένο. Σε μια τέτοια μικρή ομάδα, ήταν εύκολη η επικοινωνία ανάμεσα στους «συνέδρους» και όχι σπάνιες οι ανταλλαγές ανάμεσα σε ετερόκλητες ειδικότητες. Το δεύτερο ήταν διεθνές, έγινε στη Μαγιόρκα στα τέλη Μαΐου στον τομέα της περιφερειακής ανάπτυξης και διέθετε όλες τις προδιαγραφές ενός «επαγγελματικού» συνεδρίου.

Οι συνέδριοι (και εκεί) εμφανίστηκαν με σαγιονάρες, οι εισηγήσεις (και εκεί) είχαν γίνει όλες αποδεχτές χωρίς έλεγχο, αλλά το πρόγραμμα τηρήθηκε σχολαστικά και σχεδόν τίποτα δεν φалτσάρησε. Και αυτό, μετράει, ακόμα και σε μια υποβαθμισμένη παραλία της Μαγιόρκας, γεμάτη «μαζικούς» τουρίστες να κολυμπούν στην μύρα και στα στριπτιζ.

Ακόμα λοιπόν και αν σνομπάρουμε τα τέτοιου είδους συνέδρια ως «πανηγύρια» (που είναι σε μεγάλο βαθμό), θα πρέπει να μάθουμε πρώτα τα μυστικά της οργάνωσής τους αν θέλουμε να έχουμε καλό όνομα «διεθνώς» και να τραβήξουμε δολάρια. Το IAPS 12 ήταν μια καλή εμπειρία, κάναμε την προβολή μας, ας μάθουμε λοιπόν την επόμενη φορά να κρυβούμε τις αδυναμίες μας καλύτερα.

Δημήτρης Φιλιππίδης

Συνέδρια: το καλοκαίρι είναι κάτι σαν πανηγύρι. Λίγη δουλειά και ευκαιρίες απόδρασης. Κι όμως, έχουν νόημα, μπορούν να είναι αποτελεσματικά.

ΧΟΗΦΟΡΕΣ» ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΑΡΙΣΤΑ.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΥΧΑΙΟ που αιθανόμαστε σχετικοί με τη σκηνοθετική γραμμή του κ. Κώστα Τσιάνου: Να παρασταθεί σκηνογραφικά το αρχαίο δράμα με ευρύτητη χρήση στοιχείων από τη ρωμαϊκή παράδοση, —αφού η κωμωδή, ακόμη, αγροτική μας διατηρεί στη μνήμη της εικόνες, τελετουργίες που, ωστόσο, κάποτε έχουν πανάρητη καταγωγή.

Η μητέρα μου, με πετρωμένα χαρακτηριστικά της, αναλούσε τον νεκρό πατέρα να βρει, να ιδεί σε τι δυστυχία την έρενε ο πόλεμος. Η Εβραία φίλη πηγαίνει στους τάφους των ελφών της και «τους φωνάζει» λέει, «να σηκωθούν, να με μπουλέψουν».

Γυναίκες των χωριών του Ομπου μοιρολογούν με τραγούδια, όπου ακούγονται και ήχοι που έχουν το ίδιο νόημα στίχους κομμένων της αρχαίας τραγικής ποίησης. Αλλά αυτές γυναίκες, αντίθετα από τον ήρωα στην παράσταση των

Στην πόλη μου, τη Λάρισα, και το φετινό αλοκαίρι, μέσα στην αβάσταχτη ζέστη, μοχθούν οι ηθοποιοί του Θεσσαλικού

Θεάτρου επαναλαμβάνοντας πάλι και πάλι τον αρχαίο τραγικό λόγο. Όχι, καθόλου ευνοϊκές οι συνθήκες για να συγκεντρωθείς και να δωρήσεις τον καλύτερο εαυτό σου. Στο χώρο ιδιαίτερα του αρχαίου θεάτρου όλα, στον περίγυρο, λειτουργούν ισχυρικά αντίδικα, διασπαστικά.

«Χοηφόρων», εκφέρουν το λόγο με ένα ρυθμό σχεδόν κουβεντιαστό, που σκίζεται από βογγητά, ή και απευθύνουν άμεσα το λόγο προς τον νεκρό. Είναι καθισμένες γύρω από τον νεκρό και τα χέρια τους πότε τα ενώνουν το ένα με τ' άλλο ή χτυπούν το στήθος τους, τα γόνατά τους, ή πιάνουν το κεφάλι —όλες αυτές οι κινήσεις ως έκφραση μεγάλης οδύνης.

Στην οικογενειακή μου φωτογραφία βλέπω θεία μου να έχει ριγμένα τα μακριά της μαλλιά επάνω στον νεκρό γιό της και στο χέρι της να βαστάει ψαλίδι —έτοιμη να θερίσει τα μαλλιά της, σαν δείγμα του πένθους της.

Μας ακολουθούν ακόμη τέτοιες μνήμες, ώστε η σκηνοθετική άποψη του κ. Κ. Τσιάνου να μη μας είναι άφιλη.

Δεν διαθέτω γνώση γι' αυτά τα ζητήματα τα απειροβαθή, εξόν εκείνη την ιδιαίτερη δίψα να τα αφουγκράζομαι και να τα σκέφτομαι. Έτσι ετούτα που γράφω είναι ρήματα εκτίμησης για τα σπουδαία που επιτελεί το Θεσσαλικό Θέατρο.

Όπως στα ευριπίδεια δράματα «Ηλέκτρα» και «Ιφιγένεια εν Ταύροις», ένιωσα και στις «Χοηφόρες» του Αισχύλου να συναντιέμαι με το μυστήριο, το ανερμήνευτο. Περισσότερο έντονα στην αισχυλική τραγωδία, αφού το μεγαλύτερο μέρος της το κατέχει το ανακάλυπτο του Αγαμέμνονα από τα εξόριστα παιδιά του. Πόθος των ζωντανών να επιφανεί ο νεκρός και να οδηγήσει, να συμβουλευθεί.

Έτσι όπως πραγματώθηκε το τόλμημα του σκηνοθέτη —που είναι επίσης μεταφραστής και χορογράφος— έδινε την αίσθηση μιας τάξης μαθηματικής ως προς την κίνηση του χορού. Και, συγχρόνως, ότι πλεόναζαν οι χορευτικοί βηματισμοί· ενώ αυτός ο χορευτικός ρυθμός των σωμάτων, έστω και τελετουργικός, αναιρούσε την αυστηρότητα του θρήνου για τη συμφορά του παλατιού. Συντε-

Η Λυδία Κονιόρδου. Ηλέκτρα: Θάλασσα, καταιγίδα, ποταμός:

λούσαν όμως στο να αναδεικνύονται πιο εμφαντικά τα θαυμάσια κουστούμια της κ. Ιωάννας Παπαντωνίου, που έθελγαν με τη λιτότητά τους. Χρώματα και γραμμή τους εναρμονίζονταν με το πένθος των χοηφόρων.

Η εμμονή στην εκτεταμένη μουσική επένδυση του τραγικού λόγου ίσως έχει μια πρόθεση: Να τονίσει τα δρώμενα και να συναρπάσει βαθύτερα. Αλλά στις «Χοηφόρες» ο λόγος του Αισχύλου από μόνος του παράγει ήχους μουσικούς, συνειρμικά με παραπέμπει σε ορατόρια. Με την ενόργανη μουσική αυτός ο λόγος υποχώρησε και έφταναν στους θεατές ερείπια φράσεων, συχνά. Και με την έντασή της, οι ηθοποιοί όφειλαν να πιάνουν τις υψηλές φωνητικές τους κλίμακες —μη έχοντας έτσι την ευχέρεια των αποχρώσεων.

Η μουσική του κ. Ρός Ντέλι ακουγόταν πολλές φορές πραυτική, παρηγορητική, μη έχοντας μίαν ανάλογη εσωτερική συστοιχία με τις φοβερές ψυχικές συγκρούσεις των προσώπων του δράματος. Το μοιρολόι όμως από την κ. Ματίνα Μοσχόβη είχε ένα γνήσιο σπαραγμό.

Ως τροφός η κ. Μελίνα Βαμβακά μετέδωσε την μύχια δόνηση της μητρικής θλίψης από το θάνατο του Ορέστη.

Η υπόκριση, από οποιονδήποτε ηθοποιό, του προσώπου του Ορέστη, μοιάζει σ' ετούτη την τραγωδία με περπάτημα στα χείλη ενός γκρεμού. Από

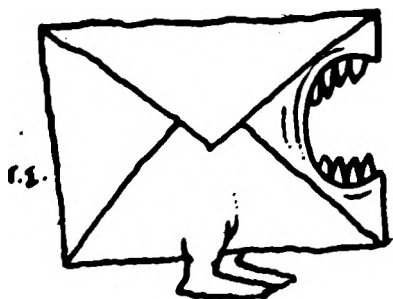
τον κ. Κωνσταντίνο Κωνσταντόπουλο που τον υποδύθηκε, δηλώθηκε ο κόπος του ο αιχμηρός. Αμέσως, με την είσοδό του στην ορχήστρα, χρησιμοποίησε τόνους φωνής που ξεπερνούσαν τις δυνατότητές του. Από αρχή ως τέλος ο λόγος του συνεχόταν από μίαν επιθετικότητα επιφανειακή. Ένας ρόλος δυσβάσταχτος, που απαιτεί και αντοχή σωματική.

Στύλος της παράστασης είναι η κ. Λυδία Κονιόρδου, όπως και στις δύο προηγούμενες τραγωδίες που έδίδαξε ο κ. Κ. Τσιάνος. Ως Ηλέκτρα και στις «Χοηφόρες». Μέσα από στρώματα εσώτατα αναδύονται ο λόγος της, οι χειρονομίες της, η έκφραση του προσώπου, η στάση του σώματος. Μέσα από την ποίηση του αρχαίου ποιητή ή με την ποίηση ετούτη, ολόκληρη η υπόστασή της μεταμορφώνεται σε μίαν άλλης μορφής ποίηση. Είδα στο πρόσωπό της Κλυταιμνήστρας που, επίσης, υποδύθηκε, ένα στοιχείο της φύσης, μια μορφή που θεωρείται ως θάλασσα ή καταιγίδα ή ποταμός. Ένα πρόσωπο που εκθέτει τη σκιά της ψυχής του —προκαλώντας μας την απώθηση, το φόβο και, συνάμα, τη συμπόνια. Να κατορθώσει η ηθοποιός να οδοιπορήσει πίσω από τις λέξεις του κειμένου, ανακαλύπτοντας το έλεος του ποιητή για τα τραγικά πλάσματα που ο ίδιος κατασκεύασε, αυτό προϋποθέτει μακριά κι επίπονη εσωτερική έρευνα· στοχασμό.

Βασιλική Παπαγιάννη

Ακροβασία στο Χαλάνδρι. Ένα περιοδικό που συστηματικά «ακροβάτει» δεν είναι και λίγο! Με το τεύχος 17 της Άνοιξης του '92 που έχω στα χέρια μου μαθαίνω για τη Ρεματιά και τις νέες περιπετειές της, καθώς και άλλες ιστορίες καθημερινής αυθαιρεσίας — προβλήματα περιβάλλοντος, νέφος και παλι νέφος. Αυτοί οι... ακροβάτες του Χαλάνδριου επιμένουν — και πολύ καλά κάνουν — και παραμένουν πολίτες σε εγρήγορση. (Περικλέους 88, Χαλάνδρι 152 31).

Βαριά η καλογερική της επιστροφής! Για καλή μου τύχη, πάντως, ο αγγελος του ταχυδρομείου άφησε πάνω στο γραφείο μου τις *Χαμηλές πτήσεις - Μπαμπά, πετάω!* του Αρχά (εκδ. Γράμματα, Αθήνα 1992). Πετάω, λοιπόν, κι έχω χαμηλά μαζί του και αποδέχομαι τη συμβουλή του: «Δεν μπερδεύω τα συναισθηματικά με την καριέρα μου!»

Για τη ρύπανση του περιβάλλοντος όλοι — οι Αθηναίοι τουλάχιστον — θεωρούμε τους εαυτούς μας ειδικούς. Κατά μια παραλλαγή, μάλιστα, γνωστού ποιήματος, θρηνολογούμε με τους ακόλουθους στίχους: Άθνηα κατραμόπετρα της γης μαύρο στολίδι... Γενινώς πέφτει γκρίνια... Πρέπει, όμως, να το παραδεχθούμε πως παρά την εμπειρική μας γνώση, υστερούμε σε βιβλιογραφική ενημέρωση. Ένα δείγμα, λοιπόν, γραμμένο με σοβαρότητα και γνώση: Γεωργίου Βαλκανά, *Ρύπανση Περιβάλλοντος* (εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1992).

ΚΟΝΔΥΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Η Παρακμή του Αστικού Πολιτισμού: από τη μοντέρνα στη μεταμοντέρνα εποχή και από το φιλελευθερισμό στη μαζική δημοκρατία

Θεμέλιο, Αθήνα 1991 σελ. 334

Ένα σημαντικό βιβλίο με γερά φιλοσοφικά θεμέλια και γερή επιχειρηματολογία που παρεμβαίνει στη συζήτηση για το «μοντέρνο» και το «μεταμοντέρνο», εξιχνιάζοντας τις κοινωνικές προϋποθέσεις και αντιστοιχίες των δύο αυτών όρων, που καθυστερημένα, όπως όλα τα δυτικά ρεύματα σκέψης, «εισήχθη» στην Ελλάδα. Το βιβλίο ερευνά την εξέλιξη των δυτικών κοινωνιών στα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια και δείχνει πώς η κατάρρευση του αστικού τρόπου σκέψης και ζωής συμπορεύθηκε με τη διαμόρφωση των «μεταμοντέρνων» ιδεολογημάτων και στάσεων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση για τη μετάβαση από τον κλασικό φιλελευθερισμό στη μαζική δημοκρατία και τις αλλαγές που επέφεραν στην κοινωνική και προσωπική ζωή. Η εκτενής εισαγωγή, ειδικά γραμμένη για την ελληνική έκδοση του βιβλίου, με τίτλο «το αστικό στοιχείο στη νεοελληνική κοινωνία», περιέχει οξείες και οξυδερκείς παρατηρήσεις για τη νεοελληνική κοινωνία και τη σχιζοφρενική της συμπεριφορά, καθώς και αυστηρούς χαρακτηρισμούς για τον επιχώριο πνευματικό χώρο «όπου οι μίμοι και οι γελωτοποιοί εκπροσωπούνται με ποσοστά ιδιαίτερος υψηλά στους κύκλους των διανοούμενων, στα πανεπιστήμια και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης».

ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

Θεσμικός Μετασχηματισμός και Οικονομική Ανάπτυξη: Κράτος και Οικονομία στην Ελλάδα 1830-1922

Εξάντας, Αθήνα 1991 σελ. 399

Επίκεντρο του βιβλίου είναι ο ρόλος του νεοελληνικού κράτους στη δημιουργία νέων αστικών οικονομικών θεσμών, κατάλληλων να τροφοδοτήσουν τη σύγχρονη καπιταλιστική ανάπτυξη. Ειδικότερα εξετάζονται: το προσωπικό και νομικό καθεστώς των άμεσων παραγωγών, η πορεία απελευθέρωσης της γης από τους προαστικούς θεσμικούς περιορισμούς και η διαδικασία ιδιωτικοποίησής της, η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού για τα κεφάλαια επενδυτικού περιβάλλοντος και, τέλος, ορισμένες πτυχές σχηματισμού της εθνικής εσωτερικής αγοράς. Διαπίστωση του συγγραφέα είναι ότι στην Ελλάδα δεν μεσολάβησε «καθαρή» πολιτική αστική επανάσταση, όπως στη Δυτική Ευ-

ρώπη, κι ότι ο αστικός μετασχηματισμός του θεσμικού πλαισίου έγινε εξελικτικά με επίμετρους ρήξεις, όχι επαναστατικά. Υποστηρίζεται επίσης ότι κύριος φορέας των εσωτερικών και εξωτερικών αντιστάσεων απέναντι στον εκσυγχρονισμό των αστικών θεσμών αναδείχθηκε το κράτος, και ιδίως οι ταμειευτικές σκοπιμότητες, που καθόριζαν την πολιτική του εφόσον στρατός, πολεμικές δαπάνες και δημοσιούπαλληλία στην περίοδο αυτή απορροφούσαν σε μόνιμη βάση το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο Δύσκολος Εκσυγχρονισμός: Πολιτικές στρατηγικές και κοινωνικό κράτος στη σύγχρονη Ιταλία Εξάντας, Αθήνα 1990 σελ. 332

Στις δυσκολίες που συναντά η πραγμάτωση μιας «οργανικής μεταρρυθμιστικής πολιτικής», όπως την αποκαλεί ο συγγραφέας, εστιάζεται η μελέτη του Γ. Βούλ-

γαρη με μοντέλο τη γειτονική Ιταλία, στις κρίσιμες μάλιστα δεκαετίες του '50 και του '60. Εξετάζονται οι δομές ανάπτυξης και η δράση της κεντροαριστεράς, η συντηρητική της αναδίπλωση και, τελικά, η αποτυχία της να φέρει σε πέρας το μεταρρυθμιστικό της πρόγραμμα.

Σημείο αφετηρίας το Σύνταγμα του 1864 και πλαίσιο αναφοράς η αδιατάρακτη συνταγματική ομαλότητα, μέχρι τη στρατιωτική επέμβαση του 1909. Παρά το νομικό βασικά χαρακτήρα της, η μελέτη επιχειρεί επίσης να αναδείξει τους ιστορικούς, ιδεολογικο-πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες, που συνέβαλαν στην πρώιμη συνταγματική κατοχύρωση προωθημένων, με τα κριτήρια της εποχής, δημοκρατικών κοινοβουλευτικών θεσμών και ειδικότερα της καθολικής ψηφοφορίας, γεγονός που συνήθως υποβαθμίζεται. Η συνταγματική τομή του 1864 αποδίδεται σε σημαντικό βαθμό στην κοινωνική ιδιοτυπία (μικροαστικά - μεσαια στρώματα) και στη δημοκρατική παράδοση της χώρας, παράγοντες που, κατά τον συγγραφέα, εξασθενίζουν σοβαρά την επιχειρηματολογία περί του ρόλου και της λειτουργίας των «επείσχατων» πολιτικών θεσμών. Ο Α. Μάνης, που προλογίζει το βιβλίο, υποστηρίζει ότι παρά το γεγονός ότι η καθολική ψήφος δεν εμφανίστηκε στην Ελλάδα ως ταξική διεκδίκηση, όπως στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν θεσμοθετήθηκε χωρίς αντιδράσεις εκ μέρους συντηρητικών στοιχείων. Πολύτιμη μελέτη με πλήθος αναφορών και παραπομπών και με χρήσιμα παραρτήματα για τις εκλογές και την εκλογική νομοθεσία της περιόδου που εξετάζεται.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΒΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

Η Ελληνική Εξωτερική πολιτική 1900-1945 Εστία, Αθήνα 1992 σελ. 362

Το έργο αποτελεί μια γενική σύνθεση για την ελληνική εξω-

κή πολιτική στο πρώτο ήμισι
ου 20ού αιώνα. Δια φωτίζει πτυ-
ες καίριας σημασίας για τη δια-
ύρφωση της ελληνικής διπλω-
κτίας ως το Β' Παγκόσμιο Πό-
μο. Καλογραμμένο, είναι προ-
τό, παρά την πυκνότητα των
ημάτων και της ανάλυσης, στο
ούτερο αναγνωστικό κοινό, κα-
ς το κυρίως κείμενο ρέει χωρίς
ριττολογίες και φορτικές παρα-
μπές.

ΑΖΑΚΟΣ ΠΑΝΟΣ

**Ιδιωτικός τομέας και
αρθρωτική πολιτική της
κινότητας**

Εκδ. ΕΚΕΜ, Αθήνα 1992

Στις οικονομικές και πολιτικές
υχές του ρόλου του ιδιωτικού
μέα (επιχειρηματιών και εργα-
ιένων) στη διαμόρφωση και ε-
ρμογή της κοινοτικής διαρθρω-
ής πολιτικής αναφέρεται η λε-
ομερής και πολύ διαφωτιστική
λέτη του καθηγητή Π. Καζά-
ου. Στόχος η διερεύνηση των δυ-
τοτήτων για την καλύτερη δυ-
τή χρησιμοποίηση των διαθεσί-
ων κοινοτικών πόρων για τις α-
ραίτητες επενδύσεις σε υποδο-
και αναδιαρθρώσεις και της
μοθέτησης της συνεργασίας
ταξύ των κοινωνικών εταίρων
άτος - επιχειρηματίες - εργα-
ιεννοι) στα διάφορα στάδια των
ετικών διαδικασιών.

ΕΤΑΞΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΙΛΙΟΣ

Πολιτικός σκεπτικισμός: Ο

θός του Θεμέλιου

υσσέας, Αθήνα 1991

Α. 304

Ανιχνεύοντας σοβαρά το έδα-
της πολιτικής φιλοσοφίας, ο
γραφέας προσπαθεί να αποδεί-
το πόσο λογικώς ακαταμάχη-
είναι τα επιχειρήματα των
πτικιστών απέναντι στο θέμα
ύπαρξης αποδεικτικών γνω-
ικών θεμελίων. Διερευνάται η
Εκείναι της «ορθολογικής πολι-
ικής επιλογής» και το γνωσιολο-
ό της υπόβαθρο. Συμπέρασμα:
αυθαίρετο των καθέκαστων ε-
ογών. Πειθαρχημένο και νοη-
ικά δομημένο βιβλίο, «προ-

κλητικό» έναντι συμβατικών αν-
τιλήψεων και εδραιωμένων από-
ψεων περί «αυταπόδεικτων» και
«αντικειμενικών» αληθειών. Ένα
δύσκολο βιβλίο με πλήθος επιστη-
μολογικών ζητημάτων. Κρίμα
που δεν έχει προκαλέσει τη συζη-
τηση που του αξίζει.

**Χαράλαμπος
Χαραλαμπόπουλος
Περιμένοντας τον
«ΑΤΤΙΛΑ»**

**Εστία, Αθήνα 1992,
σελ. 445**

Ο συγγραφέας, αντιστράτη-
γος ε.α., διετέλεσε αρχηγός του

ΕΛΕΦΑΝΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Στον Αστερισμό του Λαϊκισμού

Εκδ. ΠΟΛΙΤΗΣ Αθήνα 1991, σελ. 360

Αντικείμενο της πολιτικής έρευνας του συγγραφέα είναι ο «λαϊκι-
σμός» με όλο το πολιτικό «πάθος» που διακρίνει τη γραφή και επιχει-
ρηματολογία του, πάθος που πηγάζει από μια συνεπή έγνοια για το
δημόσιο βίο και τα δημόσια δρώμενα. Ο Α. Ελεφάντης είναι άλλωστε
ο πρώτος που ασχολήθηκε με το φαινόμενο του ΠΑΣΟΚ και το λαϊκι-
στικό χαρακτήρα του (με ένα άρθρο που έγραψε μαζί με τον Μ. Κα-
βουριάρη το φθινόπωρο του 1977 στον *Πολίτη* με το χαρακτηριστικό
τίτλο «ΠΑΣΟΚ: λαϊκισμός ή σοσιαλισμός;») δίνοντας το εναρκτήριο,
τρόπον τινά, λάκτισμα για την ανάπτυξη μιας σημαντικής φιλολογίας
στο θέμα αυτό. Δεν είναι καθόλου τυχαίο που ο όρος συνυφάνθηκε με το
ΠΑΣΟΚ, πολιτογραφήθηκε στο πολιτικό λεξιλόγιό μας και σημάδεψε
την πολιτική σκηνή στην περασμένη δεκαετία. Το βιβλίο παρουσιάζει
ολοκληρωμένα την άποψη του συγγραφέα, επιστέγασμα μάλιστα μιας
συστηματικής προβληματικής εμπλουτισμένης με την εμπειρία και
πρακτική του πρόσφατου παρελθόντος. Η απουσία ξένης βιβλιογραφίας
μειώνει το εύρος της θεωρητικής προβληματικής και της ιδιομορφίας
του φαινομένου εκτός Ελλάδος. Η άποψη, όμως, του Α. Ελεφάντη πε-
ρί της επικαιρότητας του διλήμματος «σοσιαλισμός ή λαϊκισμός» παρα-
μένει σταθερή κι αναλλοίωτη. Είναι λυπηρό που η Αριστερά (αλληθω-
ρίζουσα προς το ΠΑΣΟΚ) απέφυγε να συζητήσει το βιβλίο αυτό.

Γενικού Επιτελείου της Εθνικής
Φρουράς στην Κύπρο κατά την
κρίσιμη τριετία 1971-73. Πα-
ρουσιάζει πάντα ενδιαφέρον η
κριτική θεώρηση των γεγονό-
των από την πλευρά ενός στρα-
τιωτικού. Είναι επίσης χρήσιμα
τα στοιχεία, όσον αφορά τη
στρατιωτική πτυχή του ζητή-
ματος, και οι σχετικές εκτιμή-
σεις. Το τελικό αποτέλεσμα βέ-
βαια ήταν ο «Αττίλας». Οι
στρατιωτικοί έχουν την τάση να
τα φορτώνουν όλα στους πολιτι-
κούς, μολονότι οι ίδιοι δεν είναι
απαλλαγμένοι πολιτικών κρίσε-
ων. Και φυσικά δεν πρέπει να
λησμονείται ότι, κατά την πε-

ρίοδο που επισκοπείται, οι «πο-
λιτικοί» στην Αθήνα δεν ήταν
παρά η στρατιωτική χούντα.

**Πότη Παρασκευοπούλου
Πολιτική Αναδρομή: 1986-
1991**

Φυτράκης, Αθήνα 1992

Σε τέσσερις μεγάλες ενότητες
είναι χωρισμένη η αρθρογραφία
του Π. Παρασκευοπούλου στην
«Ελευθεροτυπία», που καλύ-
πτει την περίοδο 1986-1991.
Καλύπτουν οι ενότητες αυτές τη
φθορά και την πτώση του Αν-
δρέα Παπανδρέου και του ΠΑ-
ΣΟΚ από την κυβερνητική ε-

Δυστυχώς δεν έμαθα ποτέ
μου μαθηματικά! Και
καθώς οι γνώσεις μου,
μετά την πρόσθεση, μόλις
στοιχειωδώς προσέγγισαν
την αφαίρεση,
δυσκολεύομαι συνήθως να
προτείνω βιβλία σχετικά.
Παρ' όλα αυτά, ο
θαυμασμός μου για τους
μαθηματικούς παραείναι
μεγάλος. Μου μοιάζουν
όντα μυθικά που κατοικούν
σε τόπους δυσπρόσιτους
και διανοούνται με τρόπο
εντελώς ακατάληπτο για
την απλοϊκή σκέψη ενός
χαρτοκόπτη... Επιμένω,
πάντως, να διαβάσω.
Μάλιστα βιβλία σαν αυτό
του *E.T. Bell, Οι
μαθηματικοί* (τ. 1: «Από
τον Ζήνωνα ως τον
Cauchy», τ. 2: «Από τον
Λομπατσέφσκι ως τον
Poincaré»,
Πανεπιστημιακές εκδόσεις
Κρήτης, 1992), που
κατορθώνουν μια σοφή
εκλαίκευση τα συνιστώ
ανεπιφύλακτα. Μια καλή
μετάφραση του Νικηφόρου
Σταματάκη, και ένα
γράψιμο με χιούμορ,
μετατρέπει αυτές τις
ενδιαφέρουσες, ούτως η
άλλως, μυθιστορηματικές
βιογραφίες, σε
απολαυστικό ανάγνωσμα.

Εμβόλιμον, «Εγχείρημα
λόγου, τέχνης και λοιπής
φαντασίας» (τχ. 14-15,
Ανοιξη - Καλοκαίρι '92,
Ασπρα Σπίτια Βοιωτίας).
Συμπληρώνω: Εγχείρημα
περισσής φιλοτιμίας!
Διάλεξα από τα πολλά
αναγνώσματα εκείνου του
Γ'. Ν. Κουτσοκλήνη για
τα «Φθίνοντα
επαγγέλματα (ο καδάς-
βαρελάς). Νostalγία για
τους παλιούς τεχνίτες,
ενδεχομένως...

«Ζικ-ζακ λυγμού
βιόλας...» του Γιάννη
Σχαρίμπα, *Μαριάμπας*
(εκδ. Νεφέλη, Αθήνα
1992) με επιμελήτρια
έκδοσης την Κατερίνα
Κωστίου, κυκλοφορεί ως
πρώτο δείγμα μιας νέας
σειράς των Απάντων του
Γιάννη Σχαρίμπα, αυτού
του μοναδικού συγγραφέα,
που άνοιξε νέους δρόμους
στη νεοελληνική
πεζογραφία του
μεσοπολέμου. Νέους

δρόμους που ο ίδιος ο μπαρμπα-Γιάννης πολύ καλά εξηγεί μέσα στο έργο του: «Ήταν αυτός ένας δρομακός τεφρός, σερπετός, που φειδοσέρνονταν —δεντρογαλιά— μεσ' στην νύχτα. Ροχάλιζε ο Ευβοϊκός στο σκοτάδι.

Βουου! ένας αέρας φυσούσε. Τότε —μονάχο βουβό σιωπηλό— σκεφτηκε ένα καράβι να πηγαίνει. Ένα καράβι που να 'χει γυάλινα πανιά και να λικνίζεται οξ' απ' τα όρια του κόσμου...». Μα υπάρχει καλύτερη διατύπωση για τη λογοτεχνία;

«Ηγειτονιά μου της ζωής μωσαϊκό / λίγο τσιμέντο λίγα δέντρα λίγο απ' όλα στο δρόμο παίζουν τα παιδιά γερμανικό / και μια κιθάρα τραγουδάει την *amarola*»: Βάσω Κιζήλου, *Gloria victis*. (Εκδ. Ο Πολίτης, Αθήνα 1992). Μια πολύ ενδιαφέρουσα ποιητική διαδρομή καταγράφει η Βάσω Κιζήλου και συγχρόνως εικονίζει την διαδρομή μιας γενιάς: από την υπερ-πραγματικότητα στο εδώ και τώρα, από την αφαίρεση στο συγκεκριμένο, από την ποιητική αρρυθμία στο ρυθμό του τραγουδιού: «Τραγουδάκια ερωτικά δε φτιαχτων παλι σ' άλλα θέματα γυρίζω το μυαλό. Αμα θες να φύγεις τράβα στο καλό για τα ματια σου ας βρουνε νοτες άλλοι...»

ο χαρτοκόπτης

BIBLIA • BIBLIA

Νέλλη Ι. Ανδρικοπούλου, *Σημειώσεις για την Παίμο του Χάιλντερλιν*, Αθήνα 1992.

Τάκης Αντωνίου, *Έως υπάρχω* (εκδ. Δωδώνη), Αθήνα 1992.

Μάρκος Βαφειάδης, *Απομνημονεύματα* (εκδ. Παπαζήσης), Αθήνα 1992.

Γιάννης Γαϊτάνος, *Το τελευταίο πέρασμα* (εκδ. Εστία), Αθήνα 1992.

Αννα Γκέρτσου-Σαρρή, *Απ' το ένα ως το δέκα* (εκδ. Κέδρος), Αθήνα 1992.

Μάρκου Βαφειάδη ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ: ΕΜΦΥΛΙΟΣ, τόμ. 5 Παπαζήσης, Αθήνα 1992

Ο πέμπτος ογκώδης τόμος των ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ του Μάρκου Βαφειάδη «Αρχιστράτηγου του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδος και πρωθυπουργού της Κυβέρνησης του Βουνού». Όπως όλα τα Απομνημονεύματα, πρόκειται για μια προσωπική ματιά πάνω σε «γεγονότα και ανθρώπους», κι έχει την αξία της διότι προέρχεται από άτομο που έπαιξε ρόλο πρωταγωνιστικό στην εποχή εκείνη και, κατά συνέπεια, μπορεί να συνεκτιμηθεί από τους σκαπανείς της πρόσφατης ιστοριογραφίας μας. Άλλωστε, η «ιστορία» του Εμφυλίου δεν έχει ακόμα γραφεί. Όλα τα ιστορικά πρόσωπα αναζητούν διακαίωση των πεπραγμένων τους. Το αντίθετο θα ήταν αφύσικο. Οι μαρτυρίες, κρίσεις και απόψεις ατόμων, όπως του Βαφειάδη, αμφισβητία της «κομματικής γραμμής» και «αποδιοπομπαίου τράγου», φανερώνουν τουλάχιστον ότι η επίσημη κομματική εκδοχή της ιστορίας δεν είναι η μόνη δυνατή. Κι ακόμα ότι δεν πρέπει κανείς να παραδίδεται στον «αναπόφευκτο ρου» της ιστορίας, των συντελεσμένων, όταν διαφορετικές αντιλήψεις και τρόποι δράσης φάνηκαν δυνατοί, όχι εκ των υστέρων, αλλά «σύγχρονα», στην εξέλιξη των γεγονότων και στα κέντρα των πολιτικών αποφάσεων.

Πάνος Τριγάζης Συνάντηση με τον Γχορμπατσώφ Δελφίνι, Αθήνα 1992

«Προσωπική κατάθεση», χαρακτηρίζει το βιβλίο ο ίδιος ο συγγραφέας. Προσωπική μαρτυρία, θα βρισκόταν ίσως πλησιέστερα στο περιεχόμενο του βιβλίου, μολονότι δεν λείπουν οι πολιτικές κρίσεις και τοποθετήσεις. Το ήμισι του βιβλίου καλύπτεται από τις επαφές και συζητήσεις που είχε στο Κρεμλίνο αντιπροσωπεία του ΚΚΕ, ιδιαίτερα δε τη συνάντηση με τον Γχορμπατσώφ στις 19 Ιουνίου 1991. Το δεύτερο ήμισι, περιέχει σημαντικά κείμενα του

πρώην ηγέτη της Σοβιετικής Ένωσης. Δεν είναι τυχαίο ότι η συνάντηση αυτή, της Α. Παπαρήγα και του Π. Τριγάζη με τον Γχορμπατσώφ, αποτέλεσε αντικείμενο διαμάχης.

Για τα όσα εξιστορεί ο Π. Τριγάζης, η σημερινή γ.γ. του ΚΚΕ απεφάνθη: «φαίνεται ότι σκεφτόταν και δεν άκουσε ο σύντροφος Τριγάζης τι είπε ο Γχορμπατσώφ». Τότε το ΚΚΕ βρισκόταν στα πρόθυρα της διάσπασης. Μέχρι τα τέλη Ιουνίου, 10 μέρες δηλαδή μετά την επιστροφή της αντιπροσωπείας από τη Μόσχα, η διάσπαση, ο διωγμός δηλαδή των αντιφρονούντων, συντελέστηκε. Και να φανταστεί κανείς ότι η κ. Παπαρήγα είχε προσφέρει στον Γχορμπατσώφ αντίγραφο μιας προτομής του Ηρακλή από το Μουσείο Μπενάκη «για το ηράκλειο έργο που κάνετε», όπως του είπε. Όταν στις 20 Αυγούστου ξέσπασε το πραξικόπημα στη Μόσχα, το ΚΚΕ το χαρακτήρισε θετική εξέλιξη. Τέτοια αφοσίωση το ΚΚΕ στον ηγέτη του «παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος»!

ΣΩΤΗΡΕΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

Σύνταγμα και Εκλογές στην Ελλάδα 1864-1909: Ιδεολογία και πράξη της καθολικής ψηφοφορίας Θεμέλιο, Αθήνα 1991 σελ. 498

Αντικείμενο της ογκώδους αυτής μελέτης είναι η διερεύνηση του θέματος της καθολικής ψηφοφορίας κατά την περίοδο της πρώτης αξιολογής ελληνικής κοινοβουλευτικής εμπειρίας (1864-1909). Η καθολική ψηφοφορία, πυρήνας του δημοκρατικού πολιτεύματος, καθώς ενεργά ποιεϊ τη λαϊκή κυριαρχία, δίνει περιεχόμενο στο αντιπροσωπευτικό σύστημα και κατά συνέπεια παρουσιάζει πολύπλευρο θεωρητικό και ερευνητικό ενδιαφέρον.

Επιδίωξη του συγγραφέα είναι να αναδείξει «τις αλληλεξαρτήσεις και τις συναρμογές του τύπου ανάπτυξης και των στρατηγικών συνανέσεως, των δομικών χαρακτηριστικών και των πολιτικών επιλογών». Και εφόσον το αίτημα του εκσυγχρονισμού και του κοινωνικού και πολιτικού περιεχομένου του παραμένει πάντα επίκαιρο και στην ελληνική πολιτική, ο συγγραφέας δικαιούται να παραπέμπει ότι η ανάλυση μιας ξένης κοινωνίας πράγματι περιέχει μια «λανθάνουσα σύγκριση».

Αυτά είναι βέβαια μικρές λεπτομέρειες... Ο συγγραφέας εξακολουθεί να πιστεύει ότι ο σοσιαλισμός δεν είναι σύστημα εξουσίας αλλά «παγκόσμιο κίνημα», πλατύτερο από τους κομματικούς φορείς και σύντομα θα αναγεννηθεί εκ της τέφρας του.

Στέργιος Χασαπίδης Η Διαρκής Μεταρρύθμιση Θεσσαλονίκη 1992

Πρόκειται για πιστή ανάλυση κριτικών άρθρων και αναλύσεων του συγγραφέα, που δημοσιεύτηκαν στην περίοδο 1983-1992 στην «Ελευθεροτυπία», κατά κύριο λόγο, και ορισμένα στην «Αυγή». Η συγκεντρωση των δημοσιευμάτων αυτόν αποσκοπεί στο να αναδείξει τους συνδετικούς κρίκους ενός ενιαίου προβληματισμού για την οικουμενικότητα ορισμένων αξιών, όπως η δημοκρατία και οι δημοκρατικές διαδικασίες, και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη ενός «αυτόνομου πολιτικού ρεύματος ηθικής, πολιτικής, κοινωνικής αφύπνισης». Η ιδέα φυσικά του συνδυασμού της «απρόσκοπτης παραγωγής και της παροχής αγαθών και υπηρεσιών με ταυτόχρονη δίκαιη κατανομή του κοινωνικού πλούτου» δεν είναι καινούρια. Ονομάζεται σοσιαλδημοκρατία. Το πρόβλημα, όπως πάντα, είναι η εφαρμογή. Ζητείται πολιτικός φορέας.

Ν ΤΖΟΥ

χνη του πολέμου
ίφραση:

Παυλάκης,
Φόρμιγξ,
1992

ικίμιο αυτό του Σουν Τζου
χνη του πολέμου» γράφτη-
ιν από 2.500 χρόνια στην
αλλά παραμένει σύγχρονο
εις τις λεπτομέρειές του κα-
τα 13 κεφάλαιά του περι-
νούνται συνεπτυγμένα όλα
ίπολέμου και στρατηγικής.
βιβλίο αυτό υπάρχει η φή-
ήταν το κλειδί των νικών
απολέοντα και το μυστικό
ελο.

ΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

IRBOOK 1991 του ΕΛΙΑ-
Πολύ σημαντική έκδοση
αστήριου ΕΛΙΑΜΕΠ (ΕΛ-
Ίδρυμα Αμυντικής και Ε-
κής Πολιτικής). Η ετήσια
κδοση προωθεί τη σύνδεση
ληνικής σχέψης πάνω σε θέ-
εξωτερικής και αμυντικής
κής με την αντίστοιχη διε-
ανόηση, όπως αυτή εκφρά-
στα άρθρα των κ. Heinz -
Axt, Willem van Eekelen,
Feldman, Hagen Fleischer,
McDonald, Sary Nussei-
William Schabas, Predrag
Ole Smith και Niculae Spi-
Από ελληνικής πλευράς
τέχουν οι κ. Μηνάς Αναλυ-
θάνος Βερέμης, Παν. Ιωα-
νης, Πασχάλης Κιτρομηλί-
θεοδ. Κουλουμπής, Βαγγέ-
ουφουδάκης, Ειρήνη Λαγά-
Ροσσέτος Φαχιολάς.

ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ
και η ΕΛΛΑΔΑ, Επιμ. Θ.

ΔΗΜΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Η Πολιτειακή Μεταβολή του 1843 και το Ζήτημα των
Αυτόχθονων και Ετερόχθονων
Θεμέλιο, Αθήνα 1991 σελ. 249

Τη διαμάχη μεταξύ των εντοπίων κατοίκων του μικρού βασιλείου της Ελλάδας μετά την Ανεξαρτησία (αυτόχθονων) και των όσων μετα-
νάστευσαν στο ελεύθερο ελληνικό κράτος από τις οθωμανικές επαρχίες
και την Κωνσταντινούπολη (ετερόχθονων), που ήταν κατά κανόνα α-
νώτερου κοινωνικού και μορφωτικού επιπέδου, αναλύει σε όλες της τις
πτυχές η μελέτη του Ι. Δημάκη, που βασίζεται όχι στον Τύπο της επο-
χής και τις εργασίες της Εθνοσυνέλευσης αλλά και σε ξένο αρχειακό υ-
λικό, όπως του βρετανικού *Foreign Office* και του γαλλικού *Quai
d'Orsay*. Ίσως να έχετε ήδη μαντέψει ότι η διαμάχη αυτή αφορούσε
την κατοχή δημοσίων θέσεων. Και οι αντιδράσεις βρήκαν τη «δικαίω-
σή» τους στην καταχώριση του νέου συντάγματος με σχετικό ψήφισμα
του 1944, που απέκλειε από τη δημόσια υπηρεσία για μια χρονική πε-
ρίοδο ορισμένων «ετεροχθόνων», τους οποίους η εφημερίδα *Χρόνος*
(24/8/33) χαρακτήριζε συλλήβδην ως «πλήθος ανθρώπων λεγομένων
Ελλήνων». Ευτυχώς η πολιτική αυτή αντιπαράθεση δεν διήρκτησε πο-
λύ. Αλλά είναι άκρως ενδιαφέρουσα η λεπτομερής διερεύνηση του πολι-
τικού σκηνικού της εποχής από τον συγγραφέα, καθώς και της κοινωνι-
κής προέλευσης των πρωταγωνιστών της αντιδικίας.

Με ένα «ανεπίτρεπτο» ιστορικό άλμα στο σήμερα, θα λέγαμε ότι ε-
κείνη η διαμάχη μεταξύ «αυτόχθονων» και «ετερόχθονων» αναπαρά-
γεται συνεχώς στη δημόσια διοίκηση με βάση κομματικά κριτήρια.

Κουλουμπής - Γ. Βαληνάκης, Ε-
ΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα 1992. Μια άλ-
λη σημαντική έκδοση του ΕΛΙΑ-
ΜΕΠ που αφορά τις μακρόχρονες
διαδικασίες οι οποίες οδήγησαν
στις διαπραγματεύσεις για τη
μείωση των συμβατικών όπλων
στην Ευρώπη (CFE), τις διάφο-
ρες πτυχές του θέματος, την ελ-
ληνική διαπραγματευτική στρα-
τηγική και την εκτίμηση της
τουρκικής στάσης.

ΒΑΤΙΚΙΩΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩ-
ΤΗΣ, *Ισλάμ και Κράτος*, ΕΛΙΑ-
ΜΕΠ, Αθήνα 1992. Μετάφραση
του βιβλίου του καθηγητή Π. Βα-
τικιώτη, από τους λίγους που
γνωρίζουν άριστα το Ισλάμ και τη
Μέση Ανατολή. Αναγκαστικό α-
νάγνωσμα για όσους θέλουν να
κατανοήσουν τον κόσμο του Ισ-
λάμ, τις διαφορές και διαμάχες
εντός των κόλπων του και τις αν-
τιλήψεις του για την εσωτερική
και διεθνή τάξη.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ ΦΟΙΒΟΥ,
*Πόλεμος, Διείδυση και Προπα-
γάνδα*, Ορφέας 1992. Στην «α-
νεξιχνίαστη» δολοφονία του Αμε-

ρικανού δημοσιογράφου Τζωρτζ
Πολκ στις 16 Μαΐου 1948 στη
Θεσσαλονίκη, ενώ εμαίνετο ο εμ-
φύλιος πόλεμος, προσπαθεί να ρί-
ξει φως ο συγγραφέας. Διατυπώ-
νεται ο ισχυρισμός ότι πίσω από
τη δολοφονία του Πολκ «κρύβον-
ταν οι αμερικανικές μυστικές υπη-
ρεσίες σε συνεργασία με τμήματα
του ελληνικού και βρετανικού
στρατιωτικού κατεστημένου». Ο
Οικονομίδης ισχυρίζεται επίσης
ότι οργανωτής της συνωμοσίας ε-
ναντίον του Πολκ ήταν ο στρα-
τιωτικός ακόλουθος της αμερικα-
νικής πρεσβείας των ΗΠΑ στην
Αθήνα, συνταγματάρχης *Harvey
Smith*. Η «περίπτωση Πολκ»
χρησιμοποιείται για την εξαγωγή
γενικότερων συμπερασμάτων
σχετικά με τις στρατιωτικές επι-
διώξεις των ΗΠΑ στις απαρχές
του Ψυχρού Πολέμου και τη ση-
μασία της Ελλάδος στη σύγκρου-
ση Δύσης - Ανατολής εκείνη την
εποχή.

Βασίλης
Καπετανγιάννης

Βικτωρία Δούκα, *Η
σύμβαση εξηρημένης
εργασίας με το δημόσιο*
(εκδ. Παρατηρητής),
Θεσσαλονίκη 1992.

Ιάσων Ευαγγέλου,
Ψηφίδες ιδεών (εκδ.
Σαββάλα), Αθήνα 1992.

Λότης Λαμπριανίδης, *Η
γεωγραφική διάσταση
των υπεργολαβικών
σχέσεων παραγωγής στη
βιομηχανία* (εκδ.
Παρατηρητής),
Θεσσαλονίκη 1992.

Ευτύχη Ι. Μπιτσάκη,
Ένα φάντασμα πλανιέται
(εκδ. στάχυ), Αθήνα
1992.

Θανάσης Γ. Ξηρός, *Το
δικαίωμα της ψήφου των
ναυτικών* (εκδ.
Σάκκουλα), Αθήνα-
Κομοτηνή 1992.

Ρόης Παπαγγέλου, *Σκιές*
(εκδ. Διογένης), Αθήνα
1992.

Ε.Π. Παπακυριακού, *Η
μεθοδική της Φυσικής
Ιγωγής στο σχολείο* (εκδ.
Παρατηρητής),
Θεσσαλονίκη 1991.

Ποιητική ανθολογία
1991, 49 φωνές (εκδ.
Πρόσπερος), Αθήνα 1992.
Μιχαήλ Ε. Σάββας,
Νεκρός Αντίλογος, Αθήνα
1992.

Λευτέρης Γ. Σκαλίδης,
*Νομοθετήματα Γενικού
Εμπορικού Δικαίου* (εκδ.
Παρατηρητής),
Θεσσαλονίκη 1992.

Χρύσα Σπυροπούλου-
Μαρδισιάν, *Αναγνώσεις*
(εκδ. Πρόσπερος), Αθήνα
1992.

Συμεών ο νέος φιλόλογος,
*Τίνα περι της λαογραφίας
τον άστεως* (εκδ.
Πενταδάκτυλος), Αθήνα
1992.

Πάτη Τσιτσεκλή, Ελένη
Παπαδογιάννη, Τίτα
Κριεζή, 1, 2, 3 (εκδ.
Δωδώνη), Αθήνα -
Γιάννινα 1992.

Κ. Ν. Χατζηπατέρας-Μ.
Σ. Φαφαλιού, *Ημέρες
Κρήτης 1941 -Επιχείρηση
Ερμής* (εκδ.
Ευσταθιάδης), Αθήνα
1992.

Δημήτρης Χουλιαράκης,
Η Σουπέργκα περιμένει
(εκδ. Κάβειρος), Αθήνα
1992.

Θα «τιμήσει», τελικά, και την Ελλάδα ο πολύς Μάικλ Τζάκσον, που θα δώσει μια μεγάλη συναυλία και στη χώρα μας, στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής του περιοδείας. Ολυμπιακό Στάδιο, υψηλή τεχνολογία, προϊόντα, διαφημίσεις, τηλεοπτικοί σταθμοί και πανάκριβα εισιτήρια: κι οινέοι —αλλά και πολλοί παλιότεροι— θα δώσουν μάχη για να εξασφαλίσουν το πολύτιμο εισιτήριο... Δεν αμφιβάλλουμε για τη σκληρή δουλειά του τραγουδιστή - σώουμαν, προκειμένου να γίνει «μύθος». Ωστόσο, όπως όλοι οι μύθοι του καταναλωτισμού έχουν ημερομηνία λήξεως: αντίστοιχη μοίρα προδιαγράφεται και για το ποπ «είδωλο». Και η συρροή στο ιλουστρασιόν σώου του δεν είναι τίποτα παραπάνω, παρά η κομπορμιστική αποδοχή μιας ακόμη καταναλωτικής υστερίας. Θα ενδώσουμε;

ΟΧΙ ΣΤΑ ΒΑΘΙΑ, ΚΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΕΝΑΛΙΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ

«Σχολαστικός κολυμβᾶν βουλόμενος, παρὰ μικρὸν ἐπνίγη· ὥμοσεν οὖν μὴ ἄφασθαι ὕδατος, ἐὰν μὴ πρῶτον μάθῃ κολυμβᾶν». Αυτὰ ο ἀφελὴς σχολαστικός. Ο καλὸς ο καπετάνιος, ὁμῶς, ξέρει κι ἄλλο μονοπάτι. Πονηρὸς ορεσίβιος, με φρόνημα κούφον, υψηλότατον, καλῶς γνωρίζει ὅτι σε χώρες τριτοκοσμικὲς οὐδεὶς πνίγεται στην μπανιέρα του. Λαμβάνει λοιπὸν ἀφόβως το λουτρὸν του, καταθέτει το πτυχίον του τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, συγγράφει μελέτην 4-5 σελίδων με τίτλον «Ἀγαλμα ἀπὸ τὴν Κηφισιά» (1982), ἡ ὁποία ἀρκεῖ γιὰ τὴν προαγωγή του στον Α' βαθμὸ, ἐπιπροσθέτως δε ἀναπτύσσει ...πλουσιωτάτην ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα παρακολουθώντας (!) «Σεμινάριο Δενδροχρονολόγησης» καὶ παριστάμενος (!) στὴ «Διεθνή Συνάντηση τῆς Biennale Delmare, στὴ Νάπολη, 1987». Με ὅλα αὐτὰ τα προσόντα ἡ «Ἀλλαγή» τοῦ ἀναθέτει καθήκοντα προϊσταμένου τῆς Εφορείας Ἐναλίων Ἀρχαιοτήτων (16.5. '88), γιὰ νὰ ἀνακαλέσει τὴν ἀπόφαση τὸν Ἰούνιο τοῦ '89 μετὰ ἀπὸ προσφυγὴ ἀρχαιοτέρας καὶ με περισσότερα προσόντα συναδέλφου του στο ΣτΕ, τοποθετώντας τὸν ὁμῶς αὐθημερόν (8.6. '89) ὡς ἀναπληρωτὴ τοῦ ἐλλείποντος προϊσταμένου.

Κατὰ τὴν θητεία του ορίστηκε ὡς ἐπικεφαλῆς κλιμακίου καταδύσεων, γιὰ αὐτοψία στὴν Λήμνο, κάποια ἀρχαιολόγος ἡ ὁποία, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος, δὲν καταδύοταν. Τότε πνίγηκε ὁ ἀρχιτέκτων Παναγιώτης Ἀμπαζόπουλος (5 Ἰουνίου 1989). Μὴ καταδύομενος ὁ ἴδιος ὁ προϊστάμενος τῆς Εφορείας, θεωροῦσε μᾶλλον περὶττὸ νὰ καταδύεται ἡ ἐπικεφαλῆς τοῦ κλιμακίου. Τρία ἔτη ἔχουν παρέλθει ἀπὸ τότε καὶ τὸ πόρισμα τοῦ Υπουργείου Πολιτισμοῦ ἀκόμη νὰ συνταχθεῖ. Ὁ Σύλλογος αὐτοδυντῶν-υπαλλήλων τοῦ ΥΠΠΟ τιμώντας τὴν μνήμη τοῦ συναδέλφου των ζητεῖ ἀπὸ τὴν ὑπουργὸ τὴν ἐκδοσὴ, ἐπὶ τέλους, τοῦ πορίσματος. Ἀλλὰ φαίνεται τρία ἔτη δὲν εἶναι ἀρκετὰ...

Ὅμως τὸ κακὸ δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Στὴν Εφορεία ορίζεται (11.7. '91) ἀναπληρώτρια τοῦ ἐλλείποντος προϊσταμένου, ἡ ὁποία διαθέτει τὰ τυπικὰ καὶ οὐσιαστικὰ προσόντα. (Bachelor of Arts τοῦ Παν/μίου Victoria τοῦ Mantchester, Master of Arts στὴν Ἀρχαία Ἱστορία καὶ Ἀρχαιολογία (Παν/μιο Mantchester), διδακτορικὸ δίπλωμα Doctor of Philosophy in History τοῦ Παν/μίου California - Santa Barbara, 15

μελέτες καὶ ἐργασίες δημοσιευμένες σε διεθνή ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ, ἀρκετὲς ομιλίες καὶ διαλέξεις σε διεθνή συνέδρια). Ἐπίσης διαθέτει δύο πτυχία σχολῶν καταδύσεων, μίας ἐγκώριας καὶ τῆς Professional Association of Diving Instructors. Καὶ κυρίως τὸ ἔργο τῆς ἀναγνωρίζεται διεθνῶς· λ.χ. τὸ μικρὸ χωριουδάκι Φαλάσαρνα τῆς Κρήτης, χάρις σ' αὐτὸ σημειώνεται σε ὅλους πλέον τοὺς χάρτες ἀρχαιολογικῶν χώρων.

Βεβαίως, Master, Διδακτορικὸ, ἐπιστημονικὲς ἐργασίες καὶ ἡ ἰδιομορφία τοῦ ἔργου ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ὁ προϊστάμενος τῆς Εφορείας νὰ ἔχει ἰδιὰν ἀντίληψιν των υποβρυχίων ἐρευνῶν, ὅλα αὐτὰ εἶναι λεπτομέρειες μπροστὰ στο νεο-ἐλληνικὸν θράσος καὶ δη τοῦ προοδευτικωτέρου καὶ δημοκρατικωτέρου χώρου: Δὲν ορῶμε, κύριοι, μπροστὰ σε χαρτιά, ε! μόνο τὴ θάλασσα φοβοῦμαστε, παρ' ὅλο πὺν διεκδικούμε θέσιν προϊσταμένου Ἐναλίων Ἀρχαιοτήτων. Διαρρέοντας λοιπὸν στὸν Τύπο ὅτι πρόκειται περὶ πολιτικῆς διώξεως, με ἀλλεπάλληλα δημοσιεύματα δημιουργοῦνται ἐντυπώσεις, φθάνει δε ὁ πρῶτον μέχρι τοῦ σημείου νὰ διεκδικεῖ τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ δικαστικῶς!

Εἰν ἐπρόκειτο γιὰ ἰδιωτικὴ ὑπόθεση δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ἀσχοληθοῦμε με τὸ θέμα. Εἰν τα προσόντα τῶν υποψηφίων γιὰ τὴν θέσιν αὐτὴν ἦσαν περίπου ἴδια, οὐδόλως θὰ μᾶς ἀπασχολοῦσε τὸ ζήτημα. Εἰν ὅλα αὐτὰ δὲν συνέβαιναν στὸν χώρο τοῦ Πολιτισμοῦ, ἐπίσης. Εἰν δὲν γνωρίζαμε ὅτι τὸ θράσος συνήθως ἐπιβραβεύεται· πολὺ περισσότερο ὅταν ἡ ἔλλειψις οὐσιαστικῶν προσόντων καλύπτεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴν προστασία, ἀκόμη καὶ στὸν τομέα τοῦ πολιτισμοῦ ἢ τῆς παιδείας. Εἰν ὅλα αὐτὰ δὲν ἔχουν ὡς συνέπεια τὴν δυσλειτουργία τῆς Εφορείας καὶ τὴν καθυστέρηση στὴν προώθηση φιλοδόξων προγραμμάτων υποβρυχίων ἐρευνῶν (Ἀλόννησος, Κρήτη κ.α.). Εἰν δὲν ἦταν σύμπτωμα καθολικὸ τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ νεο-ἐλληνικοῦ παραλογισμοῦ. Τότε ἴσως νὰ μὴν ἀσχολοῦμασταν σε τέτοια ἔκτασι με τὸ θέμα καὶ νὰ ξαναπιάναμε τὴν «ἀνιὰρὰ πολιτικὴν μᾶς πάλιν», ἀποφαινόμενοι ὅτι ὁ γιὰλὸς τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι στραβός, πόσο μᾶλλον ὁ σκοτεινὸς βυθός. Εἰν, ἐπὶ τέλους, δὲν εἶχε χάσει τὴ ζωὴ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ κάποιοι κωλυσιεργοῦν τὸ σχετικὸ πόρισμα, ἐνῶ κάποιους ἄλλους ἐνδιαφέρει μόνον ἡ θέση τους, τότε θὰ ἤμασαν περισσότερο ἀνεκτικοὶ ἀκόμη καὶ στὸ θράσος.

ΜΑΙΡΗ ΑΡΩΝΗ

Μία κυρία ἔφυγε. Καὶ πῆρε μαζί τῆς ἀτελείωτες παρασκηνακὲς (καὶ μὴ) ἱστορίες τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου.

Στενεύει ὁ κύκλος των ἡθοποιῶν που παιδεύτη-

χαν καὶ ἀρτιώθηκαν στὸ σανίδι τοῦ Ἐθνικοῦ τὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης του ἀκμῆς.

Καὶ καθὼς αὐτοὶ φεύγουν, ὁ μύθος τοῦ «πλούσιου» θεάτρου μεγαλώνει φτωχαίνοντας τὴ στενότητά μας.

ΣΥΝΑΥΛΙΑ

Ἡ συμφωνικὴ ορχήστρα τῆς Βουδαπέστης ΜΑΥ μεσολίστ τοὺς Σταύρο Κόλλια καὶ Χάρη Δημαρά καὶ με διευθυντὴ ορχήστρας τὸ Θέμη Μαγκριώτη θὰ δώσει μίᾳ μοναδικὴ συναυλία

στο Ἀνοιχτὸ Θέατρο Βοῦλου, με ἔργα Γ. Σ. Μπαχ καὶ Μότσαρτ, σήμερὰ 9 το βράδυ.

Ὁ Θέμης Μαγκριώτης, ἐκλεκτὸς μουσικός, εἶναι τακτικὸς συνεργάτης τοῦ ΑΝΤΙ. Εὐχόμεστε καλὴ ἐπιτυχία.

Ν Ε Α Β Ι Β Λ Ι Α 1 9 9 2

Ε Ε Ν Η Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α - Π Ο Ι Η Σ Η

Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

Ριουνουσούκε Ακουταγκάουα

Κάπα
(Μυθιστόρημα)

Ρασομόν
και άλλες ιστορίες

Ναντίν Γκόρντιμερ
Η ιστορία του γιου μου
(Μυθιστόρημα)

Σιουσακού Έντο
Σιωπή
(Μυθιστόρημα)

Μπόντο Κίρχοφ
Ιγφάντα
(Μυθιστόρημα)

Ερμάνουελ Κρεστ
Ράντου
ή Οι φυσιτές γυαλιού του Λιπσανί
(Μυθιστόρημα)

Καράρα Λάι
Το μαύρο αγόρι
(Μυθιστόρημα)

Σπάικ Μίλγκαν
Μουρλό -
Μια ιρλανδέζικη φαντασία
(Μυθιστόρημα)

Γιούκιο Μισίμα
Η ΘΑΛΑΣΣΑ ΤΗΣ ΤΟΝΙΜΟΤΗΤΑΣ
Ανοιξιάτικο χιόνι
(Μυθιστόρημα)

Πέδρο Γκαρδία Μοντάλβο
Μια ιστορία από τη Μαδρίτη
(Μυθιστόρημα)

Έλσα Μοράντε
Αραδελί
(Μυθιστόρημα)

Ονορέ ντε Μπαλζάκ
Ο μπαρμπα-Γκοριό
(Μυθιστόρημα)

Στέφανο Μπένι
Ο μάγος Μπάολ -
Μια ήσυχη νύχτα της δικτατορίας
(Μυθιστόρημα)

Μπέρτολντ Μπρεχτ
Διόρθωση παλιών μύθων
και άλλες ιστορίες

Κέιτ Σοπέν
Η ομορφιά
και άλλες ιστορίες

Τζουνίτσιρο Τανιζάκι
Το πορτρέτο της Σούνκιν
(Διηγήματα)

Τζων Κένεντυ Τουλ
Συνασπισμός πλιδίων
(Μυθιστόρημα)

Π Ο Ι Η Σ Η

Τ.Σ. Έλιοτ
Τέσσερα κουάρτετα

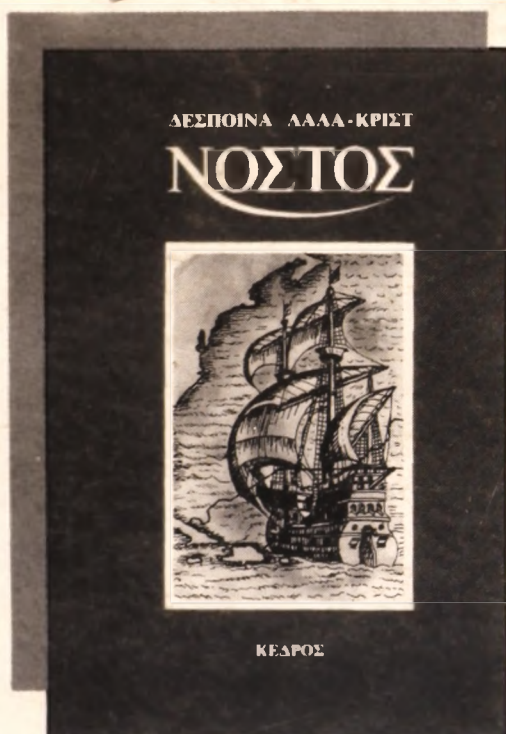
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Η σύγχρονη εκδοτική παρουσία στα ελληνικά γράμματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γ. Γενναδίου 3 — Τηλ. 36.09.712, 36.02.007

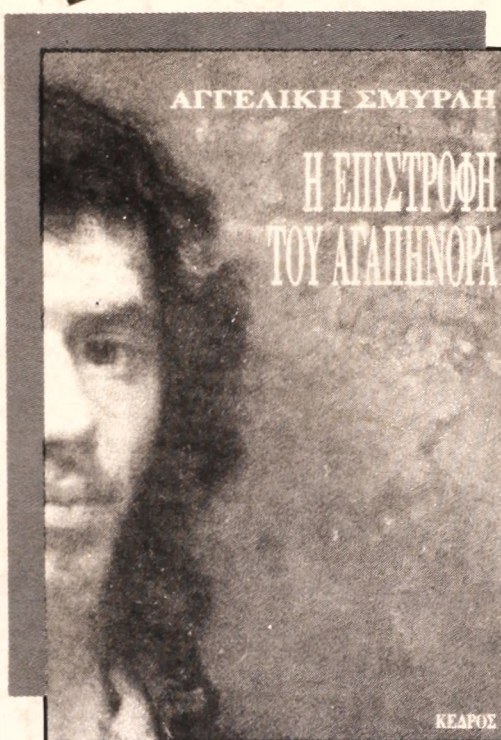

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΛΑΛΑ-ΚΡΙΣΤ

Νόστος

ΝΟΣΤΟΣ η εικονογραφημένη οδύσσεια της γυναικείας εμπειρίας και η εμβάθυνση στα άδυτα της ψυχής της.

Η Μαριώ, η ηρωίδα του έργου, αποδέχεται την εντολή της γριάς μάνας της, να ταξιδέψει πίσω στο χρόνο να της φέρει το μυστικό. Το μέγα μυστικό της ζωής της. «Τι ήταν αυτό που έζησα; Όνειρο ήταν ή εφιάλτης ενός λεπτού μονάχα;»

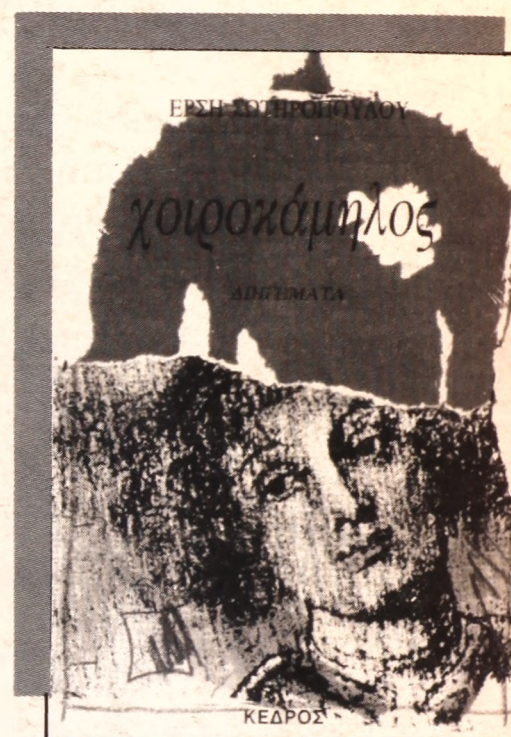

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΣΜΥΡΝΗ

**Η επιστροφή
του Αγαπήνορα**

Το καλοκαίρι του '88 ο Αριστέιδης-Αγαπήνορας φθάνει στην Πάφο ύστερα από τριάντα χρόνια απουσίας. Η επιστροφή του όμως στο χώρο των νεανικών του αναμνήσεων γίνεται αφορμή ν' αναδιώσει μέσα του η ταραγμένη τριακονταετία. Το ίδιο θα συμβεί και στους παλιούς φίλους και συναγωνιστές του.

Από διαφορετικές οπτικές γωνίες ο αναγνώστης θα παρακολουθήσει σ' έναν εσωτερικό μονόλογο προσωπικά τους διώματα και παράλληλα τα γεγονότα που σημάδεψαν την περίοδο αυτή κι οδήγησαν στα σημερινά τραγικά αδιέξοδα.

ΕΡΣΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Χοιροκάμηλος

Διηγήματα

«Η περιοχή μέσα στην οποία κινείται η Έρση Σωτηροπούλου σ' αυτή τη συλλογή διηγημάτων είναι η αστική ορμή μιας ζωής εξωθημένης προς την ανατροπή. Όπως όταν πέφτει η τάση του ηλεκτρικού και μια αγωνία μουνιάζει την ατμόσφαιρα, έτσι και τα διηγήματα της Χοιροκαμήλου αδειάζουν από πάνω μας τον ουρανό καθώς η τρυφερότητα συγχωνεύεται με τη σκληρότητα παγιδεύοντας ένα ρευστό κόσμο...»